

İLHAM
ƏLİYEV

**İNKİŞAF –
MƏQSƏDİMİZDİR**

İLHAM ƏLİYEV

YÜZ ON DÖRDÜNCÜ KİTAB
AVQUST 2021 - OKTYABR 2021

**AZƏRNƏŞR
BAKI - 2021**

İLHAM ƏLİYEV

ÇIXIŞLAR * NİTQLƏR

BƏYANATLAR * MÜSAHİBƏLƏR

MƏKTUBLAR * MƏRUZƏLƏR

MÜRACİƏTLƏR

AZƏRNƏŞR
BAKI - 2021

BBK 32
Ə 56

Buraxılışına məsul
akademik

RAMİZ MEHDİYEV

ƏLİYEV İLHAM

Ə 56 **İnkişaf – məqsədimizdir.** B., Azərnəşr, 2021, 392 səh.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin oxuculara təqdim olunan «İnkişaf – məqsədimizdir» çoxcildliyinin bu cildində Müzəffər Ali Baş Komandanın Şuşada keçirilən Vaqif Pəeziya günlərində tarixi çıxışı, Anım Günü münasibətilə xalqa müraciəti, işğaldan azad olunmasının birinci ildönümü münasibətilə Tərtərin Suqovuşan, Talış kəndlərinə, həmçinin Cəbrayıl, Xocavənd rayonlarına, Ağoğlan qəsəbəsinə və Tuğ kəndinə səfəri zamanı ictimaiyyət nümayəndələri ilə görüş və çıxışları yer almışdır.

Kitabda, həmçinin dövlət başçısının Rusiyanın nüfuzlu «Nasionalnaya oborona» jurnalına, Türkiyənin Anadolu Agentliyinə, İspaniyanın EFE İnformasiya Agentliyinə müsahibələri və digər materiallar da toplanmışdır.

ISBN 978-9952-8100-7-3

Ə 0801000000
M – 651(07) – 2021

BBK - 32

© Azərnəşr, 2021

**HEYDƏR ƏLİYEV FONDU TƏRƏFİNDƏN
ŞUŞADA TƏŞKİL OLUNMUŞ VAQİF
POEZİYA GÜNLƏRİNDƏ İŞTİRAK**

30 avqust 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva avqustun 30-da Şuşa işğaldan azad edildikdən sonra ilk dəfə olaraq, Heydər Əliyev Fondu tərəfindən şairin doğma şəhərində yenidən təşkil olunmuş Vaqif Poeziya Günlərinin rəsmi açılışı mərasimində iştirak etmişlər.

Dövlət başçısı mərasimdə çıxış etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

Hörmətli mərasim iştirakçıları!

Xahiş edirəm ki, ilk növbədə, Vətən uğrunda qəhrəmancasına həlak olmuş şəhidlərimizin əziz xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad edək.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

Əziz dostlar, bu gün ölkəmizin həyatında çox əlamətdar bir gündür. Biz böyük Azərbaycan şairi, dövlət xadimi, Qarabağ xanının vəziri Molla Pənah Vaqifin məqbərəsinin önündə Vaqif Poeziya Günlərinin açılışını qeyd edirik. Bu münasibətlə sizi və bütün Azərbaycan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Vaqifin məqbərəsi bütün digər tarixi abidələrimiz kimi, işğal edilmiş torpaqlarda erməni vandalizminə məruz qalmışdır. Bu gün isə məqbərə tam bərpa edilib və dünən məqbərənin ikinci açılışı olubdur.

Bildiyiniz kimi, Molla Pənah Vaqifin məqbərəsinin Şuşada ucaldılması qərarını ulu öndər Heydər Əliyev vermişdir. Onun təşəbbüsü ilə 1982-ci il yanvarın 14-də burada qarlı, şaxtalı havada bu məqbərənin açılışı olmuşdur. Bu, sıradan olan hadisə deyildi. Çünki o vaxt Şuşa Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin bir hissəsi idi. Bildiyiniz kimi, uzun illər ermənilər Şuşaya iddia edirdilər, Şuşanı erməni şəhəri kimi qələmə verməyə çalışırdılar. Halbuki bunun üçün heç bir tarixi, mədəni əsas yox idi. Onu da nəzərə almalıyıq ki, Molla Pənah Vaqif təkcə şair yox, eyni zamanda, Qarabağ xanının vəziri idi. Sovet dövründə sovet ideologiyası, sovet hökumətinin tarixlə bağlı yanaşması belə idi ki, xanlıqlar tarixin qara ləkəsi kimi qələmə verilirdi. Bütün bunlara baxmayaraq, ulu öndərin iradəsi və qətiyyəti nəticəsində bu məqbərə ucaldılmışdır və bir daha Şuşanın Azərbaycan şəhəri kimi təsdiqi öz yerini tapmışdır.

Əfsuslar olsun ki, Şuşa işğala məruz qalandan sonra bütün tarixi, mədəni abidələr, o cümlədən Vaqifin məqbərəsi vandallar tərəfindən dağıdılmışdır. Şuşanın işğalı xalqımızın böyük faciəsi idi. Çünki Şuşa Azərbaycan mədəniyyətinin ocağıdır. Şuşanın Azərbaycan tarixində çox böyük rəmzi mənası vardır. Şuşa Qarabağın tacıdır. Şuşanın işğalından sonra digər rayonlar da, digər şəhərlər də işğala məruz

qaldı. Çünki Şuşanın strateji əhəmiyyəti, əlbəttə ki, bizim üçün itirilmiş oldu və düşmən bundan istifadə edərək, ondan bir neçə gün sonra – 1992-ci ilin mayında Laçını da işğal etdi. Ondən bir il sonra – 1993-cü ilin aprelində Kəlbəcəri işğal etdi və beləliklə, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti ilə Ermənistan arasında coğrafi bağlantı yaradıldı. Bizim məğlubiyətimizin qaçılmaz olması göz qabağında idi, nəzərə alsaq ki, o vaxt Azərbaycanda hərəc-mərclik dövrü idi, nizami ordu yox idi, vətəndaş qarşıdurması baş vermişdi.

Şuşanın itirilməsi digər rayonların itirilməsinə təkan vermişdi. Ancaq biz Azərbaycan xalqı olaraq, heç vaxt bu işğalla barışmaq fikrində deyildik. İşğal dövründə mən dəfələrlə deyirdim ki, biz heç vaxt bu vəziyyətlə barışmayacağıq, işğal edilmiş bütün torpaqları, o cümlədən Şuşanı nəyin bahasına olursa olsun işğalçılardan azad edəcəyik.

Bildiyiniz kimi, danışıqlar prosesi 30 ilə yaxın davam etdi, amma bunun heç bir nəticəsi olmadı. İndiki hadisələrin gedişatı, İkinci Qarabağ müharibəsindəki dövr və beynəlxalq güclərin hərəkətləri onu göstərir ki, bu məsələ heç vaxt danışıqlar yolu ilə öz həllini tapa bilməzdi. Çünki bizi, azərbaycanlıları bu vəziyyətlə barışdırmaq istəyirdilər. Bu vəziyyəti, yəni dondurulmuş münaqişəni alternativsiz bir variant kimi təqdim etməyə çalışırdılar. Bizim isə tam başqa fikrimiz var idi və mən bunu heç vaxt gizlətmirdim. Deyirdim ki, əgər məsələ sülh yolu ilə öz həllini tapmasa, biz öz ərazi bütövlüyümüzü müharibə yolu ilə bərpa edəcəyik. Beynəlxalq hüqu-

qun bütün norma və prinsipləri bu haqqı bizə verib. BMT Nizamnaməsi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri, tarixi ədalət bu haqqı bizə verib. Biz də buna nail olduq.

Şuşa Azərbaycan şəhəridir. Şuşanın təməlini – hamımız yaxşı bilirik – 1752-ci ildə Pənahəli xan qoyubdur və gələn il biz Şuşanın 270-ci ildönümünü təntənəli şəkildə qeyd edəcəyik. İşğala baxmayaraq, Şuşa Azərbaycan ruhunu saxlaya bilib. Şuşaya gələn hər bir insan bunu görür. Hətta dağılmış vəziyyətdə, işğal dövründə vandalizmə məruz qalmış şəkildə Şuşa öz ruhunu, öz qamətini saxlaya bilib, əyilməyib, sınımayıb, bizi gözləyib, biz gəlməli idik və biz gəldik. Müzəffər xalq kimi gəldik. Danışıqlar yolu ilə yox, Ermənistan tərəfindən edilə biləcək hansısa güzəşt nəticəsində yox, döyüş meydanında qan tökərək, şəhidlər verərək, fədakarlıq göstərərək gəldik, öz ərazi bütövlüyümüzü və milli ləyaqətimizi bərpa etdik.

44 günlük Vətən müharibəsi bizim şanlı tariximizdir. Bu tarix əbədi yaşayacaq. Çünki bu Qələbə tarixdə bənzəri olmayan qələbədir. Azərbaycan xalqı buna layiq idi və biz Qələbə əldə edərək, düşməni öz doğma diyarımızdan qovduq, şəhərlərimizi azad etdik, doğma Şuşamızı azad etdik. Bu gün Şuşa artıq dirçəlir və Şuşanın dirçəlməsi üçün əməli addımlar atılır. Müharibədən sonra mən ilk dəfə Şuşaya bu il yanvarın 14-də gəlmişdim. Bu tarix də təsadüfən seçilmədi. Çünki o tarixdən 39 il əvvəl burada ulu öndərin iştirakı ilə Vaqifin məqbərəsi açılmışdı və məhz yanvarın 14-də mənim buraya

gəlməyimin çox böyük rəmzi mənası var idi. Bura-ya ilk səfərimdə ilk göstərişlərdən biri də o oldu ki, Vaqifin məqbərəsi bərpa edilsin, çünki vandallar bu məqbərəni dağıtmışdılar, sökmüşdülər. Vaqifin içəridəki barelyefini, sinə daşını sökmüşdülər. Yəni onlara xas olan vandalizm törətmişdilər, necə ki, azad edilmiş bütün başqa torpaqlarda biz bunun şahidiyik. Məqbərənin bərpasını Heydər Əliyev Fondu öz üzərinə götürdü və bu gün biz bu məqbərənin önündə Vaqif Poeziya Günlərinə start veririk. Vaqif Poeziya Günləri də bərpa edildi, «Xarıbül-bül» festivalı da bərpa edildi. Bu ilin may ayında biz çox böyük coşqu ilə bu festivalı keçirdik və bu tarixi bərpa etdik.

İlk səfərim çərçivəsində Şuşanın bərpası ilə bağlı bütün lazımi göstərişlər verildi və yanvar ayından bu günə qədər – 7 ay ərzində artıq çox böyük işlər görülüb. Şuşaya ikinci-üçüncü dəfə gələnlər bunu görürlər. Bəli, şəhər hələ ki, dağılmış vəziyyətdədir. Çünki ermənilər nə qədər çalışsalar da Şuşanı erməni şəhəri kimi təqdim edə bilmədilər və əgər bu, erməni şəhəri idisə, niyə belə dağılmış vəziyyətdə idi, niyə bir dənə bina tikilməyibdir? Üç-dörd erməni məmurun yeni villalarından başqa bir dənə də yeni bina tikilməyib. Köhnə binalar dağıdılıb, tarixi binalar hamısı dağıdılıb. Şuşanın bərpası yanvarın 14-dən başlanıb və qısa müddət ərzində böyük işlər görülüb. İlk növbədə, yol çəkilib. İndi gəldiyiniz Zəfər yolu nə vəziyyətdə idi biz onu yanvarın 14-də gördük. Biz Füzulidən təqribən iki saat yarım-üç saata gəldik. Şaxtalı, qarlı hava idi, yol

da yox idi, bir cığır idi, üstü buz, palçıq. İndi isə artıq asfalt yol çəkilib və bu elə Zəfər yoludur. Magistral yol da çəkilir. Füzuli şəhərindən tunellər daxil olmaqla, magistral yol tikilir, daha qısa yol olacaq. Şuşanın elektrik təsərrüfatı bərpa edilib, buraya yüksəkgərginlikli xətlər Füzulidən çəkilib, yarımsansiya tikilib. Yəni Şuşanı elektrikle təmin etmək başlıca vəzifələrdən biri idi. Düşmənlər Şuşanı tərk edərkən Şuşanın su xətlərini partlatmışdı. Şuşaya suyun verilməsini biz bərpa etdik. İndi iki mənbədən Şuşaya su gəlir. Şuşanın tarixi abidələrinin bərpasına start verildi. Vaqifin məqbərəsi artıq bərpa edildi. Ermənilər tərəfindən dağıdılmış Vaqifin büstü bərpa edildi, dünən onun ikinci açılışı oldu. Üç məsciddə təmir-bərpa işləri gedir. Yuxarı Gövhər ağa məscidinin təmiri, demək olar ki, bitmək üzrədir. Saatlı və Aşağı Gövhər ağa məscidlərinin təmiri ilə bağlı göstərişlər verilib. Bu məscidlərin təmirini yenə də Heydər Əliyev Fondu öz üzərinə götürüb. Natəvan bulağı bərpa edilib, indi su gəlir. Ermənilər 17 bulağın 17-sini də qurutmuşdular. Əgər bu, erməni şəhəri idisə, nə üçün siz bu bulaqları qurudurdunuz? Ondan sonra «Xarıbülbul» hoteli istifadəyə verildi, artıq may–iyun aylarında ilk qonaqlarını qəbul etdi və digər addımlar atıldı.

Ermənilər tərəfindən gülləbaran edilmiş dahi şəxsiyyətlərimizin – Natəvanın, Üzeyir Hacıbəylinin, Bülbulün büstləri gətirildi və mənim tərəfimdən mərkəzi meydanda qoyuldu. Dünən Şuşanın dirçəlişinin növbəti mərhələsi idi. Qeyd etdiyim kimi, Vaqifin məqbərəsi, Vaqifin büstü yenidən açıldı, Üzeyir

Hacıbəylinin abidəsi yenidən qoyuldu, onu da mənfur düşmən dağıtmışdı. Üzeyir Hacıbəylinin dağıdılmış evinin bərpası ilə bağlı göstəriş verildi. Dünən Polad Bülbüloğlu və onun oğlu, Bülbülün nəvəsi ilə birlikdə Bülbülün evinin açılışını qeyd etdik. Polad atasının evini bərpa edib, indi orada çox gözəl muzey yaradılıbdır. Dünən «Qarabağ» hoteli əsaslı təmirdən sonra öz qapılarını yenidən qonaqların üzünə açdı. İşğal dövründə «Qarabağ» hoteli nə gündə idi, onu biz işğaldan sonra görmüşdük. Cəmi iki mərtəbəsi işləyirdi, nə su var idi, nə işıq var idi. Bərpad, dağılmış vəziyyətdə idi. O kadrlar vardır. O da bərpa edilib və hesab edirəm ki, bu tədbirlərin içində ən önəmli yeni yaşayış kompleksinin təməl daşının qoyulmasıdır.

Yeni hotel beşulduzlu olacaq. Orada 150 otaq olacaq. Hazırda Şuşada «Qarabağ» və «Xarıbülbül» hotellərində 150 otaq mövcuddur, 300 otaq, böyük konfrans zalı və tədbirlər üçün yerlər olacaqdır. Beşulduzlu hotelin yeri də mənim tərəfimdən seçilib. Mənfur düşmən həmin yerdə «Dağlıq Qarabağ respublikası»nın qondarma parlamenti üçün bina inşa edirdi. O da bizə sataşmaq idi. «Dağlıq Qarabağ respublikası» anlayışı yoxdur. Artıq o binanın bünövrəsi qoyulmuşdu və daş işləri tamamlanmışdı. Mənim göstərişimlə bu şeytan yuvası dar-madağın edildi.

Beşulduzlu hotel gözəl yerdə inşa ediləcək. Ən önəmli tədbir dünən yeni yaşayış kompleksinin təməl daşının qoyulması idi. Bu yaşayış kompleksi Şuşanın baş planı əsasında inşa ediləcək. Şuşanın

baş planı təsdiq edildi və çox müfəssəl, gözəl işlənmiş plandır. Birinci mərhələdə orada 25 yaşayış binasının inşası nəzərdə tutulur – üç, dörd və beşmərtəbəli yaşayış binaları ki, vətəndaşlar artıq Şuşaya qayıtmağa başlasınlar.

Bu kompleks tədbirlər onu göstərir ki, Şuşanın dirçəldilməsi sürətlə gedir və şuşalılar Şuşaya qayıdırlar. Həm qrup-qrup öz doğma şəhərinə gəlib ziyarət edirlər, eyni zamanda, burada açılmış obyektlərdə artıq şuşalılar işlə təmin edirlər. Beləliklə, biz Şuşanı yenidən dirçəldəcəyik.

Əziz dostlar, təxminən 40 il bundan əvvəl, bax, bu yerdə atam durmuşdu, mən isə o tərəfdə durmuşdum. Şaxtalı-qarlı havada Vaqifin məqbərəsinin açılışı idi. Ondan sonra 1982-ci il iyulun 29-da atamla bərabər ikinci dəfə Şuşaya gəlmişdim. O vaxt Vaqif Poeziya Günləri keçirilirdi. Bu gün isə biz ikinci dəfə Vaqifin məqbərəsinin açılışını qeyd edirik. Vaqif Poeziya Günləri keçirilərkən atamın 59 yaşı var idi. Bu gün mənim 59 yaşım var. Bəziləri hesab edə bilər ki, bu təsadüfdür. Ancaq mən hesab edirəm ki, burada böyük rəmzi məna var, tarix təkrarlanır. Azərbaycan tarixinin qara səhifəsi artıq arxada qaldı və biz yenidən nəfəs almağa başlamışıq.

İşğal dövründə bir çoxlarımız – həm keçmiş məcburi köçkünlər, həm bütün Azərbaycan xalqı, o cümlədən də mən dəfələrlə fikirləşirdik ki, dünyada ədalət yoxdur. Çünki ədalət olsaydı, biz bu vəziyyətə düşməzdik. Mən də o cümlədən belə fikirdə idim. Ancaq həyat göstərdi ki, ədalət var, sadəcə, dözümlü olmaq lazımdır, səbirli olmaq lazımdır, ədalətə inan-

maq lazımdır və ədalətə nail olmaq üçün çalışmaq lazımdır, hədəfə doğru getmək lazımdır. Ədaləti bərpa etmək üçün fədakarlıq göstərmək lazımdır. Bu gün biz hamımız ürəyimizdə deyirik və açıq deyirik ki, bəli, ədalət var, ədalət bərpa edildi, biz bu gün Şuşadayıq və bundan sonra Şuşada əbədi yaşayacağıq.

Noyabrın 8-də Azərbaycan xalqına Şuşa müjdəsini verərkən demişdim ki, Şuşa artıq azaddır, bu həqiqətdir. Biz azad Şuşada yığılmışıq. Demişdim ki, biz Şuşaya qayıtmışıq. Bu da həqiqətdir. Festival, poeziya günləri, mədəni tədbirlər və bir çox başqa tədbirlər artıq keçirilir və keçiriləcəkdir. Demişdim ki, biz Şuşanı dirçəldəcəyik. Bu da baş verir, biz Şuşanı dirçəldirik.

Yaşasın Şuşa! Yaşasın Qarabağ! Yaşasın Azərbaycan!

* * *

A n a r R z a y e v (*Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq yazıçısı*): Hörmətli cənab Prezident!

Hörmətli Mehriban xanım!

Hörmətli tədbir iştirakçıları! Unudulmaz ulu öndərin ucaldığı və vandalların uçurduğu bu Vaqif məqbərəsi bu gün əvvəlki əzəməti ilə dirçəlib. Buna, Vaqif Poeziya Günlərinin bərpasına, cənab Prezident və Mehriban xanım, şəxsən bu tədbirdə iştirak etdiyinizə görə mən bütün Azərbaycan yazıçıları adından Sizə dərin minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildirirəm.

Mən ilk dəfə Şuşaya 1952-ci ildə gəlmişəm. O zaman mənim 14 yaşım var idi. Şəhərdə birçə abidə var idi – Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Nelson Stepanyanın abidəsi. Bədnam adı tarixdə qalmış bu vilayətin erməni başçıları bu qədim Azərbaycan şəhərini erməni şəhərinə çevirmək istəyirdilər. Burada Azərbaycan abidələri yox idi. Qədimdən var idi, amma yeniləri yox idi. Ulu öndərin vaxtında burada muzeylər açıldı – Üzeyir Hacıbəylinin, Bülbülün muzeyləri, Natəvanın, Üzeyir bəyin, Bülbülün heykəlləri qoyuldu. Nəhayət, bu əzəmətli məqbərənin əsası qoyuldu və bu məqbərə açıldı. 1982-ci il yanvarın 14-də həmin o tədbirdə mən də iştirak etmişdim.

Vaqif Azərbaycan poeziyasında nadir yeri olan şairdir. O bizim xalq şeirini, qoşmaları, gəraylıları, heca vəznində yazılmış şeirləri əruz vəznində yazılmış dram ədəbiyyatı ilə birləşdirən, vəhdətdə təqdim edən, Azərbaycan ədəbiyyatında yeni bir səhifə açan şair idi. Onun dostu Vidadi bədbin şeirlər yazırdısa, bədbinliyi təbliğ edirdisə, Vaqif «Toy-bayramdır bu dünyanın əzabı» deyirdi. Amma keşməkeşli həyatının axırını illərində, faciəvi illərində o da «Mən cahən mülkündə mütləq, doğru halət görmədim, hər nə gördüm əyri gördüm, özgə babət görmədim» deyirdi.

Bu gün mənim ürəyim doludur, çox şey deyə biləərəm, amma dedilər ki, qısa danışmaq lazımdır, ona görə də qısa danışacağam. Mən 2010-cu ildə bir mərasimdə çıxış edəndə – cənab Prezident də orada iştirak edirdi – dedim ki, mənim 72 yaşım var, amma söz verirəm ki, Sizinlə bir yerdə Şuşaya

gedəcəyik və bu, baş verdi. Mən Allaha təşəkkür edirəm, taleyimə minnətdaram və Sizə minnətdaram. Sizə minnətdaram ki, o sözü desəm də, bir də Şuşanı görəcəyimə inanmırdım, amma bu gün mən burdayamsa, Sizə minnətdaram, bizim müzəffər ordumuza minnətdaram. Siz bu Qələbəni ordu ilə bir yerdə qazandınız. Amma diplomatik qələbəni, təbliğat qələbəsini Siz təkbaşına qazandınız. Çünki Sizin 4 dildə onlarla çıxışlarınız yeni Azərbaycanı tanıtdı, Azərbaycan həqiqətlərini çatdırdı. Bu da çox böyük bir hadisə idi. Siz bizə, Azərbaycan xalqına onun milli qürurunu qaytardınız. Bizim hamının qarşısında alnımız açıq, başımız dikdir ki, öz torpaqlarımızı qaytardıq. Bu torpaqlar bizə əzizdir. Amma indi şəhidlərin, qazilərin qanı, şəhid ailələrinin göz yaşları, Mehriban xanımın şəhid ailələri ilə görüşlərində axıtdığı göz yaşları ilə suvarılmış bu torpaqlar bizə ikiqat əzizdir, ikiqat doğmadır.

Şuşa Azərbaycandır! Qarabağ Azərbaycandır! Azərbaycan əbədidir! Biz buraya Zəfər yolu ilə gəldik. Bu yolun əvvəli var, amma sonu yoxdur. Bu yol uzandıqca uzanacaq. Bu Zəfər yolu Azərbaycanın hər b gücünün yoludur, siyasi gücünün yoludur, iqtisadi gücünün yoludur və möhtəşəm Azərbaycan mədəniyyətinin, Azərbaycan ədəbiyyatının Zəfər yoludur! Təşəkkür edirəm.

Nəriman Həsənzadə (*Xalq şairi*): Cənab Prezident! Hörmətli Mehriban xanım!

Bir dəfə mən demişdim ki, cənab Prezident, Siz mənim gözümün qabağında böyümüsünüz. Özünüz də dediniz, Siz burada idiniz, 20 yaşınız var idi. İndi

burada cismani olaraq, bircə Heydər Əliyev və Zərifə xanım yoxdur. Abidə də buradadır. Hamımız buradayıq. Özü də Siz gətirmisiniz. «Qarabağ Azərbaycanıdır, Qarabağnaməm İlhamdır». Siz bizim ilham mənbəyimizsiniz.

*Cənab Ali Baş Komandan, halaldı Sizə,
Millət, Vətən qarşısında oğul haqqınız.
44 günü Siz yazdınız tariximizə,
Günəş kimi dünyaya da doğacaqsınız.*

*«Xarıbülbül» festivalı möcüzə idi,
Yerlər, göylər ovsunlanıb dedim Şuşada.
Burada dağlar hamilədi, dünya təzədi,
Paytaxt Şuşa doğulurdu qədim Şuşada.*

*«Əziz Şuşa, sən azadsan», bu öz səsinə,
Vurğusu da, nidası da yadda qalırdı.
Festivalda işğalçının məhkəməsiydi,
Dağlar hakim kürsüsündə mərd dayanırdı.*

*Mən Şuşada kimi gördüm, qürurlu gördüm,
Can da dedim Tanrı duası ilə.
Üzeyiri, Natəvanı, Bülbülü gördüm,
Sinəsində namərdlərin güllə yarası.*

*Yadımdadır, ulu öndər Şuşa deyib nitq söyləyirdi.
Vətən, ana həsrətidir Şuşa həsrəti.
Xoşbəxtəm ki, İlham özü belə deyirdi,
Mən yerinə yetirmişəm bu vəsiyyəti.*

*Cənab Ali Baş Komandan, halaldı Sizə,
Vətən, millət qarşısında oğul haqqınız.
44 günü Siz yazdınız tariximizə,
Günəş kimi dünyaya da doğacaqsınız.*

Cənab Prezident, mən onda olduğu kimi, bir sirri də deyəcəyəm. Gedib evdə deyəcəyəm ki, lap mənim yanımda oturmuşdular, Prezident də danışanda mənə baxırdı. Siz bizi müalicə edirsiniz, dirildirsiniz, həyat bağışlayırsınız. Mən şadam, çox şadam, Allah Sizin başınızı uca eləsin. Allah Sizə dəyməsin. Bax, burada hamı İlham deyir. Yolda söhbət edirdik, Nizami Cəfərova deyirdim ki, ay Nizami, Heydər Əliyev nəinki tədbirlər keçirirdi, nəinki abidələr ucaldırdı. Dədə Qorquddan üzü bəri həm də ədəbiyyat yaradıcısı idi Heydər Əliyev. Ədəbiyyatımızı yaradırdı.

Cənab Prezident, Siz yanımızdasınız, biz də həmişə Sizin yanınızdayıq. Başınız uca olsun. Qızım, Sizin də başınız uca olsun. Allah Sizi saxlasın! Çox şadam, 90 yaşında gəncləşirəm.

İ l q a r F ə h m i (*Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi, yazıçı-şair*): Mən də deyilən bütün gözəl sözlərə qoşuluram, dövlətimizin başçısına, Mehriban xanıma bizə dəstək olduqlarına görə təşəkkür edirəm. Mən də şeir oxumalıydım, amma Nəriman müəllim elə bir gözəl ab-hava yaratdı ki, Vaqifin bir şeiri yadıma düşdü:

*«Məkan tutdisə Vaqif, yox əcəb, bu Şişə dağında,
Məqami ləli-gülrəngin miyani-səngi-xaradır»*

Vaqif deyir bu, Şuşa dağında məskən tutdusa, burada qeyri-adi heç nə yoxdur. Çünki ən qiymətli, gözəl incilərin, gözəl daşların məqamı hara olur? Dağların, daşların arası olur. Bu gün bizim bu Şuşa şəhərimiz də sanki Vaqiflə bərabər həmin o dağların, daşların qoynunda məkan tutan Azərbaycanın ən qiymətli, ən gözəl bir incisidir və bu incini bizə qaytardığına görə həm Ali Baş Komandanımıza, həm müzəffər ordumuza bütün yazarlar adından təşəkkür edirəm və bu şeiri oxumaq istəyirəm.

*Bir Şuşa var, 30 ildir xəyallarda dolaşdı,
Bir Şuşa var, bu gün gəlib varlığına qovuşdu.
Bir Şuşa var, hər ağacı, hər daşı da tarixdi,
Bir Şuşa var, sevinci də, göz yaşı da tarixdi.*

*O Şuşa ki, illər boyu ayrı qaldı anasından,
Xarıbülbül qərrib düşdü doğma, isti yuvasından.
O Şuşa ki, illər boyu məhbus idi, əsir idi,
Başı üstə qara duman, ayağında zəncir idi.*

*Nəhayət ki, cusa gəldi igidləri, ərənləri,
Son bir dəli həmlə ilə titrətdilər göyü, yeri.
Dağı, daşı silkələdi mərmi səsi, atəş səsi,
Namərd düşməni bu torpaqda axır verdi son nəfəsi.*

*Bu gün artıq «Zəfər» sözü Şuşa adı ilə qoşadır.
İndi hər gün bir qələbə, indi hər yer Şuşadır.*

Elçin Əfəndiyev (Xalq yazıçısı): Çox hörmətli cənab Prezident! Çox hörmətli Mehriban xanım! Bu

mənim azad Şuşaya ilk səfərimdir və bunu mən öz şəxsi həyatımda tarixi bir hadisə hesab edirəm. Burada bu qısa çıxışın öz arxivimdə də qalmasından ötrü onu yazmışam.

Möhtərəm cənab Prezident, çox hörmətli Mehriban xanım! Mən bu qısa çıxışımı etirafla başlamaq istəyirəm. Mən bilirdim ki, Şuşa haçansa mütləq azad olunacaq. Çünki başqa cür mümkün deyildi. Ancaq mən özümün həmin gözəl günü görəcəyimə inanmırdım. Nə üçün inanmırdım? Çünki dünyanı ikili siyasi standartlar idarə edir və Siz, çox hörmətli cənab Prezident, bu güclü və qolu zorlu ikili standartlar dünyasında ortaya son dərəcə cəsarətli və cəsarətli olduğu qədər də qətiyyətli, prinsipial iradə qoydunuz. Qəsbkar Şuşadan qovuldu və Şuşa azad oldu. Ancaq yalnız qəsbkar deyil, bu ikili standartlar da məğlub oldu.

Mən tam əminəm, Şuşa bundan sonra daha da gözəlləşəcək, inkişaf edəcək, Şuşa daha artıq eşqlə böyük sənətkarlar, böyük vətəndaşlar yetişdirəcək. Cənab Prezident, Azərbaycanın gələcək tarix kitablarında, salnamələrdə Sizin adınız həmişə azad Şuşa ilə, azad Qarabağ ilə yanaşı yazılacaq.

Əziz dostlar, mənim təsəvvürümdə Şuşa canlı bir orqanizmdir. Biz 30 il Şuşa ağrısı ilə yaşadıq. Ancaq bu 30 ildə Şuşanın özü də həsrət və ağrı içərisində idi. Bu canlı orqanizm doğma xalqının yolunu gözləyirdi. Nəhayət ki, Şuşa bu həsrət əsarətindən, bu ağrıdan xilas oldu. 44 günlük azadlıq savaşında Ali Baş Komandan da, generallar da, zabitlər də sırasıyla Azərbaycan əsgəri idilər. Ali Baş Ko-

mandan həm də bu 44 gündə Azərbaycan xalqının ədalət və prinsiplilliyin tribunu idi. Bu tribunun səsi dünyaya da yayılırdı, hər bir azərbaycanlının ürəyinə də yayılırdı. Bu gün bizim hamımızın, bütün Azərbaycan xalqının sevinci, fərəh hissi və qüruru eyni zamanda, Şuşanın özünün də sevincidir, Şuşanın da qürurudur.

Əziz dostlar, mən 40 il bundan əvvəl də burada keçirilən bu unudulmaz Vaqif poeziya bayramının iştirakçısı olmuşam. Bu gün mənim içimdəki Zəfər sevinci, fərəh və qürur hissi ilə bərabər, güclü bir təəssüf də vardır. Mən olduqca çox təəssüf edirəm ki, ulu öndər Heydər Əliyev bu günü görmədi, bütün varlığı ilə Şuşa sevincini yaşamadı. Ürəyi Şuşa ağrısı ilə sızlayan bir çox yazıçı və şairlər də, bir çox qarabağlı da, o cümlədən İlyas Əfəndiyev bu sevinci yaşaya bilmədilər. Ancaq mən sözümü ikinci bir etirafla bitirmək istəyirəm. 44 günlük Zəfər real sevinci, real fərəhi, real qüruru ilə bərabər, mənim içimdə mistik bir reallıq da yaradıb. Mən inanıram, qətiyyənlə şübhə etmirəm ki, ulu öndər də, bu gün burada yeri görünən o yazıçı və şairlər də elə bu dəm yuxarıdan bizə baxırlar və hər şeyi görürlər. Şuşa sevinci, Qarabağ sevinci o ali məqamda onlarla bir yerdədir. Qarabağ Azərbaycandır!

* * *

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü şairə Günel Samilqızı «Müjdə» şeirini oxudu.

*Dünya durduqca bu xalq üçün bu xəbər
hər zaman yeni olacaq, diri olacaq.
Sən yaralarımıza pıçıldamışdın,
biz gələcəyi müjdələyirik,
Bir də, bir də, bir də, «Şuşa işğaldan azad olundu».*

* * *

*Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü şair Şəhriyar
Del Gerani şəhidlərə və Şuşaya həsr etdiyi şeirini
oxudu:*

*Əlimi qoy ürəyinin üstünə,
O uzağın bir adı da Vətəndir.
Atasının qəbrinə məktub yazan,
O uşağın bir adı da Vətəndir.*

*Ömür elə başdan-başa yarışdı,
Oğulların səngər-səngər vuruşdu.
Bu torpağa qəhrəmanlar qarışdı,
Qarışığın bir adı da Vətəndir.*

*Yel qayadan nə aparar aparsın,
Bu fanidən əbədiyyət apar sən.
Cənnətə də bir parça od aparsan,
Bu ocağın bir adı da Vətəndir.*

*Vətən adlı eşqin özü Şuşadır,
Şeir üzlüm nağılların yaşıdı.
Əlini qoy ürəyinin üstünə,
Daha adın azadlıqla qoşadır.
Bu gün, sabah, əbədi!*

* * *

Çıxışlardan sonra Vaqif Poeziya Günlərinin tarixini əks etdirən videoçarx nümayiş olundu.

Sonra gənc musiqiçilər «Qarabağ şikəstəsi»ni ifa etdilər.

Daha sonra tədbir iştirakçıları və şuşahılarla xatirə şəkilləri çəkdirildi.

İştirakçılar: Allah Sizdən razı olsun. Allah Sizi qorusun. Biz öz Prezidentimizlə fəxr edirik. Görülən bütün bu işlərə görə Sizə təşəkkür edirik. Sizin uzaqgörən siyasətinizin nəticəsində biz bu gün buradayıq.

İlham Əliyev: Qayıtmışığ və əbədi yaşayacağığ.

İştirakçılar: Çox sağ olun, cənab Prezident.

İlham Əliyev: Tezliklə Şuşaya qayıdacaqsınız.

İştirakçılar: Sağ olun, cənab Prezident.

İştirakçı: Biz mədəniyyət işçiləriyik, Mərkəzi Kitabxana Sisteminin direktoruyam, böyük bir qadın kollektivində işləyirik. Onların hamısının salamı var. Bizim mədəniyyət müəssisələri Sizin sayənizdə Bakıda köçkünlüyün nə olduğunu bilmədi.

İştirakçı: Otuz il o müəssisələri Bakıda yaşatdıq, əmanət kimi qaytardıq. Cənab Prezident, Siz Azərbaycanın şöhrət sərhədlərini genişləndirdiniz. Sizə eşq olsun!

İlham Əliyev: Sağ olun.

İştirakçı: Mən Şuşadan yazıram. Bu, böyük bir qəhrəmanlıqdır. Həm ordunun, həm də şəxsən Sizin qəhrəmanlığınızdır.

İlham Əliyev: Sağ olun. Hələ tədbirlər bu gün, sabah davam edəcək.

İştirakçı:

*Xəzəllərə yarpaq verməz,
Haqsızlara haqq verməz.
Yağılara torpaq verməz,
Azərbaycan Prezidenti!*

İlham Əliyev: Çox sağ olun. Mən fikirləşirəm ki, gələn il Poeziya günlərini beynəlxalq tədbir kimi keçirək.

A n a r: İstəyirik ki, oktyabr ayında bizim qurultayı burada keçirək.

İlham Əliyev: Bəli, keçirin.

A n a r: Xaricdən də qonaqlar olacaq.

İlham Əliyev: Yaxşı olar. Yer də var burada keçirmək üçün.

A n a r: Çox yaxşı, çox sağ olun.

İştirakçı: Təşəkkür edirik, cənab Prezident. Bu möhtəşəm duyğuları bizə yaşatdınız. Hələ də inana bilmirik, əfsanədir hamımız üçün, cənab Prezident.

V a h i d Ə z i z (Xalq şairi): Cənab Prezident, mən Sizin dediyiniz tədbirdə iştirak edirdim. Onda Mərkəzi Komitədə idim, burada dayanmışdım. Siz deyəndə ki, ata vəsiyyətinə əməl etdim, mən kövrəldim. Ona bir şeir də yazmışam, çap etdirəcəyəm.

A n a r: Üzeyir Musiqi günlərində mən də gəlmişdim ulu öndərlə.

İlham Əliyev: Üzeyir Hacıbəylinin abidəsini də dağıtmışdılar. Heç yeri də qalmamışdı. Dünən

onun açılışını etdik, gedib baxarsınız. Vaqifin büstünün yerində isə balaca daxma tipli bir dükan açmışdılar.

AzTV-nin əməkdaşı: İlk açılışda mən də iştirak etmişəm, Azərbaycan Televiziyasının nümayəndəsi kimi, reportaj hazırlamışdım.

İlham Əliyev: O vaxt iştirak edənləri mən dəvət etmişəm.

AzTV-nin əməkdaşı: Bəli, biz də elə ona görə təşəkkür edirik.

İştirakçı: Məni də dəvət etmişdilər. Orada bir bənd şeir oxudum.

İlham Əliyev: Qışda, yoxsa yayda?

İştirakçı: Həm qışda, həm də yayda. Poeziya günlərinin açılışında da ulu öndərimizdən xahiş etdim. Çox sağ olun. Allah Sizi qorusun, cənab Prezident.

İlham Əliyev: Salam. Necəsiniz? Qazax eli necədir?

İştirakçı: Heydər Əliyev Fondunun dəvətini alan kimi, Qazaxdan qaça-qaça gəlmişəm və bir şeir deyəcəyəm:

*Kişi kişiliyi yaşadar canda,
Tarixdə kişilər qəhrəman olur.
Ocağın başında kişi duranda,
Torpağı qorumaq çox asan olur.*

İlham Əliyev: Əhməd müəllim də iştirak edir. O vaxt sizi xüsusilə dəvət etmişdim, yadınızdadır?

Əhməd Əhmədzadə: Bəli, qış idi. Qar yağırdı.

G ə n c q ı z: Cənab Prezident, biz də gənc yazarların adından Sizə təşəkkür edirik. Mən Qarabağın işğalı ilə yaşd idim. Amma indi sevinirəm ki, artıq o işğaldan böyüyəm. Çox sağ olun.

İ l h a m Ə l i y e v: Çox gözəl.

İ ş t i r a k ç ı l a r: Sağ olun, çox minnətdarıq.

**VYETNAM SOSIALİST RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB NQUYEN SUAN FUKA**

Hörmətli cənab Prezident!

Vyetnam Sosialist Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Sizi və Sizin simanızda dost Vyetnam xalqını öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ürəkdən təbrik edirəm.

Ənənəvi Azərbaycan–Vyetnam dostluq əlaqələrinin hazırkı inkişaf səviyyəsi məmnunluq doğurur. Ölkələrimiz arasında yüksək səviyyəli siyasi əlaqələr, iqtisadi və humanitar sahələrdə sıx təmaslar mövcuddur. Qarşılıqlı etimad və dəstəyə əsaslanan ikitərəfli münasibətlərimiz, həmçinin çoxtərəfli formatda səmərəli əməkdaşlığımızla müşayiət olunur. İnanıram ki, əlaqələrimizin bütün sahələrdə genişləndirilməsi, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığımızın dərinləşdirilməsi istiqamətində birgə səylərimizi uğurla davam etdirəcəyik.

Belə bir əlamətdar gündə Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, işlərinizdə müvəffəqiyyətlər, dost Vyetnam xalqına daim firavanlıq və əmin-amanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 31 avqust 2021-ci il

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
PREZİDENTİNİN «TWİTTER»
SƏHİFƏSİNDƏN**

2 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev «Tokio–2020» Yay Paralimpiya oyunlarında yüksək nəticə göstərmiş idmançılarımızı «Twitter» sahifəsindən təbrik etmişdir.

«Qızıl medalçımız Vəli İsrailovu inamlı qələbəsi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm!»

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
PREZİDENTİNİN «TWITTER»
SƏHİFƏSİNDƏN**

3 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev «Tokio–2020» Yay Paralimpiya oyunlarında yüksək nəticə göstərmiş idmançılarımızı «Twitter» səhifəsindən təbrik etmişdir.

«Tokio–2020» Yay Paralimpiya oyunlarında 3-cü qızıl medalını qazanan Raman Salehi bir daha səmimi-qəlbdən təbrik edirəm!»

AZƏRBAYCANIN YƏHUDİ İCMASINA

Hörmətli həmvətənlər!

Yəhudi xalqının yeni il bayramı – Roş Ha-Şana münasibətilə sizi ürəkdən təbrik edir, hamınıza ən səmimi arzu və diləklərimi yetirirəm.

Mədəniyyətlərarası və dinlərarası harmoniyanın hökm sürdüyü Azərbaycanda ayrı-ayrı xalqların və dinlərin nümayəndələri əsrlərdən bəri sülh və əmin-amanlıq şəraitində, qarşılıqlı hörmət və etimad mühitində yaşayırlar. Cəmiyyətimizdə etnik-mədəni müxtəlifliyin qorunması, milli azlıqların dil və mədəniyyətinin inkişafı dövlətin daimi himayəsi altındadır. Bu siyasət milli-tarixi ənənəyə və beynəlxalq hüquqi prinsiplərə sadıq Azərbaycan üçün prioritet istiqamətlərdəndir.

Dünyada nümunəvi tolerantlıq məkanı kimi tanınan Azərbaycanda yəhudi icmasının özünəməxsus yeri vardır. Yüz illərdir ölkəmizdə məskunlaşmış yəhudilər burada heç vaxt antisemitizmə və ayrı-seçkiliyə məruz qalmamış, öz dilini, mədəniyyətini, dini inanc və adət-ənənələrini günümüzədək qoruyub saxlamışlar.

Məmnunluq hissi ilə qeyd edirəm ki, Qarabağın işğaldan azad olunmasında yəhudi əsilli vətəndaşlarımız respublikamızda yaşayan bütün xalqların nümayəndələri ilə birgə əsl qəhrəmanlıq nümunələri nümayiş etdirmişlər. Yəhudi icması bu gün də Azər-

baycan həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması sahəsində uğurla fəaliyyət göstərir.

Yeniliyin, mənəvi saflığın, həmrəylik və xeyirxahlığın rəmzi olan Roş Ha-Şana ilə əlaqədar bir daha hər birinizə bayram təbriklərimi yetirir, ailələrinizə xoşbəxtlik, süfrələrinizə xeyir-bərəkət arzulayıram.

Bayramınız mübarək olsun!

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 3 sentyabr 2021-ci il

SUMQAYIT ŞƏHƏRİNƏ SƏFƏR

3 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 3-də Sumqayıt şəhərində səfərdə olmuşdur.

Dövlət başçısı əvvəlcə ulu öndər Heydər Əliyevin şəhərin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək, önünə gül dəstəsi qoydu.

Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında «Azmonbat» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətin açılış mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 3-də Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında «Azmonbat» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətin açılış mərasimində iştirak etmişdir.

İqtisadiyyat naziri Mikayıl Cəbbarov ölkəmizdə yaradılmış sənaye parkları barədə dövlət başçısına məlumat verdi.

Bildirildi ki, ölkəmizdə sənaye parklarının yaradılması istehsalın genişləndirilməsi, idxalın əvəz edilməsi və yeni ixrac imkanlarının yaradılması baxımından çox əhəmiyyətlidir. Hazırda Azərbaycanda 5 sənaye parkı fəaliyyət göstərir. Dövlət başçısının bu ilin mayında imzaladığı fərmanla yaradılmış Ağdam Sənaye Parkı isə sayca 6-cıdır.

Cənubi Qafqazın ən böyük, Azərbaycanın isə ilk sənaye parkı olan Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında 5500-dək insan daimi işlə təmin edilib. Parkda 24 sahibkarlıq subyektinə rezidentlik statusu verilib və onlardan 17-si istehsala başlayıbdır. Növbəti mərhələdə daha 7 rezidentin fəaliyyətə başlaması nəzərdə tutulur. Sənaye parkında məhsul istehsalı və ixrac istiqamətində müsbət dinamika davam edir. Belə ki, 2021-ci ilin birinci yarısında ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 49 faiz daha çox məhsul istehsal edilib və 47 faiz daha çox ixrac həyata keçirilibdir.

Azərbaycanda sənayeləşmə prosesinin ardıcıl davam etdirilməsi, həmçinin qeyri-neft sənayesinin inkişafı Prezident İlham Əliyevin iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi siyasətinin əsas istiqamətlərindəndir. Dünyada pandemiya və iqtisadi-maliyyə problemlərinə baxmayaraq, ölkəmizdə bu istiqamətdə çox böyük işlər görülür. İqtisadiyyatın digər sahələri ilə yanaşı, sənayenin inkişafına xüsusi önəm verilir, mövcud təbii və iqtisadi resursların istehsala cəlb edilməsi, qabaqcıl texnologiyaların daha geniş tətbiqi üçün sistemli tədbirlər həyata keçirilir.

Sənayeləşmə siyasətinə uyğun olaraq, ölkəmizdə daxili tələbatın ödənilməsində yerli məhsulların payını əhəmiyyətli dərəcədə artıran və ixrac imkanlarımızı genişləndirən yüzlərlə müasir sənaye müəssisəsi, yeni istehsal sahələri yaradılır. Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında yaradılmış «Azmonbat» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti də bu müəssisələrdən biridir. Müəssisə parkda fəaliyyətə başlayan 17-ci rezidentdir. «Azmonbat»da istifadə müddəti bitmiş qurğusun

turşulu akkumulyator batareyalarının utilizasiyası aparılacaq, nəticədə propilen və yüksək sıxlıqlı polietilen, qurğuşun külçə, qurğuşunlu aktiv kütlə və ammonium sulfat məhlulu əldə olunacaqdır. Müəssisədə bir sıra ölkələrin qabaqcıl texnologiyalarından istifadə edilir. 100 nəfərin daimi işlə təmin olunduğu müəssisədə istehsal edilən məhsullar daxili bazarın tələbatını ödəməklə yanaşı, Türkiyə, Bolqarıstan və MDB ölkələrinə ixrac ediləcək.

Prezident İlham Əliyev müəssisəni işə saldı.

Məlumat verildi ki, müəssisə ildə 30 min ton akkumulyator utilizasiya etmək gücünə malikdir. Bu, orta hesabla 800 min ədəd akkumulyator deməkdir ki, ondan da 15 min ton qurğuşun və 4,5 min ton gübrə almaq mümkündür. İstehsal prosesi ətraf mühitə zərər vurmada, ekoloji standartlara tam cavab verir. İstifadə müddəti bitmiş qurğuşun turşulu akkumulyator batareyalarının utilizasiyasının təşkili xüsusi əhəmiyyətli ekoloji layihədir.

«Azmonbat» MMC sənaye parkında tətbiq edilən vergi və gömrük güzəştlərindən yararlanaraq, indiyədək xərclərinə 1 milyon manat məbləğində qənaət edibdir.

Sumqayıt Məhkəmə Kompleksinin açılışı mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 3-də Sumqayıt Məhkəmə Kompleksinin açılışı mərasimində iştirak etmişdir.

*Ədliyyə naziri Fikrət Məmmədov kompleksdə yara-
dılmış şərait barədə dövlət başçısına məlumat verdi.*

*Ölkəmizdə digər sahələrdə olduğu kimi, məhkəmə
sistemində də islahatlar uğurla davam etdirilir. Pre-
zident İlham Əliyevin 2019-cu ildə imzaladığı fərman
bu sahədə mühüm «Yol Xəritəsi» olmaqla, onun ic-
rası ilə bağlı kompleks qanunvericilik və praktiki
tədbirlər görülür. Yeni regional inzibati və kommer-
siya məhkəmələri təsis edilib, vahid məhkəmə təcru-
bəsinin formalaşdırılması üçün işlək mexanizmlər
yaradılıb, məhkəmələrin və hakimlərin təminatı güc-
ləndirilibdir. Bu sahədə infrastrukturun müasirləşdi-
rilməsi üzrə görülən tədbirlər çərçivəsində yeni məh-
kəmə bina və komplekslərinin inşası, onların ən müasir
İKT qurğuları ilə təchizi xüsusi yer tutur. Sumqayıt
Məhkəmə Kompleksinin inşası da bu istiqamətdə icra
olunan layihələrdən biridir. Bu, respublikamızda inşa
olunmuş sayca 4-cü məhkəmə kompleksidir.*

*Kompleks Azərbaycan hökumətinin Dünya Bankı
ilə birgə həyata keçirdiyi «Mütərəqqi ədliyyə xidmətləri
və müasir məhkəmə infrastrukturunu» layihəsi çərçi-
vəsində inşa olunub. Konseptual baxımdan yeni olan, öz
funksionallığı ilə fərqlənən müasir Məhkəmə Kompleksi
6 məhkəməni, o cümlədən Sumqayıt Apellyasiya, İn-
zibati, Kommersiya və Ağır Cinayətlər, Sumqayıt
şəhər, eləcə də müvəqqəti olaraq Qubadlı rayon məh-
kəmələrini əhatə edir. «Bir qapı» prinsipi ilə fəaliy-
yət göstərəcək Məhkəmə Kompleksi ədalət mühaki-
məsinin səmərəli həyata keçirilməsinə, vətəndaşların
müraciət imkanlarının asanlaşdırılmasına xidmət
edəcəkdir.*

Məhkəmə zallarında proseslərə «Elektron məhkəmə» informasiya sistemi və digər müasir İKT-lərin tətbiqi ilə daha keyfiyyətli baxılması və şəffaflığın təmin edilməsi üçün «Femida» sistemi quraşdırılıb. Burada 50-dək hakim, ümumilikdə isə 240 işçi fəaliyyət göstərəcək. Sumqayıt Məhkəmə Kompleksində yaradılmış müasir şərait təxminən 1 milyon 460 min əhaliyə yüksək səviyyədə məhkəmə xidmətləri göstərməyə imkan verəcəkdir.

Prezident İlham Əliyevə ədliyyə və məhkəmə sahəsində tətbiq olunan növbəti rəqəmsal innovasiyalar barədə də məlumat verildi, bununla bağlı videoçarx nümayiş etdirildi.

Bildirildi ki, dövlət başçısının sosial ədalətə əsaslanan islahatlarına, eləcə də Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın inklüziv cəmiyyətin inkişafı üzrə təşəbbüslərinə uyğun olaraq, Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən innovasiyaların tətbiqinin genişləndirilməsi üzrə ardıcıl tədbirlər görülür. Bütün bu işlər vətəndaşların ədalət mühakiməsinə əlçatanlığının asanlaşdırılmasına, onlara yüksəkkeyfiyyətli hüquqi xidmətlərin göstərilməsinə, şəffaflığın artırılmasına, bütövlükdə məhkəmə hakimiyyətinə ictimai etimadın yüksəldilməsinə yönəlibdir.

1100 şagird-yerlik Sumqayıt şəhər 20 saylı tam orta məktəbdə yaradılmış şəraitlə tanışlıq

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 3-də Heydər Əliyev Fondu tərəfindən yeni inşa olunmuş 1100 şagird-yerlik Sumqayıt şəhər 20 saylı tam orta məktəbdə yaradılmış şəraitlə tanış olmuşdur.

Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Zəkir Fərəcov məktəbdə yaradılmış şərait barədə dövlət başçısına məlumat verdi. Bildirildi ki, təhsil müəssisəsində 42 sinif otağı, fənn kabinetləri, laboratoriyalar, əmək və hərbi təlim otaqları, kitabxana, akt və idman zalları, yeməcxana yaradılıb.

Son illərdə dövlət başçısının rəhbərliyi ilə ölkəmizdə təhsil sahəsində aparılan islahatların uğurlu nəticələrindən biri də bu sahənin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsidir. Sumqayıt şəhər 20 saylı tam orta məktəbdə də yaradılmış şərait Azərbaycanda təhsil sahəsinin keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoymasının əyani göstəricisidir. Paytaxtla yanaşı, digər şəhərlərdə də yeni məktəb binalarının inşası, mövcud təhsil müəssisələrinin əsaslı şəkildə yenidən qurulması ölkəmizdə təhsil sahəsinin müasirləşdirilməsi istiqamətində aparılan işlərin tərkib hissəsidir. Bütün bu işlər həm də Azərbaycanda təhsilin və elmin inkişafına ən yüksək səviyyədə dövlət qayğısının olduğunu göstərir. Bu da təsadüfi deyil. Çünki Azərbaycan dövlətinin yürütdüyü siyasətin prioritetlərindən biri də insan kapitalının daha da inkişaf

etdirilməsi, gənc nəslin bilikli və savadlı, yüksək intellektual potensiala malik yetişdirilməsidir.

Güzəştli mənzil layihəsi çərçivəsində növbəti yaşayış kompleksinin təməlqoyma mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 3-də Sumqayıt şəhərində güzəştli mənzil layihəsi çərçivəsində növbəti yaşayış kompleksinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.

Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi İdarə Heyətinin sədri Sadiq Sadiqov dövlət başçısına yeni layihə barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Sumqayıt şəhərində növbəti güzəştli mənzil layihəsi 2 hektar ərazini əhatə edir. Burada 9, 12 və 16 mərtəbəli 11 bina inşa olunacaq. Mənzillərin ümumi sayı isə 466-dır. Onlar studiya tipli, 2, 3 və 4 otaqlı olacaq. Ərazidə, həmçinin 90 yerlik uşaq bağçası da inşa ediləcək.

Diqqətə çatdırıldı ki, Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyinin regionda inşa olunmuş ilk layihəsi də Sumqayıt şəhərindədir. Vətəndaşlara güzəştli şərtlərlə təklif edilən bütün mənzillər tam təmirli olacaq. Mənzillər, həmçinin mətbəx mebeli, kombi isitmə sistemi, su, qaz və elektrikle təmin ediləcək. Mənzillərin satışı həm güzəştli ipoteka kreditindən istifadə etməklə, həm də öz vəsaiti hesabına ödəniş üsulu ilə aparılacaq.

Dövlət başçısı yeni yaşayış kompleksinin təməlini qoydu.

Hazırda dünyada baş verən iqtisadi böhran fonunda ölkəmizdə bu layihənin icrası Prezident İlham

Əliyevin vətəndaşlarımızın sosial məsələlərinin həllinə nə dərəcədə diqqət, qayğı və həssaslıqla yanaşmasının növbəti təzahürüdür. Bu bir daha sübut edir ki, Azərbaycan vətəndaşının sosial məsələlərinin həlli, onların mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması dövlətin həyata keçirdiyi siyasətin mərkəzində dayanır. Ekoloji və enerji səmərəliliyi tələblərinə cavab verən müasir memarlıq üslubunda çoxmənzilli yaşayış binalarının tikintisini təmin etmək baxımından bu layihə əhəmiyyəti ilə seçilir.

Enerjisistemin Reabilitasiya Proqramı çərçivəsində inşa olunmuş Sumqayıt Elektrik Stansiyasının yeni estakada nasos stansiyasının açılış mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 3-də Enerjisistemin Reabilitasiya Proqramı çərçivəsində inşa olunmuş Sumqayıt Elektrik Stansiyasının yeni estakada nasos stansiyasının açılış mərasimində iştirak etmişdir.

«Azərenerji» Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti Baba Rzayev dövlət başçısına görülmüş işlər barədə məlumat verdi. Son illərdə Azərbaycanda enerjisistemin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, ölkəmizin enerji potensialının daha da artırılması, yeni elektrik stansiyaları və yarımstansiyaların inşası, mövcudlarının isə əsaslı şəkildə yenidən qurulması istiqamətində çox mühüm layihələr icra olunub. Dövlət başçısının tapşırığına əsasən, 2018-ci ilin sonundan Enerjisistemin Reabilitasiya Proqramının qəbul edilərək icrasına başlanılması bu istiqamətdə həyata keçirilən işlər sıra-

sında xüsusi əhəmiyyəti ilə seçilir. Belə ki, bu proqramın icrasına vaxtında başlanaraq, təcili işlər görülməşəydi 2019-cu və 2020-ci illərin yayında artan tələbatın, həmçinin Kür və Xəzərdə su səviyyəsinin kəskin aşağı düşməsinin fonunda enerjisistemdə problemlər yarana bilərdi. Ümumiyyətlə, proqram çərçivəsində 12 elektrik stansiyasında və 23 yarımstansiyada yenidən qurulma, təmir və bərpa işləri həyata keçirilib.

Son illərdə Xəzər dənizində suyun səviyyəsinin 1,7 metrə qədər aşağı düşməsi Sumqayıt Elektrik Stansiyasının soyutma suyunun götürülməsində ciddi problem yaratmaqla yanaşı, stansiyanın avadanlıqlarının da tədricən sıradan çıxmasına səbəb olmuşdu. Yaranmış vəziyyətlə, xüsusilə dənizdə su səviyyəsinin düşməsi ilə əlaqədar il ərzində bir neçə dəfə qəza açılmaları baş vermişdi.

Reabilitasiya Proqramı çərçivəsində Sumqayıt Elektrik Stansiyasında əsas avadanlıqlar, generatorlar və digər qurğular əsaslı təmir olunub. Bununla yanaşı, stansiyanın mövcud su nasos stansiyası da əsaslı şəkildə yenidən qurulub. Aparılmış yenidən qurulma və əsaslı təmir işləri stansiyanın etibarlı və səmərəli fəaliyyətinə müsbət təsir göstərüb. Belə ki, elektrik enerjisinin istehsalına sərf olunan şərti yanacaqın həcmnin azalması nəticəsində ildə 10 min ton yanacaq qənaət ediləcək. Stansiyanın əsaslı təmirdən sonra yük artımı 20 meqavat olub.

Dövlət başçısı Sumqayıt Elektrik Stansiyasının yeni estakada nasos stansiyasını işə saldı.

Xəzər dənizində suyun səviyyəsinin düşmə prosesinin hələ də davam etməsi və stansiyanın avadanlıqlarının uzunmüddətli istismarı nəzərə alınmaqla, dayanıqlı və etibarlı iş rejiminə nail olmaq məqsədilə təxirəsalınmaz irimiqyashı işlərə başlanılıb. Belə ki, dənizin içərisinə doğru, 5 metr dərinlikdən soyuq suyun götürülməsinə imkan verən 750 metr məsafədə estakada, həmçinin yeni su nasos stansiyası tikilib. Bununla da stansiyanın soyuducu su təchizatının etibarlılığı təmin edilib və ən əsası, stansiyanın fəaliyyətinin dayanmasının qarşısı alınıb. Yeni estakada üzərində tikilmiş və elektrik stansiyasını xüsusi üsulla soyuq su ilə təmin edən yeni nasosxana istilik energetikası sahəsində ilk təcrübə sayılır.

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
PREZİDENTİNİN
«TWITTER» SƏHİFƏSİNDƏN**

4 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev «Tokio–2020» Yay Paralimpiya oyunlarında yüksək nəticə göstərmiş idmançılarımızı «Twitter» sahifəsindən təbrik etmişdir.

«Tokio–2020» Yay Paralimpiya oyunlarında qızıl medallarımızın sayı 14-ə çatdı. Qızıl medalçıları-mız Lamiyə Vəliyeva və Orxan Aslanovu inamlı qələ-bələri münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm!»

**ŞİMALİ MAKEDONIYA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB STEVO PENDAROVSKIYƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Ölkənizin müstəqilliyinin 30-cu ildönümü münasibətilə Sizə və xalqınıza öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ən səmimi təbriklərimi yetirirəm.

İnanıram ki, Azərbaycan ilə Şimali Makedoniya arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın mənafələrinə uyğun olaraq bundan sonra da inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Bu əlamətdar gündə Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost xalqınıza daim əmin-amanlıq və rifah diləyirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 6 sentyabr 2021-ci il

**GƏNCLƏR VƏ İDMAN NAZİRİ
VƏZİFƏSİNƏ YENİ TƏYİN
OLUNMUŞ FƏRİD QAYIBOV
İLƏ VİDEOFORMATDA GÖRÜŞ**

7 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Fərid Qayıbovu Gənclər və İdman naziri təyin olunması ilə əlaqədar videoformatda qəbul etmişdir.

İ l h a m Ə l i y e v: Siz Gənclər və İdman naziri vəzifəsinə təyin edirsiniz, sizə böyük etimad göstərilir. Əminəm ki, bu etimadı doğruldacaqsınız. Ölkəmizin idman ictimaiyyəti sizi yaxşı tanıyır. Siz uzun illər idman sahəsində fəaliyyət göstərirsiniz, eyni zamanda, Avropa Gimnastika İttifaqının prezidentisiniz. Bu vəzifəyə bir neçə il bundan əvvəl seçilmişsiniz və bu onu göstərir ki, beynəlxalq arenada da nüfuz qazanmışınız. Bu amilləri nəzərə alaraq, bu yüksək etimadı sizə göstərirəm və ümid edirəm ki, idman sahəsində, gənclər siyasəti sahəsində yaxşı nəticələr olacaq.

Bütövlükdə idman sahəsi Azərbaycanda sürətlə inkişaf edibdir və bu gün dünya miqyasında Azərbaycan idman ölkəsi kimi tanınır. Beynəlxalq yarışlarda idmançılarımız yüksək nəticələr göstərirlər. Düzdür, Azərbaycan ictimaiyyəti bizim idman sahəsindəki qələbələrə öyrəşib və əgər biz hansısa nə-

ticəni əldə edə bilmiriksə məyus olur. Ancaq hamımız bilməliyik ki, idman sahəsində rəqabət kifayət qədər güclüdür və bütövlükdə son illər ərzində idman sahəsində göstərilən nəticələr, əlbəttə, qürurvericidir. İdmançılarımız dünya, Avropa oyunlarında, digər beynəlxalq yarışlarda bizi sevindirirlər. Son Yay Olimpiya oyunlarında Rio Olimpiya oyunları ilə müqayisədə az medal qazansaq da, yenə də hesab edirəm ki, idmançılarımız yaxşı nəticə göstəriblər. Medalların sayına görə Azərbaycan 33-cü yeri, Avropa ölkələri arasında 20-ci, müsəlman ölkələri arasında isə 4-cü yeri tutub. Düzdür, idmançılarımız bu dəfə qızıl medal qazana bilməyiblər, amma ona çox yaxın idilər. Yenə də deyirəm, idmanda məğlubiyyətlər də olur, qələbələr də olur. Bütövlükdə idman sahəsində əldə edilmiş nəticələr çox müsbətdir. Paralimpiyaçılarımız bizi çox sevindiriblər və böyük məharət, peşəkarlıq, fədakarlıq göstərərək, çoxlu medal, o cümlədən bir çox qızıl medal qazanıblar. Əlbəttə, bu da çox önəmli hadisədir və biz haqlı olaraq paralimpiyaçılarımızla fəxr edirik.

Eyni zamanda, idman sahəsində buraxılan nöqsanlar da ciddi araşdırılmalı, ciddi təhlil aparılmalıdır. Xüsusilə Olimpiya oyunlarına hazırlıq dövründə bəzi federasiyalarda işlər qeyri-qənaətbəxş olmuşdur və bütün federasiyalarda mövcud olan vəziyyət ciddi təhlil edilməlidir. Deməli, məşq prosesinə, təlim-məşq toplanışlarına xüsusi diqqət verilməlidir. Onu da nəzərə almalıyıq ki, son Olimpiya oyunlarında medallar qazananlar bizim təcrübəli idmançılardır. Demək olar ki, veteran idman-

çılardır. Onların arasında gənc nəslin nümayəndələri yoxdur və bu çox ciddi təhlil edilməlidir. Necə ola bilər ki, nəsillər arasında artıq belə bir ara, elə bil ki, məsafə yaranır. Son illərdə bütün bölgələrdə idman obyektlərinin tikintisi geniş vüsət almışdır, təkcə bölgələrdə 50-yə yaxın İdman-Olimpiya Kompleksimiz fəaliyyət göstərir. Onların fəaliyyəti ciddi təftiş edilməlidir, orada məşq prosesi hansı səviyyədədir, uşaqlar, yeniyetmələr idman bölmələrinə gəlirmi, gəlmirmi, idmanla məşğul olmaq üçün şərait nə dərəcədədir? Çünki biz bu infrastrukturu, bu kompleksləri o məqsədlə yaratmışıq ki, həm idmanın kütləvililiyi artsın, eyni zamanda da peşəkar idmançılar yetişsin. Nəzərə alsaq ki, Tokio Olimpiya oyunlarında gənc idmançılar medal qazana bilmədilər, bu çox ciddi təftiş edilməlidir. Klublardakı vəziyyətlə bağlı təhlil aparılmalıdır. Yəni biz nəticə çıxarmalıyıq. Biz, əlbəttə, qələbələrlə fəxr edə bilərik. Ancaq çatışmazlıqlar da var və onlar aradan qaldırılmalıdır. Bu sahədə şəffaflıq tam təmin edilməlidir və bütün xoşagəlməz hallara qarşı ciddi mübarizə aparılmalıdır.

İdman sahəsində tərbiyə məsələlərinə də çox ciddi diqqət yetirmək lazımdır. Bütövlükdə gənclərimizin tərbiyə edilməsi prosesi diqqət mərkəzində olmalıdır. Gənclərimiz ənənəvi dəyərlər əsasında tərbiyə almalıdırlar. Həm məktəbdə, həm də ailədə ənənəvi dəyərlər bizim əsas sütunumuzdur.

Azərbaycan dəyərləri, milli dəyərlərimiz bizim üçün əsas prinsipdir və gənc nəsil də bu ruhda – milli ruhda, vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə almalıdır.

Gənc nəsil mənfi xarici təsirdən uzaq olmalıdır və buna nail olmaq üçün tərbiyə işləri aparılmalıdır. Gənclər savadlı, bilikli olmalıdırlar, eyni zamanda, milli mədəniyyətimizə yaxın olmalıdırlar. Bizim milli dəyərlərimizi dərk etməlidirlər, onları yaşatmalıdırlar və bu istiqamətdə çox ciddi iş aparılmalıdır. Çünki indiki dünyada qloballaşma prosesləri gedir və bəzi hallarda xarici dairələr gəncləri özləri üçün əsas hədəf seçir. Yəni gəncləri aldatmaq, yoldan çıxarmaq üçün səylər göstərilir. Biz bunu görürük və əlbəttə, bunun qarşısı alınmalıdır. Burada vətənpərvərlik hissləri ön planda olmalıdır. Əlbəttə ki, İkinci Qarabağ müharibəsindəki parlaq tarixi Qələbəmiz gənclərin tərbiyə işində əsas rol oynamalıdır. 44 günlük Vətən müharibəsinin hər günü bizim üçün əzizdir, doğmadır. Vətən uğrunda öz canlarından keçmiş şəhidlərimizin əziz xatirəsi bizim üçün doğmadır, bizim üçün müqəddəsdir və gənclər bu nümunələr əsasında tərbiyə almalıdırlar. Bizim gənclər artıq müzəffər xalqın nümayəndələri kimi böyüyəcəklər. Bunun çox böyük mənəvi və psixoloji mənası var. Uzun illər Azərbaycan işğala məruz qalmış ölkə, biz azərbaycanlılar isə düşmən tərəfindən öz doğma torpağından didərgin salınmış xalq kimi yaşamışıq, əzab-əziyyət içində yaşamışıq, fiziki və mənəvi əzablar içində yaşamışıq. Biz buna son qoyduq. Bundan sonra müzəffər xalq kimi, qalib ölkə kimi, qürurlu insanlar kimi əbədi yaşayacağıq. Bu şanlı tarixi yaşatmaq üçün, qorumaq üçün və gəncləri bunun əsasında tərbiyə etmək üçün sizin nazirliyinizin üzərinə böyük vəzifələr düşür. Mən əminəm ki, siz bu mə-

suliyyəti dərk edirsiniz və bu prinsipləri gündəlik fəaliyyətinizdə rəhbər tutaraq, nazirliyin fəaliyyətini təşkil edəcəksiniz. Sizi təbrik edirəm və sizə fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram.

Fərid Qayıbov: Çox sağ olun, cənab Prezident. Əvvəlcə, icazə verin, göstərdiyiniz bu etimada, haqqımda deyilən bu sözlərə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirim. Bu mənim üçün böyük şərəfdir. Verdiyiniz tapşırıqlar, tövsiyələr aydın oldu, elə dərhal bu istiqamətdə işləməyə başlayacağam. Söz verirəm ki, əlimdən gələni edəcəyəm. İnanıram ki, sağlam cəmiyyətdə yaşayan Azərbaycan gəncləri yaxın gələcəkdə də öz yeni uğurları ilə, idmançılarımız isə yeni qələbələri ilə, cənab Prezident, Sizi və Azərbaycan xalqını sevindirəcəklər. Çox sağ olun.

**TACİKİSTAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB EMOMƏLİ RƏHMONA**

Hörmətli Emoməli Şərifoviç!

Tacikistan Respublikasının müstəqilliyinin 30-cu ildönümü münasibətilə Sizə və Sizin simanızda bütün xalqınıza öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ən səmimi təbriklərimi yetirməkdən məmnunluq duyuram.

Müstəqillik illərində Sizin müdrik rəhbərliyiniz altında ölkəniz sabit inkişaf yolu ilə irəliləyərək, dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsi, sosial-iqtisadi tərəqqi sahəsində nailiyyətlər əldə etmiş, beynəlxalq aləmdə nüfuz qazanmışdır. Azərbaycan Respublikası dost ölkənizin bu uğurlarına ürəkdən sevinir.

Biz xoş və zəngin ənənələrə əsaslanan Azərbaycan–Tacikistan münasibətlərinin inkişafına xüsusi əhəmiyyət veririk. Ölkələrimiz arasında daim genişlənən yüksək səviyyəli siyasi dialoq, qarşılıqlı səfərlər, iqtisadi-ticari sahələrdə faydalı əməkdaşlıq çoxşaxəli əlaqələrimizi xarakterizə edən başlıca amillərdəndir.

Əminəm ki, ənənəvi dostluq münasibətlərimizin möhkəmləndirilməsi, əməkdaşlığımızın əhatə dairəsinin daha da genişləndirilməsi yolunda birgə səylərimizi bundan sonra da uğurla davam etdirəcəyik.

Hörmətli Emoməli Şərifoviç, belə bir əlamətdar gündə Sizi bir daha təbrik edir, möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, işlərinizdə müvəffəqiyyətlər, qardaş Tacikistan xalqına daim əmin-amanlıq və firavanlıq diləyirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 7 sentyabr 2021-ci il

**ESTONİYA RESPUBLİKASININ
YENİ SEÇİLMİŞ PREZİDENTİ
ZATI-ALİLƏRİ CƏNAB ALAR KARİSƏ**

Hörmətli cənab Karis!

Estoniya Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə seçilməyiniz münasibətilə Sizə səmimi təbriklərimi yetirirəm.

İnanıram ki, xalqlarımızın mənafelərinə uyğun olaraq, Azərbaycan ilə Estoniya arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı yolunda birgə səylər göstərəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dost Estoniya xalqının rifahı naminə qarşıdakı fəaliyyətinizdə müvəffəqiyyətlər diləyirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 9 sentyabr 2021-ci il

BAKİ GƏMİQAYIRMA ZAVODUNDA «KƏLBƏCƏR» NEFTDAŞIYAN TANKERİN İSTİSMARA VERİLMƏSİ MƏRASİMİ

10 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Bakı Gəmiqayırma zavodunda «Kəlbəcər» neftdaşıyan tankerin istismara verilməsi mərasimində iştirak etmişdir.

Bu neftdaşıyan tankerin tikintisinə «Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi» Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin sifarişi ilə Bakı Gəmiqayırma zavodunda 2 il əvvəl başlanılıb. Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə tanker «Kəlbəcər» adlandırılıb.

Prezident İlham Əliyev bir müddət əvvəl işğaldan azad edilmiş Kəlbəcərdə üçrəngli Azərbaycan bayrağını dalğalandırdı. İndi isə üçrəngli Azərbaycan bayrağı altında beynəlxalq sulara üzəcək «Kəlbəcər» neft tankerinin istismara verilməsi mərasimində iştirak edir. Bunun çox böyük rəmzi mənası vardır.

«Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi» Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin sədri Rauf Vəliyev dövlət başçısına görülmüş işlər barədə məlumat verdi.

Dünyada pandemiyanın davam etməsi və iqtisadi-maliyyə böhranının yaratdığı problemlər fonunda Azərbaycanda Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkə iqtisadiyyatının bütün sahələrinin inkişafı tam

təmin olunur. Bu gün Azərbaycan strateji əhəmiyyətə malik məhsulları artıq özü istehsal edir. Bakı Gəmiqayırma zavodunda gəmilərin istehsalı, o cümlədən «Kəlbəcər» neftdaşıyan tankerinin inşa olunaraq istismara verilməsi bunun əyani təzahürüdür. Şübhəsiz ki, belə mühüm əhəmiyyətə malik istehsalın ölkəmizdə təmin olunması iqtisadi güdrətimizi və Azərbaycanda icra olunan böyük sosial-iqtisadi infrastruktur layihələrinin ardıcıl şəkildə davam etməsini nümayiş etdirməklə gəmiçiliyin fəaliyyətinin şaxələndirilməsi ilə bağlı görülən işlərin həcmi aydın şəkildə göstərir.

Dövlət başçısı tankerin istifadəyə verilməsini bildirən rəmzi lenti kəsdi.

«Kəlbəcər» neftdaşıyan tankerin inşası eyni zamanda, son illərdə yeni gəmilərin tikintisi və donanmaların yenilənməsi istiqamətində həyata keçirilən genişmiqyaslı tədbirlərin tərkib hissəsidir. Gəmiçiliyin Strateji İnkişaf Planına uyğun olaraq, son illərdə 18 gəmi istismara verilib. Bu da ölkəmizin Xəzərdə aparıcı mövqeyinin qorunub saxlanılmasında, Azərbaycan ərazisindən artan tranzit yükdaşımalarına yaranan tələbatın ödənilməsində və dənizdə neft-qaz layihələrinin uğurla icrasında mühüm rol oynayır.

Uzunluğu 141 metr, eni 16,9 metr olan «Kəlbəcər» tankerinin daimi heyəti 15 nəfərdən ibarətdir. Dedveyti – yükqötürmə qabiliyyəti 7,800 ton olan tankerdə dünyanın aparıcı şirkətlərinin avadanlıqları quraşdırılıb. Tankerin texniki göstəriciləri, xüsusilə suya oturma digərləri ilə müqayisədə maksimum yük götürməklə Xəzər hövzəsində nisbətən dayaz li-

manlara daxil olmağa və Xəzərdən kənara yük daşmasına imkan yaradır.

Yeni tanker Bakı Gəmiqayırma zavodunun 2019-cu ildə təhvil verdiyi və hazırda Qara dəniz–Aralıq dənizi hövzələrində üzən «Laçın» tankeri ilə eyni tiplidir. Bu tip 4 tanker sifariş verilib ki, hazırda yerli mütəxəssislər tərəfindən ikisinin tikintisi davam etdirilir. Ümumilikdə zavoda 10 yeni gəminin tikintisi ilə bağlı sifariş verilib ki, onların da artıq altısının, o cümlədən 1 yedək, 3 sərnişin, 1 Ro-Pax tipli gəmi-bərənin və 1 tankerin tikintisi başa çatdırılaraq istismara verilib. Hazırda daha 2 neft tankeri ilə yanaşı, Ro-Pax tipli bir gəmi-bərənin inşası davam etdirilir. Gəmilərin tikintisi əsasən Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinin mənfəəti hesabına maliyyələşir. Bu da yerli gəmi tikintisi sənayesinin inkişafına töhfə verir.

Hazırda Qara dəniz və Aralıq dənizi hövzələrində Azərbaycan bayrağı altında 8 quru yük gəmisi və 3 tanker olmaqla, 11 gəmi istismar olunur. Heyətləri yalnız yerli mütəxəssislərdən ibarət olan bu gəmilər tanınmış dövlət və mədəniyyət xadimlərimizin, rayon və şəhərlərimizin adlarını daşıyır. Bu ilin sonunadək «Prezident Heydər Əliyev», «Kəlbəcər» və «Şuşa» tankerlərinin də Xəzərdən kənara, o cümlədən Baltik və Şimal dənizlərinə çıxışı təmin olunacaqdır.

**CƏLİLƏBAD VƏ ŞƏMKİR RAYONLARINA
YENİ İCRA HAKİMİYYƏTİ BAŞÇISI TƏYİN
EDİLMİŞ RAFİQ CƏLİLOV VƏ RƏŞAD
TAĞIYEV İLƏ VİDEOFORMATDA GÖRÜŞ**

14 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 14-də Rafiq Cəlilovu Cəlilabad Rayon İcra Hakimiyyətinin və Rəşad Tağıyevi Şəmkir Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı təyin olunmaları ilə əlaqədar videoformatda qəbul etmişdir.

İ l h a m Ə l i y e v: Siz Cəlilabad və Şəmkir rayonlarının icra başçıları vəzifələrinə təyin edirsiniz. Sizə böyük etimad göstərilir. Ümid edirəm ki, siz bu etimadı doğruldacaqsınız.

Son illər Cəlilabad və Şəmkir rayonlarının sosial-iqtisadi inkişafı üçün çox böyük işlər görülüb. Dövlət investisiya proqramları çərçivəsində əsas infrastruktur layihələri icra edilib, ya da ki, bu layihələrin icrası başa çatmaq üzrədir. Regionların sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramlarının icrası çərçivəsində hər iki rayonda böyük abadlıq işləri aparılıb. Demək olar ki, əsas infrastruktur layihələri icra edilmiş hesab oluna bilər. Hər iki rayonda elektrik təsərrüfatı tamamilə yenilənib və elektrik enerjisinin təchizatında hər hansı bir problem yoxdur. Qazlaşdırılma işləri sürətlə aparılıb. Cəlilabad

rayonunda qazlaşdırılmanın səviyyəsi 90 faizdən çoxdur, Şəmkir rayonunda isə 100 faizə yaxınlaşır. Hesab edirəm ki, bu, son illər ərzində bölgələrdə aparılmış işlər arasında xüsusi yerə layiq olan işlərdir. Çünki təbii qazla vətəndaşlarımızı təmin etmək bizim əsas vəzifələrimizdən biri idi və bu gün ölkə üzrə təbii qazla təchizat 96-97 faizə çatıb. Bu göstəriciyə görə Azərbaycan dünya miqyasında ən qabaqcıl yerlərdədir.

Mənim iştirakımla Cəlilabad və Şəmkir şəhərlərinin içməli su layihələrinin açılış mərasimləri həyata keçirilibdir. Şəhərlərə 2013-cü və 2017-ci illərdə içməli suyun verilməsi böyük hadisə idi. Eyni zamanda, bir çox kəndlərdə bu problem öz həllini tapıb. Suvarma ilə bağlı böyük işlər görülüb. Bir çox artezian quyuları qazılıb. Eyni zamanda, Şəmkir rayonunda böyük su anbarı tikilib – Şəmkirçay su anbarı. Hansı ki, həm Şəmkir, həm də qonşu rayonlarda meliorativ tədbirlərin görülməsi üçün yeni imkanlar yaradıb, həmçinin suvarılan torpaqların miqyasını xeyli genişləndirib.

Sosial infrastrukturla bağlı böyük işlər görülüb. Hər iki rayonda 120-yə yaxın məktəb tikilib və ya əsaslı təmir edilib. İki böyük xəstəxana inşa edilib – 145 və 190 yerlik. Bundan əlavə, Cəlilabadda Müalicə-Diaqnostika Mərkəzi inşa edilib. İki böyük Olimpiya İdman Kompleksi istifadəyə verilib. Yəni sosial və infrastruktur layihələrin icrası göz qabağındadır. Əlbəttə, bu, rayonların uğurlu inkişafı üçün əsas zəmin yaradır. Əgər bu ilkin addımlar atılmasaydı, rayonların inkişafından söhbət gedə

bilməzdi. Bütün bu işlər dövlət büdcəsi hesabına və mənim göstərişimlə, mənim tərəfimdən təsdiq edilmiş regionların sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramları çərçivəsində görülübür.

Cəlilabad və Şəmkir rayonlarına icra başçıları təyin olunarkən onlara göstəriş vermişdim ki, siz artıq yerdə qalan məsələləri həll edin. Əsas böyük işlər görülüb, çox gözəl zəmin yaradılıb. Siz isə gündəlik həyatda elə işləyin, elə çalışın ki, həm vətəndaşlar sizdən razı olsunlar, həm də rayonların inkişafı sürətlə getsin və təşəbbüs göstərin, investorları cəlb edin, sahibkarlara şərait yaradın. Ancaq əfsuslar olsun ki, real həyatda biz bunun tam əksini görürük. Buraxılmış ciddi nöqsanlar, pozuntular, rüşvətxorluq və korrupsiya hallarına görə həm Cəlilabad, həm də Şəmkir rayonlarının keçmiş icra başçıları cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuşlar. İndi hər kəs görür ki, heç kim qanundan yuxarı dayana bilməz və hər kəs qanun qarşısında bərabərdir. Heç kimdə immunitet yoxdur və ola da bilməz! Bütün dövlət məmurlarını vəzifəyə təyin edərkən mən bu tövsiyələri verirəm. Ancaq sizdən əvvəl bu vəzifələrdə çalışmış insanlar yalnız şəxsi mənafeələrini güdürdülər, talançılığa, rüşvətxorluğa və korrupsiyaya qurşanmışdılar, insanlara laqeyd yanaşırdılar, rayonların qarşısında duran gündəlik problemlərlə yox, öz şəxsi problemləri ilə, şəxsi biznesləri ilə məşğul idilər və əlbəttə, bu da insanların haqlı narazılığına səbəb olmuşdur. Bütün bu faktlar üzə çıxandan sonra hər iki icra başçısı öz vəzifələrindən azad edildi və indi onlar qanun qarşısında

cavab verəcəklər. İstintaq gedir, istintaq hər şeyi göstərəcək. Ancaq ilkin məlumatlar, o cümlədən sübutlar və istintaq materialları deməyə əsas verir ki, bu insanların cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi tam əsaslı idi.

Son illər ərzində bir çox yüksəkvəzifəli məmurlar, yerli və mərkəzi icra orqanlarının rəhbərləri, eyni zamanda, sabiq rəhbərlər, nazirlər, icra başçıları cinayət məsuliyyətinə cəlb ediləblər. Nəyə görə? Törətdikləri cinayətlərə görə, əməllərə görə. Hər kəs bilməlidir ki, heç kim məsuliyyətdən canını, yaxasını qurtara bilməz. Bunu mən dəfələrlə demişəm, bir daha demək istəyirəm, bu gün sizə də deyirəm, bütün digər məmurlara da deyirəm – əgər məmurlar öz işində yenə də bu çirkin əməllərdən əl çəkməsələr, onların da aqibəti eyni olacaq. Hətta çıxışlarının birində demişdim ki, əgər təmiz işləmək istəmirsinizsə, getməyin bu işlərə, razılıq verməyin, yoxsa bədbəxt olacaqsınız. Əgər siz bu məsuliyyətin altına girirsinizsə, onda, dediyim kimi, qanun çərçivəsində işləməlisiniz və bu yüksək etimadı doğrultmalısınız. Elə işləməlisiniz ki, vətəndaşlar sizdən razı qalsınlar. Ancaq indi istintaq materiallarının bir çoxunda göstərilir ki, bir neçə rayonun icra başçıları hətta sosial cəhətdən ən həssas təbəqənin nümayəndələrindən də pul, rüşvət almışlar. İşsizliyin səviyyəsini azaltmaq, xüsusilə dünyada gedən böhranlı vəziyyəti, sosial-iqtisadi böhranı, pandemiya dövrünü nəzərə alaraq, mənim təşəbbüslə ən həssas təbəqə üçün 100 minə yaxın ödənişli ictimai iş yeri açılıbdır və orada məvacib minimum əməkhaqqına

bərabərdir. Bunları da çox görüblər o insanlara və onların ödəniş kartlarını öz kabinetlərində saxlayaraq, oradan pul çəkirmişlər. Yəni bu qədər vicdansızlıq ola bilərmi?! Məşhur videokadrlar var. Dəstəyə, sosial müdafiəyə ehtiyacı olan ailələrə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən göndərilən humanitar yardımını da mənim-səyiblər. Bu videokadrlar var, hər kəs bunu görüb və nifrət edib o adamlara ki, nə qədər yardım göndərilib, onun filan faizini götürüb bazarda satıblar. Bu qədər alçaqlıq, vicdansızlıq ola bilərmi?! Bu insanlar özlərini biabır etdilər, bizim iqtidarımıza ləkə vurdular. Əgər kimsə hesab edir ki, bu onlar üçün nəticəsiz qalacaq, səhv edir.

Mən hesab edirəm, artıq hər kəs başa düşüb ki, dövlət məmuru nümunə olmalıdır, yerlərdə insanların dolanışığı, insanların rahatlığı dövlət məmurunun fəaliyyətindən asılıdır. Onlar elə işləməlidirlər ki, daim insanlarla bir yerdə olsunlar. Mənim tövsiyələrimin içində bu həmişə xüsusi yer tutur. Siz də deyirəm, siz insanların arasında olmalısınız, onlarla daim təmasda olmalısınız, onların qayğıları ilə yaşamalısınız və çalışmalısınız ki, imkan daxilində onlara kömək edəsiniz.

Yenə də deyirəm, dövlət tərəfindən, mərkəzi icra orqanları tərəfindən rayonların inkişafı ilə bağlı böyük işlər görülüb, işlərin böyük hissəsi görülüb. Siz yerlərdə elə işləyin ki, rayonlar daha sürətlə inkişaf etsin. İndi bizim bir çox rayonlarımız artıq mərkəzdən dotasiya almır. Ancaq 10 il bundan əvvəl, demək olar ki, rayonların mütləq əksəriyyəti dotasiya alırdı. Nə üçün? Çünki yerlərdə yığılan

vəsait məmurların cibinə gedirdi, dövlət xəzinəsinə, dövlət büdcəsinə yox, məmurların cibinə. Gecə-gündüz elə burada, qapılarda fırlanıb, hansısa maddi dəstək, maddi yardım istəyənlərin sayı kifayət qədər çox idi – icra başçıları nəzərdə tuturam. Amma aparılan islahatlar nəticəsində indi bir çox rayonlar artıq dotasiya almır. Elə etməliyik ki, ümumiyyətlə, rayonların inkişafı yerlərdə, bütün rayonlarda yığılan vəsait hesabına təmin olunsun.

Əlbəttə, hər bir rayonun inkişafı ilə bağlı lazımı addımları atacağıq. Əsas infrastruktur layihələrinin başa çatması o demək deyil ki, biz bu maliyyə və maddi dəstəyi kəsəcəyik. Yox, verəcəyik, ancaq məqsədyönlü şəkildə, ancaq bütün qaydaları nəzərə almaq şərti ilə verəcəyik. Bir də ki, həbs edilmiş icra başçıları – təkə Cəlilabad, Şəmkir rayonlarından söhbət getmir – digər rayonlarda da tender prosedurlarını kobudcasına pozurdular. Yəni dövlət xətti ilə aparılan layihələrin, dövlət alışlarının icrası ilə əlaqədar tenderlərdə, adətən, bir neçə icra başçısına, ya da ki, onun müavininə yaxın olan şirkətlər qalib gəlirdi. Nə üçün? Çünki burada da rüşvətxorluq və mənimsəmə halları kütləvi xarakter alırdı və bu da dövlət büdcəsinə böyük ziyandır. Əgər korrupsiya, rüşvətxorluq halları olmasaydı, bizim dövlət büdcəmiz nə qədər artardı, bizim imkanlarımız nə qədər genişlənərdi. Biz bu gün aparılan islahatlar nəticəsində əldə edilmiş əlavə mənfəəti ilk növbədə, insanların həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına yönəldirik. İndi ilin doqquzuncu aydır. Ancaq şəffaflıq nəticəsində, islahatlar nəticəsində dövlət

büdcəsində profisit yaranıb və biz bunun böyük hissəsini yenə də insanların sosial müdafiəsinə yönəldirik.

Siz çalışmalısınız ki, rayonlara investisiyalar cəlb edəsiniz, həm yerli, həm xarici. Burada da fəallıq göstərilməlidir. Çünki özəl investisiyalar olmadan ölkəmiz istədiyimiz qədər inkişaf edə bilməz. Dövlət hər şeyi öz boynuna götürə bilməz. Onsuz da ölkə üzrə bütün bu quruculuq-abadlıq işləri dövlət investisiya xətti ilə görülür və sahibkarlara şərait yaradılır. Sahibkarlara imkanlar verilməlidir ki, gəlsinlər öz vəsaitlərini qoysunlar, iş yerləri yaratsınlar. Ancaq iş görmək istəyən sahibkar bəzi hallarda problemlərlə üzləşir, ona qarşı hansısa əsassız tələblər qoyulur, ondan pay istənilir və sahibkar da kəsib gedir, ümumiyyətlə, nə iş yeri yaradır, nə müəssisə yaradır, çıxıb gedir. Bu hallar da vardır. Buna da son qoyulmalıdır. Sahibkar əmin olmalıdır ki, o ancaq dövlətin vergisini ödəməlidir, vəssalam. Xüsusilə nəzərə alınmalıdır ki, həm Cəlilabad, həm Şəmkir rayonlarının çox böyük potensialı var, münbit torpaqları var, insan resursları var, hazırlıqlı kadr potensialı var. Hər iki rayonun əhalisi də kifayət qədər böyükdür, digər rayonlarla müqayisədə çox böyük sənaye və kənd təsərrüfatı, turizm potensialı vardır. Bunlardan səmərəli şəkildə istifadə etmək lazımdır. Baxın, dövlət hər şeyi edib, gözəl yollar, qaz xətləri, elektrik xətləri, su xətləri çəkilib, suvarma sistemləri, su anbarları yaradılıb, xəstəxanalar, məktəblər, idman qurğuları tikilib. Qalan işləri yerlərdəki rəhbərlər etməlidirlər. Bu

sizə verdiyim tapşırıqlardan biridir və elə işləməlisiniz ki, bir də demək istəyirəm, insanlar sizdən razı qalsınlar, rayonlarda işlər yaxşı getsin, inkişaf olsun, quruculuq olsun, abadlıq olsun. Belə olan halda, siz məndən yüksək qiymət alacaqsınız. Əks təqdirdə, sizi nələr gözləyir – sizdən əvvəl işləyənlərin aqibəti daim sizin gözüünüzün qabağında olmalıdır.

Ümid edirəm ki, siz mən deyən kimi işləyəcəksiniz. Eyni zamanda, Cəlilabad və Şəmkir rayonlarının sakinləri, fəallar gərək daim sizin fəaliyyətinizlə bağlı öz təhlillərini aparsınlar. İctimai nəzarət güclü olmalıdır. İctimai nəzarətin gücləndirilməsi üçün siz yerlərdə təşəbbüs göstərməlisiniz ki, fəallar bu quruculuq-abadlıq işlərinə qoşulsunlar. Eyni zamanda, dövlət orqanlarında təmsil olunan məmurların işi də elə şəffaf olmalıdır ki, ictimai nəzarət də bunu təsdiqləsin. Onsuz da bizim kifayət qədər informasiya mənbələrimiz var və əgər nə isə orada düzgün istiqamətdə getməsə, kimsə əyri yolla getsə, biz ondan gec-tez xəbər tutacağıq. Bu da nəzərə alınmalıdır.

Mən bir daha demək istəyirəm ki, sizə böyük etimad göstərilir. Ümid edirəm ki, siz bu etimadı öz işinizlə doğruldacaqsınız.

Rafiq Cəlilov (*Cəlilabad Rayon İcra Hakimiyyətinin yeni başçısı*): Cənab Prezident, mənə göstərdiyiniz bu yüksək etimada görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm, çox təşəkkür edirəm. Göstərdiyiniz etimadı Sizin dəstəyinizə arxalanaraq, yüksək səviyyədə doğruldacağıma söz verirəm. Çox sağ olun.

Rəşad Tağıyev (*Şəmkir Rayon İcra Hakimiyyətinin yeni başçısı*): Mən də öz növbəmdə, mənə göstərdiyiniz yüksək etimada görə Sizə təşəkkür edirəm. Eyni zamanda, qeyd etmək istədim ki, mən bunu yüksək etimadla yanaşı, yüksək məsuliyyət kimi də qəbul edirəm və söz verirəm ki, rayonun iqtisadi, sosial, mədəni inkişafının təmin olunmasında əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm. Yüksək etimada görə Sizə bir daha dərin təşəkkürümü bildirirəm.

**MEKSİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
ANDRES MANUEL LOPES OBRADORA**

Hörmətli cənab Prezident!

Ölkənizin müstəqilliyinin 200-cü ildönümü münasibətilə Sizi və Sizin simanızda bütün xalqınızı öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ürəkdən təbrik edirəm.

İnanıram ki, Azərbaycan ilə Meksika arasındakı dostluq münasibətləri daha da inkişaf edəcək, çoxtərəfli təsisatlarda əməkdaşlığımız davam edəcəkdir.

Belə bir əlamətdar gündə Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, xalqınıza daim əmin-amanlıq və rifah arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 14 sentyabr 2021-ci il

BAKININ XƏZƏR RAYONUNDA YENİ TİKİLMİŞ «BUZOVNA-1» YARIMSTANSİYASININ AÇILIŞI MƏRASİMİ

15 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 15-də paytaxtın Xəzər rayonunda yeni tikilmiş 110/35/10 kilovoltluq «Buzovna-1» yarımstansiyasının açılış mərasimində iştirak etmişdir.

«Azərişiq» ASC-nin sədri Vüqar Əhmədov Prezident İlham Əliyevə yarımstansiyada görülmüş işlər barədə məlumat verdi.

Dünyada davam edən pandemiya və iqtisadi-maliyyə çətinliklərinə baxmayaraq, dövlət başçısının birbaşa diqqəti sayəsində ölkəmizdə çox mühüm sosial infrastruktur layihələri uğurla və ardıcıl şəkildə icra olunur. Bu layihələr arasında respublikanın bütün şəhər və rayonlarının, o cümlədən paytaxtın elektrik təsərrüfatının müasirləşdirilməsi istiqamətində həyata keçirilən silsilə və kompleks yenidən qurulma tədbirlərinin xüsusi əhəmiyyəti vardır. Azərbaycan Prezidentinin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən bu layihələr ilk növbədə, insanların sosial rifah halının daha da yaxşılaşdırılmasına, onların rahatlığının təmin edilməsinə, sosial məsələlərinin həllinə yönəldilib. Bu eyni zamanda, elektrik enerjisinə tələbatın

ödənilməsi, elektrik şəbəkələrində yüklənmələrin azalması, texniki itkilərin minimuma endirilməsi baxımından da çox önəmlidir.

Hazırda dövlət proqramlarının icrası ilə bağlı Bakı şəhərinin elektrik təchizatının daha da yaxşılaşdırılması üçün genişmiqyaslı tikinti, yenidən qurulma və təmir işləri aparılır. Bu işlərin davamı olaraq, Xəzər rayonu ərazisində «Buzovna-1» yarımstansiyası tikilib. Yeni yarımstansiya artan tələbatı ödəməklə, Buzovna, Zuğulba, Albalıq, Bilgəh, Nardaran, Maştağa qəsəbələrinin, dövlət əhəmiyyətli obyektlərin, həmçinin istirahət, turizm, tibb obyektlərinin fasiləsiz elektrik enerjisi ilə təmin edilməsində böyük rol oynayacaqdır.

Yarımstansiya məsafədən idarə olunan SCADA dispetçer sisteminə qoşulub, ən müasir qurğular və avtomatika sistemi ilə təchiz edilibdir. Ümumilikdə «Azərişiq» ASC tərəfindən yeni inşa olunmuş qapalı tipli yarımstansiyalarda texniki və texnoloji yeniliklərə xüsusi diqqət verilir. Paytaxtın digər ərazilərində 110, 35 və 0,4 kilovoltluq ötürücü xətlər kəbellə yeraltı borular və tunellər vasitəsilə çəkilib ki, onların istismar müddəti baxımından etibarlılığı 2-3 dəfə çoxdur.

Prezident İlham Əliyev «Buzovna-1» yarımstansiyasını işə saldı.

Dövlət başçısına işğaldan azad olunmuş ərazilərdə «Azərişiq» Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən «ağıllı şəbəkə» konsepsiyası əsasında görülmüş işlər barədə də məlumat verildi.

Bildirildi ki, Şuşa şəhəri və Suqovuşan qəsəbəsinin elektrik təchizatının təmin edilməsində ilk dəfə müasirliyi mühafizəli və izolyasiyalı kabel xətti, paylayıcı şəbəkə modeli tətbiq olunub. Ümumilikdə işğaldan azad edilmiş ərazilərin elektrik enerjisi ilə təchizatında innovativ texnologiyaların tətbiqi uğurla davam etdirilir. Belə ki, müasirliyi mühafizəli və izolyasiyalı kabel xətlərinin texniki-iqtisadi səmərəliliyini artırmaq məqsədilə yeni fiber-optik kanalla təchiz edilmiş mühafizəli kabellərin tətbiqi nəzərdə tutulub. Bununla da həm elektrik enerjisi, həm də keyfiyyətli internet şəbəkəsinin ötürülməsi mümkündür. Beləliklə, «ağıllı şəhər» və «ağıllı kənd» layihələrinin həyata keçirilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən yüksək sürətli internet şəbəkəsinin yaradılması üçün əlavə infrastrukturun qurulmasına ehtiyac qalmır və iqtisadi səmərəlilik göstəriciləri yüksəlir. Digər tərəfdən, hər bir abonentin bir kabel xətti ilə həm elektrik enerjisi, həm də dayanıqlı və yüksək sürətli optik kanalla internet və rabitə xətlərinə çıxışı olacaqdır.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə «ağıllı şəbəkə» konsepsiyası üzrə müasir, daha dayanıqlı ikipilləli 110/35 kilovoltluq şəbəkələrin iqtisadi əsaslandırılması həyata keçirilib. Ənənəvi şəbəkələrlə müqayisədə bu tip şəbəkələrdə elektrik təchizat sxemi sadələşir, etibarlılıq və rentabellik dəfələrlə artır, 6 ilədək tikinti müddətinə, layihələndirmə və sənədləşdirmə vaxtına, 60 min hektardan çox faydalı torpaq sahəsinə qənaət edilir. Müasir şüşə lifli, kompozit materialdan hazırlanmış dayaqlar quraşdırılır ki, onlar da

sərt iqlim və istismar şəraitinə dözümlü olmaqla yanaşı, daha az xərc tələb edir.

Beləliklə, müasir texnologiyaların tətbiqi nəticəsində elektrik təchizatı şəbəkəsinin dayanıqlılığı artırılaraq, böyük miqdarda maliyyə vəsaitinə qənaət olunacaqdır.

**RUSİYA FEDERASIYASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç!

Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Dövlət Dumasına seçkilərin uğurla keçirilməsi ilə əlaqədar səmimi təbriklərimi qəbul edin.

Keçirilmiş seçkilərdə «Yedinaya Rossiya» Partiyasının qələbəsi bu partiyanın ölkədə aparıcı siyasi qüvvə kimi liderliyini, onun ümummilliy siyasətinin və çoxplanlı fəaliyyətinin Rusiya xalqı tərəfindən yüksək qiymətləndirilməsini bir daha təsdiq etdi.

Əminəm ki, Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında strateji tərəfdaşlıq xarakterli ənənəvi dostluq, mehriban qonşuluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın və ölkələrimizin mənafeyi, regionda sülh, təhlükəsizlik və sabitlik naminə bundan sonra da möhkəmlənəcək.

Fürsətdən istifadə edərək, Sizə möhkəm cansağlığı və işlərinizdə uğurlar, dost Rusiya xalqına isə firavanlıq və əmin-amanlıq arzu edirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 20 sentyabr 2021-ci il

RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİN İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ

20 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 20-də Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinə telefonla zəng etmişdir.

Dövlət başçımız Rusiya Prezidentini hakim «Yediniyə Rossiya» Partiyasının parlament seçkilərində qələbə qazanması münasibətilə təbrik etdi.

Azərbaycan Prezidenti bu qələbəni Vladimir Putinin rəhbərliyi ilə ölkənin inkişafı və firavanlığına yönəlmiş siyasətə xalq tərəfindən verilən qiymətin təzahürü kimi dəyərləndirdi.

Rusiya Prezidenti göstərilən diqqətə və təbrikə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını bildirdi.

Dövlət başçıları Azərbaycanla Rusiya arasında strateji tərəfdaşlığa əsaslanan münasibətlərin müxtəlif sahələrdə uğurla inkişaf etdiyini vurğulayaraq, əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı məsələləri müzakirə etdilər.

Söhbət zamanı dövlət başçıları əmin olduqlarını bildirdilər ki, yeni seçilmiş Dövlət Duması ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi arasında ən-

ənəvi dostluq və əməkdaşlıq əlaqələri bundan sonra da davam edəcəkdir.

Prezident İlham Əliyev Perm şəhərində baş vermiş hadisə nəticəsində həlak olanlarla bağlı Vladimir Putinə başsağlığı verdi. Rusiya Prezidenti başsağlığına görə təşəkkürünü bildirdi.

**RUSİYA FEDERASIYASININ
PREZİDENTİ ZATI-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç!

Perm Dövlət Milli Tədqiqat Universitetində atışma nəticəsində həlak olanlar və yaralananlar barədə xəbər məni dərindən kədərləndirdi.

Azərbaycan xalqı adından və şəxsən öz adımdan Sizə, həlak olanların doğmalarına və yaxınlarına səmimi-qəlbdən başsağlığı verir, zərərçəkmişlərin hamısının tezliklə sağalmasını arzu edirəm.

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 21 sentyabr 2021-ci il

**İKİ MÜQƏDDƏS OCAĞIN XADİMİ,
SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANININ KRALI
ƏLAHƏZRƏT SALMAN BİN ƏDDÜLƏZİZ
AL SƏUDA**

Əlahəzrət!

Əziz qardaşım!

Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının milli bayramı – Krallıq Elan Edilməsi Günü münasibətilə Sizə və Sizin simanızda bütün xalqınıza öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ən səmimi təbriklərimi və xoş arzularımı çatdırmaqdan məmnunluq duyuram.

Azərbaycan Respublikası dini və mədəni köklərlə bağlı olduğu Səudiyyə Ərəbistanı ilə dostluq və qarşılıqlı etimad ənənələrinə söykənən münasibətlərinə xüsusi əhəmiyyət verir. Müxtəlif sahələri əhatə edən səmərəli əməkdaşlığımız, beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində birgə fəaliyyətimiz yüksək səviyyəli münasibətlərimizi səciyyələndirən xüsusiyyətlərdəndir.

Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi və beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığına Səudiyyə Ərəbistanının verdiyi dəstəyi və ədalətli mövqeyini xalqımız daim yüksək qiymətləndirir.

Bu gün ölkələrimiz arasında siyasi, iqtisadi, enerji, kənd təsərrüfatı, turizm və digər sahələrdə əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi üçün geniş perspektivlər vardır. İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə apa-

rılan quruculuq prosesində qardaş ölkənizi təmsil edən şirkətlərin iştirakı iqtisadi əlaqələrimizin şaxələndirilməsinə önəmli töhfə verə bilər.

Əminəm ki, güclü islam həmrəyliyinə əsaslanan Azərbaycan–Səudiyyə Ərəbistanı münasibətləri xalqlarımızın mənafelərinə uyğun olaraq, həm ikitərəfli qaydada, həm də beynəlxalq təsisatlar, xüsusən BMT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı və «Qoşulmama Hərəkatı» çərçivəsində bundan sonra da müvəffəqiyyətlə davam edəcəkdir.

Bu əlamətdar gündə Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, Səudiyyə Ərəbistanının qardaş xalqına daim əmin-amanlıq və rifah diləyirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 21 sentyabr 2021-ci il

**«DP WORLD» ŞİRKƏTLƏR QRUPUNUN
SƏDRİ VƏ İCRAÇI DİREKTORU SULTAN
ƏHMƏD BİN SULAIM İLƏ GÖRÜŞ**

21 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 21-də «DP World» şirkətlər qrupunun sədri və icraçı direktoru Sultan Əhməd bin Sulaimi qəbul etmişdir.

Görüşdə Azərbaycanla Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri arasında iqtisadi əlaqələrin uğurla inkişaf etdiyi vurğulandı. Söhbət zamanı investisiya qoyuluşu, logistika sahələrində əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı məsələlər müzakirə edildi. Eyni zamanda, bildirildi ki, Azərbaycanın təşəbbüskarı olduğu yeni nəqliyyat dəhlizlərinin açılması və ölkəmizdə azad ticarət zonasının fəaliyyətə başlaması həm ölkələrimiz arasında, həm də regionda iqtisadi əlaqələrin genişləndirilməsində mühüm rol oynayacaqdır.

**BAKININ SABUNÇU RAYONUNDA
71 SAYLI TAM ORTA MƏKTƏBDƏ
APARILMIŞ ƏSASLI TƏMİR VƏ YENİDƏN
QURULMA İŞLƏRİNDƏN SONRA
YARADILMIŞ ŞƏRAİTLƏ TANIŞLIQ**

21 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 21-də paytaxtın Sabunçu rayonunda 71 saylı tam orta məktəbdə aparılmış əsaslı təmir və yenidən qurulma işlərindən sonra yaradılmış şəraitlə tanış olmuşdur.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Eldar Əzizov 71 saylı tam orta məktəbdə aparılmış əsaslı təmir işləri barədə Prezident İlham Əliyevə məlumat verdi.

Bildirildi ki, şagird sıxlığı nəzərə alınaraq, təhsil ocağı üçün 864 yerlik, 30 sinif otağından ibarət əlavə korpus da inşa olunubdur.

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizdə həyata keçirilən hərtərəfli inkişaf konsepsiyasında təhsil sahəsi də prioritet yer tutur. Respublikanın hər yerində, o cümlədən paytaxtda məktəblərin əsaslı təmiri, yenidən qurulması, yeni təhsil ocaqlarının və tədris korpuslarının inşası istiqamətində ardıcıl işlər görülür. Bütün bunlar ilk növbədə, şagirdlərin ən yüksək səviyyədə təhsil alması, elmin sirlərinə daha

dərindən yiyələnməsi üçün hərtərəfli imkanlar açır. Bu eyni zamanda, Azərbaycan dövlətinin gənc nəslin savadlı, bilikli, intellektual səviyyədə yetişməsinə göstərdiyi diqqətin bariz nümunəsidir.

Sabunçu rayonundakı 71 saylı tam orta məktəbin binası 1980-ci ildə inşa olunub. 1176 şagird-yerlik binada sinif otaqları ilə yanaşı, fənn laboratoriyaları, akt və idman zalları da müasir səviyyədə şagirdlərin ixtiyarına veriləcək. Sinif otaqları və laboratoriyalar zəruri tədris avadanlıqları ilə təchiz ediləlidir.

**BAKININ SABUNÇU RAYONUNDA
307 SAYLI TAM ORTA MƏKTƏBDƏ
APARILMIŞ ƏSASLI TƏMİR VƏ
YENİDƏN QURULMA İŞLƏRİNDƏN
SONRA YARADILMIŞ ŞƏRAİTLƏ
TANIŞLIQ**

21 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 21-də paytaxtın Sabunçu rayonunda 307 saylı tam orta məktəbdə aparılmış əsaslı təmir və yenidən qurulma işlərindən sonra yaradılmış şəraitlə tanış olmuşdur.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Eldar Əzizov dövlət başçısına məktəbdə yaradılmış şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, 2006-cı ildə inşa edilmiş 1176 şagird-yerlik 307 saylı tam orta məktəbin binası əsaslı təmir olunub, 15 sinif otağından ibarət əlavə korpus tikilibdir. Yeni korpus 432 şagird-yerlikdir. Təhsil müəssisəsində kimya, fizika, biologiya laboratoriyaları, hərbi kabinet, kitabxana vardır. Şagirdlər laboratoriyalarda əyani təlimlər keçərək, biliklərini artırma biləcəklər. Təhsil ocağında eyni zamanda, hərbi hazırlıq, qızlar və oğlanlar üçün əmək otaqları, akt və idman zalları da yaradılıbdir.

Sabunçu rayonunda həm 71 sayılı, həm də 307 sayılı tam orta məktəblərdə aparılmış əsaslı təmir və tikinti işləri dövlət başçısının «Bakı şəhərində və onun qəsəbələrində təhsil müəssisələrinin tikintisi, əsaslı təmiri və bərpası ilə bağlı tədbirlər haqqında» ötən il və bu il imzaladığı müvafiq sərəncamlara uyğun olaraq həyata keçirilib.

Hər bir dövlətin tərəqqisi və gələcəyi onun təhsil səviyyəsi ilə birbaşa bağlıdır. Bu sahəyə qoyulan investisiya gələcəyə yatırılan sərmayədir. Azərbaycan dövləti bu baxımdan hazırda dünyada lider ölkələrdəndir. Hec bir ölkədə qısa müddət ərzində bu sayda məktəb tikilməyib və yenidən qurulmayıb. Çox mühüm amillərdən biri də odur ki, yeni yaradılan və əsaslı təmir olunan təhsil müəssisələri ən müasir tədris avadanlıqları ilə təchiz edilir.

«AĞ ŞƏHƏR»DƏ BAKI AVROPA LİSEYİ ÜÇÜN İNŞA EDİLMİŞ YENİ BİNANIN AÇILIŞI MƏRASİMİ

21 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva sentyabrın 21-də «Ağ şəhər»də Bakı Avropa liseyi üçün inşa edilmiş 1560 şagird-yerlik yeni binanın açılış mərasimində iştirak etmişlər.

Təhsil naziri Emin Əmrullayev Prezident İlham Əliyevə və xanımı Mehriban Əliyevaya Bakı Avropa liseyinin yeni binasında yaradılmış şərait barədə məlumat verdi.

İnşasına ötən il başlanılmış bu tədris müəssisəsində 70 sinif otağından başqa, fizika, kimya, biologiya laboratoriyaları, informatika, hərbi hazırlıq kabinetləri, kino-məktəb, rəsm, diplomatiya, kiçik elmlər akademiyası otaqları, art-studio, idman və akt zalları, yeməcxana müəllimlərin və şagirdlərin ixtiyarına veriləcəkdir. Bir sözlə, burada yaradılmış şərait istedadlı şagirdlərin intellektual və yaradıcı potensialının üzə çıxarılması və inkişafı, onların yüksək mənəvi və mədəni dəyərlərə əsaslanaraq formalaşdırılması üçün geniş imkanlar yaradır.

İstedadlı uşaqlar üçün yaradılmış Bakı Avropa liseyi Təhsil Nazirliyinin tabeliyində olan dövlət

məktəbidir. Hər il məzunlarının 100 faizi ali məktəblərə yüksək balla daxil olan liseyin yetirmələri dünyanın bir çox nüfuzlu universitetlərində təhsillərini davam etdirirlər.

Liseyin özünəməxsus təhsil modeli vardır. Mühəndis, robot, iclas, incəsənət, elm və kids zonalarına bölünən «steam» otaqda şagirdlər üçün müasir dövrün tələblərinə uyğun hər cür şərait yaradılıb.

Məlumdur ki, müasir dünyada hər bir ölkənin gələcəyi onun təhsilinin səviyyəsi ilə ölçülür. Təhsildəki nailiyyətlər inkişaf konsepsiyasının mühüm tərkib hissəsini təşkil edir. Bu baxımdan Azərbaycanda dövlət səviyyəsində çox əhəmiyyətli layihələr ardıcıl şəkildə həyata keçirilir. Görülən bütün bu işlər yüksək intellektə malik insan kapitalının yetişməsində, beynəlxalq standartlara uyğun müasir təhsil sisteminin qurulmasında mühüm rol oynayır, peşəkar, bilik və bacarıqlara yiyələnən, daim rəqabətədavamlı insan resurslarının təmin edilməsinə böyük töhfə verir. Ölkəmizdə son illərdə təhsilin inkişafı ilə bağlı reallaşdırılan kompleks tədbirlər nəticəsində bu sahədə böyük uğurlar əldə olunub, müasir innovativ tədris üsulları uğurla tətbiq ediləlibdir.

**BMT BAŞ ASSAMBLEYASININ 76-cı
SESSİYASININ DÖVLƏT VƏ HÖKUMƏT
BAŞÇILARI SƏVİYYƏSİNDƏ KEÇİRİLMİŞ
İLLİK ÜMUMİ MÜZAKİRƏLƏRDƏ
VIDEOFORMATDA ÇIXIŞ**

23 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 23-də BMT Baş Assambleyasının 76-cı sessiyasının dövlət və hökumət başçıları səviyyəsində keçirilmiş illik ümumi müzakirələrdə videoformatda çıxış etmişdir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

Cənab sədr!

Cənab Baş katib!

Hörmətli dövlət və hökumət başçıları!

Mən cənab Abdulla Şahidi BMT Baş Assambleyasının 76-cı sessiyasının sədri seçilməsi münasibətilə təbrik edir, ona vəzifəsinin icrasında uğurlar diləyirəm. Həmçinin qardaş Türkiyədən olan cənab Volkan Bozkıra BMT Baş Assambleyasının 75-ci sessiyasının sədri qismində liderliyinə görə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

COVID-19 pandemiyası bütün dünya üçün ciddi çətinliklər doğurmaqda davam edir. Hökumətimiz

ilk günlərdən əhalinin qorunması və pandemiyanın mənfi təsirinin minimuma endirilməsi məqsədilə mühüm və praktiki tədbirlər həyata keçirir.

Azərbaycan cari ilin yanvar ayının ortalarından peyvəndləmə kampaniyasına başlayıb. Hər 100 nəfərə istifadə edilmiş vaksin dozalarının həcmi 80 faizdən artıqdır. COVID-19-un təsirinə məruz qalmış əhalinin və sahibkarlıq subyektlərinin dəstəklənməsi üçün təqribən 2,7 milyard ABŞ dolları həcmində sosial-iqtisadi paket təqdim edilibdir.

Düzgün planlaşdırılmış tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində pandemiya ilə bağlı vəziyyət nəzarət altında saxlanılıb və ölkəmizdə tətbiq olunmuş karantin rejimi tədricən yumşaldılıb. Pandemiya ilə mübarizə sahəsində Azərbaycanın müfəssəl səyləri beynəlxalq səviyyədə qəbul edilib. 2020-ci ildə Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı Azərbaycanı pandemiya ilə mübarizə sahəsində nümunəvi ölkə adlandırılıb.

Azərbaycan bütün bu fəaliyyəti özünün maliyyə resursları hesabına həyata keçirib. Biz həmçinin Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatına 10 milyon ABŞ dolları həcmində könüllü maliyyə töhfəsi, 30-dan artıq ölkəyə koronavirusla mübarizənin dəstəklənməsi üçün humanitar və maliyyə yardımı etmişik. Bundan əlavə, 4 ölkəyə təmənnasız olaraq 150 min doza vaksin göndərmişik.

Azərbaycan pandemiyanın öhdəsindən gəlmək üçün daha güclü qlobal həmrəyliyin tərəfdarıdır. «Qoşulmama Hərəkatı»nın sədri qismində Azərbaycan bir sıra qlobal təşəbbüslər irəli sürüb. 2020-ci ilin may ayında Azərbaycan «Qoşulmama Hərəkatı»nın

Təmas Qrupu ölkələrinin COVID-19 ilə mübarizəyə həsr edilmiş Zirvə toplantısını təşkil etmişdir. Zirvə toplantısı zamanı mən «Qoşulmama Hərəkatı» adından BMT Baş Assambleyasının dövlət və hökumət başçıları səviyyəsində koronavirusla mübarizəyə həsr edilmiş xüsusi sessiyasının keçirilməsini təklif etdim. Həmin təşəbbüs BMT-yə üzv olan 150-dən artıq dövlət tərəfindən dəstəkləndi və 2020-ci il 3-4 dekabr tarixlərində xüsusi sessiya baş tutdu. Təşəbbüslərimizi dəstəkləyən BMT-nin Baş katibi cənab Antonio Quterreşə və bütün dövlətlərə minnətdarlığımı bildirirəm.

Azərbaycan dəfələrlə açıq şəkildə peyvəndlərin zəngin ölkələr tərəfindən öz ehtiyaclarından daha artıq miqdarda alınması ilə bağlı öz narazılığını ifadə edib. Biz davam edən «peyvənd millətçiliyi» və peyvəndlərə çıxışla əlaqədar inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan dövlətlər arasında dərinləşən qeyri-bərabərliklə bağlı narahatlığımızı bir daha vurğulayırıq. Belə hərəkatlər inkişaf etməkdə olan ölkələrin öz əhalisini qorumasını əngəlləyir. Beynəlxalq hesabatlara əsasən, bu günə qədər dünyada mövcud olan peyvənd dozalarının 75 faizindən çoxu 10 zəngin ölkə tərəfindən alınıb, aşağı gəlirli ölkələrdə isə peyvəndlənmə 2 faizdən azdır.

Bu məsələyə beynəlxalq diqqətin cəlb edilməsi məqsədilə Azərbaycan BMT-nin İnsan Hüquqları Şurasında «Qoşulmama Hərəkatı» adından bütün ölkələrin peyvəndlərə bərabər və universal çıxışının təmin edilməsinə dair qətnamə irəli sürüb və həmin qətnamə cari ilin mart ayında yekdilliklə qəbul edilib. Cari sessiya çərçivəsində Azərbaycan BMT Baş

Assambleyasında eyni mövzuda qətnamə layihəsini irəli sürməyi planlaşdırır.

Hesab edirik ki, COVID-19-dan sonra daha yaxşı bərpa üçün güclü, əlaqələndirilmiş və məqsədyönlü qlobal addımlara ehtiyac vardır. Bu mənada biz pandemiya sonrası dövr üçün qlobal tədbirlərə dair tövsiyələr hazırlayacaq BMT-nin COVID-19-dan sonra qlobal bərpa üzrə Yüksək Səviyyəli Panelinin yaradılmasını təklif edirik.

Bu il «Qoşulmama Hərəkatı»nın yaradılmasının 60 illiyidir. «Qoşulmama Hərəkatı»nın 120 üzvünün yekdil qərarı ilə Azərbaycan 2019-cu ilin oktyabrında Bakıda keçirilmiş dövlət və hökumət başçılarının 18-ci Zirvə toplantısında 3 il ərzində Hərəkata sədrliyi öz üzərinə götürmüşdür. Azərbaycan beynəlxalq ədalətin və beynəlxalq hüquq normalarının təmin edilməsini, habelə Hərəkata üzv dövlətlərin legitim maraqlarını güclü şəkildə müdafiə edir. Bu il Hərəkata üzv dövlətlər Azərbaycanın sədrliyinin daha bir il – 2023-cü ilin sonuna qədər uzadılmasına dair yekdil qərar qəbul edibdir. Bu, bütün dünya üçün çətin bir dövrdə Azərbaycanın Hərəkata uğurlu və səmərəli şəkildə sədrlik etməsinin təsdiqi və yüksək qiymətləndirilməsinin əlamətidir.

BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin həyata keçirilməsi Azərbaycan üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan dünyada 2030-cu il Gündəliyinin icrası ilə bağlı 3-cü Könüllü Milli Hesabatını təqdim edən 12 ölkədən biri, öz regionunda isə ilk dövlətdir.

Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin nailiyyət indeksi üzrə mümkün 100 xaldan 72,4 xal toplayan Azərbaycan regionda ən yaxşı nəticə göstərərək, 2021-ci il üzrə Dayanıqlı İnkişaf Hesabatında 165 ölkə arasında 55-ci yeri tutubdur. Hesabatda Azərbaycanın yoxsulluğun azaldılması, səhiyyə, qidalanma, qadınların əmək bazarında iştirakı, təmiz su və sanitariya, enerjiyə əlçatanlıq, internet istifadəsi, nəqli kəsilmək təhlükəsi olan canlıların mühafizəsi, əhəlinin rifahının yaxşılaşdırılması, şəhər və yaşayış məntəqələrinin dayanıqlı inkişafı sahələrində əldə etdiyi tərəqqi vurğulanır.

Azərbaycan Şərq–Qərb, Şimal–Cənub və Şimal–Qərb nəqliyyat dəhlizləri kimi regional əlaqələndirmə layihələrinin icrasında fəal iştirak edir və bununla da Avrasiyanın əsas və etibarlı nəqliyyat və logistika mərkəzlərindən birinə çevrilib. Biz Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanını istifadəyə vermişik ki, onun yükəşirəmə qabiliyyəti 15 milyon tona bərabərdir və ehtiyacdan asılı olaraq, bu həcm 25 milyon tona qədər artırıla bilər.

Azərbaycan Paris İqlim Sazişini ratifikasiya etmiş, baza ili – 1990-cı illə müqayisədə 2030-cu ilə qədər istilik effekti yaradan qazların emissiyalarının səviyyəsində 35 faiz azalma ilə bağlı öz üzərinə könüllü öhdəlik götürmüşdür. Bununla yanaşı, biz Paris Sazişi çərçivəsində 2050-ci il üçün şərti hədəflərin müəyyən edilməsi imkanlarını araşdırırıq.

Hazırda ölkənin ümumi enerji istehsalında bərpa olunan enerjinin payı 17 faiz təşkil edir. Hədəfimiz 2030-cu ilə qədər bu rəqəmi 30 faizə çatdırmaqdır.

Növbəti 3-4 il ərzində ümumi gücü 700 meqavat təşkil edəcək 3 külək və Günəş elektrik stansiyalarının inşasına sərmayə qoyuluşuna dair 3 böyük beynəlxalq enerji şirkəti ilə müqavilələr imzalanıb. Layihələrdən biri 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı Ermənistanın işğalından azad edilmiş Şərqi Zəngəzur bölgəsində həyata keçiriləcək. Bu 240 meqavat gücündə Günəş elektrik stansiyası Azərbaycanın azad olunmuş ərazilərində ən böyük birbaşa xarici sərmayə qoyuluşu layihəsi olacaqdır. Mən digər beynəlxalq enerji şirkətlərini də Azərbaycanın azad olunmuş ərazilərində yaşıl enerji layihələrinə sərmayə qoymağa dəvət edirəm.

Mən azad edilmiş Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru bu yaxınlarda Yaşıl Enerji Zonası elan etmişəm. Azərbaycanın azad olunmuş ərazilərinin 7200 meqavat Günəş enerjisi və 2000 meqavat külək enerjisi olmaqla, təsdiq edilmiş bərpa olunan enerji potensialı vardır.

Xam neft və qaz ixracı ilə yanaşı, Azərbaycan son illərdə elektrik enerjisinin ixracatçısına çevrilib. Bu gün biz 4 qonşu ölkəyə elektrik enerjisi ixrac edirik. Eyni zamanda, əhalimizin artması və iqtisadi inkişaf ilə əlaqədar daxili enerji istehlakı da artmaqdadır. Cari ilin 8 ayı ərzində Azərbaycanın qeyri-neft sənayesi 18,4 faiz artıbdir.

Xanımlar və cənablar!

Azərbaycan xalqı öz kökünə, tarixinə, dilinə və ənənələrinə olduqca bağlı bir xalqdır. Mən dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin 880 illik yubileyi münasibətilə bu ili «Nizami Gəncəvi ili» elan etmişəm. XII əsrdə Nizami Gəncəvinin öz əsərlərində təbliğ etdiyi sülh, ədalət, humanizm, azadlıq və bərabərlik kimi ideal və dəyərlər BMT-nin təşviq və müdafiə etdiyi prinsiplərlə üst-üstə düşür.

Biz Azərbaycanda multikulturalizmi bir həyat tərzi olaraq qoruyur və dəstəkləyirik. Azərbaycan dünyada tolerantlığın, müxtəlif dini və etnik qrupların nümayəndələrinin dinc birgəyaşayışının nümunəsi sayılır. 2008-ci ildə Azərbaycanın təşəbbüsü ilə başlanmış və müsəlman dünyası ilə Avropa arasında dialoq və əməkdaşlığın gücləndirilməsi məqsədini daşıyan «Bakı prosesi» BMT tərəfindən güclü şəkildə dəstəklənir. BMT Baş Assambleyasının qənamələrində Azərbaycanda müntəzəm olaraq təşkil olunan Mədəniyyətlərarası Dialoq üzrə Ümumdünya Forumu «mədəniyyətlərarası dialoqun təşviqi üçün mühüm global platforma» olaraq tanınır.

Xanımlar və cənablar!

Ötən ilin sentyabrında BMT Baş Assambleyasındakı çıxışım zamanı mən sizin diqqətinizi Azərbaycan ərazilərinin Ermənistan tərəfindən işğalının davam etməsinə və Ermənistan hökumətinin təcavüzkar bəyanatlarına və hərəkətlərinə yönəltdim. Bu gün qürur hissi ilə deyirəm ki, Ermənistan döyüş meydanında məğlub edildi və Azərbaycan işğala son qoydu.

Təqribən 30 il ərzində Ermənistan ölkəmizin ərazisinin 20 faizini işğal altında saxlayırdı. İşğal müharibə cinayətləri və insanlıq əleyhinə cinayətlərlə müşayiət olunub. Ermənistan 1992-ci ildə Xocalı soyqırımını törədərək, yüzlərlə dinc insanı, o cümlədən 106 qadını və 63 uşağı qətlə yetirmişdir. 1275 azərbaycanlı əsir götürülmüşdür, onların 150-si hələ də itkin hesab olunur. Xocalı soyqırımı 13 ölkə tərəfindən tanınıb. Ermənistan tərəfindən həyata keçirilən etnik təmizləmə nəticəsində 1 milyondan çox azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşmüşdür.

BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü ildə qəbul etdiyi 4 qətnamə Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərindən dərhal, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edirdi. Lakin Ermənistan bu və BMT Baş Assambleyası, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, «Qoşulmama Hərəkəti», ATƏT, Avropa Şurası Parlament Assambleyası və Avropa Parlamenti kimi beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul edilmiş bənzər qərarlara məhəl qoymamışdır.

BMT Təhlükəsizlik Şurasının bəzi qətnamələri bir neçə gün ərzində icra edildiyi halda, bizə gəldikdə 27 il icra olunmamış qaldı. Bu isə ikili standartların bariz nümunəsidir. Selektiv yanaşmaya yol verilməməsi üçün BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin icra mexanizminin yaradılması üçün səylərin birləşdirilməsinə ehtiyac vardır.

ATƏT-in Minsk qrupu Ermənistan və Azərbaycan arasında münaqişənin həllinə nail olmaq məqsədilə 1992-ci ildə təsis edilmişdir. ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri Ermənistanı Azərbaycana

qarşı hərbi təcavüzə son qoymağa məcbur etmək üçün qətiyyətli addımlar atsaydılar, onda üzərlərinə düşən vəzifələrin icrasına nail ola bilərdilər. Münaqişə dövründə Ermənistan öz yanaşması və hərəkətləri ilə nümayiş etdirirdi ki, onun yeganə məqsədi status-kvonu saxlamaq və işğal möhkəmləndirməkdir. Mən dəfələrlə Ermənistana qarşı sanksiyaların tətbiq edilməsinin vacibliyi məsələsini qaldırmışdım. Təəssüflər olsun ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin icrasını təmin etmək üçün Ermənistana qarşı beynəlxalq sanksiyalar tətbiq edilmədi.

2018-ci ildə Ermənistanda hərbi cinayətkarlar Köçəryan–Sarkisyan rejimi devrildi. Bizim Ermənistanın yeni hökumətinin ciddi şəkildə danışıqlarda iştirak edəcəyi ilə bağlı müəyyən ümidlərimiz var idi. Biz Ermənistandan gələn istənilən müsbət siqnala cavab verməyə hazır idik. 2018–2019-cu illər keçmiş təmas xəttində ən sakit dövrlərdən biri idi. Lakin Azərbaycanın müsbət addımlarına baxmayaraq, Ermənistanda rejimin dəyişməsi real dəyişikliklərlə nəticələnmədi. Ermənistanın yeni hökuməti də Azərbaycanla dinc qonşuluq əvəzinə, işğalın davam etdirilməsi yolunu seçdi.

Münaqişənin son iki ili ərzində Ermənistan qəsdən danışıqlar prosesini məhv etdi. Ermənistan hökuməti «Qarabağ Ermənistandır və nöqtə» və «bir qarış belə, işğal olunmuş torpaq qaytarılmayacaq» kimi bir sıra təxribatçı bəyanat və hərəkətlərə yol verdi. Ermənistanın ovaxtkı müdafiə naziri açıq şəkildə Azərbaycanı yeni təcavüz və yeni işğal ilə hədələdi. Ermənistan qəbuledilməz və əsassız «yed-

di şərt» irəli sürərək, formatın dəyişdirilməsi, danışıqlara sıfırdan başlanılması və Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş ərazilərdə yaradılmış qondarma rejimin danışıqlar prosesinə cəlb edilməsini tələb etdi. Danışıqların formatı və mahiyyətinin dəyişdirilməsi cəhdi Ermənistanın məsuliyyətsiz və təhlükəli hərəkətləri səbəbindən fəaliyyəti iflic olmuş ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri üçün xoşagəlməz sürpriz oldu.

Bundan əlavə, Cenevrə Konvensiyası da daxil olmaqla, beynəlxalq hüququn kobud şəkildə pozulması ilə Ermənistan açıq şəkildə qanunsuz məskunlaşdırma siyasətini həyata keçirərək, əsasən Yaxın Şərqdən olan erməni əsilli şəxsləri Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərinə yerləşdirirdi. İllər ərzində hökm sürən cəzasızlıqdan ruhlanan Ermənistan təcavüzün nəticələrini möhkəmləndirmək və qanunsuz məskunlaşdırmanı sürətləndirmək üçün Ermənistandan işğal olunmuş ərazilərimizə yeni yolun inşa ediləcəyini bəyan edirdi.

2020-ci ilin iyul ayında Ermənistan Azərbaycanla dövlət sərhədi boyu hərbi təxribat törətdi. Azərbaycanın Tovuz rayonu istiqamətində açılmış artilleriya atəşi nəticəsində 13 hərbi və mülki vətəndaş həlak oldu.

Daha sonra avqust ayında Ermənistanın diveriya qrupu keçmiş təmas xəttini keçərək, Azərbaycan hərbiçilərinə və mülki şəxslərə qarşı terror aktları törətməyə cəhd etdi, lakin bunun qarşısı uğurla alındı. Ötən il sentyabrın 24-də BMT Baş Assambleyasının 75-ci sessiyası çərçivəsindəki çıxış-

şında mən xəbərdarlıq etmişdim ki, Ermənistan rəhbərliyinin düşmən, azərbaycanofob bəyanatları və təxribatları Ermənistanın Azərbaycana qarşı yeni hərbi təcavüzə hazırlaşdığını nümayiş etdirir.

Bundan üç gün sonra – sentyabrın 27-də Ermənistan Azərbaycanın hərbi mövqelərinə və mülki şəxslərinə qarşı irimiqyaslı hücumu başladı. Buna cavab olaraq, Azərbaycan BMT Nizamnaməsinin 51-ci maddəsində təsbit edilmiş özünümüdafiə hüququndan istifadə edərək, öz ərazisində Ermənistanə qarşı əks-hücum əməliyyatına başladı.

44 gün ərzində Ermənistan silahlı qüvvələri cəbhəboyu ərazilərdə yerləşən rayonlarımızı və şəhərlərimizi – Ağdam, Ağcabədi, Beyləqan, Daşkəsən, Füzuli, Goranboy, Tərtəri intensiv şəkildə atəşə tutdu. Ermənistan, həmçinin cəbhə bölgəsindən uzaqda yerləşən Gəncə, Bərdə, Mingəçevir, Qəbələ, Siyəzən, Xızı və digər şəhərləri də atəşə tuturdu. Raketlərdən biri Azərbaycanın hava hücumundan müdafiə qoşunları tərəfindən Bakının yaxınlığında yerləşən Xızı üzərində zərərsizləşdirilmişdir. Bu isə onu göstərir ki, paytaxt Bakı da Ermənistanın raket hücumlarının hədəfi idi. Ermənistan «Skad» və «İsgəndər-M» tipli ballistik raketlərdən, habelə qadağan olunmuş ağ fosforlu və kaset tipli sursatlardan istifadə edirdi. Ermənistanın bu hərbi cinayətləri nəticəsində 100-dən çox dinc sakin, o cümlədən 11 uşaq qətlə yetirilib, 450 nəfərdən çox insan yaralanıb. Azərbaycan ərazisində 12 min mülki infrastruktur obyektı, o cümlədən fərdi evlər dağıdılıb və ya onlara ciddi zərər dəyibdir.

Hərbçilər və mülki əhali arasında fərq qoyulmasına dair beynəlxalq humanitar hüququn fundamental prinsiplərinə riayət edən Azərbaycan Ermənistan tərəfindən dinc sakinlərin hədəfə alınması kimi qəddar hərbi cinayətlərə oxşar formada cavab vermədi. Ermənistan eyni zamanda, xaricdən muzzdlu və əcnəbi döyüşçülər cəlb edərək, onları Azərbaycana qarşı istifadə edirdi.

44 günlük müharibə ərzində Azərbaycan işğal olunmuş ərazilərinin böyük bir hissəsini, o cümlədən Cəbrayıl, Hadrut, Füzuli, Zəngilan, Qubadlı və Şuşa şəhərlərini azad etdi. Ümumilikdə döyüş meydanında 300-dən çox şəhər və kənd azad edilmişdir. Ermənistan 2020-ci il noyabrın 10-da kapitulyasiya aktına imza atmağa məcbur oldu. Beləliklə, Ermənistan öz qoşunlarını Azərbaycanın digər ərazilərindən – Ağdam, Laçın və Kəlbəcərdən çıxarmağa məcbur edildi. Azərbaycan BMT Təhlükəsizlik Şurasının yuxarıda qeyd olunan qətnamələrinin icrasını özü təmin etdi və bu yəqin ki, BMT-nin təsis edildiyi vaxtdan bu günə qədər dünyada ilk belə haldır.

Azərbaycan 30 illik münaqişəni hərbi-siyasi yollarla həll etdi, ərazi bütövlüyünü və tarixi ədaləti bərpa etdi. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi keçmişdə qaldı. Azərbaycanda artıq «Dağlıq Qarabağ» adında inzibati ərazi vahidi yoxdur. Prezidentin 2021-ci il 7 iyul tarixli Fərmanı ilə biz Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi zonalarını yaratmışıq. Firsətdən istifadə edərək, mən BMT-yə üzv dövlətləri və BMT Katibliyini ərazilərimizə istinad edərkən

hüquqi cəhətdən mövcud olmayan, siyasi baxımdan qərəzli və manipulyasiya xarakterli adların istifadəsinə yol verməməyə çağırıram.

Azərbaycanın keçmiş işğal olunmuş ərazilərində Ermənistan tərəfindən illər ərzində çoxqatlı müdafiə xətlərinin və uzun səngərlər, tunel və bunkerlərdən ibarət istehkamların qurulması sübut edir ki, Ermənistan heç bir vəchlə bu əraziləri qaytarmaq niyyətində deyildi.

Təqribən 30 illik işğal ərzində Ermənistan qəsdən bütün şəhər və kəndləri dağıtmış, bütün mədəni və dini abidələri viran qoyaraq, talayaraq, onları əsl urbisid – şəhərlərə qarşı genosid və kultursid – mədəniyyətə qarşı genosid nümunələrinə çevirmişdir. Yəqin ki, İkinci dünya müharibəsindən bəri şəhərlərin bu miqyasda dağıdılması dünyanın heç bir yerində baş verməyib. Azərbaycanın 9 şəhəri və yüzlərlə kəndi Ermənistan tərəfindən yer üzündən silinib. Ermənistan bu ərazilərdə əsrlərboyu yaşayan Azərbaycan xalqının izini silməyə çalışıb. Ağdam o dərəcədə dağıntıya məruz qalıb ki, onu «Qafqazın Hirosiması» adlandırırlar. Füzuli şəhərinin işğaldan azad olunmasından sonra ordumuz orada bir dənə də salamat bina tapa bilmirdi ki, bayrağımızı dalğalandırsın.

Ermənistanın işğalı altında olmuş ərazilərdə 67 məsciddən 65-i yerlə yeksan edilib, qalan ikisi isə ciddi zərər görüb və təhqir edilib, onlardan donuz və inək tövləsi kimi istifadə edilib. Bu isə bütün dünya müsəlmanlarına qarşı hörmətsizlikdir. Hətta qəbiristanlıqlar belə, təhqir olunub, dağıdılıb və tala-

nıb. Azad olunmuş ərazilərə səfərlər zamanı xarici diplomatlar, beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri və xarici jurnalistlər Ermənistan tərəfindən törədilmiş vəhşiliyin şahidi olmuşlar. Şəhər və kəndlərin, o cümlədən Azərbaycan xalqına məxsus mədəni və dini irsin tamamilə dağıdılması beynəlxalq media və müstəqil ekspertlər tərəfindən geniş şəkildə sənədləşdirilib və işıqlandırılıb.

Azərbaycan tərəfindən hər bir ölkənin BMT-dəki nümayəndəliyinə şəhər və kəndlərimizin işğaldan əvvəl və sonrakı vəziyyəti ilə bağlı qısa məlumat və fotosəkillərdən ibarət təsviredici kitab təqdim edilib. Kitabda Azərbaycanın dini və tarixi abidələrinin tamamilə məhv olunması öz əksini tapıb.

Ermənistan Azərbaycanın keçmiş işğal edilmiş ərazilərində ekosid – ətraf mühitə qarşı genosid törədib. Meşələrimizin 60 min hektarı məhv edilib, kəsilib və oğurlanıb, torpaqlarımız və çaylarımız çirkləndirilib və zəhərlənibdir.

Ermənistan keçmiş işğal olunmuş ərazilərdə bizim su ehtiyatlarımızdan süni ekoloji fəlakət yaratmaq üçün istifadə edib. 2016-cı ildə Avropa Şurası Parlament Assambleyası «Azərbaycanın cəbhəboyu rayonlarının sakinləri qəsdən sudan məhrum edilir» adlı qətnamə qəbul edərək, Ermənistan hökumətindən su ehtiyatlarından siyasi təsir və ya təzyiq aləti kimi istifadəsinə son qoyulmasını tələb etmişdir.

Ermənistan həmin qətnaməyə qətiyyənlə məhəl qoymadı və Sərsəng su anbarını humanitar və ekoloji terrorizm aləti kimi istifadə etməyə davam etdi.

Ermənistan qəsdən qış aylarında su anbarını açaraq, ətraf ərazilərdə daşqın törədir, yay aylarında isə suyu kəsərək, keçmiş cəbhəyanı bölgədə yaşayan insanları və təsərrüfatları sudan məhrum edirdi. Ermənistan transsərhəd Oxçuçay çayını kəskin şəkildə çirkləndirir. Bu isə çayın Azərbaycan ərazisi boyu keçdiyi ərazinin ekoloji sistemini bərpa olunmaz deqradasiyaya məruz qoyur. Təəssüflər olsun ki, bəzi xarici şirkətlər də bu ekoloji cinayətdə iştirak edir.

Ermənistan keçmişdə işğal altında olan ərazilərimizdə qanunsuz olaraq təbii sərvətlərimizi, o cümlədən qızıl və digər qiymətli metal və mineralları istismar etmiş, onları xarici bazarlara ixrac etmişdir. Tutarlı faktlara əsaslanaraq, biz keçmişdə işğal altında olan ərazilərdə Azərbaycanın təbii sərvətlərinin qanunsuz istismarı və digər qanunsuz fəaliyyətlə məşğul olan müxtəlif ölkələrdən olan xarici şirkətləri müəyyən etmişik. Biz artıq həmin şirkətlərə qarşı hüquqi tədbirlərə başlamışıq. Onlar keçmişdə işğal altında olan ərazilərdə təbii sərvətlərimizi qanunsuz istismar etdiklərinə görə məsuliyyətə cəlb ediləcəklər.

Birinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində 4000-ə yaxın vətəndaşımız itkin düşmüşdür. Ermənistan onların taleyi ilə bağlı bizə məlumat verməlidir. Bizdə olan etibarlı məlumatlara əsasən, onların, demək olar ki, hamısı işgəncələrə məruz qalaraq qətlə yetirilib və beynəlxalq humanitar hüquqa zidd olaraq, Ermənistan ordusu tərəfindən kütləvi məzarlarda basdırılıb. Ermənistan hərbi cinayət-

karları tərəfindən qətlə yetirilmiş 12 mülki şəxsin qalıqları 2021-ci ilin aprel ayında işğaldan azad olunmuş Kəlbəcər rayonunun Başlıbel kəndində kütləvi məzarda tapılıb.

Beynəlxalq hüquq və BMT Nizamnaməsinə əsasən, Ermənistan dövlət səviyyəsində Azərbaycana qarşı hərbi təcavüz və digər ağır cinayətlərə görə məsuliyyət daşmalıdır.

Ermənistanda çevriliş nəticəsində hakimiyyətə gəlmiş və 1998–2018-ci illərdə hakimiyyətdə olmuş səhra komandirləri Azərbaycan ərazilərinin 30 ilə qədər davam edən işğalı ərzində məkrli arzularına və məqsədlərinə çatmaqda uğursuzluğa düşər oldular. Əksinə, 2017-ci ildə BMT Baş Assambleyasındakı çıxışında qeyd etdiyim kimi, Ermənistan tam iflasa uğramış dövlətə çevrilib. Ermənistan o dərəcədə zəifləyib ki, heç özü sərhədlərini belə, qorumaq iqtidarında deyil.

Ermənistanda hökumət tərəfindən təşviq edilən azərbaycanofobiya artmaqdadır. Etnik nifrət və düşmənçilik üzərində qurulmuş, erməni cəmiyyətinə aşılana irqçi ideologiya Azərbaycanın Ermənistan tərəfindən keçmiş işğal olunmuş ərazilərində etnik təmizləmənin və misilsiz vandalizmin kökündə durur. Ermənistanda rejim dəyişikliyinə baxmayaraq, ölkədə faşist ideologiyası hökm sürməkdə davam edir. Ermənistanda bütün hakimiyyətlər dövründə «milli qəhrəman»a çevrilmiş nasist general Qaregin Njdenin simasında nasizm vəsf edilir.

Mütərəqqi dünya artan neofaşizm ilə mübarizə apardığı bir vaxtda, 2016-cı ildə Ermənistanın ovaxtkı

prezidenti İrəvanda Qaregin Njdenin heykəlinin açılışını edib. Azərbaycan təkcə Ermənistanın işğalçı qüvvələrini deyil, həm də erməni faşizmini məğlub edib. Biz yenidən öz suverenliyimizə, ərazi bütövlüyümüzə və xalqımızın təhlükəsizliyinə hər hansı bir təhdid görsək, legitim özünümüdafiə hüququmuzdan heç bir tərəddüd etmədən istifadə edəcəyik.

Xanımlar və cənablar!

Münaqişə artıq keçmişdə qaldığından azad olunmuş ərazilərdə irimiqyaslı tikinti işləri həyata keçirilməkdədir. Azərbaycan müasir şəhərsalma üsulları, «ağıllı şəhər» və «ağıllı kənd» konsepsiyalarını tətbiq edərək, sıfırdan yeni şəhərlər və kəndlər inşa edir. Azərbaycan bütün bu işləri öz maddi imkanları hesabına görür və təkcə bu il bu məqsədlə 1,3 milyard ABŞ dolları məbləğində vəsait ayrılıb.

Lakin əsas çətinlik azad olunmuş ərazilərdə Ermənistan tərəfindən yerləşdirilmiş çoxsaylı minaların mövcudluğudur. 2020-ci il noyabrın 10-da Ermənistan tərəfindən kapitulyasiya aktının imzalanmasından sonra bu günə qədər 2 jurnalist daxil olmaqla, 30 Azərbaycan vətəndaşı həlak olub, 130 nəfər isə yaralanıb. Azərbaycan dünyada ərazilərinin ən çox minalandığı ölkələrdən biridir. Bu, azad olunmuş ərazilərdə bərpa prosesini və məcburi köçkünlərin evlərinə qayıdışını ləngidir.

Ermənistan dəqiq mina xəritələrini Azərbaycana verməkdən imtina edir. Ermənistanın 3 rayon üzrə təqdim etməyə məcbur olduğu mina xəritələrinin dəqiqliyi 25 faizdir. Beynəlxalq ictimaiyyət Ermənistanı məcbur etməlidir ki, dəqiq mina xəritələrini

bizə təqdim etsin. Münaqişə başa çatdığından Azərbaycan Ermənistanla sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası, bir-birinin suverenliyi və ərazi bütövlüyünün qarşılıqlı şəkildə tanınması prinsipi əsasında sülh sazişi üzrə danışıqlara başlamağa hazır olduğunu artıq bəyan edib. Belə bir saziş regionumuzu sülh və əməkdaşlıq regionuna çevirə bilər. Lakin biz hələ də təklifimizlə bağlı Ermənistandan müsbət reaksiya görməmişik.

Sülh və əməkdaşlığa xidmət edən sahələrdən biri nəqliyyat layihələri ola bilər. Bu kontekstdə Azərbaycanın əsas hissəsini Naxçıvan Muxtar Respublikası və Türkiyə ilə birləşdirəcək Zəngəzur dəhlizi regionumuz üçün yeni imkanlar yaradacaqdır.

Azərbaycan Cənubi Qafqaz regionunda yeni reallıqlar yaradıb və hər kəs bunu nəzərə almalıdır. Ermənistan regional əməkdaşlıq və qonşularına qarşı qanunsuz və əsassız ərazi iddiaları arasında seçim etməlidir. Beynəlxalq ictimaiyyət bu mənada müsbət rol oynamalı və sülhün alternativinin olmasını dərk etmək üçün Ermənistana çağırış etməlidir. Ermənistanda revansizmin və onun silahlandırılmasının birbaşa və ya dolaylı şəkildə dəstəklənməsi cəhdlərinə son qoyulmalıdır.

Ümid edirik ki, çoxdan gözlənilən sülh, təhlükəsizlik və sabitlik, nəhayət, Cənubi Qafqazda bərqərar olunacaq. Azərbaycan regional sülhə və inkişafa töhfə verən, onun gücləndirilməsinə xidmət edən ardıcıl söylərini davam etdirəcəkdir.

Sağ olun.

**TÜRKMƏNİSTAN PREZİDENTİ
ZATI-ALİLƏRİ CƏNAB
QURBANQULU BERDİMƏHƏMMƏDOVA**

Hörmətli Qurbanqulu Məlikquliyeviç!

Əlamətdar ildönümü – qardaş Türkmənistanın müstəqilliyinin 30 illiyi münasibətilə Sizə və Sizin simanızda bütün xalqınıza öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ən səmimi təbriklərimi və xoş arzularımı çatdırıram.

Azərbaycan ilə Türkmənistan arasındakı əlaqələr ortaq milli-mənəvi dəyərlər ilə bir-birinə sıx bağlı olan qardaş xalqlarımızın iradəsindən qaynaqlanır. Məmnunluqla qeyd etmək istəyirəm ki, müstəqillik illəri ərzində ölkələrimiz və xalqlarımız arasındakı ənənəvi dostluq və mehriban qonşuluq münasibətləri daha da möhkəmlənmiş, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığımız strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlmiş və yeni məzmun kəsb etmişdir.

İnanıram ki, möhkəm təməllər üzərində qurulmuş dövlətlərarası münasibətlərimiz, zəngin potensiala malik ikitərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlığımız bundan sonra da ardıcıl şəkildə inkişaf edərək, xalqlarımızın mənafeələrinə xidmət edəcəkdir.

Bu bayram günündə Sizə, hörmətli Qurbanqulu Məlikquliyeviç, möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, iş-

lərinizdə müvəffəqiyyətlər, qardaş Türkmənistan xalqına daim rifah və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 24 sentyabr 2021-ci il

**RUSİYANIN «NASİONALNAYA
OBORONA» JURNALININ BAŞ
REDAKTORU İQOR KOROTÇENKOYA
MÜSAHİBƏ**

24 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiyanın nüfuzlu «Nasionalnaya oborona» jurnalının baş redaktoru, tanınmış hərbi ekspert İqor Korotçenkoya müsahibə vermişdir.

S u a l: Cənab Prezident, çox böyük geosiyasi nəticələr doğurmuş məlum hadisələrin baş verdiyi gündən, demək olar ki, bir il keçir. Bu, Azərbaycanın hərbi və siyasi qələbəsi, regionda və bütövlükdə dünyada vəziyyətin kökündən dəyişməsi idi. Bununla belə, gəlin həmin günə – 2020-ci il sentyabrın 27-nə qayıdaq. Həmin gün necə başlandı? Sizə necə məruzə etdilər ki, Ermənistan döyüş əməliyyatlarına başlayıb, ümumiyyətlə, həmin gün hadisələr necə inkişaf edirdi?

C a v a b: Bəli, gün həmin məlumatla başlandı. Müdafiə naziri mənə məlumat verdi ki, təmas xəttindəki mövqelərimiz və bəzi yaşayış məntəqələrimiz Ermənistan tərəfindən artilleriya atəsinə məruz qalıb. Adekvat cavab vermək qərara alındı və beləliklə, biz müharibəyə qoşulduq. Məlum oldu ki, bu, labüd idi. Hadisələr çox sürətlə inkişaf edirdi. Hərbi əməliyyatların birinci gününün sonunda biz

Kəlbəcər rayonunda, Murovdağda və Ağdərə istiqamətində strateji əhəmiyyətli yüksəklikləri, həmçinin 6 kəndi – Füzuli rayonunda 4 və Cəbrayıl rayonunda 2 kəndi azad etdik. Biz elə ilk gündə düşmənin müdafiə xəttini yarmağa nail olduq və bundan sonra bütün 44 gün ərzində yalnız irəli getdik.

S u a l: «Dəmir yumruq» adı almış əks-hücum əməliyyatının planı necə hazırlanırdı? Nə üçün məhz bu ad qəbul edildi? Sizin rəhbərliyinizlə əks-hücum əməliyyatı planının hazırlanmasında kimlər iştirak edirdi?

C a v a b: Dondurulmuş münaqişə vəziyyətində olsa da, müharibə şəraitindəki ölkədə həyatın bütün halları üçün döyüş əməliyyatlarının aparılması planı, təbii ki, çoxdan işlənib hazırlanırdı. Əlbəttə, yeni reallıqlar, Azərbaycanın yeni imkanları, o cümlədən texnoloji imkanları nəzərə alınmaqla, bu plana vaxtaşırı dəyişikliklər edilirdi və hər dəfə həmin dəyişikliklər mənim tərəfimdən təsdiq olunurdu. Bu təbiidir. Mən onu da bilirəm ki, Ermənistan tərəfinin müharibə ilə bağlı fəaliyyət planı vardı. Əslində sentyabrın 27-də onlar həmin planı reallaşdırmağa başladılar. Beləliklə, müharibə dövründə bizim davranışımızın əsası, təbii ki, keçən il döyüş əməliyyatları başlanandan xeyli əvvəl işlənib hazırlanmışdı, lakin hərbi əməliyyatların gedişində biz buna dəyişikliklər edirdik. Bu, ilk növbədə, onunla bağlı idi ki, uzun illər ərzində informasiyanın azacıq da olsa sızmasından yaxa qurtarmaq mümkün deyildi. Biz güman edirdik ki, düşmən bizim nəzərdə tutduğumuz əməliyyatlar barədə ümumən məlumatlıdır. Döyüş

əməliyyatları zonası yetərincə məhduddur və təbii ki, əsas əməliyyatların harada keçiriləcəyini hər bir hərbi mütəxəssis müəyyən edə bilər. Buna görə də biz döyüş əməliyyatları planına, demək olar ki, hər gün düzəlişlər edirdik. Mən Müdafiə Nazirliyinin, Dövlət Sərhəd Xidmətinin, Daxili İşlər Nazirliyinin, Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin və Xarici Kəşfiyyat Xidmətinin rəhbərliyi ilə hər gün müşavirələr keçirirdim. Biz həmin müşavirələrdə ötən günə yekun vurur, nöqsanları aşkar edir, növbəti gün üçün əməliyyatları planlaşdırır və təsdiq edirdik. Buna görə də, belə deyək, çox fəal gündəlik iş gedirdi və bir sıra hallarda – hərbi əməliyyatların gedişi indi artıq məlumdur – bizim fəaliyyətimiz, bizim əməliyyatlarımız düşmən üçün çox gözlənilməz olurdu.

Əməliyyatın adına gəldikdə isə, təbii ki, hərbi əməliyyatların başlanğıcında bizim əməliyyatın heç bir adı yox idi. Mən Azərbaycan xalqına müraciətlərim zamanı azad edilmiş şəhərlər və kəndlər barədə məlumat verərkən bir neçə dəfə «dəmir yumruq» ifadəsindən istifadə etmişəm. Mən bu termindən bir neçə dəfə istifadə edir və deyirdim ki, əgər düşmən işğal edilmiş bütün ərazilərdən xoşluqla çıxıb getməsə, bizim «dəmir yumruq» onun başını əzəcək. Bu termin Azərbaycan cəmiyyəti tərəfindən qəbul edildi və sonra mən qərara aldım ki, həmin termin, necə deyirlər, formallaşdırılsın və əməliyyatın adı olsun. Lakin bir daha deyirəm, bu, hərbi əməliyyatların gedişində olub.

S u a l: Müharibə həmişə bütün dövlət sisteminin, dövlət idarəçiliyinin, xalqın iradəsinin möhkəmliyi üçün sınaqdır. Sırr deyil ki, ərazisinin bir hissəsi uzun onilliklər boyu işğal altında olduğu şəraitdə Azərbaycan bu müharibəyə hazırlaşdı. Siz Azərbaycanda həyata keçirilmiş, yekunda qələbə qazanmağa kömək etmiş həmin hərbi potensiala malik olmağa imkan vermiş siyasi, iqtisadi və digər dəyişikliklərin gedişini xarakterizə edə bilərsinizmi?

C a v a b: Bəli, siz tamamilə haqlısınız. Təbii ki, biz qısa müddətdə, hətta əməliyyatların gedişində resurslarımızın – həm insan resurslarının, həm də texniki ehtiyatların səfərbər edilməsi üçün çox fəal iş aparmalı idik. Deməliyəm ki, həmin 44 gün ərzində biz daha bir ordu korpusu formalaşdırdıq. Qısa müddətdə – cəmi 2 gün ərzində həmin korpusun şəxsi heyəti səfərbər edildi. Onlar həmçinin bütün zəruri silahlar və texniki vasitələrlə təmin edildi. Bizim səfərbər etdiyimiz texniki imkanlar əks-hücum fəaliyyətini daha səmərəli şəkildə həyata keçirməyimizə kömək etdi. Təmas zonasının yaxınlığında yaşayan əhalinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üzrə böyük iş aparıldı. Həmin rayonlarda yaşayan yüz minlərlə əhalimiz hər gün erməni artileriyasının atəşi altında olurdu. Buna görə də əhali qismən təxliyə edilmişdi. Hərçənd deməliyəm ki, həmin kənd və şəhər sakinlərinin əsas hissəsi evlərində qalır və deyirdilər ki, onlar öz yurdlarından heç yerə getməyəcəklər.

Lakin təbii ki, biz uzun müddət öz potensialımızın möhkəmləndirilməsi, ilk növbədə, iqtisadi

müstəqilliyin təmin edilməsi üzərində işləyirdik. Ona görə ki, bunsuz biz hansısa maliyyə qoyuluşlarından, yaxud kredit resurslarından asılı olardıq və təbii ki, silahlı qüvvələri modernləşdirməyi özümüzə rəva görə bilməzdik. Buna görə də praktiki olaraq, mənim Prezident vəzifəsində olduğum birinci gündən etibarən iqtisadi müstəqilliyin təmin edilməsi üzrə iş başlanılıb. Təxminən 6-7 il ərzində biz buna nail olduq. 2010-cu ildə Azərbaycan artıq tam müstəqil iqtisadi siyasət yürütməyə, islahatlar həyata keçirməyə və infraqstruktura böyük investisiyalar yatırmağa qabil idi.

Əlbəttə, müasir nümunəli hərbi texnika alınması baxımından silahlı qüvvələrin modernləşdirilməsi böyük sürətlə gedirdi. Bu məlumatlar həmişə açıq mətbuatda dərc edilirdi və bizim kimdən, nə qədər və nə aldığımızı hamı bilirdi. Əlbəttə, silahlı qüvvələrin döyüş qabiliyyətinin artırılması üzrə gündəlik böyük iş aparılırdı. Yaxşı məlumdur ki, döyüş qabiliyyətli silahlı qüvvələri olmayan ölkə necə texniki vasitələrə malik olsa belə, onun döyüşdə, xüsusən müharibədə, özü də belə əlverişsiz coğrafi şəraitdə qalib gəlməsi mümkün olmazdı. Əslində bu tədbirlər kompleksi onunla nəticələndi ki, biz çox güclü hərbi tərkib hissə yaratdıq və İkinci Qarabağ müharibəsi bunu göstərdi. Biz həmçinin 2016-cı ilin aprelində döyüş əməliyyatlarının gedişində öz imkanlarımızı çox məhdud şəkildə nümayiş etdirdik. O vaxt işğal altındakı ərazilərin bir hissəsi azad edildi və biz erməni tərəfin işğala son qoyması barədə mühüm qərar qəbul etməsinə im-

kan verdik. Təəssüf ki, o vaxt biz dayananda erməni tərəfi bizim bu hərəkətimizi düzgün başa düşmədi və bu onlara baha başa gəldi. Biz həmçinin 2018-ci ilin mayında Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Ermənistanın sərhədində, necə deyərlər, qan tökülmədən əməliyyat aparmaq imkanlarımızı nümayiş etdirdik. Buna görə biz öz potensialımızı, nəyə qadir olduğumuzu bilirdik və təbii ki, ermənilərdən fərqli olaraq, düşmənin imkanlarını sayıq qiymətləndirir və Ermənistanı işğal edilmiş əraziləri könüllü şəkildə tərk etməyə məcbur etmək üçün təsir vasitələrindən istifadə etməyə çalışırdıq. Mənim Ermənistanla qarşı sanksiyalar tətbiq edilməsi barədə beynəlxalq qurumlara bütün çağırışlarımın məqsədi bu olub. Çünki əgər belə olsaydı, Ermənistan işğal etdiyi əraziləri tərk etməyə məcbur olar və müharibə baş verməzdi. Lakin təəssüf ki, belə olmadı. Son dövrdə Ermənistan rəhbərliyi açıq təxribatlara əl atdı. Ermənistan rəhbərliyinin «Qarabağ Ermənistandır və nöqtə» bəyanatları əslində danışıqlar prosesindən çıxmaq demək idi. Ermənistanın müdafiə nazirinin Amerikada Ermənistanın yeni ərazilər uğrunda yeni müharibəyə hazırlaşması barədə bəyanatı isə açıq-aşkar hədə və elementar sağlam düşüncə normalarına və beynəlxalq hüquqa hörmətsizlik nümayişi idi. Buna görə hər şey bu istiqamətdə gedirdi. Hərbi əməliyyatların başlanmasından əvvəlki hadisələrin xronologiyasına nəzər salsaq görürük ki, iyul ayında dövlət sərhədində təxribat törədildi, bizim dinc sakinlər və hərbi qulluqçular həlak oldular, avqust ayında ermənilər

tərəfindən göndərilmiş təxribat qrupu Goranboy rayonunda zərərsizləşdirildi, sentyabr ayında isə nələrin olması artıq hamıya məlumdur.

S u a l: Müharibə dövründə liderlər, ali baş komandanlar həmişə diqqət mərkəzində olurlar. Sizin nə dərəcədə sakit, təmkinli və inamlı olmağınızı hamı görürdü. Sizin, mən belə deyərdim, qətiyyətiniz, inamınız və təmkinliyə nəyə əsaslanırdı? Bu müharibənin tarixən ədalətli olmasını başa düşməyinizə? Sizin Ali Baş Komandan kimi, regionda ən yaxşı ordulardan birinə malik olmağınızı başa düşməyinizə? Qarşı tərəfin, yəni erməni tərəfin «əl-qol atması» fonunda Sizin müstəsna dərəcədə ləyaqətli, sakit, inamlı davranmağınızın əsası bu idi mi?

C a v a b: Bu suala dərhal cavab vermək mənim üçün çətindir. Düşünürəm ki, burada yəqin hansısa xarakteroloji xüsusiyyətlər rol oynayır. Prinsip etibarilə mən təmkinli, sakit insanam. Müsahibələrimdə dəfələrlə demişəm ki, hər bir dövlət xadimi, xüsusən dövlətdə birinci şəxs mövqeyini tutan insan emosiyalarını özünün gündəlik vəzifələrindən kənar saxlamalıdır. Hər bir insanın emosiyaları var və təbii ki, biz onları göstəririk. Lakin görünür, uzun illər ərzində mən özümdə bu emosiyaları üstələməyə imkan verən müəyyən keyfiyyətlər yaratmışam.

Hərbi əməliyyatlar aparılan dövrdə biz bir dəfə də provokasiyalara uymadıq. Hətta ermənilər şəhərlərimizi bombalayanda, uşaqlarımızı və qadınlarımızı öldürəndə də biz Ermənistanı eyni şəkildə cavab vermədik, biz onların şəhərlərini bombalamadıq. Hərçənd bizi coşdurən emosiyaları başa

düşmək olardı. Biz hərbi cinayətlər törətməmişik. Hərbi əməliyyatın elə ilk günündə mən hərbi qulluqçulara çox sərt göstərişlər vermişdim ki, hərbi cinayətlər törətməyi özünə rəva görənlər ciddi cəzalandırılacaqlar. Düşünürəm ki, sizin söylədiyinizi səciyyələndirən mənim dediyim bu amillər və bir də, əlbəttə, özümün haqlı olmağıma inamımdır. Bundan əlavə, bilirsiniz ki, hərbi komandanlıq Prezidentin sakit, təmkinli, özünə inamlı, qələbəyə inamlı olduğunu görəndə – bu da cəmiyyət üçün və hərbi komandanlıq üçün çox vacibdir – bu onları ruhlandırır və onlar da bunu öz tabeliyində olanlara çatdırırlar, bu, sanki hərbi komandanlıqdan başlamış sırayılərə qədər bütün piramidanı əhatə edən elektrik yükü olur. Eyni əhval-ruhiyyə cəmiyyətə də keçir. Üstəlik, hərbi əməliyyatların elə ilk günlərindən biz uzun müddət gözlədiyimiz qələbə sevincini daddıq. Artıq dediyim kimi, elə ilk gün yaşayış məntəqələri azad edildi. Cəmiyyət praktiki olaraq, hər gün mənim «Twitter» səhifəmdə yeni məlumatlar, yaxud xalqa müraciətlərimi gözləyirdi. Bir neçə gün bunlar olmayanda fikirləşirdilər ki, görəsən nə olub? Artıq hamı adət etmişdi ki, biz irəliyə gedirik. Hərçənd çoxları başa düşürdü ki, müharibə – gedişi qabaqcadan bilinməyən məsələdir. Ərazinin relyefi, möhkəmləndirilmiş rayonlar, çoxsaylı müdafiə xətləri nəzərə alınmaqla, bizim etdiyimiz kimi sürətlə irəliləmək çox çətin idi. Üstəlik, biz bütün əməliyyatları elə planlaşdırırdıq ki, onları minimal itki ilə həyata keçirək. Ona görə bu da təəccüb doğurur ki, əks-hücum əməliyyatları

aparan ölkə daim özlərinin dediyi kimi, taktiki geri çəkilməkdə olan ölkə ilə müqayisədə qat-qat az itkiyə məruz qalır. Düşünürəm ki, bu amillərin belə palitrası mənə də, orduya da, xalqa da inam verirdi.

S u a l: Hər bir müharibənin müəyyən xronologiyası vardır. Siz sentyabrın 27-dən başlayaraq, Qələbə ilə – Azərbaycan üçün xüsusi mənə kəsb edən, strateji əhəmiyyətli və müstəsna dərəcədə rəmzi mənə daşıyan Şuşa şəhərinin götürülməsi ilə başa çatmış əməliyyatın əsas mərhələlərini, əsas gedişini necə səciyyələndirərdiniz?

C a v a b: Fikrimcə, mühüm mərhələlərdən biri düşmənin təqribən 30 il ərzində möhkəmləndirdiyi birinci müdafiə xəttinin yarıldığı ilk gündür. İndi artıq işğaldan azad edilmiş ərazilərə gedənlər bu xəndəkləri görür, tank əleyhinə maneələrin, tikanlı məftillərin və minalanmış sahələrin bir hissəsi hələ qalır, bütün əraziyə yüz minlərlə mina basdırılıb və onlar hələ oradadır. Ona görə bu da vacib idi, çünki əgər biz elə ilk gündə düşmənin müdafiə xəttini yara bilməsəydik, işimiz daha çətin olardı. Bu həm hərbi əməliyyatların aparılması, həm də silahlı qüvvələrin ruh yüksəkliyi baxımından çox mühüm rol oynadı. Fikrimcə, İkinci Qarabağ müharibəsi uğurla nəticələnmiş amillər baxımından çoxları üçün olduqca əlamətdardır.

Mən Hadrut əməliyyatının əhəmiyyətini də qeyd edərdim. Çünki bizi orada gözləməyirdilər, erməni tərəfi bizim bu yolla gedəcəyimizi güman etmirdi və bu onlar üçün gözlənilməz oldu. Biz Hadrutu götürəndən bir neçə gün sonra da erməni tərəfi deyirdi

ki, Hadrut onların nəzarətindədir. Hərçənd Hadrutda artıq bütün yüksəkliklərdə bizimkilər qərarlaşmışdı və şəhərin alınıb-alınmamasını başa düşmək Ermənistan rəhbərliyi üçün bir qədər diletantlıq idi. Biz Hadrut ətrafındakı bütün əsas yüksəklikləri götürəndən sonra əslində bu şəhərin taleyi həll edilmişdi. Bizim oraya yenə də minimum itki ilə fiziki olaraq daxil olmağımız sadəcə, vaxt tələb edirdi. Yalnız bizim hərbi qulluqçu Hadrut administrasiyasının binası üzərinə Azərbaycan bayrağını sancaraq, Hadrutun götürülməsi barədə mənə raport verəndə Ermənistan tərəfinin daha yalanlar uydurması üçün əsası qalmadı.

Hadrutdan qabaq – oktyabrın əvvəlində Cəbrayıl şəhəri azad edildi. Bu, rəmzi baxımdan da vacib idi, çünki bu, ilk şəhər idi. Bundan əvvəl biz kəndləri və qəsəbələri azad etmişdik. Oktyabrın 17-də Füzuli şəhərinin azad edilməsi də, əlbəttə, mühüm mərhələ idi. Çünki bu, Qarabağ regionunda əhalisinin sayına görə Ağdamdan sonra ikinci böyük şəhərdir. Mən Soltanlı və Əmirvarlı yaşayış məntəqələrinin alınmasını da qeyd etmək istərdim. Nə üçün? Ona görə ki, orada çox güclü möhkəmləndirilmiş rayon vardı. Biz düşmənin müqavimətini qırmaq üçün bir neçə gün çox fəal hərbi əməliyyatlar aparmalı olduq. Düşmən bəzi istiqamətlərdə silahını ataraq qaçırdı – ermənilər özləri etiraf edirdilər ki, onlarda 10 min fərari vardır. Amma bəzi yaşayış məntəqələrində onlar sona qədər dayandılar. Biz bunu qeyd etməliyik. Fikrimcə, heç kəs şübhə etməməlidir ki, bəzi əməliyyatlarda erməni tərəfi

dözümlülük göstərdi və heç bir halda düşməni lazımcınca qiymətləndirməmək, onun ləyaqətini alçaltmaq və ya azaltmaq olmaz. Buna görə də Zəngilana gedən yolda yerləşən Soltanlının və Əmirvarlının azad edilməsi hadisələrin sonrakı gedişi baxımından çox böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Zəngilan şəhərinin alınmasına gəldikdə isə, onlar əslində oradan qaçırdılar, çünki müqavimət göstərməyə gücləri çatmırdı, üstəlik, hələ hərbi əməliyyatların ilk dövründə onlar səhvə yol vermişdi, onların əks-hücuma keçmək cəhdi hərbi baxımdan tamamilə axmaqlıq idi. Onlar müdafiə xəttini möhkəmlətmək əvəzinə qüvvələrini əks-hücumə yönəltdilər və tamamilə məhv edildilər.

Əlbəttə, sonrakı əməliyyatı – Qubadlının azad edilməsini və Laçın rayonunun cənubuna çıxmağımızı da qeyd etmək istərdim. Laçın rayonunun Gələbird və digər kəndlərinin azad edilməsi Laçın dəhlizinə nəzarət etməyimizə imkan verdi. Əslində dəhliz artıq bizim nəzarətimiz altında idi. Əlbəttə, bizim qələbəmizin zirvəsi Şuşa əməliyyatıdır. İndi Zəfər yolu ilə Şuşaya gedən hər kəs bizim oraya haradan getdiyimizi görə bilər. Bu sadəcə, inanılmaz fiziki və mənəvi qüvvələrin səfərbər edilməsi idi. Yolsuzluq şəraitində, yüngül silahlarla günlərlə yorulmadan bu qədər məsafə qət etmək və sonra Şuşanı azad etmək misli görünməmiş igidlik, qəhrəmanlıqdır. Əlbəttə, Şuşanın alınması düşmənin belini qırdı və bundan sonra düşmən praktiki olaraq, təslim oldu.

S u a l: Müasir dövrdə hər bir müharibə hibrid xarakter daşıyır və bu müharibənin informasiya tər-

kib hissəsi hərbi tərkib hissədən heç də az əhəmiyyət kəsb etmir. Biz erməni təbliğat maşınının necə işlədiyini, Azərbaycanın necə cavab verdiyini görürdük. «Rossiya» telekanalının «60 dəqiqə» proqramının efirə çıxdığı gün rusiyalı televiziya tamaşaçılarının çoxunun yadındadır. Axşam vaxtı, ən münasib saatlarda on milyonlarla rusiyalı həmin verilisə baxırdı. Orada Siz də çıxış etdiniz, Paşinyan da. Mən, necə deyərlər, Paşinyanın bostanına daş atmaq istəmirəm, lakin Sizin çıxışınız siyasi zəfər, informasiya savaşında zəfər idi – bunu çoxları gördü. Siz öz mövqenizi son dərəcə sərrast, sakit, polad məntiqlə şərh etdiniz. Opponentinizin, yumşaq desək, inandırıcı təsir bağışlamaması da göz qabağında idi. Bax, bu informasiya tərkib hissəsi insanların zəkaları uğrunda, beynəlxalq birliyin münasibəti uğrunda mübarizə idi. Şübhəsiz, burada həm Azərbaycan, həm də, cənab Prezident, şəxsən Siz müasir diplomatiya nümunəsi, bəlkə də müasir diplomatiya tarixinə düşəcək nümunə göstərdiniz. Siz bu informasiya cəbhəsində müqavimət göstərməyə, irəli getməyə necə nail oldunuz?

C a v a b: Deyərdim ki, bu da bir növ bədahətən oldu. Çünki döyüş əməliyyatlarının ilk günlərindən dünya mediasında – həm Rusiya, həm Qərb mediasında, həm də qonşu ölkələrdə bu münaqişəyə maraq yüksək idi. Mən bütün müraciətlərə cavab verməyə razılaşırdım, çünki vəziyyət barədə həqiqəti – nələr baş verdiyini, münaqişənin səbəblərinin nədən ibarət olduğunu, kimin işğalçı, kimin isə işğal qurbanı olduğu barədə həqiqəti mümkün qədər çox ölkənin ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmağı vacib

hesab edirdim. Ona görə ki, bir sıra ölkələrdə yetərinə effektiv olan erməni təbliğatı və erməni diaspor təşkilatları onilliklər ərzində bu münaqişə barədə yalan təsəvvür yaradırdı. Hətta hərbi əməliyyatların başlanğıcına və bəzi ölkələr tərəfindən qəbul edilmiş qərarlara nəzər salsaq, onlar sadəcə, heç bir məntiqə uyğun gəlmir. Azərbaycan işğala məruz qalanda ABŞ Konqresi Azadlığa Dəstək Aktına bədnam 907 nömrəli düzəliş qəbul etdi. Bu düzəliş Azərbaycanı ABŞ-ın birbaşa hərbi yardımından məhrum etdi, özü də tək-cə hərbi yardımından yox. Zərərçəkmiş ölkə olan biz əslində ayrışikliyə məruz qaldıq. Yeri gəlmişkən, bu düzəlişin qəbul edilməsində ABŞ-ın sonrakı rəhbərləri, administrasiyada çox yüksək vəzifələr tutmuş və indi də tutan rəhbərlər çox böyük rol oynayıblar. Bu düzəlişi belə əsaslandırırıdılar ki, guya Azərbaycan Ermənistanı mühasirəyə alıb. Təsəvvür edin, Zəngilan, Qubadlı, Laçın, Kəlbəcər rayonları işğal edilib və bunu Ermənistanın mühasirəyə alınması adlandırırırlar. Bunu ona görə deyirəm ki, erməni diaspora təşkilatları və erməni lobbisinin nəzarətində olan kütləvi informasiya vasitələri münaqişənin mahiyyətini təhrif edirdilər. Yəni Ermənistanın etnik təmizləmələr aparmış, Xocalıda soyqırım törətmiş, bütün tarixi və mədəni binaları dağıtmış təcavüzkar, işğalçı olması – bütün bunlar gizlədilir. Azərbaycan isə, hansısa bir «monstr», totalitar, avtoritar ölkə kimi təqdim edilirdi. İstər «Washington Post», istər «New York Post», istər «Figaro», istərsə də ABŞ-ın, Fransanın, Almani-

yanın və bir sıra digər ölkələrin başqa kütləvi informasiya vasitələri ölkəmizi «Əliyevin diktator rejimi» adlandırırdılar. Beləliklə, erməni diasporasının hakimiyyəti – o, Ermənistan Respublikasının hakimiyyətindən qat-qat güclüdür – elə fon yaradır və şayiə yayırdı ki, belə diktator ölkədə erməni əhali özünü təhlükəsiz hiss edə bilməz və bu səbəbdən Dağlıq Qarabağ ayrılmalıdır və Dağlıq Qarabağ müstəqil statusa malik olmalıdır, halbuki Azərbaycan çoxmillətli, çoxkonfessiyalı ölkədir və burada hamı sülh və həmrəylik şəraitində yaşayır.

Bütün bunlar belə bir fabula ətrafında formalaşdı və bu şəraitdə bizim həqiqəti deməyimiz, əlbəttə, çox çətin idi, çünki bizim media resurslarımız ermənilərin müvafiq resursları ilə müqayisə edilə bilməzdi. Münaqişə medianın diqqətini cəlb etdi və mən nələr baş verməsi barədə həqiqəti çatdırmaq üçün bu imkandan istifadə etdim. Mənim dediklərimin hamısını sənədlərlə təsdiq etmək olar. Mən tarixi həqiqətə və ya döyüş meydanında hər gün baş verənlərə uyğun olmayan bircə kəlmə də deməmişəm. Erməni tərəfi müharibə dövründə nələr baş verməsi və daha əvvəl nələr olması barədə öz xalqına yalan deyir, dünya birliyini aldadırdı. Buna görə də düşünürəm ki, ilk növbədə, onların tezisləri inandırıcı deyildi, əslində onlar özlərini hörmətdən saldılar və biz baş verənlər barədə həqiqəti çatdırma bildik. Yeri gəlmişkən, «Rossiya» telekanalına təşəkkür edirəm ki, bu efiri təşkil etdi, bizim öz mövqemizi birbaşa efirdə ifadə etməyimizə imkan yaratdı. İstər döyüş meydanında, istərsə də informa-

siya məkanında belə dürüst mübarizə gedəndə, əlbəttə, erməni tərəfinin şansı ola bilməzdi.

S u a l: 44 günlük müharibə bu gün dünyanın aparıcı ölkələrinin baş qərargahlarında öyrənilir. Dünya səviyyəli hərbi ekspertlərin çoxu onu ilk növbədə, dronlar müharibəsi adlandırırlar. Əlbəttə, İkinci Qarabağ müharibəsinin, necə deyərlər, vizit vərəqi olan bu amil Azərbaycanın pilotsuz uçuş aparatlarının bütün siniflərindən nə dərəcədə genişmiqyaslı və səmərəli istifadə etdiyini göstərir. Bu, XXI əsrin müharibəsi idi, eyni zamanda, çox böyük sayda uçuş aparatları kəşfiyyat, aşkar olunmuş hədəflərin məhv edilməsi funksiyalarını yerinə yetirirdi. Siz Ali Baş Komandan kimi, bu qurğuların döyüşdə tətbiqinin fenomenal uğurlu təcrübəsi barədə danışa bilərsinizmi? Ona görə ki, bu münaqişəyə qədər istər Amerika Birləşmiş Ştatlarının, istərsə də hətta İsrailin belə, yüksək texnoloji, uğurlu, səmərəli müharibə təcrübəsi yox idi. Siz buna necə, nəyin sayəsində nail oldunuz?

C a v a b: Siz tamamilə haqlısınız. İkinci Qarabağ müharibəsinə qədər pilotsuz uçuş aparatlarından bu miqyasda, belə səmərəli şəkildə istifadə edilməmişdi. Biz pilotsuz uçuş aparatları almağa yətərinə çoxdan, hafizəm məni aldatmırsa, 10 ildən çox bundan əvvəl başlamışdıq. Onlar İsrail istehsalı olan qırğın vasitələri idi. Biz onları mənimsədik və 2016-cı ilin aprelində qısamüddətli döyüş əməliyyatları zamanı tətbiq etdik. Bu, erməni tərəfi üçün gözlənilməz oldu. Lakin dediyim məsələyə qayıdaraq əlavə edirəm ki, biz həmin münaqişəni gərginləşdirmədik, çünki bizim genişmiqyaslı hərbi əmə-

liyyatlar aparmaq niyyətimiz yox idi. Buna görə bu əməliyyat tez başa çatdı. Sonradan biz başqa aparatlar da almağa başladığımızı, yəni 2016-cı ilin aprelinə biz «Harop» PUA-larından istifadə edirdik. Sonra biz İsraildə istehsal edilmiş digər pilotsuz vasitələr, konkret desək, «Sky Striker» almağa başladığımızı. İndi bu heç kəs üçün sirr deyil, ona görə ki, bunu gizlətməyin mənası yoxdur. Siz dediyiniz kimi, həm kəşfiyyat, həm də döyüş təyinatlı «Orbiter» PUA-ları da aldığımızı. O vaxt Türkiyənin hərbi-sənaye kompleksi hələ PUA-lar istehsalına başlamamışdı. Onlar bu istehsala başlayan kimi, fikrimcə, biz «Bayraktar TB2»lərin ilk xarici alıcısı olduq. Bu PUA-lar da həm kəşfiyyat, həm də dəqiq zərbələr vurulması baxımından çox səmərəli olduğunu göstərdi. Lakin, əlbəttə, belə demək olarsa, pilotsuz uçuş aparatları arasında vəzifələrin bu cür əlaqələndirilməsi və bölünməsi aparılmalı idi.

«Bayraktar»lara gəldikdə, döyüş əməliyyatları zamanı onlardan bir neçəsi daim havada olurdu. Əlbəttə, bəzən hava şəraiti buna əngəl törədirdi, lakin əksər günlərdə hava aydın olduğu üçün onlar, ola bilsin kiçik fasilələrlə, praktiki olaraq, hər gün işləyirdi. İsrail və Türkiyə istehsalı olan PUA-ları əlaqələndirmək və uyğunlaşdırmaq, əlbəttə, böyük ustalıq tələb edirdi. Onların hədəflərinin siyahısı da fərqli idi, çünki kəşfiyyat xarakterli döyüş sursatının məhvəddici qüvvəsi «Roketsan» raketinin qüvvəsindən yüksəkdir. Buna görə də strateji, iri hədəflər «Harop» ilə, zirehli texnika və digər hədəflər isə əsasən «Bayraktar TB2»lərlə məhv edilirdi. Lakin

bildiyiniz kimi, «Harop» birdəfəlik istifadə silahıdır, ona görə də biz «Harop» ilə zərbə endirəcəyimiz hədəfləri çox diqqətlə seçirdik.

Bundan əlavə, siz də düzgün olaraq qeyd etdiyiniz kimi, «Bayraktar TB2»lər həm də kəşfiyyat xarakteri daşıyır və buna görə onların təsirini bizim artilleriya atəş sistemləri, aviasiya sistemləri ilə əlaqələndirmək vacib idi və bu, əlbəttə, çox böyük peşəkarlıq, vərdiş tələb edirdi, çünki bu çox mürəkkəb məsələdir. Çox mürəkkəb. Deməliyəm ki, döyüş əməliyyatları aparılan dövrdə bu sahədə bizim səhvlərimiz olmayıb. Müəyyən nöqsanlar olub, biz onları bilirik, müharibənin gedişində onları düzəldirdik. Mən hər bir addımımızı ideallaşdırmaq fikrindən uzağam. Biz öz xalqımıza da, o cümlədən ordunun rəhbərliyinə də həqiqəti deməyə borclu yuq. Mən nöqsanlara görə dəfələrlə məzəmmət etmişəm, lakin həmin nöqsanlar fundamental xarakter daşımırdı. Pilotsuz uçuş aparatlarının tətbiqi məsələsinə gəldikdə isə, burada bizim səhvlərimiz olmayıb.

M ü x b i r: Üstəlik, Siz müsahibənin əvvəlində dediniz ki, əks-hücum əməliyyatının aparılması zamanı Sizin qarşıya qoyduğunuz vəzifələrdən biri dinc əhali arasında itkiləri minimallaşdırmaq, istisna etmək idi. Yüksək dəqiqliyə malik pilotsuz uçuş aparatları həqiqətən, məhz hərbi hədəflərin, üstəgəl, bir neçə nəzarət sisteminin nöqtəvi şəkildə məhv olunmasını təmin edir. Bu baxımdan bu uğurlu təcrübə Sizin əvvəl dediyiniz belə bir tezis təsdiq edir ki, müharibəni beynəlxalq hüquq, müvafiq konvensiya-

lar və əlbəttə, məhz hərbi hədəflərin məhv edilməsi əsasında aparmaq vəzifəsi qarşıya qoyulmuşdu.

İ l h a m Ə l i y e v: Bəli, siz tamamilə haqlısınız və məhz bu səbəbdən erməni tərəfinin dinc əhali arasında itkisi çox az, bizim məlumata görə təqribən 30 nəfər olub. Fikrimcə, onlar da bu məlumatlar barədə mübahisə etmirlər. Onların əksəriyyəti artilleriya toplarının yaxınlığında olmuş, döyüş sursatları daşıyan və özləri həmin toplardan atəş açan mülki şəxslər idi. Siz tamamilə haqlısınız ki, «Bayraktar»lardan istifadə edilməsi döyüş əməliyyatlarının aparılmasında, bizim silahlı qüvvələrin irəliləməsi və yeni mövqelər tutması üçün yolların təmizlənməsində, habelə itkilərin minimallaşdırılmasında bizə çox kömək etdi. Müharibə dövründə biz 366 tankı, böyük miqdarda zirehli texnikanı və artilleriya toplarını məhv etdik və qənimət kimi götürdük. «Bayraktar»lar artıq düşməni dəhşətə gətirirdi və qənimət kimi götürdüyümüz tankların çoxunu biz döyüşdə götürməmişik. Yəni erməni tanklarının heyəti müəyyən mövqeyə çıxır, sonra həmin tanklardan tullanıb hərə bir tərəfə qaçır, çünki tankın üstünə «Bayraktar»lar düşəcəyindən qorxurdular. Biz bunu praktiki olaraq, hər gün internetdə göstərirdik və təbii ki, bu, düşmənin hərbi qulluqçularını dəhşətə gətirirdi. Buna görə, artıq qeyd etdiyim kimi, onlar tankların çoxunu sadəcə, atıb getmişdilər.

S u a l: İkinci Qarabağ müharibəsinin bütün dünyada aparıcı hərbi tədqiqat mərkəzlərinin xüsusi diqqətini cəlb etmiş daha bir səhifəsi Azərbaycanın

xüsusi təyinatlı qüvvələrinin fəaliyyəti idi. Biz bunu xüsusən Şuşa şəhərinin azad edilməsi əməliyyatında əyani gördük. Məlumdur ki, bu qüvvələr təkcə Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin deyil, həm də digər strukturların, xüsusi xidmətlərin xüsusi təyinatlıları idi. Azərbaycanın xüsusi təyinatlı qüvvələrinin məhz bu döyüş əməliyyatlarını necə xarakterizə edərdiniz?

C a v a b: Bəli, siz tamamilə haqlısınız, Müdafiə Nazirliyinin xüsusi təyinatlı qüvvələri işğal altında olan ərazilərin azad edilməsi üzrə ən mühüm əməliyyatların, ilk növbədə, Şuşa əməliyyatının və bir sıra başqa əməliyyatların keçirilməsində həlledici rol oynayıblar. Onlar bir sıra əməliyyatlar zamanı ölümün üzərinə gedərək, peşəkarlıq və fədakarlıq nümayiş etdiriblər.

Mən xüsusi təyinatlı qüvvələrə həmişə ayrıca diqqət yetirmişəm. Onların fəaliyyəti, təchizatı, gündəlik məşqləri mənim mütəmadi nəzarətimdə olub. Mən dəfələrlə onlarla görüşmüşəm və görmüşəm ki, biz həqiqətən, çox yüksək döyüş qabiliyyətli, çox mürəkkəb məsələləri həll edə biləcək hərbi vahid yaratmışıq. Döyüş əməliyyatlarının gedişinə qayıtmalı olsaq, deməliyəm ki, o ərazinin relyefi bizim üçün çox əlverişsiz idi. Biz əslində dağlara dırmaşırdıq. Erməni tərəfi yüksəkliklərdəki bütün mövqeləri, bir neçə müdafiə xəttini tutmuşdu və relyef də müdafiə xətti-dir, o da istehkamdır. Buna görə biz peşəkarlıq və əzmkarlıq möcüzələri, güc və Vətənə sevgi nümayiş etdirməli olduq. Mən onların fəaliyyətini çox yüksək qiymətləndirirəm.

Sizin düzgün olaraq qeyd etdiyiniz kimi, biz müxtəlif strukturların tərkibində bir neçə xüsusi təyinatlı bölmə yaratdıq. Sərhəd qoşunlarının xüsusi təyinatlıları hərbi əməliyyatlarda, bir sıra yaşayış məntəqələrinin azad olunmasında çox fəal və səmərəli iştirak ediblər. Mən Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının xüsusi təyinatlılarını da qeyd etmək istərdim, çünki onlar da hərbi əməliyyatların gedşinə fəal qoşulublar. Biz onları hazırlayır və təchiz edirdik, lakin əvvəlcə onların istifadəsini nəzərdə tutmamışdıq. Sərhəd Xidmətini də, Daxili Qoşunları da döyüş texnikası ilə təchiz etmişdik, ola bilsin ki, bu onların birbaşa fəaliyyət növü üçün o qədər də səciyyəvi deyildi. Demək istəyirəm, mən belə bacarıqlı mobil hərbi qruplar yaradırdım ki, onlar özlərinin birbaşa vəzifələrindən əlavə, ərazilərin azad edilməsi üzrə funksiyaları da yerinə yetirə bilsinlər.

Hərbi əməliyyatların müəyyən mərhələsində biz Naxçıvan Əlahiddə Ümumqoşun Ordusunun xüsusi təyinatlılarını da cəlb etdik. Onlar Naxçıvandan ezam olunmuşdular və döyüş əməliyyatlarında xüsusi təyinatlı qüvvələrin digər nümayəndələri ilə bərabər iştirak edirdilər. Dəniz piyadaları da, Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin və Xarici Kəşfiyyat Xidmətinin xüsusi əməliyyat qüvvələri də özlərini çox fəal və səmərəli göstərdilər. Beləliklə, bizdə 7 xüsusi təyinatlı qüvvə vardı, lakin əlbəttə, əsas funksiyanı Müdafiə Nazirliyinin xüsusi təyinatlıları yerinə yetirirdilər. Onların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi də çox böyük əhəmiyyət kəsb edirdi, çünki onlar bir

çox əməliyyatı birlikdə həyata keçirirdilər. Onların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi hərbi əməliyyatın uğurunda çox mühüm rol oynayırdı. Əvvəlki illərdə biz bəzən Müdafiə Nazirliyinin, Sərhəd Xidmətinin, Daxili Qoşunların xüsusi təyinatlılarının birgə hərbi təlimlərini keçirir, onların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsini bir növ test edirdik. Lakin bir var bunu hərbi təlim zamanı etmək, bir də var müharibə dövründə. Beləliklə, onlar hamısı qəhrəmanlıq göstərüb, yüksək ordenlərlə, medallarla təltif ediləblər və biz onlarla fəxr edə bilərik.

S u a l: İkinci Qarabağ müharibəsinin gedişində Ermənistan Azərbaycanın şəhərlərinə dəfələrlə, əsasən gecə vaxtı operativ-taktiki raket komplekslərindən istifadə etməklə zərbələr endirib. Biz bu dəhşətli gecə kadrlarını xatırlayıyıq və Sizin müraciətiniz hamının yadındadır. O vaxt Siz dediniz ki, Azərbaycan vicdanla döyüşəcək, «Biz Ermənistanın hücumlarına raket zərbələri ilə cavab verməyəcəyik». Bununla əlaqədar, Azərbaycan insanlıq əleyhinə cinayətlərə beynəlxalq hüquqi qiymət verilməsi üçün müəyyən orqan, ola bilsin beynəlxalq hərbi tribunal və ya hər hansı başqa strukturun yaradılması təşəbbüsünü irəli sürməyi planlaşdırırmı? Ona görə ki, həmin raket zərbələrinə istər hərbi, istərsə də siyasi baxımdan bəraət qazandırmaq olmaz. Çünki mülki əhali hücumlara məruz qalırdı. Yadımızdadır ki, Tonoyanın məlum doktrinasında məhz belə hərəkətlər nəzərdə tutulurdu.

C a v a b: Bəli, müharibə dövründə kimin kim olduğunu, kimin vicdanlı döyüş apardığını, kimin işə yatmış şəhərlərə alçaqcasına hücum etdiyini hamı

gördü. Özü də ən maraqlısı budur ki, gecə vaxtı Gəncənin yaşayış məhəlləsinə, yatan insanlara və uşaqlara operativ-taktiki raket zərbələri endiriləndən sonra Ermənistan rəhbərliyi bəyan etdi ki, onların bu məsələyə heç bir aidiyyəti yoxdur. Bilirsiniz, bu, ifrat həyasızlıqdır. Bəs kim edib? Biz özümüz vurmuşuq? Onlar illər boyu deyirdilər ki, azərbaycanlılar erməniləri ittiham etmək üçün Xocalıda soyqırımını özləri təşkil ediblər. Yəqin ki, bu, dünyada analoqu olmayan həyasızlıqdır. Hərçənd bu tipli raketlər barədə az-çox anlayışı olan bütün insanlara məlumdur ki, tapşırıq verilir, hədəf seçilir və raket düz həmin hədəfə doğru gedir. Yəni hədəf Gəncə şəhərinin əsas prospektində mülki əhalini məhv etmək idi. Onların siyasətinin və deyərdim ki, mənliyinin göstəricisi budur.

Lakin Tərtər şəhəri daha çox zərər çəkib. Çünki cəbhə xəttinin bilavasitə yaxınlığında yerləşirdi və hər gün artilleriya atəşinə tutulurdu. Bu kiçik şəhərə 16 mindən çox mərmə atılıb. Beləliklə, onlar döyüş meydanında məğlubiyyətin acığını çıxmağa və ya bizdən qisas almağa çalışırdılar. Bu, birincisi. İkincisi, onlar düşünürdülər ki, bizi dayandıracıqlar. Onlar fikirləşirdilər ki, zərər çəkmiş insanlar öz ölkəsinin hakimiyyətindən hərbi əməliyyatların dayandırılmasını tələb edəcəklər, onların niyyəti belə idi. Lakin onlar yanılırdı. Onlar ordunun döyüş qabiliyyəti və Azərbaycan xalqının mənəvi ruhu baxımından bizi lazımınca qiymətləndirmirdilər. Yaxınlarını itirmiş, özləri uçuqunların altından güclə çıxmış insanlar deyirdilər ki, yalnız irəli gedin. Mən

çoxlu sayda müraciətlər, məktublar alırdım, yazırdılar ki, biz ölməyə hazırıq, lakin öz torpaqlarımızı qaytarmalıyıq. Ermənilərin bu niyyəti də baş tutmadı.

Deməliyəm ki, bəzi Qərb dairələri də bu niyyətdə idi, çünki bəzi müsahibələrim zamanı və ya müsahibədən sonrakı söhbətlərdə bəzi qərbli müxbirlər mənə təəccüblə deyirdilər ki, biz müharibədə sizin həlak olmuş insanların dəfnində iştirak etmişik və orada heç bir narazılıq görməmişik, əksinə, hamı Sizin haqqınızda danışır, hamı Sizə təşəkkür edir, hamı istəyir ki, Siz bu işi sona çatdırasınız. Vəziyyət belə idi.

Tribunal məsələsinə gəldikdə isə, bilirsiniz, yaxşı məlumdur ki, hərbi cinayətlər üzrə beynəlxalq tribunal kifayət qədər siyasiləşdirilmiş, ikili standartlara, fərqli yanaşmalara əsaslanan təsisatdır və son illərin hadisələri bunu dəfələrlə sübut edib. Ermənistanın Qərbdə mövcud olan lobbist potensialı, Ermənistanın bir sıra Qərb ölkələri ilə xüsusi münasibətləri nəzərə alınmaqla, tam səmimi deyirəm, bizim buna nail olacağımıza ümid etmək çətindir. Hətta buna nail olsaq belə, onun Azərbaycana qara yaxmaq üçün növbəti vasitəyə çevrilməyəcəyinə, ədalətli məhkəmə olacağına zəmanət yoxdur. Lakin müharibə dövründə törədilmiş hərbi cinayətlərlə bağlı bütün faktlar sənədləşdirilib və təbii ki, biz hərbi cinayətkarların məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün ciddi hüquqi tədbirlər görəcəyik.

İşğal illərində vurulmuş ziyanın qiymətləndirilməsi üzrə də iş aparılır, bu iş başa çatmaq üzrədir.

Biz beynəlxalq hüquq şirkətlərini cəlb etmişik, onlar qiymətləndirmə aparır, gələcəkdə beynəlxalq məhkəmələrdə hüquqi iddialar qaldırılmasında bizə kömək edəcəklər. Çünki Ermənistan törətdiyi cinayətlərə – bizim əmlakımızın talan edilməsinə, tarixi abidələrin, vətəndaşların əmlakının məhv edilməsinə, meşələrin qırılmasına, çaylarımızın və göllərimizin çirkləndirilməsinə, işğal altında olan ərazilərimizdə faydalı qazıntılardan qanunsuz istifadə edilməsinə görə cavab verməlidir, bütün bunlar hesablanır. Yəni biz bu işi məqsədyönlü şəkildə aparırıq. Faydalı qazıntıları qanunsuz hasil edən xarici şirkətlər barəsində hüquqi prosedurlar hazırlanıb. İndi bu proses artıq reallaşma mərhələsindədir. Beləliklə, biz təbii ki, cinayətkarların məsuliyyətə cəlb olunması üçün bütün mümkün vasitələrdən istifadə edəcəyik.

S u a l: **Üçtərəfli Bəyanat bu müharibəyə nöqtə qoydu. Çıxılmaz vəziyyətə düşmüş Ermənistan kapitulyasiya etdi. Azərbaycanın Zəfərinin rəmzi olan məlum kadrlar hamımızın yadındadır. Bu qərar necə qəbul edildi, nələr kadr arxasında qaldı? Bəlkə elə təfsilat var ki, bu «siyasi mətbəx» barədə bu gün danışmaq olar. Çünki hamı çox yaxşı başa düşürdü, çoxları üçün bu Zəfər gözlənilməz oldu. Hamı anladı ki, Ermənistan uduzur. Birdən-birə Paşinyan qeyd-şərtsiz kapitulyasiya barədə akt imzalayır, hərçənd Sizdən və Rusiya Prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putindən fərqli olaraq, bunu birbaşa efirmə etməkdən imtina edir. Bu mexanizm necə idi?**

C a v a b: Bilirsiniz, praktiki olaraq, hərbi əməliyyatların ilk günlərindən etibarən mən jurnalist-

lərə müsahibələrimdə də, öz çıxışlarımda da, Azərbaycan xalqına müraciətlərimdə də dəfələrlə deyirdim ki, Ermənistanın baş naziri işğal altında olan ərazilərdən çıxacağı tarixi deyən kimi, biz müharibəni dayandıрмаğa hazırıq. Mən bunu hərbi əməliyyatlar dövründə mənə zəng vuran, dayanmağımı tələb və ya xahiş edən Qərb liderlərinin çoxuna, Qərb ölkələrinin liderlərinə də demişəm. Mən deyirdim: mən hazırım, söz verirəm və həmişə sözümün üstündə dururam, lakin mənə tarix deyin. Siz istəyirsiniz müharibə dayansın, mən də istəyirəm, tarix deyin, Ermənistan rəhbərliyi ilə danışın, mənə ərazilərin nə vaxt azad ediləcəyi tarix lazımdır. Bizə müharibə lazım deyil. Mən bunu hərbi əməliyyatlar dövründə dəfələrlə açıq demişəm. Bundan əlavə, hərbi əməliyyatların müxtəlif mərhələlərində biz Rusiya Prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putin ilə təbii ki, müntəzəm əlaqə saxlayırdıq. Hərbi əməliyyatlar başlandıqdan sonra bizim ilk telefon söhbətimiz oktyabrın 7-də, onun doğum günündə olub. Ənənəvi olaraq, mən onu doğum günü münasibətilə təbrik etdim. Hərbi əməliyyatlar başlayan andan artıq 10 gün keçmişdi və bu bizim ilk telefon söhbətimiz idi. Biz müharibənin dayandırılması üçün nə etmək lazım olması məsələlərini də müzakirə etdik. Mənim təkliflərim vardı. Vladimir Vladimiroviç öz müsahibələrinin birində bu təklifləri qismən işıqlandırıb, buna görə də çox təfərrüata varmaq istəmirəm. Lakin artıq məlumdur ki, Rusiya tərəfi də bu təklifləri dəstəklədi, amma erməni tərəfi imtina etdi və mənim fikrimcə, faciəvi, məlum səhvə yol verdi. Ona görə ki,

əgər o vaxt onlar mənim təklif etdiyim, Rusiya tərəfindən dəstəklənmiş planı qəbul etsəydilər, məğlubiyət onlar üçün bu dərəcədə alçaldıcı olmazdı, həm bizim tərəfdən, həm də ermənilər tərəfdən minlərlə hərbi qulluqçu sağ qalardı. Yəni bu insanların ölümündə məhz hərbi əməliyyatlar dövründə azı iki dəfə bu tarixi şansı əldən vermiş Ermənistan rəhbərliyi təqsirkardır. Onlar güman edirdilər ki, qərbli dostları onlara kömək edəcəklər. Onlar açıq-aşkar Rusiyadan narazılıqlarını bildirirdilər ki, nə üçün Rusiya onların tərəfindən döyüşmür. Hərçənd Rusiyanın mövqeyi beynəlxalq hüquqa tam müvafiq idi, çünki hərbi əməliyyatlar Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatının məsuliyyətində olan zonada deyil, Azərbaycan ərazisində aparılırdı, ermənilər özləri bunu çox gözəl bilməli idilər. Bundan əlavə, Paşinyanın və onun əlaltılarının baş katibini həbs etdirməklə bacardıqları qədər hörmətdən saldıqları həmin KTMT-yə narazılıq bildirməsi bir qədər təəccüb doğurur. Ümumiyyətlə, bu, hiddətləndirici faktdır, fikrimcə, dünya praktikasında belə hadisə olmayıb – ermənilər KTMT-nin indiki baş katibinin təyin olunmasına bir il ərzində imkan verməyiblər, əslində özlərini meydanoxuyucu tərzdə aparıblar və bu davranış Ermənistanın dünya xəritəsində yerinə, roluna və əhəmiyyətinə əsla uyğun gəlmir.

Buna görə dediyim mövzuya bir daha qayıdıram, mən dəfələrlə belə bəyanatlar etmişəm və bu mövqə Vladimir Vladimiroviç Putinə məlum idi. Biz Şuşa şəhərini azad edəndən sonra Vladimir Vladimiroviç mənə zəng vurdu və dedi ki, erməni tərəfi

yerinə yetirməli olduğunu yerinə yetirməyə hazır-
dır. O soruşdu: «Siz öz mövqeniz üzərində dayanır-
sınız mı?» Mən dedim: «Bəli, mən öz mövqemi də-
yişmirəm. Əgər onlar işğal altında qalan ərazi-
lərdən öz qoşunlarını çıxaracaqları tarixləri bizə
desələr, biz dayanırıq». Bu, noyabrın 8-də axşam
olmuşdu. Noyabrın 9-da isə biz bir daha zəngləş-
mək barədə razılığa gəldik, çünki Vladimir Vladi-
miroviç çox fəal rol oynayırdı, o, bir növ, mənim
ismarıclarımı Paşinyana, onun ismarıclarını isə mə-
nə çatdırırdı. Bu, noyabrın 9-da səhər tezdən gecə-
dən xeyli keçənə qədər davam etdi. Əlbəttə, razılaş-
dırılmalı məsələlər həddindən çox idi. Bütün bunlar
avral rejimində cərəyan edirdi. Təsəvvür edin,
düşmənçilik edən iki ölkə arasında sənədin mətni
bir gün ərzində razılaşdırılmalı və təbii ki, həmin
mətnə reallıqlar nəzərə alınmalı idi. Bu reallıqlar
nəzərə alındı. Nəzərə alındı ki, Azərbaycan qalib
ölkə, Ermənistan isə kapitulyasiya etmiş ölkədir.
Həmin bu razılaşıdırma gecədən xeyli keçənə qədər
davam etdi. Bakı vaxtı ilə artıq noyabrın 10-u idi,
buna görə biz həmin sənədi 10 noyabr tarixli Bə-
yanat adlandırırıq, Moskva vaxtı ilə ayın 9-u idi.
Nəhayət, mətn razılaşdırıldı, təbii ki, onun imza-
lanması nəzərdə tutulurdu, lakin Vladimir Vladi-
miroviç məndən xahiş etdi ki, Paşinyanın da həmin
sənədi bizim yanımızda imzalamasını israr etmə-
yim. Rusiya Prezidenti çox nəzakətli, çox həssas in-
sandır, hamıya çox hörmətlə yanaşır və mən dedim
ki, israr etməyəcəyəm, qarşı tərəfin alçaldılması ilə
bağlı hər hansı əlavə elementlər mənə lazım deyil,

çünkü bu, insanın yox, ölkənin alçaldılmasıdır, bunu isə biz özümüzə rəva görmərik. Buna görə mən razılaşdım ki, həmin sənədi ikilikdə imzalayacağıq, lakin təbii ki, Paşinyanın da bunu haradasa imzalayacağına zəmanət olsun. Onun həmin sənədi harada imzalaması indiyə qədər məlum deyil. Mən dəfələrlə bu barədə açıq soruşmuşam, cavab almamışam, ola bilsin bir il keçəndən sonra biz bunu da biləcəyik, sadəcə, tarix üçün. Həmin gün barədə hələlik təqribən bu qədər deyə bilərəm.

S u a l: Hamının yadındadır ki, bu Qələbə qazanıldıqdan sonra – bu kadrlar hamının yadındadır – Siz və Mehriban xanım atanız Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etdiniz. Onu Rusiyada həm Sovet İttifaqının görkəmli dövlət xadimi kimi, həm də Azərbaycanı faktiki olaraq, dünyanın siyasi xəritəsindən silinməkdən xilas etmiş insan kimi xatırlayırlar. Əslində o, hakimiyyətə gələndən sonra Azərbaycan irəliyə doğru hərəkət etmək üçün güclü pozitiv dinamika aldı. Bu kadrlar yadımızdadır – Siz, xanımınız, Sizin gözləriniz, Sizin çöhrəniz. Həmin anda Siz nə haqda düşünürdünüz, nəyi xatırlayırdınız, hansı hissləri keçirirdiniz?

C a v a b: Bunlar çox qarışıq hisslər idi, çünki necə deyərlər, bunu dərk etmək üçün kifayət qədər vaxt keçməmişdi. Əslində artıq noyabrın 7-də biz əmin idik ki, Şuşa azad ediləcək. Hələ bəzi yerlərdə hərbi əməliyyatlar gedirdi, lakin artıq noyabrın 8-nə keçən gecə biz elan etdik ki, Şuşa azad olunub və səhər mən bu müraciəti etdim. Çünki hər şey hələ çox təzə idi və hisslər qamması aşıb-daşırdı.

Əlbəttə, Şəhidlər xiyabanını, atamın məzarını ziyarət edəndə ilk növbədə, qürur duyurdum – mən ona əsgəri salam verdim və tarixi missiyamı yerinə yetirməyim, onun vəsiyyətinə əməl etməyim barədə məruzə etdim, qürur hissi keçirirdim, həm də təəssüflənirdim ki, atam bunu görmədi. Lakin məndə bir daxili əminlik vardı ki, yaqın onun ruhu bizimlədir və qəlbən sevinir.

Lakin o vaxt hələ tam qələbə yox idi. Mən fikirləşirdim ki, biz hələ çox iş görməliyik, çünki o vaxt güman edə bilməzdim ki, ertəsi gün müharibə qurtaracaq. O vaxt biz erməni tərəfdən siqnal almamışdıq, əksinə, onlar Şuşanı artıq azad etmiş hərbi qarnizonumuzu bombalamaq üçün bəzi silahlardan istifadə edirdilər. Bu, ayın 8-i səhər idi. Buna görə mən düşünürdüm ki, biz hələ vuruşmalı olacağıq, fikirləşirdim ki, sevinmək vaxtı deyil, indi qalan əraziləri də azad etmək üçün əlimizdən gələni etməliyik. Mən bu barədə düşünürdüm və ayın 8-də axşam biz Silahlı Qüvvələrin noyabrın 9-da nə edəcəyini planlaşdırmışdıq. Noyabrın 9-da biz daha bir neçə çox uğurlu əməliyyat keçirdik. Əslində Şuşanın azad edilməsi Ermənistan ordusunun, necə deyərlər, belini qırdı, o, mənəviyyatca tamamilə sarsılmışdı. Aydın idi ki, biz Şuşanı götürəndən sonra Laçın dəhlizində olduğumuz şəraitdə işğal altında qalan digər ərazilərin taleyi əslində həll edilib, bu sadəcə, zaman tələb edir və necə deyərlər, insanların həyatı nahaq yerə yarımçıq qalır. Görünür, Ermənistan tərəfi də bunu başa düşmüşdü və gec də olsa qərar qəbul etdi. Mən atamın məzarını

ziyarət edəndə belə hisslər keçirirdim – həm onun, həm tarixin, həm də xalqın qarşısında yerinə yetirilmiş borc hissi.

S u a l: Mühəribəyə final nöqtəsi qoyan Zəfər paradı oldu. Ümumiyyətlə, bu niyyət necə gerçəkləşdi? Ssenari necə idi? Hər halda, bunlar rəmzi məsələ, tarixi məsələ idi, götür-qoy etmək lazım idi. Bu barədə danışardınız.

C a v a b: Bəli, mən bu qərarı, demək olar ki, Ermənistan kapitulyasiya aktı imzalayandan dərhal sonra qəbul etdim. Elə dərhal Müdafiə nazirinə sərəncam verdim ki, parada hazırlaşsın, hazırlıq təqribən 1 ay çəkdi. Ona görə ki, necə deyirlər, hələ hamının başı döyüş əməliyyatlarına qarışmışdı, biz buna yaxşı hazırlaşmalı idik, başa düşürdük ki, bu, qeyri-adi paradır. Biz əvvəllər də hərbi paradlar keçirmişdik, lakin sizin düzgün olaraq dediyiniz kimi, bu, Zəfər paradı idi, ona görə də Azərbaycan vətəndaşlarının bütün gələcək nəsilləri üçün rəmzi mənə və tarixi əhəmiyyətə malik idi.

Yadımdadır, 2018-ci ildə biz Azərbaycan Ordusunun yaradılmasının 100 illiyini qeyd edərkən mən paradda çıxış edərək demişdim ki, indi parada 2016-cı il döyüşləri zamanı işğaldan azad edilmiş Lələtəpə ərazisində ucaldılmış bayrağı gətirəcəklər. O vaxt demişdim ki, gün gələcək, biz azad edilmiş ərazilərdə ucaldılmış bayrağı Zəfər paradına gətirəcəyik. Həmin gün gəldi. Təbii ki, orada hərbi texnikanı nümayiş etdirdik, mühəribə iştirakçıları paradan keçidilər. Biz Ermənistan ordusundan qənimət götürülmüş hərbi yük maşınlarının və hərbi

maşınların nömrələrindən ibarət divar nümayiş etdirdik. Biz bunu nə üçün etdik? Ona görə ki, Birinci Qarabağ müharibəsində insanlar öz əmlakını, o cümlədən şəxsi avtomobillərini atıb qaçanda ermənilər bizə bizim onların getməsinə verdiyimiz vaxtı vermədilər, onlar Azərbaycan xalqını alçaltmaq üçün həmin şəxsi avtomobillərin nömrələrindən bir divar düzəltdilər, hərçənd əslində bu divar onların hərbi cinayətlərinə dəlalət edirdi. Ona görə ki, dinc əhaliyə qarşı vuruşmaq, xüsusən qarət edilənləri belə nümayişkaranə şəkildə göstərmək hərbi cinayətdir. Lakin onlar bunu etdilər və bunu turistlərə, işğal dövründə qanunsuz olaraq bu regiona gələn müxtəlif siyasətçilərə nümayiş etdirirdilər. Buna görə biz onlara cavab verməli idik, lakin bizim cavabımız da layiqli oldu. Biz bu pannonu düzəlttik, hazırda o, Hərbi Qənimətlər Parkında nümayiş etdirilir, o, bütünlüklə atılmış və qənimət götürülmüş yük maşınlarının nömrələrindən ibarətdir.

S u a l: Hərbi?

C a v a b: Bəli, hərbi, tamamilə doğrudur. Onların üzərində «Qarabağ Azərbaycandır və nida işarəsi» sözləri yazılıb. Fikrimcə, bu həmin paradın kulminasiyası idi.

S u a l: Siz Hərbi Qənimətlər Parkının adını çəkdiniz. Bu da müəyyən mənada rəmzdür. Ona görə ki, orada təqdim edilən texnika kifayət qədər ciddi texnikadır və müharibə nə qədər asan görünsə belə, ağır müharibə idi. Bu, potensiallar müharibəsi, mən deyirdim, ideologiyalar müharibəsi idi. Bu, bir tərəfdən, ədalətli müharibə, ölkənin azadlıq müharibəsi,

digər tərəfdən, özgəyə mənsub olan, özününkü olmayan uğrunda müharibə idi. Beləliklə, Hərbi Qənimətlər Parkı nəyin rəmzidir və o nə üçün yaradılıb?

C a v a b: Bu, ilk növbədə, bizim Zəfərimizin nümayişidir. Bu məhz ağır döyüşlərdə qazanılmış Zəfərimizin nümayişidir. Ona görə ki, bir daha deyirəm, biz düşməni əsla zəif hesab etməməli idik və heç vaxt belə etməmişik, onlar çox yaxşı silahlanmışdı. Təbii ki, həmin parkda məhv edilənlərin və ələ keçirilənlərin az bir hissəsi nümayiş etdirilir. Bütün qənimətlərin və məhv edilmiş hərbi texnikanın tam siyahısı mətbuatda var, mən bunu demişəm. Buna görə də ilk növbədə, bu, Qələbənin nümayişi, həlak olanlara ehtiram əlaməti, gənc nəslin, artıq qalib xalqın nümayəndələri kimi yaşayacaq insanların nəsillərinin tərbiyəsi üçündür. Bu, tamam başqa emosional duyğular, tamam başqa əhval-ruhiyyədir. İşğalın bütün çətinliklərini hiss etməmiş, fiziki və mənəvi əzablara məruz qalmamış, daim ədalətsizlik, təhqir hissini keçirməmiş insanların öz torpaqlarından qovulmuş xalqdan 44 gün ərzində qalib xalqa çevrilmiş Azərbaycan xalqının keçirdiyi hissləri anlaması bəlkə də çətinidir. Bu çox ciddi hisslərdir.

Həmin parkın rəmzi mənalardan biri də ondan ibarətdir ki, biz bu müharibəni heç vaxt unutmayaq. Mən dəfələrlə demişəm, bəli, müharibə başa çatıb, biz bu səhifəni çevirməyə hazırıq, biz hətta Ermənistan ilə sülh müqaviləsi üzərində işə başlamağa hazırıq, lakin biz heç vaxt işğal dövrünü unutmamalı, Xocalının günahsız qurbanlarını, həlak olmuş mülki və hərbi vətəndaşlarımızı unutmamalıyıq.

malıyq. Bu xatirəni daimi yaşatmaq üçün bu park lazımdır. Orada həm də erməni komandirlərin öz hərbi qulluqçularına qeyri-insani münasibəti azacıq da olsa nümayiş etdirilir. Biz tərک edilmiş səngərlərdə oraya zəncirlə bağlanmış insanları tapırdıq. Məhv edilmiş hərbi yük maşınlarında onların sürücülərini tapırdıq. Bu adamlar qaçmamaları üçün zəncirlə sükana bağlanmışdılar. Bu sadəcə, barbarlıqdır və bunu hamı bilməlidir – onların himayədarları da, necə deyərlər, bütün işğal illəri ərzində onları təbliğ edənlər də, bizim vətəndaşlar da. Yəni bu, böyük rəmzi məna daşıyır və biz şəhərdə bəlkə də ən yaxşı yeri seçmişik. Bu yer çoxdan boş idi, əvvəllər orada hansısa təsərrüfat tikililəri, hansısa müəssisələr yerləşirdi. Bu yer əvvəl bulvar deyildi. Biz həmin istiqamətdə bulvar tikəndə o yeri təmizlədik və sadəcə, boş saxladıq, düşünürdük ki, lazım olar. Həqiqətən, lazım oldu. Elə orada – yaxınlıqda tikiləcək Mühəribə Muzeyinin, Zəfər Muzeyinin layihəsi artıq təsdiq edilib, yəqin ki, yaxın vaxtlarda biz Zəfər Muzeyinin tikintisində başlayacağıq.

S u a l: Azərbaycan müharibənin yaralarını sağaldır və bu işin sürəti heyrət doğurur. Mən Füzulidə, Ağdamda olmuşam, sanki nüvə bombardmanından sonrakı yerlərdir. Binaların bünövrələri də dağıdılıb, salamat qalmış bircə bina da yoxdur. Yalnız Ağdamdakı məscid qalıb, lakin erməni hərbciləri bu məscidin minarələrindən artilleriya atəşini dəqiqləşdirmək üçün istifadə ediblər. Qalan hər şey məhv edilib. Füzuli şəhəri, digər şəhərlər, minlərlə kənd dağıdılıb. Bax, bu fonda Füzulidə yeni beynəlxalq aeroport tikilir. Füzuliyə, Şuşaya

yeni, çox gözəl yollar çəkilir. Bu işlərin sürəti, açıq deyək, heyrət doğurur. Onlar ilk nümunələrdir. Siz təxminən hansı müddətə o əraziləri bərpa etməyi, oraya həyat qaytarmağı, qaçqınları, məcburi köçkünləri qaytarmağı planlaşdırırsınız? Bir milyondan çox insan faktiki olaraq, öz evindən məhrum olub. Bununla yanaşı, Siz Cənubi Qafqaz regionunda sülhün, sabitliyin perspektivlərini necə və hansı prinsiplər əsasında təsəvvür edirsiniz?

C a v a b: Bəli, biz çox böyük sürət götürmüşük və əsas məqsədimiz keçmiş qaçqınları və köçkünləri tezliklə öz yurdlarına qaytarmaqdır, onlar hədsiz çox gözləyiblər. Mən bu barədə demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, bizim əsas maneəmiz, əsas rəqibimiz zamandır. Biz bir il və ya il yarım ərzində bunu sadəcə, fiziki olaraq edə bilmərik, ona görə ki, siz özünüz də görmüsünüz, orada heç nə yoxdur, özü də heç yerdə. Mən Bakıdan Füzuliyə, Cəbrayıla, Zəngilana, Qubadlıya, Laçına qədər və digər istiqamətdə Kəlbəcər və Laçın tərəfdən yüzlərlə kilometr yol qət etmişəm, orada hər şey dağıdılıb. Dağıntıların miqyası elədir ki, insan sadəcə, mat qalır. Axı bu ərazi sahəsinə görə Livana bərabərdir. Təsəvvür edin, dünyada heç də ən kiçik olmayan bir ölkənin – Livanın ərazisinə bərabər ərazini tikmək, abadlaşdırmaq lazım gələcək. Bunu sadəcə, təsəvvür etmək üçün dedim. Orada heç nə yoxdur, nə yol var, nə işiq, nə qaz, nə su. Heç nə. Tamamilə heç nə. Hamısı dağıdılıb və bunlar Birinci Qarabağ müharibəsi dövründə deyil, işğal dövründə dağıdılıb. Onlar orada daşı daş üstündə qoymayıblar. Məqsədləri

bir olub – biz heç vaxt oraya qayıtmayaq. Onların digər məqsədi isə həmin daşlardan istifadə etmək, bu daşları satmaq olub. Onlar hətta qəbirüstü daşları da satıblar. Vəfat etmiş azərbaycanlılara aid yazıları pozub, daşları Ermənistanda satıblar. Bu məzarüstü daşlardan özlərinin vəfat edənləri üçün istifadə ediblər. Belə bir vandalizmin miqyası təsvirə gəlmir. Onlar məzarları dağıdır, ölülərin ağızlarındakı qızıl dişləri çıxarır, əridir və satırdılar. Təsəvvür edin, bu kimin ağına gələr?! Biz belələrinə qalib gəlmişik. Mən demişəm, biz sadəcə, ərazi bütövlüyümüzü bərpa etməmişik, biz çox böyük bir şər qüvvəyə qalib gəlmişik. Ümidvaram ki, bu şər qüvvə daha heç vaxt başını qaldırmayacaq. Hər halda, biz imkan verməyəcəyik ki, onlar başlarını qaldırsınlar.

İndi bölgədə genişmiqyaslı işlər aparılır, ilk növbədə, elektriklişdirilmə işləri. Biz azad olunmuş bütün əraziləri artıq bu ilin sonuna qədər elektrik enerjisi ilə tam təmin edəcəyik. Laçında, Kəlbəcərdə və Suqovuşanda gücü 20 meqavat olan su-elektrik stansiyaları bərpa edilib, artıq onlar enerji verir. Bir neçə yardımçı stansiya tikilib. Bütün istiqamətlərdə yollar çəkilir. Şuşaya Zəfər yolu, həmçinin Füzuli–Şuşa ikinci magistral avtomobil yolu çəkilir, bu yol daha qısa olacaq. Zəngilanda, Qubadlıda Ermənistan sərhədinə qədər yollar, Göygöldən Kəlbəcəyə tunel yolu çəkilir. Bu yaxınlarda orada olmuşam, yoxlama aparılıb. Üstəgəl, Füzulidən Ağdama, Füzulidən Hadruta, Cəbrayıla gedən yollar. Yəni bu şəhərlər arasında əlaqə yaradılacaq. Bu il biz təkcə azad olunmuş ərazilərin bərpası proqramına 1,3 mil-

yard dollar vəsait ayırmışıq. Bu məbləğin təqribən 400 milyon dolları hələlik bölünməyib, çünki biz bütün qaydalara – tender, planlaşdırma, layihələndirmə prosedurlarına riayət edirik. Ağdam şəhərinin bərpasına artıq başlanılıb, baş plan təsdiq edilib. Şuşa şəhərinin baş planı təsdiq edilib. Bu yaxınlarda Şuşada 25 evdən ibarət yeni yaşayış kompleksinin təməlini qoymuşam. Mənim fikrimcə bir il, maksimum il yarım ərzində həmin evlər tikiləcək və biz şuşalıları oraya qaytara biləcəyik.

Lakin daha böyük problem minalanmış sahələr problemdir. Minalanmış sahələrin ermənilər tərəfindən bizə verilmiş az miqdarda xəritələrinin dəqiqliyi təqribən 25 faizdir. Xəritələrin çox hissəsini isə bizə vermirlər. Ona görə bu çox çətin işdir, onu sürətlə icra etmək mümkün deyil. Nə qədər vəsaitin olsa belə, bunun üçün vaxt lazımdır.

Bir də Zəngilan rayonundakı «smart village» – «ağıllı kənd» kimi nöqtəvi layihələr vardır. İndi digər rayonların hərəsində bir pilot layihə həyata keçirəcəyik ki, insanları qaytara bilək. Mən vaxt müəyyən etmək istəmirəm, lakin düşünürəm ki – düşünürəm yox, lap dəqiq deyirəm – Zəngilana ilk köçkünlər gələn il, bəlkə də bu ilin sonuna qədər köçəcəklər. Başqa kəndlərə də bir il müddətində köçmək olar. İri şəhərlərin bərpası isə yəqin ki, vaxt tələb edəcək, lakin biz bunu mərhələli şəkildə planlaşdıracağıq. Tikinti, məskunlaşma mərhələli şəkildə aparılacaq. Amma bu da çox mürəkkəb işdir, təkcə tikinti baxımından deyil, logistika, insanların iş ilə, dolanışiq vasitələri, torpaq sahələri, texnika

ilə təmin edilməsi – bunlar çox böyük həcmli işlərdir, onu öz vəsaitimiz hesabına yerinə yetiririk, biz hər hansı kreditlər üçün müraciət etməmişik, əgər kimsə kömək etmək istəsə, əlbəttə, şad olarıq, istəməsələr, bu işləri özümüz görməliyik.

S u a l: Cənubi Qafqazda perspektivlər, vəziyyət barədə nə deyərdiniz?

C a v a b: Perspektivlər əsasən erməni tərəfin mövqeyindən asılıdır. Biz öz mövqemizi bildirmişik. Biz dövlət sərhədinin delimitasiyası prosesinə başlamağa hazırıq. Biz Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sülh müqaviləsi üzərində işə başlamağa hazırıq. Çünki bu müqavilə lazımdır. Müharibə qurtarıb, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi tarixdə qalıb, özü də həmişəlik. Buna görə normal qarşılıqlı əlaqələr yaratmaq lazımdır. Bildiyiniz kimi, hazırda Rusiya, Azərbaycan və Ermənistanın Baş Nazir müavinləri səviyyəsində üçtərəfli İşçi qrupu işləyir. Yəni regionun gələcəyi ilə bağlı işlər çətinliklə də olsa, aparılır. Erməni tərəfi ay yarım, hətta iki ay yarım taymout götürüb. İşçi qrupunun fəaliyyəti yalnız avqustun 17-də bərpa olunub. Biz münasibətlərin normallaşdırılması istiqamətində irəliləməyə hazırıq, lakin hələ erməni tərəfindən müsbət signal yoxdur. Təəssüf ki, hələ də «Dağlıq Qarabağ»ın statusu barədə məsələlər qaldırılır, bu isə tamamilə perspektivsiz və mənim fikrimcə, Ermənistanın hazırkı faciəvi vəziyyətində onun üçün zərərli və təhlükəlidir. Çünki onlar İkinci Qarabağ müharibəsinin dərslərini unutmamalıdırlar. Əgər Ermənistan Azərbaycana qarşı ərazi iddialarını da-

vam etdirsə, Azərbaycanın Ermənistana qarşı ərazi iddialarından çəkinməsi çətin olacaq. Bundan ötrü elə həmin Zəngəzurun və elə həmin Göyçə gölü regionunun tarixi mənsubiyyəti baxımından, bizim daha çox əsasımız, ərazi iddiaları üçün daha çox tarixi zəmin vardır. Biz ki belə iddialar təqdim etmirik. Məğlub olmuş, kapitulyasiya haqqında akt imzalamış Ermənistan nəyə görə hesab edir ki, onun «Dağlıq Qarabağ» üçün hansısa status – mövcud olmayan şey üçün status barədə danışmağa haqqı var? Dağlıq Qarabağ yoxdur. Qarabağ iqtisadi rayonu var, Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu var. Bunlar bizim ərazidir və bizdə hansı inzibati vahidlərin ola biləcəyini biz müəyyən etməliyik. Yalnız biz etməliyik, bizdən başqa heç kim, heç bir ölkə, xüsusən Ermənistan bunu edə bilməz. Buna görə düşünürəm ki, status barədə və Dağlıq Qarabağ barədə bu çeynənilmiş sözlər Ermənistan üçün böyük təhlükə mənbəyidir və yaxşı olar ki, bizi qəzəbləndirməsinlər, qıcıqlandırmasınlar, nə qədər ki, bizim təklifimiz masa üzərindədir, onunla razılaşsınlar. Əks halda, müharibə dövründə olanlar təkrarlana bilər. Axı biz vaxtında dayanmağı təklif edirdik. Biz könüllü şəkildə çıxmalarını təklif edirdik, lakin onlar razılaşmadılar və indi nəticəsini görürlər. Eyni vəziyyət bu dəfə də yarana bilər.

Düşünürəm ki, hazırda region ölkələrində müzakirə olunan təşəbbüslər də müsbət istiqamətə – əməkdaşlığa yönəlib. Bilirsiniz, 3+3 təşəbbüsü vardır. Bu təşəbbüs Rusiya, İran, Türkiyə və Azərbaycan tərəfindən dəstəklənib. Gürcüstanın etirazı var,

Ermənistan isə öz mövqeyini bildirməyib. Nə hə deyib, nə yox. Yenə mövqe yoxdur. Əgər müsbət mövqe olsa, bu istiqamətdə işə başlamaq olar. Bu isə öz növbəsində, həm regionda sabitləşməyə və təhlükəsizlik risklərini minimallaşdırmağa kömək edəcək, həm də şərait yaradacaq ki, region ölkələri qarşılıqlı fəaliyyətlərini özləri müəyyən etsinlər, necə yaşayacaqlarını özləri həll etsinlər. Region hansısa kənar təsirdən xilas olacaq. Bizim mövqemiz belədir. Biz bunu nümayiş etdiririk və təkcə nümayiş etdirmirik, biz bu istiqamətdə iş aparırıq. Ermənistan istisna olmaqla, bütün qonşularımızla yaxşı, demək olar ki, yaxın dostluq münasibətlərimiz var, biz bu münasibətləri qiymətləndiririk. Əgər Ermənistan da bu formata qoşulsa, hamının xeyrinə olacaq. Biz bu əzmdəyik. Lakin ola bilsin, onlara vaxt lazımdır. Ola bilsin, onların keçirdiyi psixoloji şok hələlik onların mühüm addımlar atmasına imkan vermir. Çünki onların bütün ideologiyası ekspansionizm, işğalçılıq, saxta tarix əsasında qurulub. Onlar özlərini inandırılar ki, haqlıdırlar. Onların faciəsi budur. İndi onlar yeni tərzdə yaşamalıdırlar. Tamamilə başqa reallıqlarda yaşamalı və başa düşməlidirlər ki, olub keçənlər daha heç vaxt olmayacaq. Onlar qüvvələr nisbətini, geosiyasi şəraiti, qüvvələr nisbətinin perspektivini sayıq qiymətləndirməlidirlər. Yenə illüziyalara, hansısa mifoloji təmsillərə uymamalı, vəziyyəti sayıq qiymətləndirməlidirlər. Lakin hələlik bunu görmürük. Görmürük. Yəqin ki, hələ vaxt yetişməyib. Necə deyərlər, sonuncu ölən ümid olur. Gəlin ümid edək.

M ü x b i r: Mən fikir vermişəm, Heydər Əliyev Fondu dünya memarlıq sėdevrlərini, Azərbaycanın tarixi irsini, mədəni mühiti necə qayğı ilə və necə yüksək keyfiyyətlə bərpa edir! Bu çox vacibdir və şübhəsiz, bu qayğı çox böyük hörmətə layiqdir. Ona görə ki, həqiqətən, məhv edilmiş mədəniyyət sėdevrləri, memarlıq inciləri bərpa olunur. Bu yüksək keyfiyyət, xüsusən Şuşa şəhərindəki mədəni irs, mən hətta deyərdim ki, ümumdünya mədəni tarixi irs obyektlərinin Mehriban xanımın rəhbərliyi ilə bərpası da irəliyə doğru hərəkətin çox mühüm humanitar və mənəvi tərkib hissəsidir.

İ l h a m Ə l i y e v: Bəli, siz tamamilə haqlısınız. Heydər Əliyev Fondu artıq neçə ildir bu istiqamətdə və başqa istiqamətlərdə – səhiyyə, təhsil, Azərbaycan mədəniyyətinin qorunub saxlanması, muğam və aşıq sənəti kimi ənənəvi incəsənət növlərinin qorunub saxlanması üzrə iş aparır. Azərbaycan xalqı bunlarsız yaşaya bilməz, biz bütün bunları gənc nəslə çatdırmalıyıq, gənc nəsəl ənənəvi dəyərlər ruhunda, yaşlılara hörmət ənənələri ruhunda böyüməli, Azərbaycan xalqının çoxəsrlilik tarixi boyu qoruyub saxladığı bütün yaxşı dəyərlər itirilməməlidir. Müasir qloballaşma meyilləri və ya əxlaqın deqradasiyası ilə bağlı müasir meyillər nəzərə alınmalıdır. Təkcə Azərbaycan xalqına deyil, dünyada əhalisinin əksəriyyətinə yabançı olan belə meyillərin fəal şəkildə təbliğ edildiyini görürük. Burada əsas təməl isə, əlbəttə, ailə tərbiyəsi, incəsənət, ədəbiyyat, mədəniyyətdir. Biz bunları qoruyub saxlamaq istəyirik və qoruyub saxlayırıq.

Şuşada «Xarıbülbül» festivalı keçirməyimiz, festivalın ilk günündə Azərbaycanda yaşayan bütün xalqların nümayəndələrinin çıxış etməsi mənim ideyam idi. Mən bunu Fonda təklif etdim və onlar bunu çox parlaq şəkildə təşkil etdilər, göstərdilər ki, bu bizim ümumi Qələbəmizdir. Bu Qələbə uğrunda Azərbaycanda məskunlaşan bütün xalqlar canlarından keçiblər. Yaxın günlərdə biz Şuşada Vaqif Poesiya Günlərini bərpa etdik, Vaqifin dağıdılmış məqbərəsini bərpa etdik. İndi tarixi abidələr bərpa olunur. Azad edilmiş bütün ərazilərdə bu işlər davam etdiriləcək, təhsil layihələri, mədəniyyət layihələri artıq razılaşıdırılıb. Şuşada tarixi abidələrin çox hissəsi sponsorların vəsaiti hesabına və Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə bərpa olunacaq və ya artıq bərpa olunmaqdadır. Bir də, əlbəttə, biz bu işləri dövlət sərmayə qoyuluşları hesabına aparacağıq. Həmçinin Qarabağ Dirçəliş Fondu yaradılıb, bu fonda hər kəs ianə verə bilər. Odur ki, bu çox genişmiqyaslı quruculuq işi olacaq, cəmiyyət bunu çox müsbət qəbul edir. İnsanların azad edilmiş torpaqlarda müəyyən dəyişikliklərin baş verdiyini, həyatın dirçəldiyini görəndə necə sevindiklərini bilirəm.

S u a l: Müsahibəmizin sonunda Siz Rusiya auditoriyasına hansı sözlərlə müraciət etmək istərdiniz? Xüsusən ona görə ki, Rusiya Prezidenti Vladimir Putin ilə Sizi çox hörmətli, xeyirxah, səmimi münasibətlər bağlayır, bu isə dövlətlərarası münasibətlərdə çox vacibdir. Azərbaycandakı böyük rus icması özünü, bəlkə də hər hansı başqa postsovet məkanın-

da heç yerdə olmadığı kimi rahat hiss edir. Siz məşhur siyasi xadimsiniz və Rusiyada hamı Sizin parlaq çıxışlarınızı xatırlayır, Sizə çox böyük hörmət bəsləyir. Siz Rusiya auditoriyasına hansı sözləri ünvanlamaq istərdiniz?

C a v a b: Xoş sözlərə görə sağ olun. Siz haqlısınız, münasibətlərimizin inkişafına belə ton və istiqamət verən Prezident Putin ilə mənəm. Son illərdə çox dinamik inkişaf etmiş və yenə inkişaf etməkdə olan bu münasibətlər keyfiyyətə tamamilə yeni səviyyəyə çatıb. İndi biz bu səviyyəni daha da yüksəltmək üzərində işləyirik. Doğrudur, biz yüksək səviyyəyə çatmışıq, lakin bununla belə, bu gün münasibətlərimizi həm keyfiyyətinə, həm formasına, həm də müxtəlifliyinə görə daha yüksək səviyyəyə çatdırmaq üçün fəal iş gedir. Rusiya Prezidenti ilə məni çox böyük etimada əsaslanan münasibətlər bağlayır. Siyasətçilər arasında, xüsusən qonşu ölkələrin siyasətçiləri arasında bir-birinə belə etimadın olması çox vacibdir. Bizim aramızda məhz belə münasibətlər mövcuddur. Bir də, əlbəttə, dərin qarşılıqlı hörmət hissi. Bizim məqsədlərimiz tamamilə üst-üstə düşür. Fərsətdən istifadə edib, rusiyalı oxuculara müraciət etmək istərdim ki, onlar Azərbaycan haqqında daha çox bilsinlər, bu ölkənin reallıqlarını, bizim dövlətlərarası münasibətlərin mahiyyətini və xarakterini daha düzgün başa düşsünlər. Bu münasibətlər dostluğa, mehriban qonşuluğa, qarşılıqlı maraqlara, qarşılıqlı dəstəyə əsaslanır və mən həm müharibə dövründə, həm də müharibədən sonra Rusiyadan çoxlu sayda məktub

və teleqram alırdım və indiyə qədər də alıram. Bunlar dəstək məktubları, təbriklərdir, müəyyən səbəblər üzündən Rusiyaya köçüb getmiş bəzi keçmiş bakılılar da yazır, burada heç vaxt olmayanlar da. Onlar müharibə dövründə bizim ölkəmizə daha müsbət münasibət bəsləməyə başlayıblar.

İkitərəfli münasibətlərin bundan sonrakı inkişafı məsələsinə gəldikdə isə, bizdə hər şey müəyyəndir, hazırda artıq iqtisadi, nəqliyyat, enerji, humanitar istiqamətlərə aid 6 «Yol Xəritəsi» üzrə işləyirik. İndi biz gənclərin mübadiləsi ilə bağlı məsələlər üzərində fəal işləyirik, estafeti vermək üçün yox, bu hələ tezdir, amma hər halda, signal vermək üçün Rusiya–Azərbaycan Gənclər Forumu keçirməyi planlaşdırırdıq, pandemiya buna bir qədər mane oldu. Ona görə ki, bilirsiniz, vaxt sürətlə keçir, yeni nəsil yetişib, onlar bir-birini bizim bir-birimizi tanıdığımız dərəcədə tanımırlar. Buna görə Azərbaycan və Rusiya vətəndaşlarının gənc nəslinin dostluq və həmrəylik ruhunda böyüməsi vacibdir. Çünki bu həm bizim üçün, həm də Rusiya üçün böyük dəyərdir, ona görə ki, biz qonşu dövlətlərik. Qonşular arasında münasibətlər heç də həmişə bizim aramızdakı münasibətlər kimi olmur. Əlbəttə, təvazökarlıqdan uzaq görünsə də deməliyəm ki, bu, ilk növbədə, iki ölkə Prezidentinin, onların komandalarının bütün başqa üzvlərinin və ictimaiyyətin xidmətidir. Bir nümunə göstərim: pandemiya əvvəlki son ildə Azərbaycana təqribən 1 milyon rusiyalı gəlib. Qısa müddətdə praktiki olaraq, iki dəfə artmış bu göstərici komfortluq göstəricisidir. Ona

görə ki, insanlar özlərini komfort, öz evindəki kimi hiss etdikləri yerlərə gedirlər. Bir də ki, Azərbaycanda Rusiyaya münasibət həmişə müsbət olub və belə də qalmaqda davam edir.

İndi bizdə, deyərdim ki, yeni mərhələdir, Qarabağ regionunda rusiyalı sülhməramlılarının olması nəzərə alınmaqla, qarşılıqlı fəaliyyət daha sıx, əlaqələr daha fəal olub. Təbii ki, bu mövzu da daim gündəmdədir və deməliyəm ki, təqribən bir il tamamilə adi ştat rejimində, asayişin pozulması halları olmadan, əksinə, tam qarşılıqlı anlaşma, qarşılıqlı fəaliyyət şəraitində keçib. Biz rusiyalı sülhməramlıların vəziyyətin sabitləşməsi üzrə fəaliyyətini yüksək qiymətləndiririk. Bu, sabitlik üçün mühüm amildir. Əlbəttə, ümid edirik ki, ermənilərlə azərbaycanlılar arasında bir növ, barışıq prosesi də gedəcək. Biz də qonşularıq və bir-birimizin yanından heç yerə getməyəcəyik. Ona görə bu reallıqları düzgün qəbul etmək lazımdır. Əlbəttə, burada da Rusiyanın rolu çox vacibdir və biz görürük ki, bu rol çox müsbətdir.

Siz də qeyd etdiniz ki, burada böyük rus icması vardır. Onlar ölkəmizin layiqli vətəndaşlarıdır, onlar ikitərəfli əlaqələrin möhkəmləndirilməsi işində çox böyük rol oynayırlar. Bizdə təhsilin rus dilində olduğu 340-dan çox məktəb, dövlətə məxsus ali təhsil müəssisələrində tədrisin rus dilində olduğu fakültələr var, on minlərlə tələbə və məktəbli rus dilində təhsil alır. Mən bunu da dövlətlərarası münasibətlərin mühüm amili hesab edirəm. Sizin auditoriyanın imkanlarından istifadə edərək, rusiyalı-

ları Azərbaycana, Qarabağa, bu gözəl mənzərəli yerlərə gəlməyə – bizdə pandemiya artıq azalıb – Azərbaycana daha yaxşı tanımağa və dostluğumuzunu möhkəmləndirməyə dəvət etmək istərdim. Bir də, əlbəttə, rusiyalıları bütün işlərində uğurlar diləyirəm.

M ü x b i r: Sağ olun. Sizə səmimi təşəkkürümü bildirmək istərdim ki, gərgin iş qrafikinizdə belə, müfəssəl, məxsusi, böyük, mən deyərdim, sistemli müsahibə üçün vaxt tapdınız. Yəqin ki, bu müsahibədə çox sözlər ilk dəfə səsləndirildi və tamamilə yenidir. Mən də öz tərəfimdən – həm öz adımdan, həm də bizim jurnalın redaksiyası və zənnimcə, Rusiyanın on milyonlarla vətəndaşı adından Azərbaycana tərəqqi və inkişaf arzularımı bildirmək istərdim. Şəxsən Sizə isə... Bilirsiniz, müasir dünyamız belə qurulub ki, bu hərbi Qələbə obyektiv olaraq bu gün Azərbaycanı çoxlarının baxdığı ölkələr sırasına çıxarıb. Bilirsiniz, hərbi Qələbə amili, xüsusən bunun nə ilə başa çatacağının çoxları üçün aşkar olmadığı vəziyyətdə Sizin üçün aydın və aşkar idi. Amma çoxları üçün bu, aşkar deyildi. Azərbaycan bu gün başqalarının baxdığı, izlədiyi dünya ölkələri sırasına çıxıb. Mən deyərdim ki, bu gün Siz Azərbaycanın rəhbəri kimi, siyasət səmasında ən parlaq ulduz sayılan siyasi xadimsiniz. Sizə, ailənizə cənsağlığı arzu etmək istəyirəm. Qoy Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlər möhkəmlənsin, inkişaf etsin. Biz həm də belə bir mühüm amilə ümid edirik ki, ölkələrimiz arasında hərbi-texniki əməkdaşlıq davam etdiriləcək. Biz bilirik

ki, Rusiyadan 5 milyard dollarlıqdan çox müasir silah alınıb və bu da hərbi potensialın əsasını möhkəmləndirib. Ümidvarıq ki, bu istiqamət də davam etdiriləcək. Çox sağ olun.

İ l h a m Ə l i y e v: Xoş sözlərə görə çox sağ olun. Mən də münasibətlərimizin dostluq xarakteri daşması barədə fikrinizə bir daha şərik olmaq istərdim. Bizdə bütün istiqamətlər üzrə, o cümlədən hərbi-texniki əməkdaşlıq sahəsində işlər yaxşı gedir. Təbii ki, indi yeni araşdırmalara nəzər salırıq, texniki qruplar artıq yeni imkanları öyrənir, biz bəzi sifarişlər vermişik, ona görə bu istiqamətdə də əməkdaşlıq inkişaf edəcək. Bir daha demək istəyirəm, biz əminik ki, ölkələrimiz arasında əməkdaşlıq gələcəkdə də yüksələn xətt üzrə davam edəcək. Sağ olun.

İRAQ RESPUBLİKASININ NEFT NAZİRİ İHSAN ƏBDÜL CABBAR İLƏ GÖRÜŞ

24 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 24-də İraq Respublikasının Neft naziri İhsan Əbdül Cabbarı qəbul etmişdir.

Nazir vurğuladı ki, İraqın Baş Naziri Azərbaycanın ölkəsinə göstərdiyi dəstəyə görə dövlət başçısına minnətdarlığını çatdırır və bildirdi ki, İraq da öz növbəsində, Azərbaycana dəstəyini ifadə edir.

Görüşdə Azərbaycanla İraq arasında siyasi əlaqələrin çox yaxşı səviyyədə olduğu və enerji sektorunda Azərbaycanın İraq üçün mühüm tərəfdaş olduğu bildirildi. Qeyd edildi ki, ölkələrimiz OPEC+ formatında uğurlu əməkdaşlıq həyata keçirir və İraq daha çox Azərbaycan şirkətinin ölkə iqtisadiyyatında iştirakında maraqlıdır.

Söhbət zamanı dövlət başçımız tərəfindən COVID-19-la mübarizədə İraqa göstərilən dəstək də yüksək qiymətləndirildi.

Görüşdə Ermənistan tərəfindən torpaqlarımızın işğalı dövründə İraqın hər zaman Birləşmiş Millətlər Təşkilatında, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatında və digər beynəlxalq formatlarda Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi istiqamətində

haqq işinə verdiyi dəstəyə görə minnətdarlıq ifadə olundu.

Söhbət zamanı ticarət, investisiya qoyuluşu, nəqliyyat və digər sahələrdə də əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün yaxşı imkanların olduğu bildirildi.

ANIM GÜNÜ İLƏ ƏLAQƏDAR AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT

27 sentyabr 2021-ci il

Əziz həmvətənlər!

Düz bir il bundan əvvəl Ermənistan Azərbaycana qarşı hərbi təxribat törədərək, bizim döyüş mövqelərimizi və yaşayış məntəqələrimizi atəşə tutmuşdur. Bu namərd atəş nəticəsində ilk saatlarda mülki şəxslər, hərbcilər həlak olmuşlar. Mənim əmrimlə Azərbaycan Ordusu bu qanlı cinayətə cavab olaraq, genişmiqyaslı əks-hücum əməliyyatına başlamış və 44 gün davam edən İkinci Qarabağ müharibəsində tam Qələbə qazanmışdır. Keçən il dekabrın 2-də mənim sərəncamımla sentyabrın 27-si Azərbaycanda Anım Günü kimi təsis edilmişdir. İkinci Qarabağ müharibəsində həlak olmuş qəhrəman şəhidlərimizin əziz xatirəsi qarşısında bu gün bir daha baş əyir, onlara Allahdan rəhmət diləyirik. Biz şəhidlərimizi öz qəlbimizdə əbədi saxlayacağıq. Bu gün Vətən Müharibəsi Memorial Kompleksinin və Zəfər Muzeyinin təməli qoyulacaq. Bu da keçən ilin dekabrında mənim sərəncamımla həll olunmuş məsələdir. Bakıda, şəhərimizin ən gözəl yerlərinin birində İkinci Qarabağ müharibəsi qəhrəmanlarının şərəfinə möhtəşəm abidə ucaldılacaqdır. Onu

da bildirməliyəm ki, bu gün saat 12-də bütün ölkə üzrə bir dəqiqəlik sükut elan ediləcəkdir.

İkinci Qarabağ müharibəsi bizim şanlı tariximizdir. Bu Qələbə tarixdə əbədi qalacaq. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri 44 gün ərzində düşmən ordusunu məhv edərək, öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi. Mən dəfələrlə demişdim ki, Azərbaycan xalqı heç vaxt işgalla barışmayacaq. Dəfələrlə demişdim ki, nəyin bahasına olursa olsun biz öz torpaqlarımızı geri qaytaracağıq. Dəfələrlə demişdim ki, düşmən öz xoşu ilə torpaqlarımızdan çıxmasa, biz onu torpaqlarımızdan qovacağıq və belə də oldu. Biz Birinci Qarabağ müharibəsindəki məğlubiyyətlə barışmadıq, güc topladıq, bütün gücləri səfərbər etdik, ordumuzu gücləndirdik, ölkə iqtisadiyyatını gücləndirdik, ölkəmizin nüfuzunu qaldırdıq və öz tarixi missiyamızı şərəflə yerinə yetirdik. Biz düşməni torpaqlarımızdan qovduq və ədaləti, beynəlxalq hüququ bərpa etdik. Biz milli ləyaqətimizi bərpa etdik. Bu gün Azərbaycan xalqı müzəffər xalq kimi yaşayır. Bu gün Azərbaycan dövləti qalib dövlət kimi yaşayır. Biz bundan sonra müzəffər xalq və qalib dövlət kimi əbədi yaşayacağıq.

Ermənistan döyüş meydanında məğlub olarkən yenə də ən çirkin əməllərə əl atdı, mülki şəxslərə qarşı hərbi təxribat törətdi. Yüzdən çox mülki şəxs erməni faşizminin qurbanı oldu. Bizim şəhər və kəndlərimiz müntəzəm olaraq daim atəş altında idi. Ermənistan qadağan olunmuş silahlardan istifadə edirdi, ağ fosforlu bombalardan istifadə edirdi, ballistik raketlərdən istifadə edirdi. Ancaq heç nə

bizi dayandıra bilmədi. Azərbaycan xalqı əzm, iradə, cəsarət göstərərək, bütün bu təxribatlara sinə gərdi. Bizi heç kim və heç nə dayandıra bilməzdi. Müharibə dövründə dəfələrlə Azərbaycan xalqına müraciət edərək deyirdim ki, heç kim və heç nə bizi dayandırmayacaq. Biz ədalət savaşına çıxmışıq. Biz ləyaqət savaşına çıxmışıq. Biz milli qürur savaşına çıxmışıq. Biz müqəddəs savaşa çıxmışıq.

Müharibə dövründə hamımız bir şüarla yaşayırdıq – öldü var, döndü yoxdur. Azərbaycan xalqı Azərbaycan Ordusunun arxasında möhkəm dayanaraq, ordumuza əlavə güc verirdi. Günahsız insanların həlak olması, şəhər və kəndlərimizin dağıdılması Azərbaycan xalqının iradəsini qıra bilmədi. Biz hər gün irəli gedirdik, hər gün qələbə qazanırdıq, hər gün yeni uğurlar haqqında məlumatlar daxil olurdu. 44 gün ərzində bir gün də olmayıb ki, biz geriyyə addım ataq. Ancaq mənfur düşmən – baxmayaraq ki, onların əlində əlverişli mövqelər var idi, ərazinin relyefi onlara böyük üstünlük təşkil edirdi, baxmayaraq ki, 30 il ərzində 5-6 xətdən ibarət müdafiə istehkamları qurulmuşdu – geri çəkilməyə məcbur olmuşdur. 44 günlük müharibə zamanı Azərbaycan Silahlı Qüvvələrində bir nəfər də olsun fərari olmamışdır. Ancaq Ermənistan ordusunda 10 mindən çox fərari olmuşdur. Biz şəhidlərimizlə, qazilərimizlə fəxr edirik, eyni zamanda, Vətən müharibəsində qəhrəmanlıq göstərmiş hərbiçilərimizlə, əsgər və zabitlərimizlə fəxr edirik. Onların qəhrəmanlığı, onların fədakarlığı heç vaxt unudulmayacaq. Biz bütün dünyaya göstərdik ki, Azərbaycan xalqı böyük

xalqdır, Azərbaycan xalqı bu ədalətsizliklə heç vaxt barışmaq fikrində deyildi.

44 günlük Vətən müharibəsi milli iradə, milli ruh, milli ləyaqət təntənəsi idi. Biz Qələbəni döyüş meydanında qazandıq. 300-dən çox şəhər və kənd döyüş meydanında işğaldan azad edildi. Biz qan tökərək, şəhidlər verərək bu Qələbəni əldə etdik və düşməni məcbur etdik ki, bizim qabağımızda diz çöksün və kapitulyasiya aktına imza atsın. Həmin düşmən ki, 30 il ərzində bizə meydan oxuyurdu, 30 il ərzində Azərbaycan xalqının şərəf və ləyaqətini tapdalamağa çalışırdı. Azğınlaşmış, harınlamış, quduzlaşmış, qudurmuş düşmən bizim qabağımızda diz çökdü, ağ bayraq qaldırdı, təslim oldu və məcbur oldu ki, noyabrın 9-dan 10-na keçən gecə kapitulyasiya aktına imza atsın. Bunun nəticəsində yüzlərlə şəhər və kənd bir güllə atmadan, bir şəhid vermədən geri qaytarıldı.

Beləliklə, Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi. Biz müharibəni hərbi-siyasi yollarla həll etdik, müharibə arxada qaldı, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi də tarixdə qaldı. Azərbaycanda «Dağlıq Qarabağ» adlı inzibati ərazi mövcud deyil və əgər kimsə «Dağlıq Qarabağ» adlı ölünü diriltmək istəyirsə, onu öz ərazisində diriltsin, öz ərazisində «Dağlıq Qarabağ» adlı qurum yaratsın, respublika yaratsın, cəmiyyət yaratsın. Biz də onu tanıyıyıq, ancaq Azərbaycanda yox! Bu məsələ öz həllini tapdı. Bunu mən deyirəm – Azərbaycan Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı. Hər kəs bu sözlərlə hesablaşmalıdır və hesablaşacaqdır.

44 gün ərzində bizə ən böyük dəstək verən qardaş Türkiyəyə bu gün – Anım Günündə öz dərin təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Qardaş Türkiyə və qardaş türk xalqı müharibənin ilk saatlarından Azərbaycanla həmrəy oldular, Azərbaycana öz dəstəklərini göstərdilər. Türkiyə rəhbərliyi və əziz qardaşım Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan tərəfindən verilən açıqlamalar bizə çox böyük siyasi dəstək oldu, əlavə güc verdi və biz bunu heç vaxt unutmayacağıq. 44 günlük Vətən müharibəsi bütün dünyaya Türkiyə–Azərbaycan birliyini bir daha göstərdi.

Bütün digər ölkələr ki, bizə siyasi dəstək göstərdilər, biz onlara da minnətdarıq. Bilirəm ki, xarici ölkələrdə yaşayan milyonlarla azərbaycanlının da ürəyi tarixi Vətəni ilə bir döyünürdü, onlar hər gün gedən döyüşləri izləyirdilər, bizim uğurlarımıza sevinirdilər. Onu da bildirməliyəm ki, 44 gün ərzində və ondan sonra, hətta bu günə qədər mən minlərlə məktub alıram. Həm Azərbaycan vətəndaşlarından, həm dünya azərbaycanlılarından, həm də bizə dost olan müxtəlif ölkələrin vətəndaşlarından dəstək məktubları alıram, həmrəylik məktubları alıram. Müharibədən bir il keçməsinə baxmayaraq, artıq bütün beynəlxalq aləm bizim Qələbəmizlə razılışıb, bunu qəbul edib. Bu gün bölgədə, o cümlədən Azərbaycan–Ermənistan münasibətlərində gündəliyi formalaşdıran tərəf də Azərbaycandır.

44 gün ərzində biz tək-cə öz ərazi bütövlüyümüzü bərpa etmədik, tək-cə düşməni torpağımızdan qovmadıq, tək-cə milli ləyaqətimizi bərpa etmədik, biz erməni faşizminin başını əzdik. Bu gün azad edil-

miş torpaqlara gələn hər bir insan erməni vəhşiliyinin təzahürlərini öz gözləri ilə görür. Bizim bütün şəhərlərimiz yerlə yeksan edilib, bütün tarixi abidələrimiz, məscidlərimiz ermənilər tərəfindən ya tam dağıdılıb, ya da təhqir olunub. 67 məsciddən 65-i tamamilə dağıdılıb, qalan yarıdağılmış məscidlərdə mənfur düşmən bizi təhqir etmək üçün, bütün dünyaya müsəlmanlarını təhqir etmək üçün heyvan saxlayırdı, inək, donuz saxlayırdı. Mən əminəm ki, dünyaya müsəlmanları buna adekvat reaksiya verəcəklər. Mən bir çox müsəlman ölkələrindən bu məsələ ilə bağlı məktublar alıram. Biz işğal dövründəki erməni vəhşiliyi ilə bağlı, erməni faşizmi ilə bağlı əməli işlər aparırıq, bütün dünyanı məlumatlandırırıq və məlumatlandıracağıq. Bizim Qələbəmiz qeyd etdiyim kimi, erməni faşizmi üzərində əldə edilmiş Qələbədir.

Ermənistanda hakimiyyət dəyişikliyi olur, ancaq düşmənin xisləti dəyişmir. Ermənistanda tüğyan edən azərbaycanofobiya, islamofobiya psixi xəstəlik dərəcəsinə çatıbdır. Azərbaycanlılara qarşı olan nifrət orada rəsmi ideologiya kimi bərqərar edilə bilər. Əks təqdirdə, bu qədər vəhşilik törədilməzdi. Azad edilmiş torpaqlara hər gələn insan dəhşətə gəlir ki, bunu törədən insan deyil. Mən hətta deyə bilərəm ki, bunu törədən heyvan da deyil. Bunu törədən azğınlaşmış, quduzlaşmış, azərbaycanofob kütlədir, qəbilədir. Buna başqa ad vermək olmaz və bütün dünya bunu görməlidir. Ermənistanın havadarları bunu görməlidirlər. Görmək istəməsələr də, görməlidirlər və görəcəklər, biz göstərəcəyik, bütün

dünyaya göstərəcəyik ki, biz hansı bəlanın dərslərini verdik, biz bölgəmizi hansı bəladan xilas etdik. 30 il ərzində bizim bütün tarixi abidələrimizi, milli sərvətlərimizi, təbii resurslarımızı talayan, dağdan düşməne dərs verilməli idi, yoxsa yox?! Buna baxmayaraq, müharibədən əvvəl mən dəfələrlə demişdim ki, əgər Ermənistan rəhbərliyi öz xoşu ilə, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə riayət edərək torpaqlarımızdan çıxarsa, müharibə, təbii ki, istisna ediləcəkdir. Müharibə dövründə də mən bunu dəfələrlə demişəm. Demişəm ki, Ermənistan rəhbərliyi bizə tarix versin, hansı gündə hansı torpağımızdan çıxır və biz müharibəni dayandıрмаğa hazırıq. Ancaq bunu etmədilər. 44 gündən sonra – artıq Ermənistan ordusunun beli qırıldıqdan, biz alınmaz qala sayılan Şuşanı və ardınca 70-dən çox kəndi işğalçılardan azad edəndən sonra düşmən məcbur qalıb təslim olub. Bu dərs əbədi dərsdir, bunu heç kim yaddan çıxarmasın!

Erməni faşizmi məhv edilib, ancaq onun təzahürləri görünməkdədir. Bu çox təhlükəli tendensiyaadır, ilk növbədə, Ermənistan dövləti üçün. Mən bunu demişəm, bu gün Anım Günündə şəhidlərimizin əziz xatirəsi önündə bir daha deyirəm: əgər biz görsək ki, erməni faşizmi baş qaldırır, əgər biz görsək ki, xalqımıza, dövlətimizə yeni təhlükə mənbəyi yaranır, heç tərəddüd etmədən erməni faşizminin başını bir daha əzəcəyik. Bunu hər kəs bilsin! Müharibənin və Qələbənin rəmzi olan «Dəmir yumruq» yerindədir, bunu heç kim unutmasın!

Əziz həmvətənlər, Anım Günündə bütün şəhidlərimizin xatirəsi qarşısında, Birinci və İkinci Qarabağ müharibələri şəhidlərinin ruhu qarşısında bir daha baş əyir, onlara Allahdan rəhmət diləyirəm. Onların yaxınlarına, qohumlarına demişdim ki, onların qanı yerdə qalmayacaq və qalmadı. Biz onların qanını aldığımız! Mən demişdim ki, biz onların qisasını döyüş meydanında alacağıq, belə də oldu. Bu Qələbəni bizə bəxş edən qəhrəman əsgər və zabitlərimiz bizim qürur mənbəyimizdir. Onların qəhrəmanlığı, onların şücaəti, fədakarlığı artıq dastana çevrilibdir.

Biz bundan sonra qalib ölkə, müzəffər xalq kimi yaşayacağıq və azad edilmiş torpaqları quracağıq, bərpa edəcəyik. O torpaqlara artıq həyat qayıdır, insanlar qayıdır. Bu qayıdışı ən qısa müddət ərzində təmin etmək bu gün bizim başlıca vəzifəmizdir. Öz müraciətimizi Qələbəmizin ayrılmaz hissəsi olan sözlərlə tamamlamaq istəyirəm: Qarabağ bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!

**ANIM GÜNÜ MÜNASIBƏTİLƏ
ŞƏHİDLƏRİMİZİN RUHUNA
EHTİRAM ƏLAMƏTİ OLARAQ
TƏŞKİL EDİLMİŞ YÜRÜŞDƏ İŞTİRAK**

27 sentyabr 2021-ci il

Vətən müharibəsi zamanı Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda döyüslərdə həlak olmuş əsgər və zabitlərimizə, qətlə yetirilmiş mülki vətəndaşlarımıza və itkin düşmüş soydaşlarımıza ehtiram əlaməti olaraq, sentyabrın 27-də – Anım Günündə Bakı şəhərində yürüş təşkil edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev, xanımı Mehriban Əliyeva, gənc kursantlar və hərbcilər Vətən müharibəsi zamanı Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olmuş igidlərimiz, itkin düşmüş hərbcilərimiz və Ermənistan dövləti tərəfindən törədilmiş insanlıq əleyhinə və müharibə cinayətləri nəticəsində qətlə yetirilmiş mülki əhalimizin hər birinin fotolarından ibarət plakatlarla yürüş edərək, xalqın birliyinin daimi və sarsılmaz olduğunu, Vətənə sevgi, şəhidlərimizə ehtiramın əbədiliyini bir daha nümayiş etdirmişlər.

Dövlət başçısı yürüşdə şəhid Adil Asəm oğlu İbrahimlinin fotosu əks olunmuş plakatı aparırdı. Müdafiə Nazirliyinin hərbi hissəsinin zabiti, baş leyte-

nant Adil İbrahimli 2020-ci il noyabrın 7-də Xocavənd rayonu ərazisində gedən hərbi əməliyyatlar zamanı həlak olub. O, Şuşa istiqamətində aparılmış döyüş əməliyyatlarında xüsusi tapşırıqların yerinə yetirilməsində şəxsi igidlik göstərib. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Adil İbrahimli-ni «Vətən müharibəsi qəhrəmanı» adı, «Vətən uğrunda», «Kəlbəcərin azad olunmasına görə», «Şuşanın azad olunmasına görə», «Xocavəndin azad olunmasına görə» medalları ilə təltif edibdir.

Mehriban xanım Əliyeva isə yürüşdə şəhid Narin Teymur qızı Xalıqovanın fotosu əks olunmuş plakatla irəliləyirdi. Narin Xalıqova 2019-cu il dekabrın 17-də Gəncə şəhərində doğulmuşdu. Ailənin tək övladı olan Narin 5 illik həsrətin sonunda dünyaya göz açmışdı. Narin Xalıqova 2020-ci il oktyabrın 17-də Ermənistan silahlı qüvvələrinin Gəncəni raket atəşinə tutması nəticəsində anası Sevil Əsgərova, həmçinin yaxın qohumları Suliddin Əsgərov, Bəxtiyar Əsgərov, Nigar Əsgərova ilə birlikdə həlak olubdur. Nazirlər Kabinetinin qərarına əsasən, Narin Teymur qızı Xalıqovaya şəhid statusu verilibdir.

Neftçilər prospektindən başlayan yürüş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən bu gün təməli qoyulmuş Vətən Müharibəsi Memorial Kompleksi və Zəfər Muzeyinədək davam etdi. Yürüşdə Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin Heydər Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbinin və Bakı qarnizonunda yerləşən hərbi hissələrin 3000 nəfərdən çox kursant və hərbi qulluqçusu iştirak etdi.

Ermənistanın Azərbaycanca qarşı növbəti hərbi təxribatlarına cavab olaraq, 2020-ci il sentyabrın 27-dən başlayan Vətən müharibəsi zamanı xalqımız işğal altındakı torpaqlarımızın azad edilməsi uğrunda dəmir yumruq kimi birləşərək, dövlətimizin düşməinə layiqli cavab verməsinə nail oldu. Xalqımız Vətənin müdafiəsi və torpaqlarımızın düşmən işğalından azad edilməsi uğrunda birliyin gücünü bütün dünyaya nümayiş etdirdi. Azərbaycana, onun xalqına layiqli övlad olmağa, daim Vətənin keşiyində cəsarətlə dayanmağa and içən gənc kursant və hərbcilər ərazi bütövlüyümüz uğrunda şəhid olan soydaşlarımızı dərin ehtiramla anır, Vətən müharibəsi zamanı Azərbaycan Ordusunun tarixi zəfərini şərəflə xatırlayırlar.

44 günlük Vətən müharibəsi zamanı 2907 nəfər şəhid olub, 7 nəfər itkin düşüb, Ermənistanın dinc əhaliyə qarşı cinayətləri nəticəsində həlak olan 94 mülki şəxsə şəhid statusu verilibdir. Düşmənin hədəf aldığı Gəncə şəhərinin, Ağdam, Ağcabədi, Bərdə, Füzuli, Goranboy, Tərtər rayonlarının dinc sakinləri əzizlərini, evlərini itirsələr də ən ağır günlərində Vətən uğrunda əzmkarlıq və birlik nümayiş etdiriblər. 44 günlük Vətən müharibəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi, haqq və ədalətin bərpası naminə Azərbaycanda əsrlərboyu sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşayan müxtəlif millətlərin və dinlərin təmsilçiləri iştirak ediblər. Qarabağ müharibəsi Azərbaycan cəmiyyətinin fərqli dini və etnik-milli mənsubiyyətinə baxmayaraq, həmrəy olduğunu bir daha nümayiş etdirdi. Ali Baş Komandan İlham Əliyevin

rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusu İkinci Qarabağ müharibəsində bizə zəfər sevincini yaşatdı və Azərbaycanın qürur tarixini yazdı.

Vətən müharibəsi Azərbaycan gənclərində torpaq, Vətən sevgisinin nə qədər böyük olduğunu bir daha nümayiş etdirdi, xalqımız Ali Baş Komandan İlham Əliyevin ətrafında yumruq kimi birləşdi. «Dəmir yumruq» hərbi əməliyyatı zamanı ordumuz düşmənin 30 ilə yaxın müddətdə qurduğu istehkamları, müdafiə xətlərini qəhrəmancasına yarıaraq irəlilədi.

Anım Günündə Vətən müharibəsində torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi uğrunda şəhid olan əsgər və zabitlərimizin, mülki vətəndaşlarımızın xatirəsinə həsr olunmuş silsilə tədbirlər keçirilibdir.

Şəhidlərimizin əziz xatirəsi Azərbaycanda fəaliyyət göstərən dini məbədlərdə – Heydər məscidində, Təzəpir məscidində, «Jen Mironosits» pravoslav kafedral kilsəsində, Bakının Avropa Aşkenazi Yəhudi sinaqoqunda, Ağdam Cümə məscidində, Kəlbəcər-dəki Xudavəng məbədidə, Laçındakı Ağoğlan məbədidə, Şuşadakı Yuxarı Gövhər ağa məscidində və digər məscidlərdə, kilsələrdə, sinaqoqlarda dərin ehtiramla yad edildi, ölkəmizin ərazi bütövlüyü uğrunda canından keçmiş Vətən övladlarının ruhuna dualar oxundu, dini ayinlər icra olundu, bölgəmizdə və bütövlükdə dünyada əbədi sülhün bərqərar olması üçün dualar oxundu.

Vaxtilə işğal altında olmuş, düşmən tərəfindən viran edilmiş torpaqlarımızda müzəffər Azərbaycan Ordusunun tarixi Qələbəsi sayəsində həyat yenidən

canlanır, həmin ərazilərə insanlarımızın qayıtması üçün şərait yaradılır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva Bakı şəhəri, 8 Noyabr prospektində Vətən Müharibəsi Memorial Kompleksi və Zəfər Muzeyinin təməlqoyma mərasimində iştirak etdilər.

Dövlət başçısı və xanımı Vətən Müharibəsi Memorial Kompleksinin və Zəfər Muzeyinin təməlini qoydular.

Təməlqoyma mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni səsləndirildi.

Xatırladaq ki, Prezident İlham Əliyevin 2020-ci il dekabrın 3-də imzaladığı sərəncamda Azərbaycan xalqının Vətən müharibəsində göstərdiyi misilsiz qəhrəmanlığın və qazandığı möhtəşəm tarixi Zəfərin yaddaşlarda yaşadılması və ictimaiyyətə nümayiş etdirilməsi, şəhidlərimizin əziz xatirəsinin əbədiləşdirilməsi məqsədilə Bakı şəhərində Vətən Müharibəsi Memorial Kompleksinin və Zəfər Muzeyinin yaradılması tapşırılmışdı.

Ötən müddət ərzində Vətən Müharibəsi Memorial Kompleksi və Zəfər Muzeyinin layihəsi hazırlanıb. Layihəyə əsasən, kompleksin ərazisində torpaqlarımızın azad olunması uğrunda tarixi Qələbəyə gedən yolu, Vətən müharibəsində qəhrəmancasına döyüşmüş əsgər və zabitlərimizin, bütün şəhidlərimizin xatirəsinə yaşatmaq məqsədilə muzeyin yaradılması nəzərdə tutulur. Muzey kompleksində Vətən müharibəsi şəhidlərinin hər birinin adı həkk olunacaq, burada toplanacaq eksponatlar ərazilərimizin azad-

lığı uğrunda mübarizə aparan əsgər və zabitlərin igidliyini, xalqın əzmini bir daha nümayiş etdirəcəkdir. Kompleks park ilə əhatə olunacaqdır.

Yerli vaxtla saat 12:00-da bütün ölkə ərazisində şəhidlərin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olundu.

Təməlqoyma mərasimindən sonra Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva Dənizkənarı bulvar ərazisinə gələrək, qəhrəman şəhidlərimizin əziz xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad etdilər.

Xəzər dənizinin sahil sularında sıralanmış hərbi gəmilərdən fasiləsiz fit səsi verildi, yaylın atəşi açıldı.

ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN MƏZARINI ZİYARƏT

27 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva sentyabrın 27-də – Anım Günündə Fəxri xiyabana gələrək, müasir müstəqil dövlətimizin memarı və qurucusu, görkəmli dövlət xadimi, xalqımızın dahi oğlu və ümummilli lideri Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etmişlər.

Dövlət başçısı və xanımı ulu öndərin abidəsi önünə gül dəstələri qoyaraq, xatirəsini ehtiramla andılar.

TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ RƏCƏB TAYYİB ƏRDOĞAN İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ

27 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə sentyabrın 27-də Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Anım Günü ilə əlaqədar telefonla zəng etmişdir.

Türkiyə Prezidenti Vətən müharibəsində həlak olmuş şəhidlərimizlə əlaqədar Azərbaycan Prezidentinə bir daha başsağlığı verdi. Rəcəb Tayyib Ərdoğan eyni zamanda, İkinci Qarabağ müharibəsində ordumuzun şanlı Qələbəsi ilə bağlı təbriklərini də çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev Türkiyənin dövlət başçısına minnətdarlığını bildirdi və Vətən müharibəsi zamanı Türkiyə Prezidentinin ölkəmizə göstərdiyi siyasi və mənəvi dəstəyi bir daha yüksək qiymətləndirdi.

Dövlət başçıları Azərbaycanla Türkiyə arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin bundan sonra da bütün istiqamətlərdə inkişaf edəcəyinə və möhkəmlənəcəyinə əminliklərini ifadə etdilər.

TÜRKİYƏNİN ANADOLU AGENTLİYİNƏ MÜSAHİBƏ

28 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Türkiyənin Anadolu Agentliyinə müsahibə vermişdir.

S u a l: Hörmətli Prezident, Anadolu Agentliyinə müsahibə vermək barədə təklifimizi qəbul etdiyiniz üçün Sizə çox təşəkkür edirik. Önəmli bir tarixdəyik – Azərbaycan Zəfərinin, 30 ilə yaxın işğal altında olan torpaqların azad edilməsinə başlandığı 27 sentyabr tarixinin birinci ildönümündəyik. O günə qayıtsaq, o günün şərtlərini zehnimizdə yeniləsək, Azərbaycan nə üçün əks-hücuma keçdi?

C a v a b: Bilirsiniz, son müddət ərzində Ermənistanın bizə qarşı təxribatları müntəzəm xarakter almışdı. Həm bizə qarşı yönəlmiş açıqlamalar, həm atılmış addımlar onu göstərirdi ki, Ermənistan yeni müharibəyə hazırlaşır. Mən bunun səbəblərini bu günə qədər də anlaya bilmirəm. Çünki 30 il ərzində digər dövlətin torpaqlarını işğal altında saxlayan bir dövlət yeni savaşa çıxmaq fikrində olursa, bu çox ciddi araşdırılmalıdır ki, bunun səbəbi nədir. Sözümün təsdiqi olan addımlar da göz qabağındadır. Çünki iyul ayında Ermənistan Azərbaycan–Ermənistan sərhədində hərbi təxribat törətdi və bu

təxribat nəticəsində 13 mülki şəxs və hərbi həlak oldu. Azərbaycan o zaman düşməyə layiqli cavab verdi. Ancaq biz dövlət sərhədini keçmədik. Yəni sadəcə olaraq, onları girdikləri Azərbaycan ərazisindən çıxardıq və bir neçə gün davam edən toqquşma sona çatdı. Ondan sonra, avqust ayında bir təxribat qrupu göndərildi, təmas xəttini keçdilər və orada bizim hərbiçilərimiz onları tərksilah etdilər. Bir il bundan əvvəl Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Assambleyasının sessiyasında çıxış edərkən dedim ki, Ermənistan yeni savaşa hazırlaşır. Üç gün sonra artıq yenidən bizim mövqelərimiz və yaşayış məntəqələrimiz artilleriya atəşinə tutuldu, yenə də şəhidlər verdik. Bundan sonra mənim əmrimlə genişmiqyaslı əks-hücum əməliyyatına başladığımızı bildiyiniz kimi, bu əməliyyat böyük Zəfərlə nəticələndi.

Bir il əvvələ qayıdarkən, bütün bu hadisələri daha da dəqiq təhlil etmək imkanımız var və görünür ki, Ermənistan rəhbərliyi, hakimiyyətə yeni gəlmiş rəhbərlik hansısa hərbi uğurla da öyünmək istəyirdi, hansısa hərbi uğur əldə etmək istəyirdi. Ancaq hesablamaları çox səhv apardılar, çox böyük xəta törətdilər və bunun nəticəsində acı məğlubiyyətə uğradılar.

S u a l: Cənab Prezident, bu savaşın qarşısını almaq olmazdı? Çox uzun müddət fəaliyyət göstərən Minsk qrupu həmsədrlərinin görüşləri vardı. Minsk qrupunun həmsədrləri və ya başqa amillər bu savaşın qarşısını ala bilərdilermi və qarşısını necə almalı idilər?

C a v a b: Təbii ki, qarşısını ala bilərdilər. Mən bu məsələ ilə bağlı dəfələrlə öz fikirlərimi bildirmiş-

dim. Əgər Minsk qrupu Ermənistana vaxtında ciddi təzyiq göstərsəydi Ermənistan məcbur olub işğal edilmiş torpaqlardan çıxacaqdı və belə olan halda, müharibəyə ehtiyac qalmazdı. Ancaq onlar bu təzyiqi etmədilər. Baxmayaraq ki, Minsk qrupuna həmsədrlik edən üç dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvüdür. Yəni onlar dünya miqyasında ən güclü ölkələr sayılır. Məgər onların siyasi çəkisi, siyasi imkanları olmayıb ki, Ermənistana bu ciddi mesajları göndərsinlər? Sadəcə olaraq, «nə hər b, nə sülh» siyasətinə üstünlük verirdilər.

Digər tərəfdən, mən Minsk qrupunun həmsədrlərinə və digər böyük dövlətlərə dəfələrlə müraciət etdim ki, Ermənistana sanksiyalar tətbiq edilməlidir. Bu da savaşı qarşısını ala bilərdi. Çünki bu sanksiyalar Ermənistana böyük çətinliklər yaşadacaqdı və onlar məcbur olub bizim torpağımızdan çıxacaqdılar. Yəni biz bütün imkanlardan istifadə etdik ki, bunu sülh yolu ilə çözüək, müharibə olmasın, qan tökülməsin. Ancaq bununla bərabər, mən deyirdim ki, biz bu vəziyyətlə barışmayacağıq. Nəyin bahasına olursa olsun öz torpağımızı azad edəcəyik, sadəcə olaraq, şans verirdik.

Bilirsiniz, Ermənistanın 2018-ci ildə hakimiyyətə gəlmiş yeni rəhbərliyi bu danışıqlara, yəni müzakirə prosesinə çox böyük zərbə vurdu. Çünki onların yersiz və çox məsuliyyətsiz açıqlamaları faktiki olaraq, müzakirə prosesini iflic etdi, yəni danışıqlar iflic vəziyyətinə düşmüşdü. Belə olan halda, Minsk qrupu daha müsbət, daha cəsarətli addımlar atmalı

idi. Onlar isə müşahidə edirdilər, sadəcə olaraq, buna müşahidəçi kimi yanaşırdılar. Ona görə İkinci Qarabağ müharibəsinin başlanmasında ən böyük məsuliyyət Ermənistanın üzərinə düşür, eyni zamanda, Ermənistanı vaxtında dayandırmayan böyük dövlətlərin üzərinə.

S u a l: Həmsədr ölkələri uzun müddət status-kvonu davam etdirmək strategiyasını yürütdü. Ancaq Zəfərdən sonra Minsk qrupunun yenidən prosesə daxil olması, vasitəçilik diplomatiyası yürütməsi gündəmədir, belə tələblər vardır. Bununla əlaqədar nə düşünürsünüz? Bu, gələcəkdə bir həll yolu ola bilirmi, bunun bir faydası olacaqmı?

C a v a b: Bilirsiniz, Minsk qrupuna sədrlik edən ölkələr, onların prezidentləri işğal dövründə bir neçə dəfə çox müsbət açıqlamalar verdilər, təqribən 7-8 il bundan öncə. Onlardan biri də o idi və açıq bəyan edilmişdi ki, status-kvo qəbuledilməzdir və dəyişdirilməlidir. Biz də bunu çox müsbət qəbul etdik. Şəxsən mən bu məsələ ilə bağlı dəfələrlə öz fikirlərimi bildirmişdim və demişdim ki, bu, uzun illər ərzində gözlənilən bir açıqlamadır. Status-kvonun dəyişdirilməsi işğala son qoyulması deməkdir. Ancaq bu açıqlamalardan sonra onlar praktiki addımlara keçmədilər. Ondan da əlavə, bir müddət sonra onlar bu ifadədən də geri çəkildilər və həmsədrilər tərəfindən yeni bir ifadə ortalığa atıldı – status-kvo dayanıqlı deyil. Yəni bunların arasında çox böyük fərq var. Biri var ki, qəbuledilməzdir, bir də var ki, dayanıqlı deyil. Mən o zaman da onları tənqid etdim və dedim ki, bu mövqe dəyişikliyi

Ermənistanın işğalçılıq siyasətinin dəyirmanına su tökür. Ancaq təəssüf ki, ondan sonrakı dövr də göstərdi ki, Minsk qrupu sadəcə olaraq, bu məsələni həll etmək fikrində deyildi. Biz 44 günlük müharibə zamanı bunu bir daha gördük. Çünki Birləşmiş Millətlər Təşkilatında bizə qarşı məsələni qaldıran Minsk qrupuna həmsədrlik edən bəzi ölkələr idi. Müharibə gedir, biz öz torpağımızda beynəlxalq hüququ bərpa edirik, ədalət savaşına çıxmışıq. Ancaq Birləşmiş Millətlər Təşkilatında bizə qarşı hansısa sanksiya məsələsini ortaya atmaq tamamilə ədalətsizlikdir.

İndiki dövrə gəldikdə, Minsk qrupunun fəaliyyətini biz, demək olar ki, görmürük. Adətən, onlar danışıqlar prosesi dövründə gəlirdilər, təkliflər verirdilər, prezidentlər səviyyəsində keçirilən görüşlərin gündəliyini təsbit edirdilər, bizə təkliflər edirdilər ki, hansı məsələlər müzakirə oluna bilər. Hər iki tərəf də razılışma əsasında bu məsələləri müzakirə edirdi. İndi isə müharibənin bitməsindən bir ilə yaxın vaxt keçməsinə baxmayaraq, onlardan hər hansı bir təklif yoxdur. Bir dəfə Azərbaycana gəlmişdilər və mən onlara dedim ki, siz təklif verin. Biz bu məsələni həll etdik, Dağlıq Qarabağ münaciyyəti başa çatdı, «Dağlıq Qarabağ» adlı inzibati ərazi, yəni qurum mövcud deyil. Bu günlərdə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyasının sessiyasında çıxışında, mən bütün ölkələrə müraciət etdim və dedim ki, rica edirəm, bundan sonra «Dağlıq Qarabağ» ifadəsi işlədilməsin, Azərbaycan ərazisində belə bir qurum yoxdur. Qarabağ

zonası var, Şərqi Zəngəzur var. Belə olan halda, Minsk qrupunun fəaliyyəti üçün bu gün yeni məsələlər ortalığa çıxmalıdır. Yəni məsələ – Dağlıq Qarabağ münaqişəsi bitdi. Nə ola bilər? Mənim fikrimcə, etimad tədbirləri, ondan sonra yolların açılması, dəhlizlərin açılması, sülh prosesinə dəstək vermək, Ermənistan–Azərbaycan əlaqələrini tənzimləmək, çalışmaq ki, Ermənistan–Azərbaycan arasında bizim təklif etdiyimiz sülh müqaviləsi imzalansın. Yəni məncə, onların fəaliyyət dairəsi bu gündən sonra bundan ibarət olmalıdır. Yoxsa «Dağlıq Qarabağ» – olmayan qurumun statusu ola bilərmi? Əlbəttə ki, yox. Mən demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, əgər kimsə «Dağlıq Qarabağ»a status vermək istəyirsə, öz ölkəsində bir ərazi versin, orada bir qurum yaratsın, ya cümhuriyyət yaratsın, onların müstəqilliyini tanıсын, biz də tanıyaq. Amma Azərbaycan ərazisində yox!

S u a l: Cənab Prezident, sözlərinizdən anladığıma görə Minsk qrupu da hazırkı – 44 günlük müharibədən sonrakı reallığı, bölgədə yaranmış reallığı qəbul etməlidir və bununla bağlı addımlar atmalıdır, yeni təkliflər verməlidir. Bunlarımı ifadə edirsiniz?

C a v a b: Bir daha demək istəyirəm, İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Minsk qrupundan bu günə qədər bizə hər hansı bir təklif verilməyib. Təklif olmadığı təqdirdə Minsk qrupunun fəaliyyəti haqqında danışmaq yersizdir. Yəni bir il artıq keçir. Nə təklif edirsiniz? Deyirsiniz ki, bu münaqişə həll edilməlidir. Mən Azərbaycan olaraq deyirəm ki, bunu həll etmişəm, təkbaşına, bütün təzyiqlərə rəğməm. Ona görə təklif olmalıdır. Nə ilə məşğul ol-

malıdırlar? Mən öz fikirlərimi ifadə etdim. Qalan şeylər isə onların məsuliyyətidir.

S u a l: Yeni yaranmış bu reallıqdan sonra Azərbaycan, Ermənistan, Rusiya arasında bir protokol imzalandı. Orada bəzi maddələr var, xatırladığıma görə 9 maddə vardır. Siz bu maddələrin həyata keçirilməsindən məmnunsunuzmu? Ötən bir il ərzində kifayət qədər həyata keçirilibmi? Həmin maddələrdən nələr əskikdir?

C a v a b: Bütövlükdə məmnunam. Çünki orada olan əsas məsələlər öz həllini tapdı. Bildiyiniz kimi, Ermənistan bu Bəyanata imza atmaqla öz üzərinə öhdəliklər götürdü və bu öhdəlikləri məcbur olub yerinə yetirdi. Bu öhdəliklərin yerinə yetirilməsi müharibədən dərhal sonra baş verdi. Yəni o zaman işğal altında olan bölgələrdən erməni qüvvələrinin çıxarılması orada açıq-aydın göstərilirdi və müharibə bitəndən sonra 20 gün ərzində Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonları bizə qaytarıldı. O zaman Ermənistan bu məsələyə çox məsuliyyətli yanaşırdı. Nə üçün? Çünki qorxu içində idi. Çünki bilirdi ki, əgər 10 noyabr tarixində bu Bəyanata imza atmasaydı, onların durumu daha pis ola bilərdi. Yəni bizi dayandıracaq bir qüvvə yox idi və savaşa dönəndə dəfələrlə mən Azərbaycan xalqına müraciət edərək deyirdim ki, Ermənistan bizə tarix versin, təqvim versin nə zaman bizim torpaqlarımızdan çıxır, biz dərhal müharibəni dayandıрмаğa hazırıq.

Bu tarix bizə noyabrın 9-da verildi, Ermənistan faktiki olaraq, kapitulyasiya, yəni təslim aktını

imzaladı və noyabrın 10-da müharibə dayandı. Ona görə o önəmli məsələlərin həlli Ermənistanın qorxu içində olmasından qaynaqlanır. Amma ondan sonra nə oldu? Sülhməramlı qüvvələr gəldi, bir müddət keçdi və qalan məsələlərin icra edilməsi dayandı. Orada açıq-aydın göstərilir ki, Ermənistan silahlı qüvvələri bizim torpağımızdan tam çıxarılmalıdır. Müharibə başa çatandan təxminən 15–20 gün sonra Ermənistandan sülhməramlı qüvvələrin məsuliyyəti olan ərazidən – Laçın dəhlizindən azad edilmiş torpaqlara 62 nəfərdən ibarət bir təxribat qrupu göndərildi. Bu, 10 noyabr Bəyanatına tam ziddir. Azərbaycan Ordusu onları zərərsizləşdirdi və onlar həbs olundular. İndi onlara hərbi əsir deyirlər. Amma gedin baxın beynəlxalq konvensiyalara, hərbi əsir kim ola bilər. Bunlar hərbi əsir deyil. Müharibə bitdi, noyabrın 10-da Bəyanat imzalandı. Ondan sonra göndərilən hər hansı bir hərbi təxribat qrupunun üzvü kimi təsbit edilməlidir. Yəni bu məsələ öz həllini tapmadı. Bu çox önəmli məsələdir və biz israr edirik ki, bu öz həllini tapsın, tam həllini tapsın. Ola bilər ki, qismən həllini tapıbdır.

Digər məsələ dəhlizlərin açılmasıdır. Noyabrın 9-dan 10-na keçən gecə imzalanmış Bəyanatda göstərilir ki, Azərbaycanın əsas hissəsi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında bağlantı olmalıdır. Bu bağlantı təmin edildimi? Xeyr. Amma bu bağlantını təmin etmək üçün o qədər də böyük zamana ehtiyac yoxdur. Orada quru yollarla məsafə cəmi 40 kilometrdir. Biz müharibədən sonra keçən bir il

ərzində 1000 kilometrədən çox yol çəkmişik – həm torpaq yol, həm asfalt yol. İndi orada 40 kilometr yolun açılması böyük problem deyil. Ancaq buna baxmayaraq – hətta Ermənistan buna razılıq da verib – aparılan müzakirələr nəticəsiz qalıb. Yəni Ermənistan 10 noyabr Bəyanatını, onun şərtlərini kobudcasına pozur. Biz hələlik səbirli, təmkinli davranırıq. Amma bizim səbrimizin də həddi var və İkinci Qarabağ savaşı göstərdi ki, səbrimiz tükəndə nələr baş verir. Ona görə Ermənistan rəhbərliyinə şans veririk ki, noyabrın 10-da imzalanmış Bəyanatın bütün müddəalarını yerinə yetirsin və özünü məsuliyyətlə aparsın.

S u a l: Bu xüsusda soruşmaq istəyirəm, cənab Prezident, bu təxribat qruplarının rahat hərəkət etməsi və Laçın dəhlizinə nəzarət olunması barədə. Həmin bölgələrdə xidmət aparan Rusiyanın müvəqqəti hərbiçiləri, əsgərləri var. 5 il ərzində orada xidmət etməli olan Rusiyanın sülhməramlı qüvvələri var. Bu məsələdəki şikayətlərinizi Moskvaya bildirdikdə necə bir cavab alırsınız? Sizə verilən cavabların bölgədə təsiri olurmu, yəni oradakı birliklərin davranışları dəyişirmi?

C a v a b: Əlbəttə, biz bütün bu hallarla bağlı Rusiyaya öz haqlı iradlarımızı bildiririk. Ancaq təxribat qrupunun oraya daxil olması o vaxt olub ki, Rusiya sülhməramlı qüvvələri hələ tam yerləşdirilməmişdi. Çünki noyabrın 10-da müharibə başa çatdı, ondan sonra bir müddət lazım idi ki, Rusiya sülhməramlıları – 2000-ə yaxın əsgər oraya yerləşsin və orada boşluqlar çox idi. Yəni burada biz ədalətli olmalıyıq. Onlar o yeri tam mühafizə edə

bilməmişdilər və ermənilər də bundan istifadə edib bizim azad edilmiş ərazilərə daxil olmuşdular. Ancaq ümumilikdə Rusiya sülhməramlı qüvvələrinin fəaliyyəti müsbət qiymətləndirilə bilər. Əlbəttə ki, bizim narazılığımız da var, iradlarımız da var – ilk növbədə, xarici vətəndaşların ərazimizə qanunsuz olaraq gəlməsi ilə bağlı. Biz dəfələrlə bu məsələni qaldırmışıq. Çünki Qarabağ bizim ərazimizdir və bizim icazəmiz olmadan o bölgələrə heç bir xarici vətəndaş, yaxud da ki, avtomobil daxil ola bilməz, bizdən icazə alınmalıdır. Ancaq deyə bilərəm ki, bu hələ tam 100 faiz həll olunmayıb. Halbuki onu da deməliyəm ki, xarici vətəndaşların Qarabağa qanunsuz gəlməsi halları çox az saydadır. Onu da bildirməliyəm ki, bizim siyasətimiz və təkidimiz nəticəsində artıq bu prosesə də son qoyulur. Ancaq biz istərdik ki, suverenliyimizə, ərazi bütövlüyümüzə tam miqyasda, tam həcmdə saygı göstərsin. Zətən, Rusiyanın rəsmi nümayəndələri, yüksək vəzifəli nümayəndələr deyirlər ki, Qarabağ Azərbaycan torpağıdır və belə olan halda, yerlərdə, orada xidmət göstərən hərbiçilər də bu bəyanatlara uyğun şəkildə öz fəaliyyətini aparmalıdırlar.

S u a l: Ötən günlərdə Ermənistanın müdafiə naziri ilə Rusiyanın Müdafiə nazirinin görüşü olmuşdu. O görüşdən sonra Ermənistanın silahlandırılması prosesi yenidən başlandı, deyə bir açıqlama verildi. Yəni bu, bölgəyə nə gətirə bilər? Bu açıqlama barədə Siz nə düşünürsünüz? Əslində yox olan bir Ermənistan ordusu var idi, 44 gündə Azərbaycan Ordusu onu darmadağın etdi. İndi yenidən rus silahları ilə

ayağa qalxmağa çalışacaqlar. Bu məsələ barədə fikirlərinizi bilmək istərdim, cənab Prezident.

C a v a b: Bu məsələdən xəbər tutanda biz dərhal Rusiya tərəfinə sorğu göndərdik və maraqlandıq ki, bu nə məsələdir. Biz də eyni fikirləri bölüşürük. Ancaq bizə məlumat gəldi ki, Ermənistan mediasında çıxan bu açıqlama həqiqəti əks etdirmir. Yəni Rusiyanın Müdafiə naziri belə sözlər deməmişdir. Bu, Ermənistan təbliğatının növbəti çirkin əməlidir, belə söz deyilməmişdir. Bizə rəsmi qaydada bildirildi ki, belə planlar yoxdur. Ermənistan ordusunun yenə də pulsuz silahlandırılması ilə bağlı Rusiya tərəfindən yetərinə dəqiq cavab aldıq və biz bu məsələni artıq gündəlikdən çıxartdıq. Bu onu göstərir ki, Ermənistan öz çirkin əməllərindən əl çəkmir. Ortalığa atılan bu yalan, birincisi, çox böyük yanlışlıqdır. Çünki əgər sən Rusiya Müdafiə nazirinin demədiyi sözləri yayırsansa, bu, ən azı məsuliyyətsizlikdir və bu təxribatdır. İkincisi – bunu biz işğal dövründə və işğaldan sonra dəfələrlə görmüşük – Ermənistan və Rusiyada fəaliyyət göstərən erməni lobbisi hər gün, müntəzəm olaraq çalışır ki, Rusiya–Azərbaycan münasibətlərində bir çat yaransın. Onların gündəlik peşəsi Azərbaycanı ləkələmək, Rusiya mediasında Azərbaycan haqqında mənfi imic yaratmaq, Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinə kölgə salmaqdır. Hesab edirlər ki, belə olan halda, revanşist qüvvələr nə vaxtsa yenə də baş qaldırıb bizə qarşı yeni savaşa çıxıb bilərlər. Amma onlar yanılırlar. Birincisi, Rusiya–Azərbaycan münasibətləri kifayət qədər yüksək səviyyəli münasibətlərdir. Biz bütün məsələləri

açıq şəkildə müzakirə edirik – prezidentlər səviyyəsində, Müdafiə və Xarici İşlər nazirləri səviyyəsində. Hansısa tərəfi narahat edən istənilən məsələ ilə bağlı biz dərhal təmasda oluruq və məsələləri həll edirik. Deyə bilərəm ki, bu gün Rusiya–Azərbaycan münasibətlərində hansısa təcili məsələni həll etməklə bağlı bir mövzu da yoxdur. Çünki bu münasibətlər kifayət qədər müsbətdir. Ermənistanın bu təbliğat cəhdləri onlara uğur gətirməyəcək. Ermənistanın yenidən silahlanması ilə bağlı bizim narahatlığımız Rusiya tərəfindən anlayışla qəbul olunur.

S u a l: Zaman-zaman Ermənistan silahlı qüvvələri və siyasətçilər tərəfindən müxtəlif fikirlər, bəyanatlar səsləndirilir. Müdafiə Nazirliyi belə açıqlamalar verərkən, baş nazir Paşinyan Türkiyə ilə görüşmək istədiyinə dair ifadələr səsləndirir. Belə cümlələri var. Ötən həftələrdə bunu bir neçə dəfə təkrarladı. Paşinyanın bu sözlərini Siz necə dəyərləndirirsiniz? Üstəlik, bu düşüncə Türkiyə və Azərbaycan üçün yetərlidirmi? Yəni Ermənistanın görüşlərə başlama bilməsi üçün etməli olduğu, yerinə yetirməli olduğu öhdəlikləri varmı?

S u a l: Bilirsiniz, müharibədən öncə və müharibə zamanı Ermənistan rəhbərləri tərəfindən o qədər təzadlı, o qədər yanlış və yalan bəyanatlar olmuşdur ki, onların sayı-hesabı yoxdur. İndi belə misalları saatlarla gətirmək olar. Biz şəhərləri, kəndləri azad edərkən onlar bildirirdilər ki, guya bizim şəhərlərimizi yenidən işğal edirlər. Artıq Azərbaycanın azad edilmiş şəhərlərində bayraqlar qaldırı-

larkən onlar bunu inkar edirdilər. Yəni «ağa qara, qaraya ağ demək» onların xislətidir. Ona görə onlar hər hansı bir açıqlama verəndə, sözün düzü, biz bunu ciddiyyə almırıq. Bunu analiz etmək, dəqiqləşdirmək lazımdır. Çünki bu açıqlamalar bir yalanın, gerçəkləşməyən arzuların, xülyaların və təxribatların sintezidir. Bugünkü Ermənistan, bax, budur. Biz deyəndə ki, bu, uğursuz dövlətdir – yəni bunun beynəlxalq adı da var – «failed state» – bunu nəzərdə tuturuq. Hər bir dövlətin dövlətçilik rəmzlərindən biri də məsuliyyətli davranışdır. Biz isə bunu görmürük.

O ki qaldı Ermənistan–Türkiyə münasibətlərinin normallaşmasına, biz istəyirik ki, bütün bölgədə sülh olsun. Hörmətli Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın təklif etdiyi 3+3 platforması hesab edirəm ki, bunun ən gözəl yolu ola bilər. Ancaq Ermənistan hələ ki, buna razılıq verməyib. İndi bu, Türkiyə Prezidenti tərəfindən səsləndirilir, Ermənistana şans verilir. Azərbaycan bunu dəstəklədi, Rusiya dəstəklədi, İran dəstəklədi, ancaq Ermənistan bunun əleyhinə çıxdı. Bunun əleyhinə çıxan Ermənistan indi bəyan edir ki, Türkiyə ilə münasibətləri normallaşdırmaq istəyir. Əgər normallaşdırmaq istəyirsənsə, sən ilk növbədə, bu təklifə müsbət cavab ver. Əks təqdirdə, burada yenə təzad yaranır, yəni anlaşılmazlıq yaranır. Əgər nə vaxtsa Ermənistan tərəfindən səsləndirilən rəsmi açıqlamalar gerçək siyasətlə uzlaşsa, o zaman, əlbəttə ki, təhlil etmək daha asan olacaq. Bir də siz də yaxşı bilirsiniz ki, Ermənistan konstitusiyasında Türkiyəyə

qarşı torpaq iddiası var, ondan əl çəkməlidir. Öz konstitusiyasını yenidən işləyib qəbul etməlidir. Ermənistan kimi gücsüz və bu gün tamamilə darmadağın edilmiş ölkə Türkiyə kimi nəhəng ölkəyə qarşı necə torpaq iddiasında ola bilər? Bu, psixi xəstəliyə bənzəyən bir şeydir. Ona görə Türkiyəyə və Azərbaycana qarşı iddialardan əl çəkməlidirlər. Azərbaycanla olan münasibətləri normallaşdırmalıdırlar və mən əminəm ki, Türkiyə tərəfi hər zaman bölgədə sülhün və genişmiqyaslı əməkdaşlığın tərəfdarı olub. Bu gün də belədir və Türkiyədən çox müsbət siqnallar gəlir.

Amma Ermənistanda bunu gərək çox düzgün dəyərləndirsinlər. Təəssüf ki, İkinci Qarabağ müharibəsindən əvvəlki iki il ərzində Azərbaycan tərəfindən verilən müsbət siqnallar orada yanlış anlaşıldı – bir zəiflik kimi, bir gücsüzlük kimi. Biz sadəcə olaraq, qan tökmək istəmirdik. Biz gücümüzü bilirdik və bilirdik ki, biz bu məsələni güc yolu ilə həll edə bilərik. Ermənistan isə buna inanmırdı. İndi də hələ gec deyil. Yeni yaranmış realığı düzgün dərk etsin, bu realığa görə addımlar atsın, xəritəyə baxıb öz yerini orada tapsın – əgər tapa bilərsə, bir nöqtədir xəritədə – və buna uyğun addımlar atsın. Belə olan halda, bölgədə genişmiqyaslı əməkdaşlıq mümkündür.

S u a l: Burada insanın ağına belə bir şey gəlir: bölgədəki ölkələrin tələblərinə, əlaqələrinə önəm verməyən Ermənistanın arxasında necə bir güc ola bilər? Ya da nəyi planlaşdırırlar ki, belə qərarları həyata keçirməyə çalışırlar, cənab Prezident?

C a v a b: Bunu mən deyə bilmərəm. Bunu yəqin ki, məsələ ilə məşğul olan politoloqlar, təhlilçilər deyə bilər. Amma öz təcrübəmə əsaslanaraq deyə bilərəm ki, onların bir çox addımları irrasional addımlardır, yəni reallıqdan uzaq, hansısa mifologiyaya, xülyalara və gerçəkləşməmiş arzulara əsaslanmış bir yanaşmadır. Onu da siyasi aləmdə düzgün təhlil etmək çox çətinidir. Bu yəqin ki, tibb aləmində təhlil olunarsa, daha düzgün olar.

S u a l: **Aydındır. Bir az əvvəl regional əməkdaşlıqdan bəhs etdiniz. Prezident Ərdoğanla Sizin davamlı ifadə etdiyiniz altılı əməkdaşlıq platformasının yaradılmasından bəhs etdiniz. Bu platformada İranın da adı keçir. Ancaq ötən günlərdə İrandan gələn yük avtomobillərinin Xankəndinə getməsinə dair görüntülər ortaya çıxdı. Siz də bu mövzuda etirazınızı bildirdiniz. Bundan dərhal sonra İran sərhədində İran əsgərlərinin təlim görüntüləri paylaşıldı. Bu məsələ ilə bağlı bir dəyərləndirmənizi öyrənmək istərdim. Bu, ani bir şey idi, yoxsa planlı, müəyyən bir mesaj verən hərəkətlər idi?**

C a v a b: Bilirsiniz, İran tirlarının qanunsuz olaraq Qarabağ bölgəsinə getməsi birinci dəfə baş vermir. Bu, işğal dövründə də dəfələrlə olan hadisələrdir. Bu tirlar müntəzəm olaraq oraya gedirdi. Bizim məlumatımız var idi. Ancaq dəqiq məlumat, yəni indiki qədər dəqiq məlumat, əlbəttə ki, yox idi. Bunu nəzərə alaraq, biz müxtəlif kanallarla İran tərəfinə narazılığımızı ifadə edirdik. Ancaq bu proses davam edirdi.

Müharibə başa çatandan sonra, artıq Laçın dəhlizi gözümlərin önündədir və bizim hərbi mövqelərimizdən Xankəndinə gedən yola məsafə bəlkə də 5-6 metrdir. Biz Laçın dəhlizi boyunca və o cümlədən Şuşa ətrafında və digər yerlərdə kifayət qədər texniki imkanlara malikik. Kameralar var, peykdən istifadə edirik, dronlardan istifadə edirik. Biz yenə gördük ki, bu tırlar müharibədən sonra da oraya getməyə davam edir. Belə olan halda, mən bizim Prezident Administrasiyasının əməkdaşlarına göstəriş verdim ki, İranın Azərbaycandakı səfiri ilə danışsınlar. Biz bunu rəsmiyyətə salmaq istəmirik, dostcasına danışsınlar və söyləsinlər ki, buna son qoyulmalıdır. Bu bizə qarşı hörmətsizlikdir. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qarşı hörmətsizlikdir, buna son qoyulmalıdır. Bu söhbət səhv etmərəmsə, iyul ayında olmuşdur. Ondan sonra təbii ki, biz bunu izləməyə başladığımız və hər ayın başında bizdə məlumat yığıldı ki, nə qədər tır girdi, neçə tır çıxdı, nə gətirdi, nə apardı. Onların nömrələrinə qədər bizim bütün bilgilerimiz var və onlar mətbuatda dərc olunub. Amma nə etdilər ondan sonra? İran tırlarının üzərinə erməni nömrələrini yapışdırmağa çalışdılar. Belə bir saxtakarlığa yol verdilər və bizi aldatmağa çalışdılar. Olduqca səriştəsiz bir addım atıldı – tırın üstündə fars dilində yazılmış sistern, altda isə erməni nömrələri. Onu da sizə bildirməliyəm ki, eyni nömrələri bir neçə avtomobilin üstünə yapışdırırdılar. Yəni o qədər səlqişsiz görülən bu iş nəyi göstərir? Onu göstərir ki, bu işi davam etdirmək, sadəcə olaraq, bunu pər-

dələmək istədilər. Təbii ki, belə olan halda, bir ay keçəndən sonra biz artıq rəsmi qaydada diplomatik nota verdik. İranın Azərbaycandakı səfiri Xarici İşlər Nazirliyinə dəvət edildi, ona iradlar bildirildi və xahiş olundu ki, buna son qoyulsun. Bu, avqust ayının ortalarında olan məsələdir. Biz ümid edirdik ki, buna son qoyulacaq. Ancaq buna baxmayaraq, avqustun 11-dən sentyabrın 11-nə qədər yenə də İrandan gələn 60-a yaxın tır qanunsuz olaraq Qarabağa hərəkət etdi. Bunun qabağını almaq üçün biz artıq praktiki addımlara keçdik. Yəni bizim davranışımız, addımlarımız məsuliyyətlidir, dostluq əlaqələrinə əsaslanandır. Birinci dəfə şifahi xəbərdarlıq, ikinci dəfə rəsmi nota, üçüncü dəfə postlar – gömrük, sərhəd, polis. Beləliklə, biz Azərbaycan ərazisindən keçən yola artıq nəzarət etməyə başladıq və ondan sonra Qarabağa gedən tırların sayı sıfıra endi. Buna gətirib çıxarmaq lazım idi? İndi orada – rus sülhməramlı qüvvələrinin nəzarətində olan Qarabağ bölgəsində cəmi 25 min adam yaşayır. Yəni bu bazar o qədər önəmlidir? Bu ticarət o qədər önəmlidir ki, dost, qardaş saydığın ölkəyə qarşı belə nümayişkarənə hörmətsizlik edirsən? Biz beynəlxalq konvensiyalarda, beynəlxalq hüquqda təsbit edilmiş bütün imkanlardan istifadə etdik. Bəziləri deyir ki, İran tırlarından rüsum götürülür. Biz xarici ölkəyə gedəndə rüsum ödəyirik? Ödəyirik. Onlar Azərbaycan ərazisindən istifadə edirlər, rüsum ödəməlidirlər?

M ü x b i r: Ödəməlidirlər.

İ l h a m Ə l i y e v: Ödəməlidirlər. Bu, məsələnin bir tərəfi. O ki qaldı bizim sərhadimizin yaxınlığında keçirilən hərbi təlimlərə, bu çox təəccüb doğuran bir məsələdir. Çünki 30 illik müstəqillik dönmində belə hadisələr olmamışdır. İlk növbədə, deməliyəm ki, hər bir ölkə öz ərazisində istənilən hərbi təlimi keçirə bilər. Bu onun suveren hüququdur, söz ola bilməz. Ancaq bunu bir zaman kəsiyində analiz edərkən görürük ki, bu heç vaxt olmamışdır.

Nə üçün məhz indi? Nə üçün məhz bizim sərhadimizdə? Bu sualları mən yox, Azərbaycan ictimaiyyəti verir. Bu sualları dünya azərbaycanlıları verir. Bir sual da verilir ki, nə üçün işğal dövründə o bölgədə təlim keçirilmirdi? Ermənilərin Cəbrayıl, Zəngilanda, Füzulidə oturduğu dövrdə nə üçün təlim keçirilmirdi? Nə üçün bu biz torpaqları azad edəndən sonra, 30 illik əsarətə, işğala son qoyandan sonra keçirilir? Bu suallar legitim suallardır.

Əlbəttə, biz istəyirik ki, bölgədə uzunmüddətli əməkdaşlığa zərbə vuran heç bir hal olmasın. Bir daha demək istəyirəm ki, Azərbaycan burada da özünü çox məsuliyyətlə aparır, təmkinlə aparır. Ümid edirik, legitim addımlarımıza emosional reaksiya, yəqin ki, müvəqqəti xarakter daşıyır.

S u a l: Çox önəmli sualları gündəmə gətirdiniz. Bizim də buna İran tərəfindən cavabların verilməsini gözləməkdən başqa çarəmiz qalmayacaq. Nəqliyyat problemlərindən danışarkən, bu məsələni bir az əvvəlki suala bağlamaq istəyirəm. Məsələn, Zəngəzur dəhlizi Ermənistanın normallaşma əlaqələrinə başlaması üçün bir şərtidirmi?

C a v a b: Əlbəttə, bir şərtidir. Çünki o, noyabrın 10-da imzalanmış Bəyanatda təsbit edilir və Ermənistan öz üzərinə bu öhdəliyi götürüb. Birincisi, əgər o bu öhdəliyi icra etməyəcəksə, onda hansı normallaşmadan söhbət gedir? İkincisi, Ermənistanda – yenə də qayıdıram əvvəlki fikirlərimə – postmüharibə dövrünü çox düzgün təhlil etməlidirlər. Artıq vəziyyət tam fərqlidir. İndiki durum güc nisbətini açıq-aydın göstərir. İşğal dövründə də bildik ki, bizim imkanımız nədir, Ermənistan ordusunun imkanı nədir. Biz bildik ki, balans öz xeyrimizə çoxdan dəyişdirmişik. İndi bunu bütün dünya görür. Ona görə indiki şəraitdə hesab edirəm ki, Ermənistan Azərbaycanla münasibətləri normallaşdırmaq üçün daha çox səy göstərməlidir. Çünki onlar üçün bu önəmlidir. Biz bunsuz da yaşaya bilərik, necə ki, yaşamışıq, indi də yaşayırıq. İndi daha yaxşı yaşayacağıq. Çünki o böyük əraziyə yenə də sahib olduq, öz doğma torpağımıza qayıtdıq. Onların durumu daha da pisləşdi. Ona görə daim münaqişədə olmaq, qonşularla əsassız, saxta tarix əsasında gələcək əlaqələri planlaşdırmaq çox yanlış bir addımdır. Ermənistan maraqlı olmalıdır ki, ilk növbədə, Türkiyə ilə əlaqələri normallaşdırsın, eyni zamanda, Azərbaycanla münasibətləri normallaşdırsın. Türkiyə və Azərbaycanla öz sərhədlərini müəyyən etsin, delimitasiya, demarkasiya aparılsın. Onlar buna daha çox maraqlıdırlar, nəinki biz. Çünki bu olmasa, deməli, sərhəd yoxdur. Bilirsiniz, indi Ermənistanda və bəzi xarici siyasətçilər bizi ittiham edirlər ki, biz Ermə-

nistanı işğal etmişik. Birincisi, bu yalandır. İkincisi, bəs Ermənistan bizim əraziləri işğal edəndə niyə səsinizi qaldırmırdınız? Niyə gözünüzü yumurdunuz? Otuzillik işğal dövründə bizim bütün tarixi, dini abidələrimiz yerlə bir edildi. Bütün binalar söküldü. Bunu görmürdünüz? Minsk qrupunun həmsədrləri dəfələrlə orada olublar, Ağdamda da olublar, Kəlbəcərdə də olublar, Füzulidə də, Cəbrayıldə da, görmürdülərmi?

Otuzillik işğal dövründə cəmi iki dəfə faktaraşdırıcı missiya göndərildi və məruzə hazırlandı. Ermənilərin bütün cinayətləri məruzədə göstərildi. Sonuncu belə bir missiya təqribən 10 il əvvəl həyata keçirilmişdi. Biz dəfələrlə Minsk qrupuna, onun həmsədrələrinə müraciət etmişik ki, yenə də missiya göndərin. Çünki orada qanunsuz məskunlaşma gedir, Suriyadan, Livandan, başqa yerlərdən ermənilər gətirilir, məskunlaşdırılır. Bu, hərbi cinayətdir. Bütün beynəlxalq konvensiyalara görə bu, hərbi cinayət sayılır. Etmədilər bunu. Ona görə bu işğal 30 il ərzində görməyən, indi olmayan işğal görünəyə kordur, ya nankordur, ya da sadəcə olaraq, riyakardır. Bu daha düzgün ifadə ola bilər.

Biz isə öz dədə-baba torpağımıza qayıtmışıq. Biz 30 il orada olmamışıq. Əgər Ermənistan tərəfi deyirsə ki, sərhəd oradan keçir, nə üçün orada heç kim yox idi? Sərhəddirsə, gəl sərhədi qoru. Biz gəldik, o dağlara yerləşdik. Bizim xəritələyə görə biz öz ərazimizdə yerləşmişik. Əgər Ermənistan tərəfi fərqli fikirdədirsə, gəlsin, otursun, bizimlə bərabər bunu müzakirə etsin, bir il çəkər, beş il çəkər,

otuz il çəkər, kim bilir... Yenə də qayıdıram bu söhbətə. Sərhədlər məsələsində bu gün Ermənistan reallığı dərk etməlidir, tezliklə bizim şərtlərimizə əməl edib, onları qəbul edib, bu məsələni həll etməlidir ki, artıq hər kəs bilsin, onun sərhədi haradan keçir.

M ü x b i r: Problemlər də ortadan qalxsın. Kiçik toqquşmalar da olmasın.

İ l h a m Ə l i y e v: Təbii. Əlbəttə.

S u a l: Bəs bu problemlərin bir daha müzakirə edilməsi, qərarın qəbul olunması üçün Sizin, cənab Putinin və Paşinyanın yaxın zamanda görüşməsi gündəmdədirmi?

C a v a b: Biz üçtərəfli görüşü bir dəfə keçirmişik. Bu ilin əvvəlində, yanvar ayında Moskvada üçtərəfli görüş keçirildi. O görüşdə daha çox postmüharibə dövrü ilə bağlı məsələlər müzakirə olundu. Çünki müharibədən cəmi 2 ay keçmişdi. Ondan sonra prezidentlər səviyyəsində üçtərəfli görüş olmayıbdır. Ancaq bir İşçi qrup yaradıldı, Baş Nazir müavinləri səviyyəsində. O qrup da, ilk növbədə, Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə bağlı işlər görürdü. Ancaq iyunun əvvəlindən Ermənistan bu qrupda öz iştirakını bitmiş hesab etdi. Dedi, bu, seçkilərlə əlaqədardır. Seçkilər orada iyun ayında keçirildi. Ondan sonra, avqustun ortasında ilk dəfə yenə də bu qrup yığışdı və yəqin ki, gələn ay yenə də yığışacaqdır.

Hesab edirəm ki, bu, önəmli formatdır. Çünki hələ ki, nəticə olmasa da, hər halda, bir təmas vardır. İndiki şəraitdə təmas lazım olan vasitədir ki, bu müzakirələr əsnasında bir çox məsələlər həll

oluna bilər. Biz Azərbaycanda indi Zəngəzur dəhlizinin yaradılması ilə bağlı genişmiqyaslı işlərə başlamışıq. Zəngilana həm dəmir yolu çəkilir, həm də avtomobil yolu. İndi hava limanları tikilir. Hesab edirəm ki, biz öz ərazimizdə bütün işləri iki il ərzində görəcəyik. Çünki burada işin həcmi çox böyükdür. Ermənistan ərazisində dəmir yolunun və avtomobil yolunun uzunluğu 40 kilometrdir. Bu, bir ilə, il yarımına çəkilə bilər. Yəni biz bunu gözləyirik.

S u a l: Layihələrdən bəhs etdiniz. Bir il ərzində, əslində bir il başa çatmadan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə çox böyük layihələr həyata keçirmisiniz. Məsələn, Füzuli hava limanı bir il olmadan artıq təyyarələrin enib-qalxdığı bir layihə halına gəlib. Avtomobil yolları da həmçinin. Siz avtomobil yollarının Ermənistan sərhədinə qədər təməlini qoydunuz, o iş davam edir. Bu sahədə çox böyük layihələr reallaşdırırsınız. Həm bu layihələr barədə, həm də o bölgədə yaşayan erməni vətəndaşlarının, necə deyərlər, gələcəyi ilə bağlı nə deyə bilərsiniz? Onlar bu layihələrdən necə faydalanacaqlar? Onlarla bağlı fikirləriniz nədir, cənab Prezident?

C a v a b: Siz tam haqlısınız. Biz müharibə bitə-bitməz vaxt itirmədən dərhal hərəkətə keçdik və bu, dövlətimizin gücünü göstərdi. Çünki bu işləri görmək üçün təkcə pul kifayət etməz – resurs olmalıdır, kadrlar olmalıdır, heyətlər olmalıdır, texniki imkanlar olmalıdır, səriştə olmalıdır. Biz bütün gücləri səfərbər etdik. Bu və digər məsələləri, məsələn, elektriclə bağlı olan məsələləri bu ilin sonuna qədər bitirəcəyik. Yəni bütün bölgə elektriclə tam

təmin ediləcək. Bildiyiniz kimi, yolların inşası da davam edir və sair.

Təbii, biz bunu ilk növbədə, öz vətəndaşlarımız üçün edirik ki, bu bölgəni yenidən quraq və keçmiş məcburi köçkünlər tezliklə oraya qayıda bilsinlər. Artıq birinci belə pilot kənd layihəsi yəqin ki, bu ilin sonuna, ya gələn ilin əvvəlinə Zəngilan rayonunda hazır olacaqdır. Eyni zamanda, Ermənistan əhalisi də, Qarabağda yaşayan ermənilər də bunu görürlər. Çünki bizim televiziyalara baxırlar, bizim radioya qulaq asırlar və görürlər ki, burada nə kimi işlər görülür. Təsadüfi deyil ki, erməni xalqının nümayəndələri artıq bir neçə dəfə bizim Şuşadakı hərbi mövqelərimizə yaxınlaşıb rica ediblər ki, onları da bu işlərə cəlb edək. Çünki onlar orada işsiz-gücsüz qalıblar, işsizlik, səfalət və ümitsiz bir vəziyyətdədirlər. Biz buna müsbət baxırıq, ancaq gərək bunun hüquqi tərəfi tam yerinə otursun. Çünki mən demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, biz orada yaşayan erməniləri öz vətəndaşlarımız sayırıq. Onlar Azərbaycan torpağında yaşayırlar, Qarabağ hər zaman Azərbaycan olub – istər sovet dönəmində, istər ondan əvvəlki dövərdə, işğal dönəmində də Azərbaycan olub. Onları biz Azərbaycan vətəndaşları hesab edirik, sadəcə olaraq, onlar bunu qəbul etməlidirlər, onlar öz yaxalarını erməni təbliğatından qurtarmalıdırlar, onlar öz gələcəyini, öz uşaqlarının gələcəyini təmin etməlidirlər. Biz hazır olarıq ki, onları işlərə cəlb edək. Niyə də etməyək?

Biz strateji nöqtəyi-nəzərdən gələcəyə barış prizmasından yanaşırıq. Çünki mən istəyirəm ki, bir

daha müharibə olmasın. Hər halda, biz müharibəyə başlamayacağıq, əgər Ermənistan tərəfində revanşist meyillər baş qaldırmasa. Əgər görsək ki, Ermənistanda bizə qarşı hər hansı bir təhdid yaranır, biz o təhdidi məhv etməliyik. Bu bizim legitim hüququmuzdur. Ancaq bu təhdid olmasa, bizim başqa fikrimiz yoxdur. Qarabağda 25 min erməni yaşayır, onlar da bu işlərdə iştirak edə bilərlər – həm inşaat işlərində, həm də bərpa işlərində. Eyni zamanda, gələcəkdə biz onların yaşadıkları yerlərdə, kəndlərdə onlar üçün şərait yaradarıq. Bizim Qarabağ və Şərqi Zəngəzurla bağlı planlarımız göz önündədir. Ağdam şəhərinin baş planı təsdiq edilib. Yaxın gələcəkdə Cəbrayıl və Füzuli şəhərlərinin, bütövlükdə rayonların baş planları təsdiq ediləcək. Bu bizim gücümüzü göstərir və biz ermənilərin indi Qarabağda yaşadıkları kəndlərdə də bunu edə bilərik.

Mən Zəfərdən sonra bölgələrə onlarla səfər etdim və orada bəzi kəndlərdə, ermənilərin yaşadıkları kəndlərdə gördüyüm mənzərə məni dəhşətə gətirdi. Yəni insana yaraşmayan bir vəziyyət. Bəzi kəndlərin evləri indi analiz edilir, evlərin 95 faizi yararsızdır, yəni orada heç kimsə yaşaya bilməz, onlar sökülməlidir. Yəni 30 il belə rəzil durumda yaşayan bir toplum təbii ki, işıq üzü görmək istəyir və işıq yalnız Azərbaycandan gələcək. Anlamaq lazımdır ki, onlar üçün də bu o qədər də asan məsələ deyil. Burada psixoloji durum da nəzərə alınmalıdır. Ancaq biz hər halda, xoş niyyət göstəririk və ümid edirəm, onlar anlayacaqlar ki, xoşbəxt gələcək, rifahla dolu gələcək ancaq Azərbaycan ilə bağlıdır.

S u a l: Cənab Prezident, Türkiyə ilə Azərbaycan əlaqələrinə toxunmaq istəyirəm. Prezident Ərdoğan BMT-də Azərbaycanın haqlı mübarizəsini başa çatdırdığını ifadə etdi, hər platformada buna bənzər açıqlamalar verir. Prezident Ərdoğanın olmadığı yerlərdə Siz Türkiyənin haqlarını müdafiə edirsiniz. Yəni əslində tarixdə görünməyən bir dövr yaşayırıq. Soruşmaq istəyirəm ki, Türkiyə ilə Azərbaycan münasibətlərinin gələcəyi ilə bağlı nə düşünürsünüz?

C a v a b: Deyə bilərəm ki, hörmətli Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan əvvəlki illərdə də yüksək platformalardan Azərbaycanın haqq işi haqqında çox geniş məlumatlar verirdi. Hər zaman bu məsələ onun xarici siyasət kursunda bir nömrəli məsələ olub. Bu dəfə artıq savaştan, Zəfərdən sonra orada bu sözləri deməsi bizi çox sevindirir və bir daha onu göstərir ki, Rəcəb Tayyib Ərdoğan hər zaman Azərbaycanın yanındadır. Necə ki, savaşın ilk saatlarında o bildirmişdi ki, Azərbaycan yalnız deyil, Türkiyə Azərbaycanın yanındadır. Bu bizə əlavə güc verdi və mənəvi güc verdi.

Savaşa qədər də – siz burada uzun illər yaşayan bir insan kimi bilirsiniz – Türkiyə Azərbaycan üçün nə qədər doğma, nə qədər əziz ölkədir, həmçinin Azərbaycan da Türkiyə üçün. Bu son illər ərzində biz çox böyük yol keçdik və demək olar ki, münasibətlərimizi ən yüksək zirvəyə qədər qaldırdıq. Mən – yəqin siz də bunu xatırlayırsınız – dəfələrlə demişəm ki, dünya miqyasında buna oxşar əməkdaşlıq, dostluq, qardaşlıq yoxdur. Onu da demişəm – bir çox ölkələr var ki, onların da tarixi, etnik kökləri, dili

birdir. Ancaq onların arasında görün nə qədər ixtilaf, inamsızlıq, problemlər vardır.

Yəni etnik, dini, mədəni köklər hələ o demək deyil ki, bu ölkələr qardaş ölkələrdir. Belə hallar çoxdur, həm Yaxın Şərqdə, həm postsovet məkanında. Ona görə mən hesab edirəm ki, belə çox güclü bir tarixi, mədəni zəmin üzərində bu cür gözəl münasibətlər sarayını tikmək bizim xüsusi xidmətimizdir. Həm hörmətli Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın, həm də mənim. Burada mən təvazökarlıqdan uzaq olmalyam və bu həqiqətdir. İkinci Qarabağ savaşı bunu bir daha göstərdi. Türkiyə bizim yanımızda olmaqla, bütün dünyaya mesaj göndərdi ki, qarışmayın, müdaxilə etməyin. Azərbaycan haqq yolundadır və əgər qarışsanız, əgər müdaxilə etsəniz, qarşınızda Türkiyəni görəcəksiniz. Bu çox böyük bir üstünlük idi.

İkinci Qarabağ savaşıdan sonra bizim münasibətlərimiz daha da yüksək pilləyə qalxdı. Bilirsiniz, siz bilirsiniz, yoxsa yox, Türkiyədə bunu bir çoxları bilir ki, mən savaşı bitəndən sonra hörmətli Prezidenti Şuşaya dəvət etdim. Demişdim ki, o, Şuşaya gəlməyə nə qədər oraya heç bir başqa ölkədən heç kim gəlməyəcək. Hətta Türkiyədən gələnlər olmuşdu, oraya getmək istəyənlər olmuşdu. Mən onlara dedim ki, sağ olun, amma gözləyin, qardaşım gəlsin getsin, ondan sonra yolunuz açıqdır. Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması münasibətlərimizi daha da yüksək səviyyəyə qaldırdı. Faktiki olaraq, biz Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması ilə de-fakto olan münasibətlərimizi de-yure səviyyəsinə qaldırdıq, yəni müttəfiqlik səviyyəsinə. Onsuz da bu hər

sahədə müttəfiqlik əlaqələri idi. Ancaq biz bunu rəsmiləşdirdik və bu, gələcək fəaliyyət üçün bir yol istiqamətidir. Biz bu yolla gedəcəyik. Gündən-günə möhkəmlənən münasibətlər, artan birgə layihələr və bizim həmrəyliyimiz, qardaşlığımız hesab edirəm ki, bu gün bütün qonşu ölkələr üçün örnəkdir. Əgər bütün qonşular Türkiyə ilə Azərbaycan kimi münasibətlər qursaydılar, dünyada heç bir savaşı, heç bir müharibə olmazdı.

S u a l: Hörmətli cənab Prezident, çox mühüm məsələlərlə bağlı önəmli açıqlamalar verdiniz. Son bir sual, çox qısa dəyərləndirmənizi almaq istərdim. İşğaldan azad edilmiş bölgələrə tez-tez gedirsiniz, görüntülər paylaşılır, biz xəbərləri alırıq. Görüntüləri çəkən və paylaşan Sizinlə birlikdə bölgədə olan hörmətli Mehriban xanım Əliyevadır. Biz görüntüləri onun vasitəsilə, paylaşmaları ilə alırıq. Həm Azərbaycanda, həm də Türkiyədə Sizin oradakı dialoqlarınız, hərəkətləriniz çox böyük rəğbətlə qarşılanır. Bununla bağlı nə deyə bilərsiniz?

C a v a b: Bu, bilirsiniz, elə öz-özünə yarandı, təbii yarandı. Biz bunu planlaşdırmırdıq. Biz sadəcə olaraq, ilk dəfə Şuşaya gedəndə Bakıdan səhər çıxmışdıq, çünki o zaman yol çox uzaq idi. Biz Füzulidən Şuşaya Zəfər yolu ilə təqribən 3 saata getmişdik, özü də yollar qarlı idi, buz bağlamışdı. Ona görə səhər erkən çıxmışdıq, hələ qaranlıq idi və hava işıqlandıqca çox gözəl mənzərə yarandı. Mehriban xanım onu öz telefonu ilə çəkməyə başladı və məni də çəkdi. Mən də dedim ki, yolumuz Şuşayadır və bundan başladı. Ondan əvvəl Ağdam və digər ra-

yonlar da var idi. Bu, xüsusi bir təşəbbüsdür. Çünki, adətən, mənim səfərlərimi rəsmi heyət işıqlandırır. Adətən, orada çox rəsmi görüşlər, çıxışlar, mərasimlər və sair olur. Bu isə yeni bir yanaşma idi və bilirdim ki, bir çoxlarının xoşuna gəldi. Bizim də xoşumuza gəldi. Bilirsiniz, bu sözləri deyərkən, ilk növbədə, mənim gözlərimin önünə o bölgələrdə yaşamış insanlar gəlirdi. Mən ilk növbədə, onlar üçün bunu deyirdim. Çünki onlar 30 il həsrət içində yaşayıblar və mən gəlib bu evi görürəm, bu binanı görürəm, onlar isə görmürlər. Onlar bizim gözlərimizlə onu görməlidirlər. Hər zaman mənim gözlərimin önündə onlar idi, nə qədər əzab çəkdilər, nə qədər əziyyət çəkdilər, amma sınımadılar, möhkəm durdular. Budur Azərbaycan! Budur Azərbaycan xalqı! Mən sizi də duyğulandırdım.

M ü x b i r: Allah o günləri bir daha heç kimə yatsatmasın. Təşəkkür edirəm.

**FRANSANIN «FRANCE-24»
TELEVİZİYA KANALINA
VİDEOFORMATDA MÜSAHİBƏ**

28 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Fransanın «France-24» televiziya kanalına videoformatda müsahibə vermişdir.

M ü x b i r: Salam, «France-24» kanalında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevlə eksklüziv müsahibəyə xoş gəlmisiniz! O bizə Bakıdan qoşulur. Cənab Prezident, «France-24» kanalında bizim qonağımız olduğunuz üçün çox sağ olun.

İ l h a m Ə l i y e v: Fransız auditoriyası ilə danışmaq üçün mənə bu fürsəti verdiyinizə görə təşəkkür edirəm.

S u a l: Ölkənin 44 gün ərzində qalib gəldiyi Azərbaycan və Ermənistan arasında müharibənin başlanmasından düz bir il ötür. Keçən həftə BMT-də müharibə bitəndən bəri ilk dəfə hər iki ölkənin – Azərbaycanın və Ermənistanın Xarici İşlər nazirləri görüşdülər. Bu hər iki tərəf arasında dialoqun yenidən başlanması və sülhə ümidin olacağı deməkdirmi?

C a v a b: Ümid etmək istərdim ki, belədir. Çünki Azərbaycan neçə dəfə açıq şəkildə Ermənistanla dialoqa başlamağa hazır olduğunu bildirib. Söhbət təkcə dialoqun başlanılmasından getmir, eyni za-

manda, Azərbaycan və Ermənistan arasında gələcək sülh razılaşmasının üzərində aparılacaq işdən də gedir. Müharibə bitib, münaqişə öz həllini tapıb. Biz regionu daha da proqnozlaşdırıla bilən, sabit və təhlükəsiz regiona çevirmək üçün yeni fəaliyyətə başlamalıyıq. Hər iki ölkənin Xarici İşlər nazirlərinin görüşü bu səylərin yaxşı göstəricisidir. Ümid edirəm ki, bu, tək-cə bir görüş yox, yeni bir prosesin – Azərbaycan və Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşması prosesinin başlanğıcı və Cənubi Qafqaz regionunda geniş əməkdaşlığa yeni bir miqyas verəcək proses olacaq.

S u a l: Düzdür, dialoqa yenidən başlamağa cəhd etmək və sülhə doğru irəliləmək üçün Ermənistan rəhbərliyi – Ermənistanın baş naziri ilə əlaqə yaratmısınızmi?

C a v a b: Keçən ilin noyabr ayında müharibə bitəndən bəri bizim bir-birimizi görmək üçün yalnız bir imkanımız olub. Bu, yanvar ayında Rusiya Prezidenti Vladimir Putin tərəfindən Moskvada təşkil olunmuş üçtərəfli görüş zamanı olub. Görüşün məqsədi müharibədən sonra hadisələrin gedişatını planlaşdırmaq idi. Bizim bir-birimizi görmək üçün başqa imkanımız olmayıb. Yəqin ki, bu, pandemiya ilə və ya başqa səbəblərlə əlaqədar olub. Lakin Azərbaycan heç vaxt, hətta müharibə zamanı, hətta işğal zamanı belə, istənilən yüksək səviyyəli təmaslara etirazını bildirməyib. Əksinə, hesab edirik ki, bu təmaslar hər iki tərəfdə ola bilən sualları cavablandırma bilər və regionun inkişafı üçün yeni başlanğıc nöqtəsi ola bilər. Bizim mövqemiz çox aydındır.

Biz münaqişənin həll olunduğunu hesab edirik, keçmişə qayıdış olmamalıdır, Ermənistanda revanşizm əlamətləri olmamalıdır. Biz gələcək haqqında, sülh haqqında və regionu necə daha da sabit və təhlükəsiz etmək imkanları haqqında danışmalıyıq.

S u a l: Siz bunları söyləmək üçün baş nazir Paşinyana zəng etməyə hazırsınızmı?

C a v a b: Ola bilsin ki, sizin dediyiniz kimi yox. Adətən, iki ölkə rəhbəri arasında təmaslar ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində təşkil olunurdu. Onlar gündəliyi təklif edirdi, görüşləri təşkil edirdi. Mənim prezidentlik təcrübəmdə heç vaxt Ermənistanın hər hansı bir rəhbəri ilə telefon danışığım olmayıb. Yəqin ki, bu yanaşma bunu etmək üçün doğru yol deyil. Lakin Minsk qrupunun həmsədrləri belə bir görüş təklifi ilə çıxış etsələr, əlbəttə, biz buna qarşı çıxarıyıq.

S u a l: Müharibənin ildönümü ilə əlaqədar müraciətinizdə Siz dediniz ki – mən Sizdən sitat gətirirəm: «Əgər biz erməni faşizminin bir daha baş qaldırdığını görsək, yeni təhlükə görsək, heç bir tərəddüd etmədən erməni faşizmini yenidən əzəcəyik». Bu, sülh mesajı kimi səslənmir, elə deyilmi?

C a v a b: Bilirsiniz, bu, Ermənistandakı vəziyyəti əks etdirən bir fikirdir. Regionda sülhün bərqərar olunması ilə bağlı bizim mövqemizə gəldikdə isə mən bir neçə dəfə açıq bəyanatlar vermişəm və yəqin siz internetə baxsanız onları tapa bilərsiniz. Bunlar xüsusilə sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası üzərində işə başlamaqdan, Ermənistanla sülh sazişinin üzərində aparılacaq hərtərəfli danışıqlara hazır-

laşmağa başlamaqdan ibarətdir. Bütün bunlar xoşməramlı jestlərdir. Yeri gəlmişkən, bunların heç birinə Ermənistan rəhbərliyi tərəfindən adekvat cavab verilməyib. Onlar ya bu təkliflərə məhəl qoymur, ya da ki, hazır olmadıqlarını deyirlər. Lakin mənim bəyanatım öz mənşəyini Ermənistanda müşahidə etdiyimiz tendensiyadan götürür. Bu, siyasi isteblişməntin bəzi dairələrində revanşizm tendensiyasıdır. Söhbət təkcə müxalifətdən getmir, iqtidardan da gedir. İntiqam almaq üçün ictimai bəyanatlardan və daha önəmlisi praktiki addımlardan, Ermənistanı militarizasiya etmək cəhdlərindən, bir məqsəd xatirinə edilən, müharibəyə yenidən başlamaq üçün yeni müasir avadanlıqlara çıxış əldə etmək cəhdlərindən gedir. Mənim sözlərim kobud görünə bilər, lakin bu sözlərin əsas məqsədi Ermənistan rəhbərliyi və Ermənistan siyasi isteblişməntini istənilən revanşizm əlamətlərinə, xalqımıza, dövlətçiliyimizə və ərazi bütövlüyümüzə qarşı istənilən təhlükəyə cavab veriləcəyi haqqında xəbərdar etməkdən ibarət idi. Onlar bizim necə cavab verdiyimizi bilir və İkinci Qarabağ müharibəsi onların bizim qarşımızda heç bir şansının olmadığını göstərdi. Biz müharibəyə başlamaq istəmirik. Bu bizə lazım deyil. Danışıqlar aparılan illər ərzində bu bizə heç vaxt lazım olmayıb. Lakin indi hesab edirəm ki, revanşizm söylərindən vaz keçmək və gələcəyə doğru baxmaq üçün onlara xəbərdarlıq etmək vaxtıdır.

S u a l: Burada bir məsələ var. Siz hesab edirsinizmi ki, bütün əraziləri geri qaytarmısınız? Əvvəllər Sizin bəyanatlarınız olub ki, Ermənistanın paytaxtı

İrəvan qədim Azərbaycan torpağıdır. Bəli, Siz ötən il torpaqları geri qaytardınız, ancaq yenə də müəyyən suallar var. Ermənistanın özünün hesab etdiyi ərazilərlə bağlı hər hansı iddianız varmı?

C a v a b: Xeyr. Mənim bəyanatlarımda siz heç vaxt ərazi iddialarının əlamətlərini tapa bilməzsiniz. Mənim nəzərdə tutduğum tarixi həqiqətdir. Bu bir tarixi faktdır ki, 1920-ci ildə sovet hakimiyyəti Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Zəngəzuru qopararaq, onun Ermənistana birləşdirilməsi ilə bağlı qərar qəbul edib və bu qərar icra olunubdur. Bu hadisə 1920-ci ildə baş verib – 101 il bundan əvvəl. Tarixi torpaqlarımız haqqında danışarkən mən ərazi iddialarından bəhs etmirdim. Siz mənim heç bir çıxışında buna rast gələ bilməzsiniz. Bununla yanaşı, hər bir ölkə kimi, biz də tariximizi bilməli, gənc nəsil qədim tariximizi bilməli, keçmişdə hansı ərazilərdə yaşadığımızdan xəbərdar olmalı və oralara necə qayıtmalı olduğunu bilməlidir. Əminəm ki, biz oralara qayıdacağıq. Mən artıq bunu demişdim ki, biz ora tanklarla deyil, piyada, avtomaşın və təyyarələrlə gedəcəyik. Vəziyyət normallaşandan sonra sülh müqaviləsinə nail olunacaqsa, niyə də biz geri qayıtmayaq? Bu bizim legitim hüququmuzdur. Lakin sualınıza cavab verərkən tamaşaçılarınızın diqqətini bir məsələyə cəlb etmək istəyirəm ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları vardır. Onlar hələ də iddia edirlər ki, «Dağlıq Qarabağ» bizə məxsus deyil. Onlar hələ də iddia edirlər ki, o ya Ermənistana məxsusdur, ya da ki, «müstəqil» bir qurumdur. Azərbaycanın siyasi və coğrafi xəritə-

sində «Dağlıq Qarabağ» adlı vahid yoxdur. Belə bir qurum mövcud deyil. Beləliklə, Ermənistan ilk növbədə, Azərbaycana qarşı istənilən ərazi iddiasını geri götürməli və özünü yaxşı aparmalıdır. Biz isə adekvat münasibət göstərəcəyik.

S u a l: Siz Qarabağa muxtariyyət verməyə hazırsınız? Minsk qrupunun üzvü ABŞ hələ də bəyan edir ki, Qarabağ məsələsi öz həllini tapmayıb. Siz bəyan edirsiniz ki, məsələ həllini tapıb və Qarabağ sizə məxsusdur. Lakin illər ərzində bu münaqişədə vasitəçilik edən bir sıra ölkələr iddia edir ki, məsələ həll edilməyib.

C a v a b: Mənim məsələnin həll edilmədiyini deyən həmin ölkələrə tövsiyəm odur ki, öz ərazilərində erməniləri yerləşdirmək və öz ərazilərində ikinci Ermənistan dövləti yaratmaq üzərində düşünsünlər. Niyə onlar hesab edirlər ki, hər hansı hüquqi, siyasi və tarixi əsaslar olmadan Azərbaycan ərazisində ikinci erməni dövləti yaradılmalıdır? Mən deyəndə ki, münaqişə həllini tapıb, bu mənim mövqedir. Mən bu mövqeni müdafiə edirəm. Mövcud reallıq onu nümayiş edir ki, bu, düzgün mövqedir. Münaqişənin həll olunmaması ilə bağlı istənilən bəyanat yersiz olmaqla yanaşı, təhlükəlidir. «Münaqişə həll edilməyib» deyənlər göstərsinlər ki, o necə həll olunmalıdır. «Dağlıq Qarabağ» dedikdə onlar nəyi nəzərdə tuturlar? Hansı sərhədlər çərçivəsində, hansı ərazidə, hansı formada? Həmin sualları cavablandırmaq üçün eyham belə, yoxdur. Bu səbəbdən münaqişənin həll edilmədiyini söyləmək qeyri-səmərəli və təhlükəlidir. Bu o deməkdir ki, onu həll etmək üçün düş-

mənçilik xarakterli digər hərəkətlərə ehtiyac vardır. Sizin muxtariyyətlə bağlı sualınıza gəldikdə, Minsk qrupunun həmsədrləri 28 il sürən mənasız danışıqlarda Azərbaycanın mövqeyindən çox yaxşı xəbərdardırlar. Biz Azərbaycanda yaşayan ermənilərə müəyyən səviyyədə özünüidarətmə təqdim etməyə hazır idik. Ermənilər hər zaman bunu rədd edirdilər. Onlar hər zaman «yox» deyirdilər – yalnız müstəqillik. İndi isə münaqişə başa çatdığından, onlar muxtariyyət haqqında danışırlar. Bu isə bizim gündəliyimizə daxil deyil. Bu gün Qarabağda Rusiya sülhməramlılarının məsuliyyət zonasında yaşayan ermənilər ölkəmizdə yaşayan digər etnik qrupların nümayəndələri kimi, Azərbaycan vətəndaşlarıdır.

S u a l: Yəni onlara muxtariyyət verilməyəcək. Bu, artıq müzakirə mövzusu deyil?

C a v a b: Tamamilə doğrudur, bu, artıq müzakirə mövzusu deyil.

S u a l: Sualım Fransanın mövqeyi ilə bağlıdır. Fransa Sizin bəzi hərəkətlərinizi tənqid etdi və bu yaxınlarda Ermənistanla sərhəddən geri çəkilməyə çağırırdı. Siz Fransanı dürüst vasitəçi hesab edirsiniz?

C a v a b: Bilirsiniz, müstəqilliyimizin bütün illərində biz ikitərəfli əlaqələrimizdə Fransa ilə bu mövzuda və bir çox digər məsələlərdə fəal çalışırırdıq. Fransa hər zaman Azərbaycanda dost ölkə hesab olunub. Biz bir çox iqtisadiyyat, ticarət və infrastruktur layihələrini həyata keçirmişik. Münasibətlər uğurla inkişaf edirdi və biz ümid edirik ki, Minsk qrupunun həmsədri və dürüst vasitəçi kimi, Fransa bu vəzifəyə sadıq olacaq. Fransa Minsk qrupunun

həmsədrə olmasaydı, onun istənilən ölkə ilə münasibət qurması öz işi olardı. Bizim Fransa ilə Ermənistanın tarixi əlaqələrindən, Fransada fəal erməni icmasının olmasından və onların qərar qəbul edən şəxslərə mümkün təsirindən xəbərimiz vardır. Ancaq səmimi desəm, müharibə zamanı Fransa özünü dürrüst vasitəçi kimi aparmadı. Fransa tərəf seçdi – Ermənistanın tərəfini. Özünün hərəkət və bəyanatlarında Azərbaycanı açıq şəkildə ittiham etdi və qərəzli yanaşma nümayiş etdirdi. Təbii ki, bu məsələ narahatlıq doğurdu. Biz bu narahatlığı ifadə etdik, çünki bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, istənilən ölkənin seçimləri, dostları və qeyri-dostları ola bilər. Bu onların öz işidir və burada biz heç nə deyə bilmərik. Lakin bir ölkə vasitəçi olması ilə bağlı ATƏT-in mandatına sahibdirsə, bu halda ölkə bitərəf olmalıdır. Müharibə zamanı və ondan dərhal sonra baş verənlərə qayıtmaq istəmirəm, biz Parisdən gələcək münasibətlərimizlə bağlı müsbət siqnallar aldığımız və onlara müsbət cavab verdik. Müxtəlif səviyyələrdə, o cümlədən bu yaxınlarda iki ölkənin Xarici İşlər nazirləri arasında təmaslar olub. Azərbaycan hər zaman əməkdaşlığa açıq olub. Fransa dünyada aparıcı dövlətlərdən biridir və biz normal münasibətlərin olmasını istəyirik. Hesab edirəm ki, müharibənin başlanmasından bir ilin keçməsinə baxmayaraq, regionda nəyə nail olmaq istədiyimizə gəldikdə, çox realist yanaşmanın tətbiq edilməsi vaxtı yetişib. Əminəm ki, Fransa regionda sülhü, sabitliyi, təhlükəsizliyi arzulayır. Biz də bunu istəyirik və ümid edirik ki, Ermənistan da istəyir. Biz bunun üzərində işləməliyik,

buna diqqətlə yanaşmalıyıq və bir il əvvəl baş verənlərə qayıtmalı deyilik. Bizə gəldikdə, bu çox xoşagəlməz hadisələrdən sui-istifadə etməyəcəyik. Biz səhifəni çevirmək istəyirik.

S u a l: Müsahibənin sonuna yaxınlaşırıq. Cənab Prezident, Sizə əlavə iki sualım da var. Hərbi əsirlərə gəldikdə, «Human Rights Watch» Azərbaycanı onları saxlamaqda, onlara işgəncə verilməsində ittiham edir. Buna cavabınız necə olardı? Xoşməramlı jest kimi, Ermənistanla onları mübadilə etməyə hazırısınızmi?

C a v a b: Biz bu ittihamları rədd edirik. Müharibə zamanı əsir götürülmüş bütün hərbi əsirlər Ermənistanla qaytarılıb. Ermənistan hökuməti bunu təsdiq edə bilər. Biz onları, hətta onlar bizim hərbi əsirləri qaytarmazdan əvvəl qaytardıq. QHT-lərin istinad etdiyi həmin şəxslərə gəldikdə, onlar müharibə başa çatdıqdan və noyabr Bəyannaməsi imzalandıqdan iki həftə sonra Ermənistanın hərbi komandirləri tərəfindən bizim mövqelərə doğru göndərilmişlər və dörd azərbaycanlı hərbcini qətlə yetirərək, cinayət törətmişlər. Onlar zərərsizləşdirilib və həbs olunublar. Cinayətdə iştirakı olmayanların çoxu artıq qaytarılıb. Cinayət törədənlərə isə məhkəmələr tərəfindən cəza müəyyən edilibdir.

S u a l: Ermənistan isə iddia edir ki, siz hələ də hərbi əsirləri saxlayırsınız və həqiqəti söyləmirsiniz. Buna cavabınız nədir?

C a v a b: Xeyr. Həmin saxlanılmış şəxslər sinifləşdirməyə, bütün beynəlxalq konvensiyalara uyğun olaraq, hərbi əsir hesab edilə bilməzlər. Hərbi

əsirlər müharibə zamanı əsirliyə düşmüş insanlar hesab edilir. Noyabrın 10-da müharibə dayandırıldı. Dekabrın əvvəlində biz azad etdiyimiz ərazidə erməni təxribat dəstəsinin 62 üzvünü aşkar etdik. Onlar əraziyə noyabrın 26-da göndərilmişlər. Yəni müharibə bitdikdən 16 gün sonra. Onlar hərbi əsir hesab edilə bilməz və biz onların çoxunu xoşməramlı jest kimi artıq qaytarmışıq. Lakin burada qalıb cəzasını çəkən şəxslər cinayət törədiblər. Onlar ədalət mühakiməsi qarşısında cavab verməli idilər və bu belə də oldu.

S u a l: Cənab Prezident, sonuncu sual: «Sərhədsiz reportyorlar» təşkilatı Sizə müraciət edərək, Azərbaycan blogeri Məhəmməd Mirzəliyə qarşı hədələrə və zorakılığa son qoymağa çağırır. O, Fransada qaçqın kimi yaşayır. Mart ayında burada ona şiddətli hücum edilib, bıçaq xəsarəti alıb. Sualım belədir: «Sərhədsiz reportyorlar» təşkilatının rəyinə görə, Siz həmin şəxsləri susdurmaq məqsədilə xaricə adamlar göndərirsiniz. Bu doğrudurmu?

C a v a b: Əvvəlcə deyim ki, biz «Sərhədsiz reportyorlar» kimi QHT təşkilatı ilə uzun illər əvvəl hər hansı ünsiyyəti dayandırmışıq. Bu bəlkə də 15 il əvvəl baş verib və bu onların Azərbaycanla bağlı çox qərəzli və ədalətsiz mövqeyi ilə əlaqədardır. Bu səbəbdən onların hesabatı mənim üçün və Azərbaycan xalqı üçün heç bir əhəmiyyət daşımır. Avropada, o cümlədən Fransada yüzlərlə insan yaşayır və Azərbaycanda gördüyümüz işlər onların xoşlarına gəlmir. Onlar Fransada, başqa ölkələrdə yaşayırlar və heç kəs onlara toxunmur. Əgər sizin ölkədə yaşa-

yan insanla bağlı hadisə baş verirsə, bunun araşdırılması məhz sizin ölkənizin hüquq-mühafizə orqanlarının işidir. Azərbaycanı bu məsələdə günahlandırmaq QHT-nin işi deyil. Sizin istintaqçıların bıçaqla xəsarət yetirmə halı ilə bağlı kifayət qədər sübutları varmı?

S u a l: Siz həmin şəxslə hər hansı əlaqənin olduğunu rədd edirsiniz?

C a v a b: Tamamilə belədir. Yüz faiz rədd edirəm. Hər hansı sübut, araşdırma olmadan və kimin hansı cinayəti törətdiyini müəyyən etmədən bütün ittihamlar tamamilə əsassızdır və qərəzlidir.

M ü x b i r: Prezident İlham Əliyev, «France-24» kanalına müsahibə verdiyinizə və kanalımızı seyr etdiyinizə görə Sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Dəvətinizə görə minnətdaram.

GÜRCÜSTANIN BAŞ NAZİRİ İRACLİ QARİBAŞVİLİ İLƏ GÖRÜŞ

29 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 29-da ölkəmizdə səfərdə olan Gürcüstanın Baş Naziri İrakli Qaribaşvili ilə görüşmüşdür.

İlham Əliyev: Hörmətli cənab Baş Nazir, sizi görmək çox xoşdur. Azərbaycana xoş gəlmisiniz! Sizi ölkəmizdə yenidən görməyə şadam. Biz bu il artıq ikinci dəfədir ki, görüşürük. Həmçinin bizim ikitərəfli münasibətlərimizin mühüm məsələlərinin müzakirəsini apardığımız bir neçə telefon danışığımız olub. Bu gün biz dialoqumuzu davam etdirəcəyik. İki qardaş ölkə arasında siyasi dialoq həmişə fəal olub və indi də fəal olmaqda davam edir. Biz xarici siyasətlə bağlı məsələlərdə sıx əməkdaşlıq edirik, xüsusilə indi yeni çağırış və imkanlar olan regionumuzda.

Əlbəttə, ölkələrimiz arasında siyasi əlaqələrin gücləndirilməsi nəinki təkcə bizim xalqlarımız üçün, eyni zamanda, bütün region üçün önəmlidir. Mən bəzi məlumatlara nəzər saldım və gördüm ki, iqtisadi inkişaf sahəsində bizdə yaxşı irəliləyiş var, ticarət dövriyyəsi artır. Bu gün hökumətlərarası birgə Komissiyanın iclası olacaq. Mən əminəm ki, bu iclasda bir çox mühüm sahələr əhatə olunacaq,

görülmüş işlərə nəzər salınacaq və gələcək addımlarımız planlaşdırılacaq.

Ölkənizdəki çox müsbət investisiya mühiti, sizə bir çox sosial və iqtisadi məsələləri həll etməyə imkan verən iqtisadi islahatlar bizi çox məmnun edir. Həmçinin hökumətinizi Gürcüstandakı bütün sahələrdəki inkişafı bağlı əldə etdiyiniz böyük uğur münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Biz dost və qardaş ölkə olaraq, bu inkişaf proseslərini görməyə çox şadıq, yeni səylərinizdə şəxsən sizə və hökumətinizə uğurlar arzulayırıq.

Biz bu gün neft və qaz, elektrik enerjisi, nəqliyyat sahələri kimi əməkdaşlığımızın ənənəvi sahələri haqqında da danışacağıq. Bunlar artıq həyata keçirilmiş layihələrdir və indi biz bu layihələrin faydasını görürük. Bu bizim ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın xüsusi bir formatını yaradıb. Çünki bu layihələr təkcə bizim ölkələrimiz üçün deyil, Avrasiya regionunda bir çox ölkələr üçün əhəmiyyət kəsb edir. Əminəm ki, bugünkü səfər əməkdaşlığımıza yeni təkan verəcəkdir.

Dəvətimi qəbul edib ölkəmizə səfərə gəldiyiniz üçün sizə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Bir daha xoş gəlmisiniz!

İ r a k l i Q a r i b a ş v i l i: Cənab Prezident, bizi dəvət etdiyinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. Burada, Bakıda olmaqdan böyük məmnuniyyət hissi keçirirəm. Səmimi qəbula və qonaqpərvərliyinizə görə çox sağ olun. Bu, mükəmməl olan ikitərəfli əlaqələrimiz barədə danışmaq üçün böyük imkandır. Qeyd etdiyiniz kimi, biz dost, qardaşlıq. Bu gün biz, həmçinin

iqtisadi komissiyanın 8-ci iclasını keçirəcəyik və inkişafda olan ikitərəfli əlaqələrimizi müzakirə edəcəyik.

Gürcüstan sözsüz ki, siyasi, iqtisadi, mədəni və digər sahələrdə ikitərəfli əlaqələrimizin gücləndirilməsində maraqlıdır. Biz həmçinin regionda sülh və sabitliyin olmasında maraqlıyıq. Bu, güclü iqtisadi inkişafın təməli olacaqdır.

Bu mənim bu il Azərbaycana artıq ikinci səfərimdir. Cənab Prezident, qeyd etdiyiniz kimi, biz dəfələrlə telefonla danışmışıq. Əminəm ki, bu gün biz gələcəyimizlə bağlı bir çox məsələləri müzakirə edəcəyik. Əminəm ki, bu daha bir səmərəli görüş olacaq. Mən bir daha Sizə təşəkkür edirəm.

Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Gürcüstanın Baş Naziri İrakli Qaribaşvili işçi nahar etdilər.

ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ ZATI-ALİLƏRİ CƏNAB Sİ CİNPİNƏ

Hörmətli cənab Sədr!

Çin Xalq Respublikasının Yaranması Günü münasibətilə Sizə və Sizin simanızda dost xalqınıza öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından ən səmimi təbriklərimi və xoş arzularımı yetirməkdən məmnunluq duyuram.

Bu gün Çin özünün hərtərəfli və dinamik inkişafı ilə dünyanın qabaqcıl ölkələri sırasında qərar tutmuşdur. Sizin uzaqgörən rəhbərliyiniz altında həyata keçirilən irimiqyaslı proqramlar, infrastruktur layihələri ölkənin iqtisadi qüdrətinin və beynəlxalq nüfuzunun gündən-günə artmasına, Çinin yüksəlişinə xidmət edir. Təşəbbüsünüz ilə ərsəyə gələn «Bir kəmərlər – bir yol» nəhəng transmilli əməkdaşlıq platforması Avrasiya məkanında iqtisadi-ticari əlaqələrin genişləndirilməsinə töhfə verir.

Çin Azərbaycan üçün etibarlı tərəfdaş və dost dövlətdir. COVID-19 pandemiyası dövründə ölkələrimizin qarşılıqlı etimad və həmrəylik nümayiş etdirərək, bir-birini dəstəkləməsi möhkəm dostluq münasibətlərimizin bariz nümunəsidir.

Biz Azərbaycan–Çin münasibətlərinin inkişafına, əməkdaşlığımızın daha da dərinləşməsinə xüsusi əhəmiyyət veririk. Qədim və zəngin ənənələrə malik əlaqələrimizin genişlənməsi və yeni məzmun-

la zənginləşməsi bizi sevindirir. Çin şirkətlərinin ölkəmizin Şərqi Zəngəzur və Qarabağ iqtisadi rayonlarının bərpası və yenidən qurulması işlərində iştirakı, nəqliyyat, logistika, infrastruktur, investisiya, enerji və digər sahələrdə əldə etdiyimiz yaxşı nəticələr və gələcək perspektivlər Azərbaycan–Çin tərəfdaşlığının yüksək səviyyəsindən xəbər verir.

Əminəm ki, həm «Bir kəmərlər – bir yol» layihəsi çərçivəsində atdığımız addımlar, həm də ikitərəfli və çoxtərəfli qaydada qarşılıqlı etimad və dəstəyə əsaslanan faydalı əməkdaşlığımız bundan sonra da birgə səylərimizlə müvəffəqiyyətlə davam edəcək və xalqlarımızın mənafelərinə xidmət edəcəkdir.

Bu bayram günündə Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, işlərinizdə uğurlar, dost Çin xalqına daim əmin-amanlıq və rifah arzulayıram.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 29 sentyabr 2021-ci il

**ÇEX RESPUBLİKASININ
XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ
YAKUB KULHANEK İLƏ GÖRÜŞ**

30 sentyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 30-da Çex Respublikasının Xarici İşlər naziri Yakub Kulhaneki qəbul etmişdir.

Görüş zamanı 2015-ci ildə Azərbaycan Respublikası ilə Çex Respublikası arasında imzalanmış strateji tərəfdaşlıq haqqında Birgə Bəyannamədən irəli gələn əlaqələrin inkişaf etdirilməsi və genişləndirilməsinin vacibliyi vurğulandı. Qeyd edildi ki, Çex Respublikasının Xarici İşlər naziri Yakub Kulhanekin Azərbaycana səfəri postkovid dövründə müna-sibətlərimizin perspektivlərinin nəzərdən keçirilməsi beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıq, ticarət, iqtisadiyyat, investisiya qoyuluşu, nəqliyyat, enerji sahələrində əlaqələrin inkişaf etdirilməsi, Azərbaycan–Avropa İttifaqı əməkdaşlığı məsələlərinin müzakirəsi üçün yaxşı imkan yaradır.

Yakub Kulhanek Çex Respublikası əsgərlərinin Əfqanıstandan təxliyə edilməsi işində Azərbaycanın göstərdiyi köməyə görə minnətdarlığını bildirdi.

İSPANİYANIN EFE İNFORMASIYA AGENTLİYİNƏ VİDEOFORMATDA MÜSAHİBƏ

2 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 2-də İspaniyanın EFE İnformasiya Agentliyinə videoformatda müsahibə vermişdir.

M ü x b i r: Sabahınız xeyir, cənab Prezident.

İ l h a m Ə l i y e v: Sabahınız xeyir.

M ü x b i r: Mənə vaxt ayırdığınız üçün təşəkkür edirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Sizi görməyə çox şadam. Auditoriyanız qarşınızda çıxış etmək imkanına görə sizə təşəkkür edirəm.

M ü x b i r: Dərhal suallara keçək?

İ l h a m Ə l i y e v: Buyurun.

S u a l: Cənab Prezident, bir il bundan əvvəl Dağlıq Qarabağda müharibə başlandı və Siz əksər ərəzilər üzərində nəzarətə təkrarən yiyələndiniz. Noyabrda Siz mənə dediniz ki, müharibədən sonra bir araya gəlməyə və ya danışıqlar masasına qayıtmağa razı olacaqsınız. Siz indi baş nazir Paşinyanla birbaşa bir araya gəlməyə hazırsınızmı və əgər cavabınız «bəli»dirsə, bu nə zaman və hansı formatda baş verəcəkdir?

C a v a b: Bəli, sizə keçən dəfə dediyim kimi, biz hazırıq. Əslində danışıqlar və təmaslar başlanıbdir. Azərbaycan, Ermənistan və Rusiyanın Baş Nazir müavinləri səviyyəsində əməkdaşlığın formatı mövcuddur və bu format kommunikasiyaların açılması məsələsinə həsr olunubdur. Həmçinin bu yaxınlarda BMT Baş Assambleyasının sessiyası çərçivəsində Ermənistan və Azərbaycan Xarici İşlər nazirlərinin görüşü baş tutub. Bu, müharibə bitəndən sonra birinci dəfə baş vermişdir. Bizim nazirin verdiyi məlumata görə hesab edirəm ki, görüş konstruktiv və ümidverici olubdur. Bizim mövqemiz müharibə bitəndən sonra dəyişməz olaraq qalır. Biz Ermənistanla hər iki ölkənin ərazi bütövlüyünün qarşılıqlı tanınması əsasında normal münasibətlər qurmaq istəyirik. Biz dərhal sərhədlərimizin delimitasiyasına və bu proses bitəndən sonra demarkasiyasına başlamağa hazırıq. Həmçinin biz gələcək sülh sazişi üzərində Ermənistanla işləməyə başlamağa hazır olduğumuzu bildirmişik. Bütün bu təşəbbüslər tərəfimdən və digər Azərbaycan rəsmiləri tərəfindən dəfələrlə vurğulanıbdir. Lakin əfsuslar olsun ki, Ermənistan hələ də buna müsbət cavab verməyibdir. Beləliklə, bizim mövqemiz dəyişməz olaraq qalır və bəzi addımlar var, lakin hesab edirəm ki, biz bu il ərzində daha çox irəliləyişə nail ola bilərdik.

S u a l: Lakin Sizin bu gün baş nazir Paşinyanla bir araya gəlməyə heç bir niyyətiniz yoxdur?

C a v a b: Mən hazırım və mövqemi artıq ifadə etdim. Ermənistan tərəfi hazırdırsa, mən də hazırım. Bizim bir görüşümüz olub və bu görüş Rusiya Prezidenti Vladimir Putinin dəvəti əsasında bu ilin

əvvəlcə üçtərəfli formatda keçirilibdir. Mən cənab Paşinyanla o, hazır olanda istənilən zaman danışımağa hazırım. Beləliklə, mən bu müzakirələrə açıqam və hesab edirəm ki, bu, müharibənin bitdiyinin və həmin səhifənin çevrildiyinin yaxşı göstəricisi ola bilər. Bu çox vacibdir. Çünki biz hələ də Ermənistanın siyasi istəbləşməsində revanşizm cəhdlərini nümayiş etdirən bəyanatları, tarixən və beynəlxalq hüquq əsasında bizə məxsus olan əraziləri təkrar ələ keçirmək üçün gələcək planların qurulması cəhdlərini görürük və eşidirik. Buna görə Ermənistan hökumətinin iradəsi, ciddi iradəsi, tək sözlər, bəyanatlar yox, əməlləri müharibənin bitməsinə və bizim sülh dövrünə doğru irəlilədiyimizi nümayiş etdirəcəkdir.

S u a l: Lakin Ermənistan üçün hələ də Dağlıq Qarabağın statusu məsələsi vardır. Keçmişdə Siz onlara qismən muxtariyyət kimi imkanlar təklif etmişdiniz. Bu hələ də qüvvədədirmi, yoxsa artıq müzakirə predmeti deyil?

C a v a b: Səmimi desəm, son dövrdə biz Ermənistandan həmin ərazinin statusu ilə bağlı heç bir bəyanat eşitməmişik. Əfsuslar olsun ki, bu fikirlər bəzi digər ölkələr, onların yüksək səviyyəli nümayəndələri tərəfindən səsləndirilir. Bizim mövqemizə gəldikdə, mən bunu dəfələrlə bildirmişəm. Demək olar ki, 30 illik danışıqlar prosesi ərzində Azərbaycanın mövqeyi çox konstruktiv olubdur. Biz deyirdik ki – Minsk qrupunun həmsədrləri bunu çox yaxşı bilirlər – Azərbaycanda yaşayan ermənilərə müəyyən səviyyədə özünüidarəetmə verməyə hazırıq. Lakin bu mövqeni Ermənistan tərəfi həmişə rədd

edirdi və «Dağlıq Qarabağ» adlandırdıqları ərazi üçün müstəqillik tələb edirdilər. Lakin bu gün, müharibə bitəndən və münaqişə öz həllini tapdıqdan sonra bu, tək-cə mənim mövqem deyil, dünyanın, beynəlxalq ictimaiyyətin əksər hissəsinin mövqeyidir ki, artıq mövcud olmayan «qurumun» statusu haqqında danışmağın yeri yoxdur. Çünki Dağlıq Qarabağ mövcud deyil. Bizim ərazimizdə belə inzibati vahid yoxdur. Bu il iyulun 7-də mən Azərbaycanın iqtisadi zonalarının yeni konfigurasiyası ilə bağlı fərman imzaladım. Biz iki iqtisadi zona – Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi zonalarını yaratdıq və onlar bütün bu ərazini əhatə edir. Bu gün Rusiya sülhməramlılarının məsuliyyət daşdığı ərazidə – Qarabağda yaşayan 25 minə yaxın etnik erməni bizim vətəndaşlarımızdır. Onların fərqli dini və ya etnik mənşəyi olan istənilən digər Azərbaycan vətəndaşı kimi, eyni hüquqları, imtiyazları və öhdəlikləri olacaqdır. Qısaca desək, status məsələsinə qayıtmaq mümkün deyil, status yoxdur və hər kəs bu məsələni unutmaldır.

S u a l: Sizin dediyiniz kimi, sərhədlərin delimitasiyası, hərbi əsirlər, minalardan təmizləmə kimi müzakirə olunması bir çox başqa məsələlər vardır. Bu məsələlər üzərində iş necə gedir? İrəliləyiş varmı, yoxsa hər şey dayanıb?

C a v a b: «Müharibə əsirləri»nə gəldikdə, mən sizin tamaşaçılarınız üçün bu məsələyə aydınlıq gətirmək istəyirəm. Mən dəfələrlə beynəlxalq hüquq normalarına və beynəlxalq konvensiyalara istinad edərək, hansı şəxslərin müharibə əsirləri hesab oluna biləcəyi ilə bağlı danışmışam. Beynəlxalq konvensi-

yalara əsasən, belə şəxslər müharibə zamanı saxlanılmış və ya əsir götürülmüş insanlardır. Müharibə zamanı saxlanılmış bütün şəxslər müharibə başa çatan kimi tərəfimizdən dərhal qaytarılıb. Əslində biz onları Ermənistan bizim əsirləri qaytarmamış geri vermişik. Ermənistan və bəziləri tərəfindən «müharibə əsirləri» adlandırılan sonra saxlanılmış və artıq həbsdə olanlar bu kateqoriyaya daxil deyillər. Bu adamlar işğaldan azad olunmuş ərazilərə noyabrın sonunda – müharibənin başa çatmasından və Ermənistanın kapitulyasiya aktını imzalamasından iki həftə sonra göndərilənlərdir. Onlar azad etdiyimiz ərazilərdə dekabrın əvvəlində saxlanılıblar. Onlar 62 nəfərdən ibarət olub və onların bəziləri cinayətlər törədiblər. Onlar bizim hərbcilərimizə hücum edib və dörd nəfəri qətlə yetiriblər. Yəni onlar müharibə əsirləri deyil, azərbaycanlı mülki əhaliyə və hərbcilərə hücum etmək məqsədilə göndərilmiş terrorçu və diversiya qrupunun üzvləridir. Buna baxmayaraq, biz bu müddət ərzində onların bəzilərini geri qaytardıq ki, bu da xoş məramın göstəricisi idi.

Ermənistan tərəfindən işğal altında olmuş ərazilərdə basdırılmış minaların xəritələrinə gəldikdə isə, burada söhbət yüz minlərlə minadan gedir. İlkin olaraq, minalanmış ərazilərin xəritələri tərəfimizdən tələb edildikdə, Ermənistan hökuməti ən yüksək səviyyədə bəyan edirdi ki, onlarda belə xəritələr yoxdur. Müharibə bitdiyi bir ilə yaxın dövrdə Ermənistanın xəritələri bizə verməməsi nəticəsində mülki vətəndaş və hərbcilərimiz arasında 150 nəfər həlak olub və ya ağır yaralanıb. Bu yaxınlarda

bəzi xəritələr təqdim edilib, lakin həmin xəritələrin dəqiqliyi yalnız 25 faizdir.

Beləliklə, bizim tələbimiz ondan ibarətdir ki, Ermənistan bizə dəqiq xəritələr təqdim etsin. Həmin xəritələrdə minalanmış ərazilər yox – onsuz da onlar hər yerə mina basdırıblar – minaların dəqiq yerləri göstərilsin. Belə xəritələr onlarda var. Bunu etsələr, xoş niyyət nümayiş etdirsələr, biz buna adekvat cavab verəcəyik.

S u a l: Minsk qrupu vasitəçiliklə məşğuldur, ancaq kömək təklif edən digərləri də vardır. Məsələn, Avropa İttifaqı minaların təmizlənməsi və sərhədlərin delimitasiyasında yardım göstərməyi təklif edib. Bu məsələ tərəfinizdən nəzərdən keçirilirmi? Postmüharibə dövründə Avropa İttifaqı hər hansı bir rol oynaya bilərmi?

C a v a b: Bəli, biz bu təşəbbüsləri dəstəkləyirik. Bu mövzular bizim rəsmilər və Avropa İttifaqı nümayəndələri arasında çoxsaylı təmaslarda müzakirə edilir. Bundan əlavə, cari ilin yayında Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti cənab Şarl Mişelin Azərbaycana səfəri zamanı biz vəziyyəti geniş müzakirə etdik və fəal şəkildə çalışmaqla bağlı birgə niyyətimizi ifadə etdik. Avropa İttifaqı yenidənqurma və dinc mühitin yaradılması kimi müxtəlif sahələrdə təcrübəyə malikdir. Beləliklə, Avropa İttifaqı delimitasiya prosesində iştirak etmək və hər iki tərəfi razılığa gətirməklə bağlı niyyətini ifadə etdi və biz belə təşəbbüsləri dəstəkləyirik. Lakin bildiyimə görə, Ermənistan tərəddüd edir. Ermənistan Avropa İttifaqının təklifini qəbul edib-etməyəcəyi ilə bağlı qərar verməyib. Azərbaycanın möv-

qeyi isə olduqca açıqdır. Biz işləməyə hazırıq və müxtəlif səviyyəli dövlət rəsmilərimiz Avropa İttifaqı ilə təmasdadırlar. Avropa İttifaqı bizə delimitasiya, kommunikasiyaların açılması və postmüharibə dövründə inkişaf məsələlərində yardım edə bilər. Biz həmçinin Avropa İttifaqı ilə iqtisadi yardım məsələsi ətrafında müzakirələr aparırıq. Bizə məlumdur ki, Avropa İttifaqı Ermənistan üçün 2,6 milyard avro həcmində iqtisadi yardım paketinin hazırlanması prosesindədir. Bu proses artıq başa çatmış da ola bilər. Əlbəttə, bizim gözləntimiz ondan ibarətdir ki, həmin həcmdə məbləğ eyni şərtlərlə Azərbaycana da təklif edilsin. İstər qrant, istərsə də kredit – burada bərabərlik olmalıdır. Çünki işğaldan əziyyət çəkmiş olan ölkə bizik. Bizim 10 min kvadratkilometr sahəyə malik olan, tamamilə dağıdılmış ərazimiz, yüzlərlə şəhər və kəndlərimiz var. Bu səbəbdən biz, əlbəttə ki, həmin iqtisadi yardım paketinin qeyri-balanslı olmasına dair öz narahatlığımızı ifadə etdik. Hazırda biz Avropa İttifaqı ilə təmaslarımızı davam etdiririk və onlardan bizə iqtisadi dəstəklə əlaqədar təklif gözləyirik. Avropa İttifaqı çox iş görə bilər. Biz bu imkanlardan istifadə etməyə hazırıq və Avropa İttifaqına dürüst vəsi-təyi kimi etibar edirik.

S u a l: Mülki əhalinin işğaldan azad olunmuş ərazilərə nə zaman qayıda biləcəyini təxmin edirsiniz?

C a v a b: Əlbəttə, burada ilk maneə minalardır. Ərazilər minalardan təmizlənməyincə biz insanları geri qaytara, həyatlarını təhlükə altında qoya bilmərik. Dəfələrlə dediyim kimi, bu işdə bizim əsas

rəqibimiz zamandır. Biz minalardan təmizləmə işi-
ni özümüz həyata keçiririk. Biz Minatəmizləmə
Agentliyimizin heyətini artırmışdıq. Bu prosesdə işti-
rak edən hərbiçilərimizin də sayı artırılıb. Lakin bu,
vaxt tələb edir. Bununla belə, minaları təmizlədiyimiz
yerlərə gəldikdə, biz mülki əhali üçün artıq qəsəbələri,
şəhərləri və kəndləri tikməyə başlamışdıq. Birinci gör-
düyümüz iş tələbatların və infrastrukturun tam nəzər-
dən keçirilməsi oldu. Elektrik enerjisi infrastrukturunu
bu ilin sonuna, yəni bir neçə aydan sonra tam hazır
olacaq. Eyni zamanda, yollara və su təchizatına aid
olan məsələlər də vacibdir. Biz artıq bir neçə ay əvvəl
pilot layihə olaraq, kəndlərdən birinə sərmayə qoy-
mağa başlamışdıq və ola bilsin, bu ilin sonuna və ya
gələn ilin əvvəlinə həmin kənd ilk sakinləri qəbul edə
biləcək. Bu proses artıq gedir. Bütün şəhərlər üçün
baş planlar hazırlanır, sonra isə kəndlər üçün bunu
edəcəyik. Azad olunmuş ərazilərin yenidən qurulma-
sına yalnız bu il üçün 1 milyard 300 milyon dollar
həcmində vəsait ayırmışdıq.

Beləliklə, bunun başlanmasının dəqiq vaxtını
söyləmək çətindir. Lakin proses mərhələli şəkildə
başlayacaq. Qeyd etdiyim kimi, birinci mərhələ bir
neçə ay davam edəcəkdir.

**S u a l: Müharibə zamanı Türkiyə sizə dəstək ver-
di. Rusiya atəşkəs üçün vasitəçi kimi çıxış etdi və
sülhməramlıları göndərdi. Fikrinizcə, müharibə regi-
onda güc balansını dəyişdimi?**

C a v a b: Bəli, Türkiyə lap başlanğıcdan bizə dəstək
verdi. Biz müharibənin ilk günlərindən verdiyi
siyasi və mənəvi dəstəyə görə Türkiyə hökumətinə

çox minnətdarıq. İndi isə, müharibə bitdikdən sonra Türkiyə və Rusiya gələcək regional inkişafda və sabitlikdə çox mühüm rol oynayırlar. Bildiyiniz kimi, Rusiya və Türkiyə Qarabağ bölgəsinin Ağdam rayonunda Birgə Monitorinq Mərkəzini yaradıblar. Rusiya sülhməramlıları erməni əhalinin yaşadığı yerlərdə sülhün mühafizəsi tədbirlərini görürlər. Beləliklə, artıq yeni reallıqlar yaranıb. Hər bir ölkə həmin reallıqları nəzərə almalıdır. Azərbaycan ilə Ermənistan arasında güclər balansı hələ xeyli il bundan əvvəl dəyişib. Biz öz potensialımızı da, Ermənistanın potensialını da bilirdik. Ola bilsin, Ermənistan hökuməti Azərbaycanın qarşısında şanssız olduğunu, əraziləri dinc yolla boşaltmadığı təqdirdə ciddi çətinliklərlə üzləşəcəyini real şəkildə qiymətləndirə bilmədi. Düşünürəm ki, bu gün Türkiyə və Rusiya Azərbaycanın iki qonşusu kimi – yeri gəlmişkən, onlardan biri Ermənistanın da qonşusudur – sabitlik, təhlükəsizlik və gələcək inkişaf sahəsində çox mühüm rol oynayırlar. Yəqin bilirsiniz, bu yaxınlarda iki ölkə prezidentlərinin görüşü oldu. Digər məsələlərlə yanaşı, onlar Ermənistanla Azərbaycan arasında vəziyyəti müzakirə etdilər. Biz hər iki ölkənin rolunu çox müsbət, sabitləşdirici rol kimi dəyərləndiririk. Fikrimcə, bu, yeni regional əməkdaşlıq düsturunun özəyini təşkil edir.

S u a l: Elə mən də dəqiqliklə bunu soruşmaq istəyirdim. Yəni sabitlik, eləcə də Cənubi Qafqazın üç dövləti və onların qonşuları – Türkiyə, Rusiya və İranla fəal regional əməkdaşlıq... Elə deyilmi?

C a v a b: Bəli, biz «3+3» regional əməkdaşlıq platformasına dair Türkiyə Prezidentinin təklifini dəstəklədik. Ermənistan hələ ki, cavab verməyib. Görürsünüz, Ermənistan yenə də qeyri-konstruktiv mövqə sərgiləyir. Lakin biz bu təklifi tam dəstəkləyirik. Bu nəinki müharibədən sonrakı məsələlərə, eləcə də, ümumiyyətlə, bizim bölgədə regional inkişafa xidmət edəcək. Çünki əgər biz regionun 6 ölkəsi arasında belə əməkdaşlıq formatını yaratmağa müvəffəq olsaq, bu hər hansı yeni düşmənçilik hərəkətlərinə qarşı əsas zəmanət olacaq. Bu, regional əməkdaşlığın mühüm amilinə çevriləcək və çox fayda gətirəcək. Təkcə Azərbaycanın güclü təşviq etdiyi kommunikasiyaların açılması sayəsində biz region ölkələri arasında dərhal ticarət dövriyyəsini artırmağa, on minlərlə iş yeri açmağa bilərik. Bu, yalnız kommunikasiyaların açılması sayəsində olacaq. Bununla belə, qarşılıqlı ticarəti gücləndirsək, müsbət dinamikaya diqqət yetirərsək regionumuz gərginlik məkanından sabitlik və sülh regionuna çevriləcək.

S u a l: Sonuncu sualım. Əməkdaşlıq haqqında danışdıqda, Azərbaycan ötən ilin sonunda Cənubi Avropa ölkələrinə təbii qazı nəql etməyə başlayıb. Hazırda Avropanın qaz bazarında ehtiyatda saxlanılan qazın həcmi çox aşağı düşüb. Qiymətlər isə sürətlə qalxır. Bu halda, Sizin ixracı artırmaq niyyətiniz varmı? Avropaya əlavə nə qədər qaz nəql edə bilərsiniz?

C a v a b: Biz təbii qazımızı Avropaya ixrac etməyə ötən ilin son günü – dekabrın 31-də başladıq. Həmin vaxtdan etibarən ixracımızın profili artmaq-

dadır. Biz uzun illər – 15 il ərzində Avropa bazarında etibarlı neft təchizatçısıyıq və hər hansı fasilə olmayıb. İndi isə təbii qazın etibarlı təchizatçısı kimi, öz rolumuzu oynayırıq. Bizim təbii qazın qiyməti digər mənbələrdən daxil olan qazdan ucuzdur. Bu qaz yeni mənbədən gəlir. «Cənub Qaz Dəhlizi»nin vacibliyi nəinki əlavə qaz həcmələri, o cümlədən alternativ mənbə olması ilə izah edilir. Bu, enerji təhlükəsizliyi məsələsidir. Biz Avropa istehlakçılarına göndərdiyimiz qazı artıq müqavilə əsasında satmışıq. Əgər Avropa istehlakçılarından əlavə tələbat olarsa, biz danışıqlara başlamalıyıq, çünki siz əvvəlcə qazı satmalısınız, sonra onu hasil etməlisiniz. Adətən, qaz biznesində fəaliyyətin ardıcılığı belədir.

Azərbaycanda təbii qazın təsdiq edilmiş ehtiyatları 2,6 trilyon kubmetrdir. Belə həcm öz istehlakımız və ixrac üçün ən azı 100 ilə kifayət edər. Hazırda yeni yataqların kəşf edilməsi mərhələsindəyik. Azərbaycanın neft və qaz sektoruna böyük enerji şirkətləri arasında maraq artır. Biz həcmi və hasilatı artırma biləri, lakin bunun üçün hazırda danışıqlara başlamalıyıq və yeni müqavilələri imzalamalıyıq. Sonra isə daha çox hasilata sərmayə yatıracağıq.

S u a l: Lakin bu qış üçün o mümkün deyil, düzdür?

C a v a b: Texniki və kommertiya baxımından mümkün deyil. Cəmi bir və ya iki ay qalır. Lakin əgər indi başlasaq, fikrimcə, biz növbəti qış üçün hazır olacağıq. Həcmələrin artırılması üçün potensial var və üstəgəl, biz özümüz və xarici investorlar hazırda bərpa olunan enerjiyə sərmayə yatırırıq. Bu

səbəbdən, özümüz istehlak etdiyimiz təbii qazı ixraca yönəldə biləcəyik, çünki bunu Günəş və külək enerjisi ilə əvəz edəcəyik. Beləliklə, qeyd etdiyim kimi, bu halda potensial çox böyükdür. Boru kəməri istismar edilir. Gələcəkdə biz təchizatımızın coğrafiyasını Avropada Balkanlara və Şərqi Avropanın bir sıra digər ölkələrinə qədər genişləndirə bilərik. Bu, istehlakçılar və bizim üçün, o cümlədən şirkətlər və hər kəs üçün enerji təhlükəsizliyi baxımından yaxşı olardı.

M ü x b i r: Cənab Prezident, çox sağ olun. Çox təşəkkür edirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ olun, sizə uğurlar arzu edirəm.

TƏRTƏR, BƏRDƏ VƏ CƏBRAYIL RAYONLARINA SƏFƏR

3 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər, Bərdə və Cəbrayıl rayonlarında səfərdə olmuşdur.

Dövlət başçısı oktyabrın 3-də Tərtər şəhərinin mərkəzində ulu öndər Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edərək, önünə gül dəstəsi qoydu.

Suqovuşan qəsəbəsinə və Talış kəndinə gedən avtomobil yollarının açılışı mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsinə və Talış kəndinə gedən avtomobil yollarının açılışı mərasimində iştirak etmişdir.

Ümumi uzunluğu 28,5 kilometr, eni 9 metr olan yol 2 hərəkət zolağından ibarətdir. Suqovuşan qəsəbəsinə və Talış kəndinə gedən avtomobil yolları uzun müddət düşmənlər tapdığı altında olduğundan tamamilə sıradan çıxmış və dağılmışdır.

Yolda aparılmış tikinti işləri inşaat norma və qaydalarının tələblərinə uyğun yüksək keyfiyyətlə həyata keçirilib. Yolboyu layihə üzrə avtobus dayanacaqları inşa edilib, hərəkətin normal təşkili üçün digər

zəruri infrastruktur yaradılıb. Suqovuşan qəsəbəsinə və Talış kəndinə gedən avtomobil yolları ötən əsrin 70-ci illərində Suqovuşan su anbarının tikintisi ilə əlaqədar ulu öndər Heydər Əliyevin tapşırığına əsasən inşa ediləbdir.

Suqovuşan–Xan arxının 37 kilometr betonlama işinin layihəsi də artıq hazırlanıb. Suqovuşanın işğaldan azad olunması ilə Bərdə, Goranboy, Naftalan, Yevlax, Ağcabədi rayonları daxil olmaqla, təxminən 30 min hektara yaxın əraziyə ilk dəfə su verilib. Bu da fermerlərə növbəli əkini təmin etməyə imkan yaradıb. Fermerlər artıq iki mərhələdə işləyə bilirlər.

Talış–Tapqaraqoyunlu–Qaşaltı–Naftalan avtomobil yolunun təməlqoyma mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər rayonunda Talış–Tapqaraqoyunlu–Qaşaltı–Naftalan avtomobil yolunun təməlini qoymuşdur.

Tərtərin Talış kəndindən Goranboy rayonunun Tapqaraqoyunlu kəndini keçməklə, Naftalan şəhərinə doğru yeni yolun inşası yolboyyu yerləşən yaşayış məntəqələri sakinlərinin rahat gediş-gəlişini təmin etməklə bərabər, bölgənin sosial-iqtisadi inkişafına töhfə verəcəkdir. Bu yolun istifadəyə verilməsi nəticəsində Tərtər şəhəri ilə yanaşı, alternativ olaraq, Naftalan şəhərindən də bu istiqamətdə hərəkət etmək mümkün olacaqdır. Yolun ümumi uzunluğu 22 kilometr təşkil edəcəkdir.

Talış kəndində Azərbaycan bayrağı dalğalandı

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər rayonunun Talış kəndində Azərbaycanın Dövlət bayrağını ucaltmışdır.

İ l h a m Ə l i y e v: Talış kəndi düz bir il bundan əvvəl Azərbaycan Ordusu tərəfindən işğalçılardan azad edilib. Bir ildən sonra mən buradayam, Azərbaycan torpağında, azad edilmiş Talış kəndində və Azərbaycanın Dövlət bayrağını Talış kəndində ucaltmışam.

Bir il bundan əvvəl burada şiddətli döyüşlər gedib, şəhidlərimiz olub. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Talış kəndinin işğaldan azad edilməsi uğurlu əməliyyatlarımız sırasında xüsusi yerə malikdir. Çünki burada çox güclü istehkamlar qurulmuşdu, düşmən burada bir neçə müdafiə xətti qurmuşdu və əlbəttə ki, bizi buradan gözləyirdi. Bir çox əməliyyatlarda biz düşmənin gözləmədiyi yerlərdən əks-hücum etmişdik. Ancaq bu istiqamətdə, burada döyüş meydanı kifayət qədər ensizdir, kifayət qədər məhduddur və təbii ki, düşmən bizi burada gözləyirdi. Biz də gəldik, heç nəyə baxmadan gəldik. Qan tökərək, şəhidlər verərək gəldik, Talış və Suqovuşan kəndlərini düz bir il bundan əvvəl işğaldan azad etdik. Bu bizə çox böyük strateji üstünlük verdi. Bu bir daha göstərdi ki, Azərbaycan Ordusunun qabağında Ermənistan ordusu acizdir, dayana bilməz və Qələbə uzaqda deyil. Bu gün Azərbaycanın suverenliyi bu bölgədə tam təmin edilib, bir il ərzində böyük infrastruktur işləri görülüb. Əsas odur ki, burada Azərbaycan vətəndaşları sülh, əmin-

amanlıq şəraitində yaşayacaqlar. Əlbəttə ki, biz Talış kəndini bərpa edəcəyik, buraya həyat qaydadacaqdır.

**Talış kəndində ermənilər tərəfindən
dağıdılmış alban-udi kilsəsini ziyarət**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtər rayonunun Talış kəndində ermənilər tərəfindən dağıdılmış alban-udi kilsəsini ziyarət etmişdir.

İlham Əliyev: Bu da qədim alban kilsəsidir. Görün ermənilər bu kilsəni nə günə salıblar. Sonra da deyəcəklər ki, guya bu, erməni kilsəsidir. Erməni kilsəsi olsaydı, bu günə salardılar?! Bura tarixi abidə kimi qorunacaq – Azərbaycanda bütün dini abidələr dövlət tərəfindən qorunur. Bütün dini konfessiyaların abidələri bundan sonra da qorunacaqdır. Biz bu qədim alban kilsəsini də bərpa edəcəyik. Ermənilər 30 il ərzində bu bölgəni ancaq dağıdıblar.

Müstəqim Məmmədov (*Tərtər Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı*): Buranı özləri suvayıblar ki, alban-udi kilsəsi olduğu bilinməsin. Yəni saxtakarlıq ediblər.

İlham Əliyev: Ancaq saxtakarlıq. Bütün dünya da görsün ki, ermənilər alban kilsəsini nə günə qoyublar.

**Talış kəndində yerləşən rus pravoslav
kilsəsini ziyarət**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Talış kəndində ermənilər tərəfindən dağıdılmış rus pravoslav kilsəsini ziyarət etmişdir.

İlham Əliyev: Bu da Talış kəndində yerləşən rus pravoslav kilsəsidir. Bunu da ermənilər dağıdıblar. Görün nə gündədir, daşları da, divarları da söküblər. İndiki vəziyyəti, bax, budur. Biz bu kilsəni də bərpa edəcəyik, təmir edəcəyik. Ermənilərdən fərqli olaraq, biz bütün dini abidələrə hörmətlə yanaşırıq.

Bu binalar isə onların hərbi hissəsi olub.

SUQOVUŞANIN İŞĞALDAN AZAD OLUNMASININ İLDÖNÜMÜ MƏRASİMİ

3 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Suqovuşan qəsəbəsinin düşmən işğalından azad edilməsi münasibətilə Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsində Azərbaycanın Dövlət bayrağını ucaltmışdır.

Sonra dövlət başçısı çıxış etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

Bir il bundan əvvəl, oktyabrın 3-də Suqovuşan qəsəbəsi işğaldan azad edildi. Bu çox əlamətdar hadisə idi, müharibənin ilk günlərində strateji qəsəbəni işğaldan azad etmək böyük uğurumuz idi, böyük qələbəmiz idi. Bu qəsəbənin işğaldan azad edilməsi zamanı şəhidlərimiz olub, qazilərimiz olub. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin, yaralananlara şəfa versin.

Biz keçən ayın 27-də Anım Gününü keçirərkən Vətən uğrunda həlak olmuş qəhrəman şəhidlərimizin xatirəsini bir daha böyük hörmətlə yad etdik.

Suqovuşan qəsəbəsinin azad edilməsi strateji nöqtəyi-nəzərdən çox böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Çünki bu qəsəbənin yerləşməsi müharibənin gedişatında önəmli rol oynayırdı və qəsəbənin əlimizdə

olması bizə gələcək əməliyyatlarımızda üstünlük təşkil edirdi. Düşmən yəqin ki və təbii ki, bilirdi, biz bu istiqamətdən hərəkətə keçəcəyik. Talış kəndi və Suqovuşan qəsəbəsi bir gündə – keçən il oktyabrın 3-də işğaldan azad edildi. Burada çox güclü istehkamlar qurulmuşdu, bir neçə müdafiə xətti təşkil edilmişdi. Bütün strateji yüksəkliklərdə, qəsəbəyə gedən yüksəkliklərdə düşmən yerləşmişdi. Azərbaycan Ordusu böyük qəhrəmanlıq və fədakarlıq göstərərək, şiddətli döyüşlər nəticəsində Talışı və Suqovuşanı işğaldan azad etdi. Suqovuşan qəsəbəsinin və Talış kəndinin azad edilməsinin digər əhəmiyyətli tərəfi ondan ibarətdir ki, birinci azad edilmiş kəndlərdən sonra – birinci kəndlər sentyabrın 27-də, müharibənin ilk günündə azad edilmişdi – 6 kənd – oktyabrın 3-nə qədər hər hansı bir yaşayış məntəqəsi azad edilməmişdi. Bunun təbii səbəbləri var idi, hazırlıq gedirdi, manevrlər gedirdi, şiddətli döyüşlər gedirdi. Ancaq müharibənin ilk günündə əldə edilmiş qələbələrdən sonra növbəti yaşayış məntəqələrinin azad edilməsi ordumuza, xalqımıza əlavə güc, mənəvi güc verdi və müharibənin 7-ci günündə 8 kəndin azad edilməsi, o cümlədən keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ərazisində yerləşən bu kəndlərin azad edilməsi bizə böyük mənəvi üstünlük verdi.

Bu kəndlərin strateji əhəmiyyəti ondadır ki, burada düşmənin çox böyük canlı qüvvəsi yerləşmişdi. Bu kəndlərin azad olunması bizim bu bölgədəki strateji yollara da nəzarətimizi təmin etdi və düşmənin canlı qüvvəsinin hərəkəti üçün, manevrləri üçün çox böyük problemlər, məhdudiyətlər

yaradıldı. Talış kəndinin və Suqovuşan qəsəbəsinin yerləşdiyi ərazidə düşmənin çox böyük canlı qüvvəsi yerləşmişdi və demək olar ki, müharibənin son gününə qədər bu canlı qüvvə digər əməliyyatlarda iştirak edə bilmirdi. Birinci növbədə, ona görə ki, strateji yollar artıq bizim nəzarətimizdə idi, ikincisi, ona görə ki, əgər buradan düşmən öz canlı qüvvəsini başqa yerlərə çəksəydi, əlbəttə, Azərbaycan Ordusu bu istiqamətdə bundan sonra da xeyli irəliləyə bilərdi. Ona görə bizim taktiki addımlarımız və manevr etmək imkanlarımız düşünülmüş addımlar idi və demək olar ki, burada düşmənin böyük bir hərbi birləşməsi iflic vəziyyətdə qalmışdı.

Suqovuşan qəsəbəsinin əhəmiyyəti ondadır ki, burada Suqovuşan su anbarı yerləşir. Su anbarının çox böyük strateji əhəmiyyəti vardır. Bu su anbarı Sərsəng su anbarı ilə bərabər ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1976-cı ildə inşa edilmişdir. Bu su anbarlarının əsas məqsədi keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin inzibati hüdudlarının kənarında yerləşən rayonlara – Tərtər, Bərdə, Ağdam, Goranboy və digər rayonlara su vermək idi. İşğal zamanı mənfur düşmən bizə qarşı ekoloji terror – su terroru da törədirdi. Hətta Avropa Şurası Parlament Assambleyasının sessiyalarının birində bu məsələ ilə bağlı xüsusi məruzə təqdim olunmuşdu və qətnamə qəbul edilmişdi. Ermənistan dövləti ittiham edilmişdi və bu bizim böyük uğurumuz idi. Təsadüfi deyil ki, ondan sonra bu məruzəni hazırlayanlara qarşı erməni lobbi təşkilatları mənəvi terror siyasəti aparmağa başlamışdı.

İşğal dövründə ermənilər yay mövsümündə suyu kəsirdilər, qış mövsümündə isə suyu buraxırdılar. Yayda bizim kəndlilərimiz, fermerlərimiz susuz qalırdı, qışda isə suyu buraxıb daşqınlara səbəb olan təbii fəlakət törədirdilər. Yəni bu bir daha göstərir ki, biz hansı çirkin düşmənlə üz-üzəydik. Onlar bütün imkanlardan istifadə edib bizə daha böyük ziyan vurmaqla məşğul idilər. Suqovuşan qəsəbəsinin azad edilməsi və su anbarının bizim nəzarətimizə keçməsi nəticəsində artıq Ermənistan dövlətinin bu imkanları da onların əlindən çıxdı. İndi buraya biz hakimik. Bu il Suqovuşan su anbarından istifadə edərək, 30 il ərzində ilk dəfə olaraq Tərtər və digər rayonlara su verildi. Bu günə qədər suvarılmayan, yaxud da ki, az suvarılan 30 min hektar torpağa bu qəsəbənin azad edilməsi nəticəsində su verildi və indi kanallarda təmir işləri gedir. Bizim azad edilmiş torpaqlarda – Şərqi Zəngəzur və Qarabağ iqtisadi zonalarında mövcud olan su ehtiyatlarının səmərəli şəkildə istifadəsi ilə bağlı konkret addımlar atılır və çox ciddi proqram icra edilməkdədir. Artıq su mənbələrinin bütün xəritələri tərtib edilib və yeni su anbarlarının tikintisi gündəlikdə duran məsələdir.

Vaxtilə sovet dövründə su anbarının yanında ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən iki su-elektrik stansiyası inşa edilmişdi. Müharibə zamanı düşmənlər bu stansiyaları da dağıtmışdır. Kəlbəcər və Laçın rayonlarında müharibə zamanı və müharibədən sonra, onlara bu rayonlardan çıxmağa verilmiş vaxtda, ermənilər 30-dan çox su-elektrik stansiyasını dağıt-

mışdılar. İndi onların bərpası gedir. O cümlədən ilk növbədə, «Suqovuşan-1» və «Suqovuşan-2» su-
elektrik stansiyalarının bərpası ilə bağlı işlər gö-
rülməyə başlanmışdır və artıq bu stansiyalar işlək
vəziyyətdədir. Onlar yenidən quruldu, yenidən tikildi.
Bu bir daha bizim gücümüzü və siyasətimizi göstərir.
Biz infrastruktur layihələrinin icrası ilə bağlı çox ciddi
addımlar atırıq və müharibənin başa çatmasından
hələ bir il keçməyib, görün nə qədər böyük işlər
görlür. Bu bölgəni elektrik enerjisi və su ilə təmin
etmək üçün Suqovuşan qəsəbəsinin xüsusi əhəmiyyəti
vardır. Bu qəsəbənin azad edilməsinin digər önəmli
tərəfi, bir daha demək istəyirəm ki, mənəvi-psixoloji
üstünlüyümüzün daha da möhkəmləndirilməsidir.

Əgər müharibənin xronologiyasına baxsaq, gö-
rərik ki, sentyabrın 27-də 6 kənd, Murovdağ silsi-
ləsi, Ağdərə dağları, oktyabrın 3-də 8 kənd, o cüm-
lədən Suqovuşan qəsəbəsi və Taliş kəndi, oktyabrın
4-də isə bir çox kəndlər azad edilib, o cümlədən Cəb-
rayıl şəhəri.

Yəni bu, ordumuza əlavə güc verdi, mənəvi ruh
verdi. Bu mənəvi üstünlüyü biz müharibənin son
gününə, son dəqiqəsinə qədər saxladıq. Baxmaya-
raq ki, düşmən təbliğatı taktiki geriləmə haqqında
gecə-gündüz yalan informasiyalar yayırdı, bu haq-
da cəfəng məlumatlar ötürürdü, düşmən artıq başa
düşməyə başladı ki, onların bütün təbliğatı, bütün
yalanları sadəcə olaraq, uydurmadır. Bu, dünya
hərb praktikasında yəqin ki, bir yenilikdir. Onlar
artıq götürdüyümüz şəhər və kəndlərimizi döyüş gedən
kənd və şəhərlər kimi təqdim edirdilər. Ancaq real

həyatda, real döyüşlərdə artıq hər kəs hər şeyi görürdü. O cümlədən Ermənistan ordusunda xidmət edən şəxsi heyət görürdü ki, biz qələbə çalırıq, biz qabağa gedirik, bizi heç bir qüvvə dayandıra bilməz. Əgər hərbi nöqtəyi-nəzərdən götürülməsi, demək olar ki, mümkünsüz sayılan Talış və Suqovuşan Azərbaycan Ordusu tərəfindən götürülərsə, onlar tam yəqin edə bilərdilər ki, bundan sonra da Qələbə salnaməmiz davam edəcəkdir.

Ermənistan ordusu, onların şəxsi heyəti dərin mə-nəvi-psixoloji sarsıntı içində idi. Onların gözü qorxmuşdu və bundan sonrakı dövrdə – oktyabrın 3-dən müharibənin son dəqiqələrinə qədər Ermənistan ordusu qorxu içində idi. Təsadüfi deyil ki, Ermənistan ordusunda 10 mindən çox fərari var idi. Onlar görürdülər ki, bizim qabağımızda dura bilmirlər. Görürdülər ki, onların hakimiyyəti onlara yalan danışır, onları ölümə göndərir. Mənasız əməliyyatlar həyata keçirir və bu əməliyyatların nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələrinin şəxsi heyəti faktiki olaraq, qurban kimi verilir. On min fərari olan ordu, əlbəttə ki, müqavimət göstərə bilməzdi.

Bundan sonrakı dövrdə Azərbaycan Ordusunun, Silahlı Qüvvələrimizin şanlı Zəfər yürüşü davam etdi. Düzdür, bəzi yerlərdə Ermənistan tərəfi dirəniş göstərirdi, müqavimət göstərirdi, bəzi yerlərdə bizə çətinliklər yaradırdı. Amma bu müharibədir. Özü də 30 il ərzində böyük istehkamlar qurmuşdular – bu dağlara baxın, bunlar hamısı təbii istehkamlardır – onların özlərini müdafiə etmək üçün imkanları var idi. Ancaq artıq bilirdilər ki, bizim

qabağımızda dura bilməzlər. On min fərari artıq hər şeyi göstərir.

Bu fərarilərin içində Ermənistanın keçmiş prezidenti Serjik Sarkisyan da var idi. Bu yaxınlarda mənə verilən məlumata görə, o haradasa Azərbaycan haqqında, ulu öndər haqqında öz səviyyəsinə uyğun çirkin sözlər ifadə edib. Birinci fərari elə odur. Çünki o, müharibə zamanı Xankəndinə soxulmuşdu, guya orada hansısa işlər görəcək. Amma görəndə ki, Azərbaycan Ordusu artıq gəlir və onun qulağından tutub Bakıya gətirə bilər, qorxaqcasına oradan fərari kimi qaçmışdır. Mən ona Serjik Sarkisyan ona görə demirəm ki, onu alçaltmaq istəyirəm. Bu onun əsl adı və soyadıdır. Bizim arxivlərimizdə bu məlumatlar vardır. Onun «metrika»sında, yəni doğum haqqında şəhadətnaməsində, onun komсомol билетində Sarkisyan Serjik yazılıbdır. Sonra bunu edib Sarkisyan Serj. Guya «Serj», necə deyər-lər, məqbul bir addır.

Bu adam ömürboyu oğru, cinayətkar, saxtakar, xain, satqın, fərari kimi tanınıb. Serjikin oğurluğu haqqında Ermənistanda bilməyən yoxdur. Bu gün onunla əlbir olan «müharibə qəhrəmanları» artıq ya həbsdə, ya cəhənnəmdədirlər. «Tuşonka» satan və artıq cəhənnəmdə yanan, Serjikin sağ əli olan «general» Ermənistan ordusunun və Serjikin əsl simasını göstərir. Müharibə zamanı «tuşonka» satan general hansı sözlərə layiqdir? Serjikin sağ əli olan, müharibə dövründə müdafiə naziri vəzifəsində çalışan hərbi cinayətkar bu yaxınlarda Ermənistanda oğurluğa görə həbs edildi. Nasaz silahlar alırdı, pullarını

da qoyurdu cibinə. Bu haqda bizdə kifayət qədər məlumat var, həm müharibədən əvvəl, həm müharibə zamanı hansı əməllərdən çıxırdılar. Ayaqları altında torpaq yanırıdı, Azərbaycan Ordusu hər gün irəli gedirdi, Ermənistanın müdafiə naziri kontraktlar imzalayıb, nasaz silahlar aldırıb, qiymət fərqi də cibinə qoyurdu. Onlar Serjikin yetirmələridir, onun kimi oğrulardır.

Mən deyəndə ki, Serjik hərbi cinayətkardır, bunu təkcə mən demirəm, bunu bölgə ilə tanış olan bütün qərəzsiz və müstəqil politoloqlar, jurnalistlər deyirlər. Britaniyalı jurnalistə verdiyi müsahibədə demişdi ki, Xocalı soyqırımını şəxsən özü törədib və izahatını da vermişdi – azərbaycanlılar bilməlidirlər ki, Ermənistan ordusu dinc əhaliyə qarşı silah qaldıra bilər. Bu qanlı cinayətkar Serjik Sarkisyanıdır. Xain deyirəm, bu, təhqir deyil. O, addımbaşı xəyanət edib. Birincisi, çörəyini yediyi Azərbaycan xalqına. İkincisi, onun rəhbəri olan keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinci katibi Gevorkova. Sarkisyan onun yavəri olub, onun qovluq daşığı olub. Bu onun tərcümeyi-halında da var, bəlkə də onu sildirib, amma bizim arxivlərdə var. Çünki onun vəzifələrə təyin olunması Bakıdan keçirdi. Bizim arxivlərdə hər şey var. Serjik Sarkisyan Boris Gevorkovun rəsmən köməkçisi vəzifəsini daşıyırdı, amma faktiki olaraq, nöqəri, kabab bişirəni və istirahət məclislərinin təşkilatçısı funksiyasını yerinə yetirirdi. Sonra nə oldu? Sonra separatist hərəkət başlayan kimi, Serjik Gevorkovu satdı, xəyanət etdi. Bu, ikinci xəyanət. Üçüncü xəyanət onun rəhbəri olan Köçəryana qarşı

idi. İndi Ermənistanda bunu bilməyən yoxdur. Serjiki qulağından tutub vəzifələrə gətirən Köçəryan olubdur. Bütün vəzifələrə onu Köçəryan təyin edibdir. Prezident vəzifəsinə də zorla o, təyin etdiribdir. Halbuki erməni xalqı Serjikə nifrət edirdi. Ondan sonra nə oldu? Heç bir il keçmədi Köçəryanı artıq kənara qoydu, heç telefonlarına da cavab vermirdi. Görün bu nə qədər alçaq xislətli bir ünsürdür.

Müharibə ilə bağlı təhlillər onu bir daha göstərir ki, bu müharibənin uduzan tərəfi məhz Serjik Sarkisyan və onun kimilərdir. İndi o, məğlubıyyəti Paşinyanın üstünə atmaq istəyir. Guya Paşinyan günahkardır. Paşinyan 2018-ci ildə hakimiyyətə gəlib. O cəmi iki il ərzində ordu yarada bilərdi? Yaxud da ki, «məhkəm», «güclü» ordunu dağıda bilərdi? Bu ordunu yaradan Serjiktir. Serjik Ermənistanda müdafiə naziri olub. Serjik Ermənistanda baş nazir olub. Prezident Administrasiyasının rəhbəri olub, Təhlükəsizlik Nazirliyinin rəhbəri olub. Prezident olub 10 il ərzində. Bu ordunu yaradan Serjik deyil, kimdir? Biz o ordunu məhv etməklə, Serjiki və onun kimi ünsürləri məhv etdik. Qoy o, bu məğlubıyyəti Paşinyanın üstünə atmasın. Paşinyan nə edib, o başqa məsələdir. Ancaq biz Serjiki məğlub etmişik, onu diz çökdürmüşük, onun belini qırılmışıq. O bizim qabağımızda, onun qurduğu ordu bizim qabağımızda diz çöküb. Bu gün mən buradayam, Ali Baş Komandan kimi, keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ərazisindəyəm. Serjikin kişiliyi çatırsa, gəlsin bura. O, kişilikdən danışır. Qafqazda kişilikdən danışır. Birincisi, Qafqaza onun millətinin heç

bir aidiyyəti yoxdur. Onlar gəlmədirlər, haradan gəliblər, hamı yaxşı bilir. İkincisi, kişilikdən danışdınsansa, gəl kişi kimi buraya. Bax, mən burada dayanmışam. Sənin «Madagiz» adlandırdığın Suqovuşanda dayanmışam. Kişiliyin varsa, gəl buraya. Yoxsa orada – İrəvanda oturub banlamaqla özündən qəhrəman düzəldə bilməzsən. Demişəm bir dəfə, hələ sinəsində gəzdirdiyi o dəmir-dümlərləri zibil yeşiyinə atsın. Onların heç bir qəpik də qiyməti yoxdur. Ona ən yaxşı cəzanı da erməni xalqı verib, 2018-ci ildə bir təpiklə onu vəzifədən qovub. 2018-ci ildə seçkilərdə növbəti saxtakarlıq törədərək, özünə 50 faizdən çox səs yazdırıb. Bu cinayətin şəriki ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosudur. Çünki onlar Serjikle əlbir olaraq – bilmirəm, sövdələşmə nəyin əsasında olub, amma təxmin edə bilərəm – onun qələbəsini tanıyıblar. Bu adamı Ermənistanda kütləvi surətdə lağa qoyurlar, ələ salırlar, ona nifrət edirlər. O, seçkilərdə özünə 50 faizdən çox səs yazdırır, özünü baş nazir təyin etdirir və ATƏT də buna göz yumur, buna razılıq verir. Bax, iki saxtakar – biri ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosu, hansı ki, Azərbaycana hər zaman xor baxır, biri də Serjik. Nə oldu? Erməni xalqı qalxdı. Erməni xalqı qalxıb bir təpiklə onu vurub atdı çölə. Ondən sonra nə etdi? Ondən sonra məzlumcasına gəlib dedi ki, mən haqlı deyildim, Nikol haqlı idi. Özünə kişi deyən adam belə söz deyər?! Özünə kişi deyən adam bu qədər özünü alçaltdır?! Bax, bunu belə heç ediblər. Ondən sonra iki il ərzində ağzına su alıb

susmuşdu. Nə qədər onu təhqir etdilər. Nə qədər onun cinayətkar qohumlarını həbs etdilər. Xarıcdə gizlənmiş və Kolumbiyanın, ya da Qvatemalanın pasportunu almış bir yaxın qohumu var, adını da dəyişdirmişdi. Necə ki, vaxtilə Serjik özünü «Serj» edib. Qohumu da özünə bir ad verib – «Qonzales». Qulağından tutub gətiriblər və həbs ediblər. Qorxusundan susub, nə desin? Mühəribədən sonra yenə baş qaldırır. Mühəribə olmasaydı, bu acı məğlubiyyət olmasaydı, Serjik də indi həbsxanada idi. Onun kimi oğru bizim bölgədə bəlkə də hələ doğulmayıb.

Bu gün İrəvanda oturub, öz çirkin ağzını açıb mənim atamın haqqında söz demək ona çox baha başa gəlir. Artıq onun qulağından tutub dartmağımıza az qalmışdı. O da yenə haradansa öyrənib, bilib və Xankəndidən qaça-qaça gedib oturub İrəvanda. Bu yaxınlarda keçirilmiş seçkilərdə heç 5 faiz səs toplaya bilməyib. Görün erməni xalqı bu məxluqa nə qədər nifrət edir ki, hətta mühəribədə günahkar sayılan iqtidara daha çox səs verdi, nəinki ona. Odur ki, bir də deyirəm, bax, mən buradayam, Suqovuşandayam, mən Şuşadayam, mən Hadrutdayam, mən Xocavənddəyəm, hər yerdəyəm. Siz haradasınız?! Cəhənnəmdə, gorbəgər statusla bir yerdə. Vəssalam, qurtardı, bitdi.

Bu sözləri deməklə, təkcə öz çirkin ağzını açaraq cəfəng sözləri deyən, naftalin qoxusu verən bir ünsürə cavab vermərəm. Bütün Ermənistanda onun kimilərə, bütün revanşist hisslərlə yaşayanlara müraciət edirəm – ağınlınızı yığın başınıza. Dəmir yum-

ruq buradadır, heç yerə getməyib, yerindədir. Bizi əsəbiləşdirməyin, özünüzü yaxşı aparın. Özünüzü yaxşı aparsanız, onda rahat yaşaya bilərsiniz. Yox, əgər bir daha bizə qarşı hər hansı bir təxribat, bəyanat, hərəkət olarsa, heç kimə baxmadan başınızı əzəcəyik. Heç kim də sizi müdafiə edə bilməz.

Bu gün Suqovuşanda və Talış kəndində olarkən bir daha xalqımızın, Silahlı Qüvvələrimizin qəhrəmanlığını görürəm. Buraya gələn hər kəs bunu görür və görəcək. Çünki bu yerləri işğaldan azad etmək, ölümə getmək xalqımızın böyüklüyünü göstərir. Bu gün hər iki kənddə Dövlət bayrağını ucaldaraq, şəhidlərimizin əziz xatirəsinə bir daha ehtiramımı bildirirəm. Azərbaycan xalqına da təşəkkürümü bildirirəm ki, müharibə dövründə bir yumruq kimi birləşib orduya dayaq oldu, mənə arxa oldu və biz bunun hesabına düşmənin başını əzdik, Qələbə çaldıq. Bundan sonra qalib xalq və müzəffər ölkə kimi, əbədi yaşayacağıq.

Qarabağ bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!

**«Suqovuşan-1» və «Suqovuşan-2»
Kiçik Su-Elektrik stansiyalarının
yenidən qurulmadan sonra açılışı mərasimi**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Tərtərdə «Suqovuşan-1» və «Suqovuşan-2» Kiçik Su-Elektrik stansiyalarının yenidən qurulmadan sonra açılışı mərasimində iştirak etmişdir.

«Azərenerji» ASC-nin prezidenti Baba Rzayev dövlət başçısına «Suqovuşan-1» stansiyasında görülmüş işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, «Suqovuşan-1» Kiçik Su-Elektrik Stansiyasında ildə 13,8 milyon kVt/saat elektrik enerjisi istehsal olunacaq. Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusunun 2020-ci ilin oktyabrın 3-də işğaldan azad etdiyi Tərtər rayonunun Suqovuşan qəsəbəsindəki «Suqovuşan-1» və «Suqovuşan-2» Kiçik Su-Elektrik stansiyalarının ümumi gücü 7,8 meqavatdır. Erməni qəsbkarları döyüşlər zamanı 4,8 meqavat gücündə «Suqovuşan-1» və 3 meqavat gücündə «Suqovuşan-2» Kiçik Su-Elektrik stansiyalarının yararlı ehtiyat hissələrini söküb daşıyıblar, apara bilmədiklərini isə dağıdıblar. Həmçinin döyüşlər zamanı bu elektrik stansiyalarına ciddi ziyan dəyib və nəticədə onlar tamamilə yararsız vəziyyətə düşüb.

Prezident İlham Əliyev «Suqovuşan-2» Kiçik Su-Elektrik Stansiyası ilə də tanış oldu.

Diqqətə çatdırıldı ki, hər iki stansiya əsaslı şəkildə yenidən qurulub, o cümlədən onların idarəetmə mərkəzinin binaları və avadanlıqları, stansiyalararası elektrik veriliş xətti tam yenilənibdir. «Suqovuşan-2» stansiyasında ildə 8,7 milyon kVt/saat elektrik enerjisinin istehsal olunması nəzərdə tutulubdur.

Dövlət başçısı stansiyaları işə saldı.

«Suqovuşan-1» və «Suqovuşan-2» Kiçik Su-Elektrik stansiyaları işğaldan azad olunmuş ərazilərin, xüsusilə Suqovuşan və Talış qəsəbələrinin elektrik enerjisi ilə təmin olunmasında mühüm rol oynaya-

caq. Həmçinin burada istehsal olunan elektrik enerjisi paylayıcı şəbəkənin yeni çəkilməş xətləri vasitəsilə digər istiqamətlərə də ötürüləcəkdir.

Sonra Prezident İlham Əliyev Suqovuşan su anbarında görülmüş işlərlə tanış oldu.

**Ermənistan silahlı qüvvələrinin «Smerç»
raketlərinin hücumu nəticəsində evi dağılmış
Tərtər sakini Sahib İsmayilovun inşa edilmiş
yeni evində yaradılmış şəraitlə tanışlıq**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Vətən müharibəsi zamanı Ermənistan silahlı qüvvələrinin «Smerç» raketləri ilə hücumu nəticəsində Tərtər şəhərinin sakini Sahib İsmayilovun dağılmış evinə baxmış və onun əvəzinə inşa edilmiş yeni evdə yaradılmış şəraitlə tanış olmuşdur.

Vətən müharibəsi zamanı düşmənin xain atəşi nəticəsində Tərtərdə ümumilikdə 16 mülki şəxs qətlə yetirilib, 63 nəfər yaralanıbdır. Müharibə zamanı, həmçinin Tərtər şəhəri də daxil olmaqla, rayonun 40 yaşayış məntəqəsinə 16277 tank, top, qrad, minomyot mərmisi, 21 qadağan olunmuş raket atılıb. Nəticədə Tərtərdə 82 çoxmərtəbəli yaşayış binasına, 5949 fərdi evə, 184 sahibkarlıq və 301 qeyri-yaşayış obyektinə, 17 məktəbə, 11 uşaq bağçasına, 1 texniki peşə məktəbinə, 1 musiqi məktəbinə, 30 inzibati binaya və 20-yə yaxın mədəniyyət və səhiyyə müəssisəsinə ziyan dəyibdir.

İ l h a m Ə l i y e v: Salam, hamınızı xoş gördük. Əvvəlki ev haradadır?

Müstəqim Məmmədov: Əvvəlki ev buradadır. Oktyabrın 26-da şəhərin mərkəzinə atılmış üç «Smerç» raketindən biri buraya düşmüşdü, yanyana olan bu iki evi dağıtmışdı. Biri də oradadır.

İlham Əliyev: Əvvəlki ev budur?

Müstəqim Məmmədov: Bəli.

İlham Əliyev: Burada yaşayıblar?

Müstəqim Məmmədov: Bəli. Kəlbəcər rayonunun Susuzluq kəndindən.

İlham Əliyev: Buraya mərmə düşəndə harada idiniz?

Sakin: Təxminən 15-20 dəqiqə əvvəl sığınacağa getmişdik.

İlham Əliyev: Ümumi 30 mindən çox mərmə düşüb, 16 mini Tərtərə.

Müstəqim Məmmədov: Bəli.

İlham Əliyev: Bərpa işləri necə gedir?

Müstəqim Məmmədov: Cənab Prezident, demək olar ki, 62 ev dağılmışdı. Onların 36-sı tamamilə hazırdır, təhvil verilib, 26-sında isə son tamamlama işləri yaxın günlərdə başa çatacaqdır.

İlham Əliyev: Məndəki arayışda göstərilir ki, Tərtərdə bərpa olunan yaşayış fondunun 84 faizi artıq təmin edilib.

Müstəqim Məmmədov: Bəli, tamamilə təmin olunub.

İlham Əliyev: Yəni bir il ərzində 84 faizi.

Müstəqim Məmmədov: 82 yaşayış binasının hamısı dam örtüyü ilə təmin olunub.

İlham Əliyev: Məktəblər necə? Burada 17 məktəb dağılıb.

Müstəqim Məmmədov: Bəli, 17 məktəb təmir olunub. Sizin sərəncamınızla modul tipli bir məktəb tikilir, hazırdır. 5 sayılı şəhər məktəbinin isə artıq layihə-smeta sənədləri hazırlanıb, yaxın günlərdə inşasına başlayacağıq.

İlham Əliyev: Sonra sahibkarlıq obyektləri?

Müstəqim Məmmədov: 184 sahibkarlıq obyekti dağıdılmışdı, onların da artıq hamısı təmir olunub. 301 qeyri-yaşayış sahəsi dağıdılmışdı. Möhtərəm Prezident, əmlakına dəyən ziyanə görə Sizin sərəncamınızla bütün insanlara 6 milyon 202 min manat kompensasiya ödənilib, 545 baş heyvan üçün kompensasiya ödənilib. Ümumilikdə 6794200 manat verilib. Hətta əkin sahələrinə ziyan dəyənlərə, yəni əkin sahələrində səngər qazılanlara, mərmilə düşməsi nəticəsində dağılanlara.

İlham Əliyev: Nə ilə dolanırsınız, nədir işiniz?

Sakin: Dolanışığımız tingçiliklədir.

Müstəqim Məmmədov: Tingçilik, heyvandarlıq.

İlham Əliyev: Heyvandarlıq? Mal-qara saxlayırsınız?

Sakin: Bəli. Ürəyimiz elə Kəlbəcəri deyir, cənab Ali Baş Komandan.

İlham Əliyev: Kəlbəcər kimi gözəl yer bəlkə də dünyada yoxdur.

Sonra Prezident İlham Əliyev Tərtər şəhərinin mərkəzində Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən rayona müxtəlif tipli reaktiv yaylın atəşi sistemləri və artilleriya qurğularından atılmış mərmilərə baxdı.

BƏRDƏ RAYONUNA SƏFƏR

3 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Bərdə rayonuna səfərə gəlmişdir.

Dövlət başçısı Bərdə şəhərinin mərkəzində ulu öndər Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət edərək, önünə gül dəstəsi qoydu.

Bərdə Peşə liseyinin açılışı mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 3-də Bərdə Peşə liseyinin açılışı mərasimində iştirak etmişdir.

Dövlət başçısına məlumat verildi ki, liseyin 5 bloklu tədris korpusunda sinif otaqları, laboratoriyalar, silah kabineti, idman və akt zalları, yeməcxana, emalatxana, iclas zalı və digər zəruri otaqlar vardır. Burada şagirdlərin mükəmməl peşə biliklərinə yiyələnməsi üçün hər cür şərait yaradılıb.

Ölkəmizdə peşə təhsilinin inkişaf etdirilməsi prioritet istiqamət kimi müəyyən olunub. Bu sahədə peşəkar tədris prosesinin qurulması, əmək bazarının, o cümlədən işəgötürənlərin tələbatlarına uyğun ixtisaslar üzrə kadr hazırlığının təmin olunması qarşıda duran əsas vəzifələrdən biridir. Son dövrlər paytaxt

Bakı ilə yanaşı, bölgələrdə də yeni peşə təhsili müəssisələri qurulur. Yeni istifadəyə verilən Bərdə Peşə liseyi də bu istiqamətdə həyata keçirilən layihələrdən biridir.

Xüsusi qeyd olunmalıdır ki, ölkə iqtisadiyyatının inkişafı, yeni iş yerlərinin açılması peşə təhsili sahəsində hazırlanan kadrlara ehtiyacı artırır. Bu istiqamətdə özəl sektorla təhsil sahəsi arasında mövcud mexanizmlərin tətbiqinin gücləndirilməsi də əsas vəzifələrdən biridir. Bu sahədə həyata keçirilən tədbirlər gənclərin müvafiq peşələrə yiyələnərək, məşğulluğunun təmin olunmasına, eləcə də müəssisə və təşkilatların ixtisaslı kadrlarla təminatına müsbət təsir göstərir.

CƏBRAYIL RAYONUNA SƏFƏR

4 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayıl rayonunda səfərdə olmuşdur.

Prezident İlham Əliyev «KamAZ» ASC ilə «Gəncə Avtomobil Zavodu» İstehsalat Birliyinin birgə servis mərkəzinin təməlqoyma mərasimində iştirak etdi.

Dövlət başçısı burada Rusiya Federasiyası Tatarıstan Respublikası Baş Nazirinin müavini, Sənaye və Ticarət naziri Albert Kərimov və «KamAZ» ASC-nin baş direktorunun müavini Rüstəm Şamsutdinovla görüşdü.

Albert Kərimov Rusiya Federasiyası Tatarıstan Respublikasının Prezidenti Rüstəm Minnixanovun salamlarını dövlət başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev Rüstəm Minnixanovun salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Tatarıstan Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi. Dövlət başçımız Rüstəm Minnixanovla keçirdiyi görüşləri xatırlatdı.

Tatarıstan Respublikası Baş Nazirinin müavini Füzuli Beynəlxalq Hava Limanına endiklərini bildirdi və bu hava limanının yüksək səviyyədə yaradıldığını qeyd etdi.

Bildirildi ki, son illərdə Azərbaycanla Rusiya arasında strateji tərəfdaşlığa əsaslanan dostluq münasibətləri bütün digər sahələrdə olduğu kimi, iqtisadi sahədə də uğurla inkişaf edir. Azərbaycanın Rusiyanın ayrı-ayrı regionları, o cümlədən Tatarıstan Respublikası ilə səmərəli qarşılıqlı əməkdaşlıq münasibətləri vardır. Yük maşınlarının istehsalı üzrə dünyanın aparıcı şirkətlərindən olan «KamAZ»ın Cəbrayılada «Gəncə Avtomobil Zavodu» İstehsalat Birliyi ilə birgə servis mərkəzinin yaradılması bunun göstəricisidir.

Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə tarixi torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi kənd təsərrüfatı texnikasına, eləcə də digər texnikalara və texniki xidmətlərə tələbatı artırıb. Bu baxımdan Qarabağ bölgəsində yük avtomobilləri və kənd təsərrüfatı texnikası üçün «KamAZ» ASC ilə «Gəncə Avtomobil Zavodu» İstehsalat Birliyinin birgə servis mərkəzinin yaradılması xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Layihə bu ilin iyul ayında Rusiya şirkətlərinin nümayəndələrinin Azərbaycana işgüzar missiyası çərçivəsində «Gəncə avtomobil zavodu» İstehsalat Birliyi ilə «KamAZ» ASC arasında imzalanmış Anlaşma Memorandumuna uyğun olaraq, «KamAZ» Avtomobil zavodu ilə birlikdə həyata keçiriləcək.

«Araz Vadisi İqtisadi Zonası» Sənaye Parkında yaradılacaq regional servis mərkəzinin ümumi ərazisi 1,5 hektar olacaq. Ərazidə satış zalı, maliyyə xidmətləri şöbəsi, xidmət bürosu, menecer şöbələri, təmir zonası ustalarının ofisləri və ehtiyat hissələri

anbarının yerləşəcəyi inzibati bina, yük avtomobilləri və kənd təsərrüfatı texnikasına xidmət üçün qulluq blokları, təmir sexləri, avtoyuma və dayanacaq fəaliyyət göstərəcək. Mərkəzdə «KamAZ» ilə yanaşı, digər yük avtomobilləri, eləcə də kənd təsərrüfatı texnikasına, o cümlədən traktor və kombaynlara texniki servis xidməti göstəriləcək. Burada 36 yeni iş yerinin yaradılması nəzərdə tutulur.

«KamAZ» ASC-nin «Gəncə Avtomobil Zavodu» İstehsalat Birliyi ilə birgə layihəsinə 2014-cü ildə start verilib. «KamAZ»ın ilk partiyası 2015-ci ildə buraxılıb. Hazırda orada 8 model «KamAZ» buraxılır və indiyədək 1000-dən çox maşın istehsal olunub. Əməkdaşlığın inkişafı ilə bağlı perspektiv planlar da vardır. Rusiya bankının maliyyəsinin cəlb edilməsi ilə gələcəkdə lizinq şirkətinin, ehtiyat hissələri üzrə regional anbarların yaradılması, mövcud xidmət mərkəzlərinin müasirləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Cəlilabad, İsmayilli və İmişlidəki servis mərkəzləri modernləşdiriləcək. Zəngəzur dəhlizinin işə düşməsi ilə yükdaşımaların həcmi artacaqdır.

Araz Vadisi İqtisadi Zonası Sənaye Parkının təməlqoyma mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunda yaradılacaq Araz Vadisi İqtisadi Zonası Sənaye Parkının təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.

Dövlət başçısına sənaye parkı haqqında məlumat verildi.

Bildirildi ki, Cəbrayıl rayonunda yaradılacaq sənaye parkı 200 hektar ərazini əhatə edəcək. Ərazi kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı, sənaye, sosial və texniki zonalara bölünəcək. Burada logistika və ticarət mərkəzi, anbar kompleksləri, topdan və pərakəndə satış obyektləri, TIR parkı, gömrük, yanacaqdoldurma, avtomobil və digər texnikanın təmir məntəqələrinin yaradılması planlaşdırılır. Sənaye parkında tikinti üçün üzlük və izolyasiya materialları, müxtəlif qatqı maddələri, metal konstruksiya istehsalı müəssisələrinin təşkili nəzərdə tutulur. Parkın ərazisində, həmçinin kənd təsərrüfatı məhsullarının qablaşdırılması, meyvə-tərəvəz konservləri, süd və ət məhsulları istehsalı və emalı, şərab, yem, gübrə istehsalı, ipəkçilik müəssisələrinin, soyuducu kameraların qurulması, kiçik istehsal və xidmət sahələrinin yaradılması planlaşdırılır.

Sənaye parkının yaxınlığında yaşayış məntəqəsi olmadığı üçün sosial zonada 150 nəfərlik konteyner şəhərciyi qurulacaq. Şəhərcikdə parkın idarə olunması və rezidentlər üçün ofis binaları, inzibati heyət, rezidentlər, tikintini həyata keçirən mühəndis və fəhlələr üçün yaşayış binaları və xidmət obyektləri, tibb məntəqəsi, idman meydançası və digər infrastruktur yaradılacaqdır.

Bu layihənin həyata keçirilməsi bölgənin potensialının ölkə iqtisadiyyatına reintegrasiyasına, yerli istehsalın inkişafına böyük təkan verəcək, məşğulluq səviyyəsinin yüksəlməsinə əlavə imkanlar yaradacaqdır.

İşğaldan azad edilmiş Cəbrayıl rayonu qum-çınqıl, mişar daşı, kərpic gili, sement xammalı, gəc, əhəng və yaşəm kimi faydalı qazıntılarla zəngindir. İşğaldan əvvəlki dövrdə rayon iqtisadiyyatının əsas sahələri üzümçülük, tütünçülük, heyvandarlıq və taxılçılıq olub. Həmçinin qaramal kökəltmə, quşçuluq və baramaçılıq təsərrüfatları, xalçaçılıq müəssisəsi, üzüm emalı, çörək zavodları, kənd təsərrüfatı texnikasının təmiri müəssisələri fəaliyyət göstərib.

«Cəbrayıl» yarımstansiyasının açılışı mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayıl rayonunda 110/35/10 kilovoltluq «Cəbrayıl» yarımstansiyasının açılışı mərasimində iştirak etmişdir.

Dövlət başçısına yarımstansiyada yaradılmış şərait barədə məlumat verildi. Bildirildi ki, 44 günlük Vətən müharibəsində işğaldan azad edilmiş Cəbrayıl rayonuna Füzulidəki «Şükürbəyli» yarımstansiyasından uzunluğu 31 kilometr olan 110 kilovoltluq iki-dövrəli 1-ci və 2-ci «Cəbrayıl» hava xətləri çəkilib. Bir vaxtlar qoşunların təmas xətti olduğundan tamamilə minalanmış yerlərdən keçən xəttin uzandığı ərazi partlamamış sursatlardan təmizlənib. Hava xəttinin ildırımından mühafizəsi və yarımstansiyalararası siqnalların ötürülməsi üçün zəruri işlər görülüb. Yeni yarımstansiyada 110 kilovoltluq açıq paylayıcı qurğu tikilib. O cümlədən 110/35/10 kilovoltluq «Qubadlı» və «Zəngilan» yarımstansiyalarının qidalandırılması məqsədilə Cəbrayıldan çəkilmiş ikidövrəli

ötürmə xətlərinin qoşulması üçün texniki cəhətdən yarımstansiyada lazımı şərait yaradılıb. «Cəbrayıl» yarımstansiyası yeni avadanlıqlarla komplektləşdirilib, burada müasir rəqəmsal idarəetmə, mühafizə və avtomatika sistemləri quraşdırılıbdır. Yarımstansiyanın iş rejiminə real zamanda nəzarət olunması və göstəricilərin «Azərenerji» ASC-nin SCADA sistemində ötürülməsi məqsədilə yerli mikro-SCADA dispetçer idarəetmə sistemi qurulub və enerjisiystemin mərkəzi SCADA sistemində inteqrasiya olunaraq rəqəmsallaşdırılıb.

«Cəbrayıl» yarımstansiyası ilk növbədə, bu rayonda yerləşən hərbi obyektləri, yeni yaradılan sosial-iqtisadi infrastruktur layihələrini, eləcə də rayonun ümumi şəhərsalma konsepsiyasına əsasən, Cəbrayıl şəhərini və rayonun bütün kənd və qəsəbələrini elektrik enerjisi ilə təmin edəcəkdir.

Dövlət Sərhəd Xidmətinin hərbi hissə kompleksinin açılış mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayılada Dövlət Sərhəd Xidmətinin hərbi hissə kompleksinin açılış mərasimində iştirak etmişdir.

Prezident, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin açılış mərasimində iştirak etməsi münasibətilə hərbi hissədə mərmər yaddaş daşı və lövhəsi quraşdırılıb.

Hərbi hissənin silah və döyüş texnikası arsenalına «Harop» və «Quzğun» zərbəendirci pilotsuz uçuş

aparətları, tank əleyhinə dəzgahlı qumbaraatanlar, tank əleyhinə idarə olunan raketlər, 120 millimetrlik və 82 millimetrlik minaatanlar, zenit qurğuları və digər müasir silah sistemləri, atıcı, qrup və snayper silahları, müşahidə və gecəgörmə cihazları, termal qurğular və nişangahlar, xüsusi təyinatlı avadanlıqlar, həmçinin zirehli transportyorlar, yüksək keçidli avtomobillər, zirehli döyüş maşınları daxil edilibdir. Dövlət başçısının tapşırığına əsasən, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə zəruri sərhəd müdafiə və mühafizə infrastrukturunun yaradılması üzrə fəaliyyətlər davam etdirilir.

Prezident İlham Əliyev zirehli döyüş avtomobilini idarə etdi, «Harop» pilotsuz uçuş aparatlarına baxdı. Ərazisi 64 hektar olan hərbi hissə kompleksinə qərargah binası və əsgər yataqxanası, şəxsi həyatın xidməti yüksək səviyyədə aparması üçün lazımi şəraitlə təmin edilmiş iş otaqları, yeməcxana binası, hamam-camaşırxana, yaşayış şəhərciyi, avtomobil texnikasının saxlanması üçün bokslar, silah, yanacaq, ərzaq və əşya-geyim anbarları daxildir. Kompleksin təlim şəhərciyində hərbi qulluqçuların döyüş hazırlığının yüksəldilməsi üzrə məşqlərin təşkili, atış poliqonunda müxtəlif cür atıcı və iriçaplı silahlardan atışların keçirilməsi və nəticələrinin qiymətləndirilməsi, şəxsi həyatın mövcud silah və döyüş texnikasından istifadə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsinə imkan verən zəruri şərait yaradılıb. İdman şəhərciyində hərbi qulluqçuların idmanla məşğul olmaları üçün futbol və voleybol meydançaları, həmçinin ən müasir standartlara uyğun avadanlıqlar və alətlərlə təchiz olunmuş

idman zalı vardır. Ərazidə əsaslı abadlıq işləri aparılıb.

Cəbrayıl Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməlqoyma mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayıl Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.

Dövlət başçısına məlumat verildi ki, baş plan layihəsinə əsasən, şəhərin cənub hissəsində yerləşəcək yeni xəstəxananın ümumi ərazisi 2,6 hektardır. 150 çarpayılıq xəstəxananın ərazisində yoluxucu xəstəliklər korpusu və bir sıra texniki təyinatlı binalar olacaq. Burada rayon sakinlərinə yüksək səviyyədə tibbi xidmət göstərmək üçün hər cür şərait yaradılacaq. Beləliklə, öz doğma yurdlarına qayıdacaq rayon sakinləri bu tibb ocağının istifadəyə verilməsi ilə hərtərəfli tibbi xidmətlə əhatə olunaçaqlar.

Prezident İlham Əliyev Cəbrayıl Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının təməlini qoydu.

Mehdi Mehdiyadə adına tam orta məktəbin təməlqoyma mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayıl şəhərində akademik Mehdi Mehdiyadə adına tam orta məktəbin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.

Dövlət başçısına məktəbdə yaradılacaq şərait barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, 960 şagirdin təhsil alacağı yeni məktəb binasında hər cür inventarla təchiz olunmuş sinif otaqları, fənn kabinetləri fəaliyyət göstərəcək. Məktəbin həyatında geniş idman meydançası tikiləcək ki, bu da sağlam nəslin yetişməsi üçün vacib amillərdəndir. Bir sözlə, doğma torpaqlarına geri dönən cəbrayilli şagirdlər ən müasir tələblərə cavab verən təhsil ocağında oxuyacaqlar. 145 yaşlı bu tam orta məktəblə yanaşı, Cəbrayıl şəhərində daha 3 məktəbin tikilməsi də nəzərdə tutulur.

Məktəb 1876-cı ildə tikilib istifadəyə verilmişdir. Prezident İlham Əliyev məktəbin təməlini qoydu.

Cəbrayıl şəhərində ilk çoxmənzilli yaşayış məhəlləsinin təməlqoyma mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayıl şəhərində ilk çoxmənzilli yaşayış məhəlləsinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.

Dövlət başçısına məlumat verildi ki, 10,5 hektar ərazini əhatə edən yaşayış məhəlləsi mərhələli şəkildə tikilib istifadəyə veriləcək. İlk mərhələdə 5 bina tikiləcək və buraya 200-ə yaxın ailə, yəni 654 sakin köçürüləcək. Məhəllədə 4, 5 və 6 mərtəbəli yaşayış, o cümlədən digər təyinatlı binalar olacaq. Bu məhəllədə və ümumiyyətlə, şəhərin mərkəzində tikiləcək binaların fasad və eyvanlarına tarixilikləri qorunmaqla, müasir görkəm veriləcək.

Cəbrayıl rayonunda işğaldan əvvəl 52 min sakin yaşayırdısa, indi onların sayı 82 minə çatıb. Burada ən vacib amillərdən biri də şəhərdə yaşayacaq insanlara veriləcək suyun yeraltı mənbələrdən çəkilməsidir. Doğma şəhərlərinə uzun illərdən sonra yenidən ayaq basan rayon sakinlərinə burada rahat yaşamaları üçün hər cür şərait yaradılır.

Prezident İlham Əliyev yaşayış məhəlləsinin təməlini qoydu.

**CƏBRAYIL İCTİMAİYYƏTİNİN
NÜMAYƏNDƏLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ
MEMORIAL KOMPLEKSİN VƏ ŞƏHƏRİN
BƏRPASININ TƏMƏLQOYMA MƏRASİMİ**

4 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayıl ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşərək, Memorial Kompleksin və şəhərin bərpasının təməl daşını qoymuşdur.

Prezident İlham Əliyev əvvəlcə Cəbrayıl ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşdü.

Dövlət başçısı görüşdə çıxış etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

Əziz cəbrayılılar, əziz dostlar, sizi səmimiyyətlə salamlayıram və «Cəbrayıla xoş gəlmisiniz!» – deyirəm. Cəbrayılılarla müzəffər ordumuzun Qələbə-sindən sonra ilk görüşümdür və bu görüşü məhz oktyabrın 4-də keçirmək xüsusi məna daşıyır. Çünki düz bir il əvvəl məhz oktyabrın 4-də Azərbaycan Ordusu Cəbrayıl şəhərini işğalçılardan azad etdi və bu gün bu şanlı tarixi birlikdə qeyd etmək üçün mən cəbrayılıları onların öz yurduna, Vətəninə dəvət etdim. Ona görə «Cəbrayıla xoş gəlmisiniz!» sözləri ilə öz çıxışıma başlayıram. Amma əminəm

ki, bundan sonra mən Cəbrayıla gələndə həmişə cəbrayılılar mənə «Xoş gəlmisiniz, cənab Prezident!» – deyəcəklər.

Buna nail olmaq üçün əməli işlər aparılır və bu gün artıq bir neçə obyektin təməl daşı qoyuldu. Bu gün Cəbrayıl şəhərinin baş planının təqdimatı olacaqdır və fəal işlər başlanmışdır. Bu gün bir ilə görülmüş işlərə qiymət verərkən görürük ki, dövlətimizin, xalqımızın nə qədər böyük potensialı vardır. Çünki ermənilər tərəfindən tamamilə dağıdılmış ərazilərə cəmi bir ildən sonra həyatı qaytarmaq, insanları qaytarmaq böyük potensialdan xəbər verir. Biz bütün gücləri səfərbər etmişik və edəcəyik ki, qısa müddət ərzində Cəbrayılı və bütün başqa rayonlarımızı yenidən quraq, bərpa edək. Buraya gələndə hər bir insan bu dağıntıları görür və erməni vəhşiliyinin, erməni vandallığının şahidi olur. Bu vəhşilik, bu vandallıq işğal dövründə törədilib. Müharibə dövründə bu qədər dağıntılar ola bilməzdi. İşğal dövründə ermənilər bütün evləri, binaları kərpic-kərpic sökərək, talançılıqla, soyğunçuluqla məşğul olurdular və bütün dünya buna göz yumurdu. Bunu görən beynəlxalq təşkilatlar, bunu görən Ermənistanın havadarları sadəcə olaraq, buna biganə qalırdılar, göz yumurdular. Amma bu gün bütün dünya bunu görür və bunu görmək istəməyənlər də görməlidirlər. Çünki Cəbrayıl şəhərindən, demək olar ki, əsər-əlamət qalmayıb. Cəmi iki beşmərtəbəli bina qalıb, onlardan da erməni hərbiçiləri istifadə edirdilər və keçmiş xəstəxananı hərbi hissəyə çevirmişdilər. Bundan başqa, bütün binaları, tarixi abidələri yerlə yeksan ediblər.

Oktyabrın 4-ü bizim tariximizdə əbədi qalacaq. Çünki oktyabrın 4-də Cəbrayıl şəhəri işğalçılardan azad edildi və bu Qələbənin çox böyük mənası var idi. Çünki ilk dəfə olaraq müharibənin birinci həftəsində şəhər, rayon mərkəzi azad edilmişdi. Bunun çox böyük rəmzi mənası var idi. Bu bizim ordumuza əlavə güc verdi, inam verdi. Bu Qələbədən sonra bizim şanlı ordumuz öz tarixi missiyasını digər yerlərdə də icra etdi. Cəbrayılılar yaxşı bilirlər ki, müharibənin ilk günündə Cəbrayılın iki kəndi işğalçılardan azad edilmişdi – Böyük Mərcanlı və Nüzgar kəndləri, Füzuli rayonunun 4 kəndi bizim birinci uğurumuz idi. Amma ondan sonra bir həftə ərzində şiddətli döyüşlər getdiyi zaman hər hansı bir yeni yaşayış məntəqəsini azad etmək mümkün olmamışdı. Yəni müharibənin obyektiv gedişatı bunu diktə edirdi və oktyabrın 3-də Suqovuşan qəsəbəsi və Talış kəndi, Cəbrayıl rayonunun bir neçə kəndi işğalçılardan azad edildi. Bu, ordumuza əlavə mənəvi güc verdi.

Oktyabrın 4-də cəbrayılıları və bütün Azərbaycan xalqını mən bu xoş müjdə ilə sevindirmişdim – Cəbrayıl şəhəri azad edilmişdir! Bir il bundan əvvəlki dövrə qayıtsaq Qələbəmizin əzəmətini bir daha görürük. Çünki müharibə getdiyi zaman, əlbəttə, bizim gündəlik fəaliyyətimiz qələbəni möhkəmləndirmək, işğal edilmiş torpaqları azad etməkdən ibarət idi. Yəni əldə edilmiş uğurları təhlil etmək üçün vaxt yox idi və buna heç gərək də yox idi. Amma bu gün müharibədən və Cəbrayılın azad olunmasından bir il keçdikdən sonra bunu daha

dəqiq və aydın təhlil edərkən görürük ki, bu Qələbənin çox böyük əhəmiyyəti var idi. Eyni zamanda, məhz burada, bu ərazidə düşmən bir neçə xətdən ibarət istehkamlar qurmuşdu və bu istehkamları yarmaq çox böyük qəhrəmanlıq və fədakarlıq tələb edirdi. Bizim əsgər və zabitlərimiz, sözün əsl mənasında, ölmə gedirdilər. Biz şəhidlərimizin canıqanı bahasına öz doğma torpaqlarımıza qayıtmışdıq. Fürsətdən istifadə edərək, bir daha əziz şəhidlərimizin xatirəsini yad etmək istəyirəm. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

Cəbrayıl əməliyyatının əhəmiyyəti ondan ibarət idi ki, Cəbrayıl azad olunduqdan sonra o vaxt işğal altında olan bizim digər rayonlara uğurlu addımlarımız mümkün olmuşdur. Cəbrayıldan sonra Zəngilan, ondan sonra Qubadlı və Laçın rayonunun cənub hissəsi işğalçılardan azad edildi. Beləliklə, Laçın dəhlizini biz tam nəzarətə götürə bildik. Mən demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, Soltanlı və Əmirvarlı kəndləri uğrunda bir neçə gün çox şiddətli döyüşlər gedirdi və bu o yerlərdən biri idi ki, Ermənistan ordusu orada dirəniş göstərmişdi və böyük istehkamlar qurulmuşdu.

Yəni bizə bir neçə gün lazım oldu ki, strateji əhəmiyyət daşıyan o kəndləri azad edək və ondan sonra artıq Zəngilanın azad edilməsi ləbüd idi. Deyə bilərəm ki, Zəngilan şəhərini Ermənistan ordusu, demək olar ki, az müdafiə edirdi. Artıq onların gözlərini qorxu o qədər tutmuşdu ki, silahları yerə qoyub qaçırdılar. Eyni zamanda, Füzuli, Cəbrayıl əməliyyatlarından sonra Hadruta yolumuz açıldı.

Oktyabrın 9-da Hadrut qəsəbəsi azad edildi və Şuşaya yolumuz açıldı. Cəbrayıl əməliyyatının çox böyük, həlledici əhəmiyyəti var idi. Çünki biz düşmənin müdafiə xəttini məhz bu istiqamətdə yara bildik.

Cəbrayılın azad olunması artıq 5 il bundan əvvəl başlanmışdı. Aprel döyüşləri nəticəsində Cocuq Mərcanlı kəndinə insanları qaytarmaq üçün imkanlar əldə edildi. Strateji yüksəkliklər işğalçılardan azad olunduqdan sonra Cocuq Mərcanlıya həyatın qayıtması artıq mümkün oldu və bu bizim önəmli qələbəmiz idi. Çünki bu, uzun fasilədən, atəşkəsdən sonra ilk böyük qələbəmiz idi. Düzdür, ermənilər o vaxt bu qələbəni kiçiltmək istəyirdilər. Hətta bəyan edirdilər ki, bu o qədər də böyük əhəmiyyət daşıyan ərazilər deyil və sanki Ermənistan tərəfi qalib gəlmişdi. Mən hələ o vaxt deyirdim ki, biz gəlmişik, onların qazdıqları səngərlərdə yerləşmişik, necə ola bilər ki, Ermənistan burada qalib gəlib?! Biz o vaxt böyük ərazini, əlbəttə ki, o vaxt üçün böyük ərazini – bir neçə min hektarı azad etmişdik və təqribən 9-10 min hektar əraziyə nəzarəti əlimizə keçirmişdik. Təkcə bu istiqamətdə yox, eyni zamanda, Ağdərə istiqamətində çox önəmli strateji yüksəklikləri biz o vaxt götürdük və İkinci Qarabağ müharibəsində bu yüksəkliklərin çox böyük əhəmiyyəti oldu. O vaxt biz haqlı olaraq aprel döyüşlərindəki qələbəni ordumuzun şanlı Qələbəsi kimi qeyd edirdik və bizim qayıdışımızın da başlanğıcı məhz o vaxt olmuşdur. Cocuq Mərcanlıya qayıdış «Böyük Qayıdış»ın başlanğıcı idi.

Mənim xatirimdədir, o vaxt Dövlətqaçqınkomun sədri Əli Həsənovdan soruşmuşdum ki, belə bir fikrim var, Cocuq Mərcanlı sakinlərini öz kəndlərinə qaytaraq. O vaxt orada bir ailə – Oqtay Həziyevin ailəsi yaşayırdı. Dedim ki, siz öyrənin, görün gəlmək istəyirlər, istəmirlər? Artıq uzun müddət keçib, bəziləri Biləsuvarıda, bəziləri Bakıda işləyirlər, iş yerləri var, qayıtmaq istəyirlər, yoxsa yox? Bir müddət keçəndən sonra Əli müəllim mənə dedi ki, demək olar, hamısı qayıtmaq istəyir. Bu məni çox sevindirdi. Çünki o vaxt müxtəlif fikirlər var idi ki, torpaqlar azad olunarsa, məcburi köçkünlər qayıdacaq, qayıtmayacaq, onların bir çoxları o yerləri görməyiblər, onların uşaqları, nəvələri. Ancaq o sözlər bir daha göstərdi ki, xalqımız nə qədər böyük xalqdır.

Dərhal göstəriş verdim və Dövlətqaçqınkom qısa müddət ərzində böyük bir qəsəbə saldı və mən 2017-ci ildə o qəsəbənin açılışına gəldim. O vaxt mərhələli şəkildə 150 evdən ibarət qəsəbə salındı, məktəb, tibb məntəqəsi tikildi. Şuşa məscidinin bənzəri olan məscid inşa edildi, iş yerləri üçün imkanlar yarandı. Mən Cocuq Mərcanlıda olarkən demişdim ki, bu gün Şuşa məscidinin – Gövhər ağa məscidinin bənzərini biz burada inşa etmişik, bu, rəmzi mənə daşıyır. Şuşa işğaldan azad olunandan sonra ermənilər tərəfindən dağıdılmış bütün məscidlərimizi bərpa edəcəyik. Dörd il keçəndən, daha doğrusu üç il keçəndən sonra artıq bu sözlər həyatda öz yerini tapdı.

Yəni bizim «Böyük Qayıdış»ımız Cəbrayıldan başlanmışdır və İkinci Qarabağ müharibəsindəki

birinci ciddi uğurumuz da məhz Cəbrayıl şəhəri ilə, Cəbrayıl rayonu ilə bağlıdır. Bu, ölkəmizin tarixində əbədi qalacaq hadisədir. Çünki İkinci Qarabağ müharibəsindəki Qələbəmiz tarixi qələbədir. Buna bənzər Qələbə xalqımızın çoxəsrlik tarixində olmamışdır. Bütün xalq bu Qələbəni əldə etmək üçün birləşdi, ordumuzun arxasında durdu və ordumuz Ali Baş Komandanın əmrlərini ləyaqətlə yerinə yetirdi. Bir daha demək istəyirəm ki, qəhrəmanlıq, fədakarlıq göstərərək, qan tökərək, şəhidlər verərək, biz tarixi ədaləti bərpa etdik, düşməni öz torpağımızdan qovduq, düşməne lazımi dərsi verdik. Düşmən bizim qabağımızda diz çökdü, ağ bayraq qaldırdı və bundan sonra Azərbaycan xalqı əbədi olaraq qalib xalq kimi yaşayacaq.

Biz həm beynəlxalq hüququ, həm tarixi ədaləti, həm insani ədaləti bərpa etdik. Çünki bu dağıntıları törədən insan deyil, buna insan demək olmaz. Bunu törədən Azərbaycan xalqına o qədər nifrət etməli idi ki, belə çirkin əməllərə əl atsın. O Azərbaycan xalqına ki, ermənilərə vaxtilə qucaq açıb. O Azərbaycan xalqına ki, vaxtilə çar Rusiyası tərəfindən İrandan köçürülmüş ermənilərə burada yer verib. Düzdür, Cəbrayıl rayonunda ermənilər yaşamayıb, heç bir faiz də erməni əhalisi olmayıb. Mən arayışa baxdım, işğaldan əvvəl Cəbrayıl da cəmi 10 erməni yaşayırdı. Ancaq Qarabağın digər yerlərində Azərbaycan xalqı onlara yer verib. Çörək verənə qarşı belə nankorluq, belə qəddarlıq, bu qədər vəhşilik, hesab edirəm ki, dünya tarixində misli-bərabəri olmayan barbarlıq və vandallıqdır. Bu gün Ermənis-

tanın havadarları, bax, bunu görməlidirlər. Görmək istəməsələr də, görməlidirlər və görəcəklər. Bütün dünya görür. Biz artıq kitablar nəşr etməyə başlamışıq. Biz təqdimatlar keçirməyə başlamışıq. Biz bütün dünyaya erməni vəhşiliyi ilə bağlı dolğun məlumatın verilməsinə nail olacağıq. Bu prosesə start verilib. Bütün dünya görməlidir ki, biz tək-cə özümüzü müdafiə etməmişik, öz ərazimizi bərpa etməmişik, erməni faşizminin belini qırmışıq. Erməni faşizmi bu bölgədə qol-qanad açıb və xarici havadarlarının dəstəyinə arxalanaraq, ərazimizi 30 il ərzində işğal altında saxlamışdı.

Biz hər-bçilərimizlə haqlı olaraq fəxr edirik və fəxr edəcəyik. Onlar əsl qəhrəmandırlar. Biz bütün xalqımızla fəxr edirik. Çünki bu 44 gün ərzində göstərilən həmrəylik, göstərilən birlik bütün dünyaya Azərbaycan xalqını çox ləyaqətli və böyük xalq kimi təqdim etdi. Bizim Qələbəmizin rəmzi olan yumruq tək-cə güc rəmzi deyil, bu həm də birlik rəmzidir. Biz birləşdik və istədiyimizə nail olduq, tarixi ədaləti bərpa etdik. Baxın, görün Ermənistan indi hansı bəyanatlar verir? 30 il ərzində uydurulan mifologiyadan əsər-ələmət yoxdur. Bəs haradadır onların «müzəffər» ordusu? Haradadır «yenilməz» erməni əsgəri? Bizə qarşı 30 il ərzində çirkin təbliğat aparın, Azərbaycan xalqının ləyaqətini alçaltmağa çalışan artıq öz payını aldı, öz dər-sini aldı. Daha heç kim dünyada «müzəffər erməni əsgəri» haqqında bir söz demir. On min fərarisi olan orduda hansı şücaətdən, hansı qəhrəmanlıqdan söhbət gedə bilər? Heç kim «yenilməz Ermənistan ordusu» haqqında

danışmır. Çünki Ermənistan ordusu yoxdur. Biz onu məhv etdik, dibdən-kökədən məhv etdik. Onların 30 il ərzində yığıqları bütün texnikanı darmadağın etdik. Onun bir hissəsi Hərbi Qənimətlər Parkında nümayiş etdirilir. Canlı qüvvəsini məhv etdik. Bunu Azərbaycan xalqı etdi və öz üstünlüyünü göstərdi. Bu mifologiyaya da son qoyuldu. Bizə qarşı olan bütün digər erməni iddialarına tədricən son qoyulmalıdır. Mən bunu demişəm və mən söz deyəndə elə-belə söz demirəm. Bu günə qədər nəyi demişəmsə, hamısını etmişəm. Ona görə bundan sonra Ermənistan cəmiyyətində real vəziyyətin düzgün təhlili getməlidir. Artıq mifologiyadan əl çəkməlidirlər. Böyük Ermənistan xülyasından əl çəkməlidirlər. «Dənizdən-dənizə qədər» mifik Ermənistan xülyasından əl çəkməlidirlər. Azərbaycana və Türkiyəyə qarşı ərazi iddialarından əl çəkməlidirlər və əl çəkəcəklər. Bunun başqa yolu yoxdur. Məcbur edəcəyik onları.

Əgər kimsə hesab edir ki, müharibə bitdi və indi hər şey, necə deyərlər, əvvəlki məcraya düşəcək, səhv edir. Müharibə bitdi, biz qalib gəldik, yeni reallıq yaratdıq, hər kəs bu reallıqla hesablaşmalıdır və hesablaşacaqdır. Mən deyəndə ki, biz imkan vermərik Ermənistanda yenə də bizə qarşı hansısa təxribat hazırlansın, mən bunu nəzərdə tuturam. Bizim legitim hüququmuzdur, əgər təhlükə görsək, əgər təhlükənin kiçik bir təzahürünü görsək, biz lazımı addımı atacağıq və heç kim bizi dayandıra bilməz, heç kim bizim qabağımızda dura bilməz. İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə Ermənistanın havadarları bizim işimizə müxtəlif yollarla əngəl törət-

məyə çalışdılar – bəziləri bəyanatlar verməklə, bəziləri başqa yollarla onlara praktiki kömək göstərməklə. Ancaq bunun heç bir xeyri olmadı, bundan sonra da olmayacaqdır.

Ona görə İkinci Qarabağ müharibəsinin bitməsi o demək deyil ki, region əvvəlki vəziyyətə qayıdacaq. Heç vaxt əvvəlki vəziyyət olmayacaq. Bunu hər kəs bilməlidir. Bilirəm ki, bəziləri bundan narahatdır. Bəziləri hesab edirlər ki, onlar gələcək proseslərdən kənar qaldılar. Onların öz işidir. Biz hər halda, bütün qonşu ölkələrə əməkdaşlıq platformasını təqdim etdik. Türkiyə Prezidenti tərəfindən təklif olunan əməkdaşlıq platformasına Azərbaycan birinci ölkə olaraq öz dəstəyini göstərdi. Əgər bu kimisə qane etmir, o platforma bizə də lazım deyil.

Hazırda regionda real praktiki əməkdaşlıq çərçivələri müəyyən olunur. Türkiyə–Rusiya əməkdaşlığı regionumuzun sabitliyinin təminatçısıdır. Bu yaxınlarda Türkiyə və Rusiya prezidentlərinin görüşü zamanı Ermənistan–Azərbaycan münasibətləri müzakirə olundu və həm Türkiyə, həm Rusiya ilə biz daim təmasdayıq. Mən Prezident olaraq, daim təmasdayam. Bölgədə bu gün sabitliyin bərqərar olmasında Türkiyə və Rusiyanın rolu çox böyükdür. Yəni bizə bu format kifayətdir. Ermənistan da bu formata qoşulacaq. Çünki başqa yolu yoxdur. İndi reallıq bundan ibarətdir. Son vaxtlar Türkiyə–Ermənistan əlaqələrinin normallaşdırılması ilə bağlı deyilən ifadələri də biz dəstəkləyirik. Biz açıq dedik ki, biz bunu dəstəkləyirik. Hesab edirik ki, bu, region üçün lazımdır, bu, müharibənin hər han-

sı bir riskini aradan götürmək üçün lazımdır. Yəni bizim üçün bu format kifayətdir – Türkiyə–Rusiya–Azərbaycan–Ermənistan. Kim istəyir qoşulsun, kim istəmir özü bilər. Hər halda, bu gün Azərbaycanın razılığı olmadan bu bölgədə hər hansı bir təşəbbüs gerçəkləşə bilməz. Bunu hər kəs bilməlidir.

Biz xoş niyyət göstəririk. Amma bu o demək deyil ki, biz özümüzdə qarşı əsassız ittihamları qəbul edəcəyik. Mən bunu burada – Cəbrayılda, Araz çayının kənarında deyirəm, Azərbaycan xalqına və bütün dünyaya: bizə qarşı əsassız ittihamlar cavabsız qalmayacaq. Biz bu ittihamları rədd edirik, qəbul etmirik və sübutlar tələb edirik. Bu yaxınlarda İranın hansısa əyalət mollası ağzını açıb Azərbaycana qarşı iftiralar uydurmuşdur. Mənə məlumat verildi, dedim ki, fikir verməyin. Hansısa əyalət mollasının sözləri ilə biz indi bu fikirlərə əhəmiyyət verəsi deyilik. O kimdir ki?! Sadəcə olaraq, əhəmiyyət verməyin. Amma sonra, əfsuslar olsun ki, rəsmi şəxslər bizə qarşı əsassız ittihamlar irəli sürməyə başladılar. Guya ki, Azərbaycan bu bölgəyə İsraili gətirib. Gözlərini açsınlar, görsünlər. Onlar İsraili burada harada görüblər?! Burada bir adam da yaşamır. Burada bir bina belə, yoxdur. Sübutlar var? Yoxdur. Sübutlar yoxdursa, hər kəs gərək dediyi sözlərə görə cavabdehlik daşsın. Biz imkan verə bilmərik ki, bizə qarşı kimsə əsassız iftira uydursun.

Azərbaycan müstəqil siyasət aparın ölkədir. Bunu hər kəs bilir və birinci il deyil ki, müstəqil siyasət aparırıq. Qonşularımızla və bütün başqa ölkələrlə münasibətləri müstəqil siyasət əsasında qu-

ru ruq. Heç kim bizim daxili işimizə qarışmasın. Biz hansı ölkə ilə hansı səviyyədə münasibətlər quru ruq, öz işimizdir. Axı biz Ermənistan ilə sıx dostluq əlaqələri olan ölkələrə qarşı iddia qaldırmırıq. Görün Ermənistanın nə qədər havadarı var, İkinci Qarabağ müharibəsi bunu göstərdi. Görün bu gün Ermənistanı dəstəkləyən nə qədər ölkə var. Yəni biz bu ölkələrlə düşmən olaq? Yox. Bu ölkələrin suveren hüququnu biz qəbul edirik. Onların suveren işidir. Bəli, haradasa daxili aləmimizdə bundan narahat ola bilərik, bizi incidə bilər, xüsusilə yaxın olan ölkələr Ermənistanla münasibətlərdə xüsusi canfəşanlıq edəndə. Amma biz bunu heç vaxt dilə gətirmirik. Biz hər bir ölkənin suveren hüquqlarına hörmətlə yanaşırıq və tələb edirik ki, bizim də suveren hüquqlarımıza hər kəs hörmətlə yanaşsın, daxili işlərimizə müdaxilə etməsin. Belə cəhdlər əvvəllər də olub, hamısı uğursuz olub. Bir daha demək istəyirəm ki, rəsmi qaydada bizə qarşı səsləndirilən ittihamlar sübuta yetirilməlidir. Gəlsinlər, tapsınlar – bir xarici vətəndaş var bu bölgədə?

Biz 130 kilometr Azərbaycan–İran sərhədini işğalçılardan təmizlədik. 130 kilometr Ermənistanın işğal altında idi. O vaxt burada hansı proseslər gedirdi, onu gərək araşdırırsınlar. Hansı əlaqələr var idi, bunu biz indi araşdırırıq. Yoxsa durduğu yerdə ittiham etmək ki, Azərbaycan hansısa ölkəni bölgəyə gətirib. Guya Azərbaycanı Azərbaycan xalqı yox, Azərbaycan dövləti yox, hansısa kənar qüvvə idarə edir. Bu bizə qarşı hörmətsizlikdir. Biz bunu heç vaxt qəbul edə bilmərik. Hər kəs də bunu bil-

məlidir. Bundan sonra da Azərbaycan öz xarici əlaqələrini və daxili işlərini bildiyi tərzdə planlaşdıracaq. Heç kim bizim işimizə burnunu soxmasın.

O ki qaldı regionun gələcək inkişafı ilə bağlı, biz əməkdaşlığa hazırıq. Bu yaxınlarda Azərbaycanın və Ermənistanın Xarici İşlər nazirləri görüşmüşlər. BMT Baş Assambleyasının sessiyası əsnasında, o cümlədən onların arasında ikitərəfli görüş olmuşdur. Mənə bizim Xarici İşlər naziri məruzə etdi və bildirdi ki, görüş konstruktiv keçib. Biz də bunun tərəfdarıyıq. Yəqin Azərbaycan ictimaiyyəti bilir, bu yaxınlarda mən demişdim ki, Ermənistanın baş naziri ilə görüşməyə hazırım. O da demişdi ki, hazırdır. Yəni bu nəyi göstərir? Bu onu göstərir ki, bizim gündəliyimiz artıq burada qəbul olunur. Bəziləri yəqin ki, bundan narahatdırlar. Amma əsas odur ki, Azərbaycanla Ermənistan arasında barışıq olsun, yəni sülh müqaviləsi imzalansın. Biz bunu istəyirik. Sərhədlərin delimitasiyası həyata keçirilsin. Yoxsa, kimsə bizi ittiham edir ki, biz bölgədə sərhədləri dəyişdirmək istəyirik. Nəyin əsasında bizə qarşı bu ittiham səsləndirilir? Bizim sərhədlərimiz 30 il ərzində pozulmuş vəziyyətdə olanda nədənsə Ermənistanla qarşı belə ittihamlar irəli sürülmürdü. O, qəbul idi? Biz heç kimin sərhədini pozmamışıq. Biz Laçın və Kəlbəcər rayonlarında Ermənistanla həmsərhəd olan bölgələrə 30 ildən sonra gəlmişik. Qar əriyəndən sonra gəlmişik, may ayında. Qar tez ərisəydi, tez gələrdik. Yəni 30 il ərzində bu sərhəd ermənilərin əlində idi. Əgər sərhəd oradan keçirdisə, qoruyardılar da bu sərhədi. Əgər biz sərhədi pozmuşuqsa,

gəlib çıxarardılar da bizi oradan. Gəlib hücum edər-dilər. Barışıblar axı onlar bununla, barışıblar. Ermənistan bununla barışdığı bir dövrdə kimsə gəlir deyir ki, biz kiminsə sərhədini pozmuşuq. Biz heç kimin sərhədini pozmamışıq. Xəritələr var, 1920-ci ilin xəritələri, çar Rusiyasının xəritələri. Gəlsinlər gör-sünlər sərhəd haradan keçir. Biz harada yerləşmişik oranı Azərbaycan ərazisi sayırıq və düz də edirik. İndi Ermənistan rəhbərliyi ən yüksək səviyyədə açıq-aydın bəyan edir ki, Azərbaycan Gorus–Qafan yolunun müəyyən hissəsində haqlı olaraq yerləşib. Çünki sovet dövründəki xəritələr bunu göstərir. Biz öz ərazimizdəyik. İndi Ermənistan bunu deyir, başqası isə deyir ki, biz kiminsə sərhədini pozmuşuq, gülməlidir.

Regionda yeni dövr başlanır. Biz hesab edirik ki, bu dövrü müsbət istiqamətə yönləndirmək lazımdır. Hər halda, Ermənistanla Azərbaycan arasındakı bu ədavət əbədi olmamalıdır. Bütün bu dağıntılara, barbarlığa, vəhşiliyə baxmayaraq, biz gələcəyə bax-malıyıq. Azərbaycanla Ermənistan arasında sərhədlərin delimitasiyası, sülh müqaviləsi, bir-birinin ərazi bütövlüyünün tanınması istiqamətində, ondan sonra iqtisadi əlaqələrin bərpası, nəqliyyat kommuni-kasiyalarının açılması, bütün bunlar gündəlikdə olan məsələlərdir. Azərbaycan tərəfində siyasi iradə var. Ermənistan tərəfində də olarsa, hesab edirəm ki, iki ölkə özləri vasitəçisiz bu məsələləri həll edə bilər və bölgədə uzunmüddətli sülh ola bilər.

Bu gün Cəbrayıl rayonunun inkişafı ilə bağlı çox önəmli gündür. Çünki bu gün artıq bir neçə obyekt-

tin təməli qoyuldu. Bu obyektlərin inşası və inşaatından sonra fəaliyyəti zamanı bir çox sosial-iqtisadi məsələlər öz həllini tapacaq. İlk növbədə, təhlükəsizliklə bağlı tədbirlər. Bu gün mən Dövlət Sərhəd Xidmətinin yeni hərbi hissəsinin açılışını etdim. Orada nümayiş etdirilən ən müasir silahlar, sursatlar bizim sərhədlərimizi möhkəm, lazımı səviyyədə qorumaq üçün bizə imkanlar yaradacaq. Bu gün iqtisadi fəallıq üçün önəmli addımlar atıldı. Araz Vadisi İqtisadi Zonasının təməli qoyuldu. Bu, 200 hektarı əhatə edən böyük bir layihədir. Artıq ilkin maliyyə vəsaiti ayrılıb. İlkin investorlar da müəyyən olunub. Bu gün «KamAZ» şirkətinin vitse-prezidenti və Rusiyanın Tatarıstan Respublikasının Baş Nazir müavini xüsusi olaraq Azərbaycana gəliblər və mənimlə bərabər «KamAZ» regional xidmət mərkəzinin açılışında iştirak ediblər. Bu da çox önəmli hadisədir. Artıq Rusiya şirkəti də bu bölgəyə investisiya qoymağa başlayıbdır. Bildiyiniz kimi, Türkiyə şirkətləri Zəngilan rayonunda böyük kənd təsərrüfatı layihəsinə investisiya qoymağa başlayıbdır. Bizim iki dost, qonşu ölkəmiz Azərbaycan, bax, bu münasibəti bəsləyir. Azərbaycan da onlara eyni xoş münasibət bəsləyir. Eyni zamanda, sosial obyektlərin təməli qoyuldu. Xəstəxana, məktəb – bütün bunlar buraya insanların qaydışı üçün əsas şərtlərdir.

Biz Cəbrayıl rayonunun elektrik təchizatının artıq, demək olar ki, bütün işlərini gördük. Bu gün Cəbrayıl yarımstansiyası istifadəyə verildi. Laçın və Kəlbəcər rayonlarında hazırda su-elektrik stansiya-

larının bərpası işləri gedir. Artıq bir neçə stansiya işə başlayıb, o cümlədən Tərtər rayonunda Suqovuşan Su-Elektrik stansiyaları. Mən tapşırıq vermişəm, ermənilər tərəfindən – onlar qaçaq dövründə, Kəlbəcəri, Laçını tərk edən dövrdə – dağıdılmış stansiyaların 10-unu biz gələn il, qalan 20-dən çoxunu isə ondan sonrakı illərdə bərpa edəcəyik. Yəni Cəbrayıl rayonunun elektrik təchizatı artıq vardır. Bu əsasdır. Çünki bu olmasa heç nə etmək mümkün olmayacaq.

İndi gəldiyiniz yola da yəqin ki, fikir verdiniz. Görün nə gözəl yol çəkilir. Cəbrayıla 4–6 zolaqlı yol çəkilir. Vaxtilə Ermənistan rəhbərliyi Cəbrayıla yol çəkmək istəyirdi. O da yarımçıq qaldı, onların bütün arzuları kimi. İndi biz Cəbrayıla yol çəkirik. Bizim haqqımız var. Ən gözəl yollardan biri olacaq. Mən xüsusi tapşırıq verdim ki, geniş olsun, həm Cəbrayıla gələn vətəndaşlar rahat gəlsinlər, həm də buradan keçən Zəngəzur dəhlizi də bu yoldan istifadə edəcək. Bu gün birinci yaşayış binasının təməli qoyuldu. Artıq bu binanın da inşasına start verilir. Bu bina hazır olan kimi, Cəbrayıl şəhərinin birinci sakinləri orada yerləşəcək. O vaxta qədər həm xəstəxana olacaq, həm məktəb olacaq, həm də iş yerləri olacaq. Rayonun bütün kəndlərinin tədricən bərpa edilməsi proqramı da təsdiq edilib. Bu gün Zəfər və İşğal muzeylərinin təməli qoyulacaq. Hesab edirəm, ən önəmlisi odur ki, Cəbrayıl şəhərinin baş planı siz cəbrayılılara təqdim ediləcək. Biz bu plana bərabər baxacağıq. Əgər razılığınız olarsa, bu planı da təsdiq edəcəyik. Bizim

planlarımız bundan ibarətdir. Biz müharibəni Zəfərlə başa vurduq. İndi sülh dövrünü də zəfərlə başlamışıq, zəfərlə də başa vuracağıq. Sizi ürəkdən salamlayıram. Sizin simanızda bütün cəbrayılıları qucaqlayıram, öpürəm. Allah sizə cansağlığı versin. Bundan sonra cəbrayılılar Cəbrayıl da yaşayacaqlar. Sağ olun.

* * *

Əli Həsənov (*Yeni Azərbaycan Partiyası Veteranlar Şurasının üzvü, Baş Nazirin sabiq müavini*):
Çox hörmətli cənab Prezident! Sizi bu gün Cəbrayıl torpağında görməkdən buradakıların qismində bütün cəbrayılılar qürur və şərəf hissi keçirirlər. Siz 2003-cü il oktyabrın 1-də cəbrayılılarla Prezident seçkisi qabağı ilk seçicilərlə – cəbrayılılarla görüşdünüz. Azad edilən ilk kənd Cəbrayıl kəndi, ilk şəhər – rayon mərkəzi Cəbrayıl olub. Deyə bilmərəm, bu təsadüfdür, ya təsadüf deyil, ancaq onu deyə bilərəm ki, Cəbrayıl əhalisi tarixən dövlətə sadıq olub, sadıqdır və bu sadıqlıq daim davam edəcəkdir. Yəqin ki, burada təsadüfi hal yoxdur. O ki qaldı 44 günlük Vətən müharibəsinə, bu 44 günün hər biri möhtəşəm, hər bir saati Qələbə saatıdır. Siz insanları elə öyrətmişdiniz ki, hamı gözləyirdi, hər dəqiqə, hər saat nə isə deyilməlidir. Yəni bir anlığa 28 illik həsrəti yaddan çıxarırdılar, unudurdular ki, 28 ildir biz həsrət içindəyik.

Cənab Prezident, Siz bu torpağın sahiblərinin, sakinlərinin 28 illik itirilmiş sakinliyini, sahibliyini özünə qaytardınız. Bu elə bir Qələbədir ki, bunun dünya tarixində bənzəri olmayıb və olmayacaq. O hər-

bi əməliyyatların dünya hərbi tarixində də bənzəri yoxdur və olmayacaq. Olmayacaq ona görə deyirəm ki, bu gün dünyada 70-ə qədər belə münaqişə var. Əgər hansısa dövlət başçısı bunu həll edə bilərdisə, o bunu edərdi. Çünki o xasiyyət, o qabiliyyət, o bacarıq, o siyasət, o dünyagörüşü, o mərdlik, o cəsarət Sizde var, onlarda yoxdur, olsaydı edərdilər. Bəlkə bundan sonra ola bilər kimsə həvəsə düşsün, amma düşməsin, uduzacaq, onların hər biri İlham Əliyev ola bilməz. Elə bilməsinlər ki, bu asandır.

Siz hərbi tarixinə yenilik gətirdiniz. Siz Azərbaycana çox yenilik gətirmisiniz, artıq çox Azərbaycan modelləri var, bütün o brendlər ki var, onların hamısının müəllifi Siziniz. Dünya hərbi tarixinə də yeni bir model – Azərbaycan modeli gətirdiniz. 44 günlük hərbi əməliyyatlar yeni hərbi brenddir, o, cənab İlham Əliyevin brendidir. Ona görə böyük Qələbəmiz münasibətilə Sizi bir daha təbrik edirik, Sizə möhkəm cansağlığı, yeni-yeni uğurlar, qələbələr arzu edirik. Biz əminik ki, bu belə də olacaq.

2003-cü ildəki görüşdə Siz dediniz ki, mənim bir arzum var, hesab edirəm, bu hamının arzusudur. Torpaqları işğaldan azad edib, Cəbrayıl gəlib, sizin qonağınız olacağam. Düzdür, bu gün bir balaca fərqli oldu, biz Sizin qonağınız olduq. Görünür, belə də olmalı imiş.

O ki qaldı 10 noyabr Bəyanatına, düzdür, onu siyasətçilər geniş təhlil edirlər, ancaq mən hesab edirəm ki, o da Sizin siyasətinizin gücü idi – üç ölkənin bir yerə gəlməsi, Rusiyanın vasitəçilik etməsi. Hörmətli Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanla Sizin

Şuşa Bəyannamənin də tarixi hadisədir. Özünü də qeyd etdiniz ki, həqiqətən, son 100 ildə Türkiyə ilə Azərbaycan arasında belə milli birlik, qardaşlıq olmayıb. Bu, son 17 ildə Sizin, o cümlədən cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Prezidentlik fəaliyyətiniz dövründə daha yüksək zirvəyə qalxdı. Bu gün biz hər şeyi açıq deməliyik. Bu gün gənc nəsil bilməlidir ki, biz haradan haraya gəlmişik. Siz bu tövsiyələri həmişə edirsiniz. Çünki çox təəssüflər olsun, bugünkü gənc nəslin beynini korlayanlar da vardır. Ona görə də, nə olub, hansı nailiyyətlər olub, necə qazanılıb, ulu öndərin 1969-cu ildən gördüyü işləri hamı bilməlidir. Əslində bu hazırlıq 50 ildir gedirdi, amma Siz onu 17 ildə bu zirvəyə çatdırdınız. O nə millətdir ki, onun dini rəhbəri faşizm ideologiyasını təbliğ edir. Bundan millətmi olar?! Dünyada belə ikinci millət harada var ki, gənclərinin beynini, ruhunu faşizm ideologiyası ilə korlasın?! Siz bunların hamısını məhv etdiniz. Ermənilərin qaməti bundan belə, heç vaxt düzəlməyəcək. Bizim əyilmiş qamətimizi düzəltməkdiniz. Biz başaşağı gəzirdik, başımızı dikəltməkdiniz. Siz elə bir şöhrət qazandırsınız, elə bir Qələbə çalmısınız, Azərbaycan xalqına elə bir sevinc bəxş etmişiniz ki, onun əvəzi yoxdur, olmayacaq, bənzəri də dünya tarixində olmayacaq.

Var olun, sağ olun, Sizə möhkəm cansağlığı, yeni qələbələr, yeni uğurlar arzulayırıq.

Sonda 10 saniyə vaxtınızı alacağam. 2001-ci ilin noyabr ayında Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayı idi. Orada çıxışımın sonunda bir cümlə iş-

lətdim, qurultaya aidiyyəti də yox idi. Dedim, bütün Azərbaycan xalqı deyir ki, Şuşasız Qarabağ olmaz, Qarabağsız Şuşa olmaz, mən isə deyirəm ki, Əliyevlərsiz Azərbaycan olmaz və olmayacaq!

Oqtay Həziyev (*1-ci dərəcəli «Əmək» ordenli Cocuq Mərcanlı kənd sakini*): Cənab Prezident, əvvəlcə, mən Sizi bütün cəbrayılılar adından salamlayıram. Bütün cəbrayılılar adından Sizə böyük təşəkkürümü bildirirəm. Çox sağ olun, cənab Prezident!

Siz 2017-ci ildə Cocuq Mərcanlıya gələndə bizim ailənin qonağı oldunuz və dediniz ki, Qarabağ torpağı qarışına qədər azad olunacaq. Biz Sizin sayənizdə bunun bariz nümunəsini gördük. Sizin rəhbərliyinizlə yaradılmış yenilməz Azərbaycan Ordusu və Sizin dəmir yumruğunuz, Sizin qətiyyətiniz sayəsində torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin, qazilərimizə cansağlığı versin. Qazilərimizə şəfa diləyirik ki, onlar tez bir zamanda sağalıb həyata qayıtsınlar. Çox sağ olun, cənab Prezident. Siz əsl sərkərdə, əsl Ali Baş Komandan kimi, tarix yazdınız. Sizin bütün xidmətləriniz Azərbaycan xalqının gözü önündədir. Çünki işğaldan azad olunmuş bütün ərazilərdə ən yüksək səviyyədə quruculuq-abadlıq işləri gedir. Noyabrın 10-da mənim Şuşa şəhərində yaşamağımın bir ili tamam olacaq. Orada və Qarabağın bütün ərazisində böyük, möhtəşəm, bənzəri olmayan quruculuq işləri gedir. Bu Sizin sayənizdədir. Yəni müharibədən çıxmış bir ölkənin bu qə-

dər genişmiqyaslı quruculuq işləri aparması dünya tarixində görünməyibdir.

Sağ olun, cənab Prezident. Sizin Azərbaycan xalqı qarşısında danılmaz, böyük xidmətləriniz vardır. Siz əsl sərkərdəsiniz. Siz əsl Ali Baş Komandansınız. Var olun. Sizə nə qədər təşəkkür etsək, azdır. Allah Sizin canınızı sağ eləsin. Ailənizlə, balalarınızla xoşbəxt yaşayasınız. Allah-taala Sizi həmişə zirvədə saxlasın, Azərbaycan xalqının başı üzərində Ali Baş Komandan kimi, sərkərdə kimi qalasınız.

İ l h a m Ə l i y e v: Çox sağ ol, Oqtay, təşəkkür edirəm. Oqtay Həziyev o insanlardandır ki, heç nəyə baxmadan, heç kimdən qorxmadan təkbaşına öz ailəsi ilə Cocuq Mərcanlıda 20 ildən çox yaşayıb. Mən sonra xəbər tutdum. Biz Cocuq Mərcanlının ətrafını təmizləyəndən sonra mən Əli müəllimdən soruşanda, dedi ki, belə bir ailə var, orada yaşayır, heç yerə getməyib. Hətta orada böyük təsərrüfatla məşğuldur və ordumuza da kömək göstərir, ərzaq göndərir. Öz əlinin zəhməti ilə əldə etdiyi imkanları ordu ilə bölüşür. Dedim, gör nə qədər böyük bir şəxsiyyətdir. Cocuq Mərcanlıya gələndə o vaxt mən «Əmək» ordenini təzə təsis etmişdim və onu heç kimə vermirdim. Halbuki namizədlər var idi, dedim ki, yox, mən onu o kişiyə verəcəyəm. Mən birinci ordeni o kişiyə verdim və evində də təqdim etdim, qucaqladım, öpdüm. Doğrudan da Azərbaycan Oqtay kimi insanların üstündə dayanır. Sağ ol, Oqtay, sağ ol.

C e y h u n M ə m m ə d o v (*Milli Məclisin üzvü*): Çox hörmətli cənab Prezident! Mən də cəbrayılılar

adından Sizi salamlayıram. Biz çox sevinirik ki, bu gün Sizi Cəbrayıl torpağında qarşılayırıq. Bu gün Sizin rəhbərliyinizlə Azərbaycan öz tarixinin ən şərəfli, qürurlu günlərindən birini yaşayır. Son 200 ildə Azərbaycan ilk dəfə torpaq itirmədi, itirilmiş torpaqlarını bərpa etdi. Mən hesab edirəm ki, bunu yalnız Siz edə bilərdiniz. Bu siyasətin əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Siz bu uzaqgörən və müdrik siyasəti davam etdirdiniz və Azərbaycanı xoş günlərə gətirib çıxardınız.

Bu gün dünyada çoxlu sayda ölkələr vardır. Eləsi var, onun 50–100 il müstəqillik tarixi var, ancaq onlar bu gün nə dövlət, nə də ordu qura biliblər. Amma Siz Azərbaycanda bütün sahələrdə böyük inkişafa nail oldunuz. Mən xatırlayıram, 1993-cü ilin iyun ayı idi. Biz hamımız televizorun qarşısında idik. Ulu öndərin Azərbaycana qayıdışından söhbət gedirdi və hamı deyirdi ki, Azərbaycanın bir nicat yolu var, o da ulu öndərin Azərbaycana qayıdışındadır və həqiqətən də belə oldu. Ulu öndər gəldi, Azərbaycanda sabitlik təmin olundu və sonra da Siz bu siyasəti davam etdirdiniz. Eyni zamanda, bu gün mən bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Siz Cocuq Mərcanlıda olarkən çox qəti şəkildə dediniz ki, zaman gələcək, biz Qarabağdakı məscidlərimizi də bərpa edəcəyik, tikəcəyik. Bu gün biz bunu Şuşanın təmsalında görürük və inanırıq ki, bu siyasət Cəbrayıl da da davam etdiriləcək. Şərq dünyasında belə bir söz var – fateh. Torpaqları işğaldan azad edən insanlara fateh deyirlər və mən hesab edirəm ki, Qarabağın fatehi Sizsiniz. Biz izləyirdik, Siz 44 günlük müha-

ribədə informasiya cəbhəsində də çox uğurlu siyasət həyata keçirirdiniz. Siz mətbuata, televiziya verdiyiniz 26-dan çox müsahibə ilə bu müharibənin önündə gedirdiniz. Eyni zamanda, ordumuza rəhbərlik edərək, bizi möhtəşəm Qələbəyə gətirib çıxardınız. Siz bunu daim qeyd edirsiniz ki, erməni faşizminin belini qırdınız, ümumiyyətlə, dünyada bu faşizmi məhv etdiniz.

Bu gün bir çox ölkələrdə münaqişələr var, ancaq onların heç biri həll olunmayıb. Sizin rəhbərliyinizlə Azərbaycan bu münaqişəni həll etdi və bu gün dünya dövlətləri Azərbaycana qibtə edir. Hesab edirəm ki, bu gün ulu öndərin ruhu bizimlədir, gətirdiyimiz bütün torpaqlardadır. Siz qeyd etmişdiniz ki, ulu öndərin ən böyük arzularından biri də torpaqlarımızın azad olunması idi. Çox şükür ki, torpaqlarımız azad olunub və biz Sizinlə bir yerdə bu günü qeyd edirik, Qələbə ilini qeyd edirik. Biz inanırıq ki, Sizinlə daha böyük uğurlara nail olacağıq. Mən Sizə cansağlığı, daha böyük uğurlar arzulayıram. Allah Sizi qorusun.

Yaqut Abdullayeva (*Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin dosenti, Əməkdar artist*): Möhtərəm Prezidentimiz, cənab Ali Baş Komandan, dahi sərkərdə! Sizin siyasətiniz sayəsində biz bu gün gözəl Cəbrayıldayıq. Cəbrayılılar Sizi çox istəyir, Allah da Sizi çox istəyir. Allah bizim bütün dualarımızı qəbul etdi. Siz Şuşada çıxış edəndə dediniz ki, Allah bizim dualarımızı eşitdi. Sizi hamı çox sevir, bütün Azərbaycan sevir. Biz Sizinlə fəxr edirik. Bütün şəhidlərin ruhu qarşısında baş əyirəm. Cənab Prezident, bütün

cəbrayılılar adından Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Allahdan ulu öndərimizə, şəhidlərimizə rəhmət diləyirəm. Bu gün ulu öndərimizin, şəhidlərimizin müqəddəs ruhları şaddır. Bütün şəhid analarının qarşısında baş əyirəm. Cənab Prezident, Allah Sizi qorusun. Həmişə var olun, biz Sizi çox istəyirik, həmişə də çox istəyəcəyik. Siz bizim ürəyimizsiniz. Amma, nə olar, sözümlü yerə salmayın, mənim bir il ərzində bir arzum var idi – Sizin dəmir yumruğunuzu öpüb gözümlə üstünə qoymaq.

Aslan Aslanov (*AZƏRTAC-ın İdarə Heyətinin sədri*): Möhtərəm cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan! Bu gün həqiqətən, həyatımızın ən xoşbəxt günlərindən birini yaşayırıq. Region üçün nümunə olacaq Cəbrayılın təməl daşlarını qoymağınız bütün cəbrayılılar tərəfindən böyük rəğbətlə, hörmətlə, qürur hissi ilə qəbul olunur. Biz – bu gün buraya toplaşan cəbrayılılar xoşbəxtik ki, belə bir tarixi hadisənin şahidiyik və Müzəffər Ali Baş Komandan, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ilə bir yerdəyik. Buna görə də bu xoşbəxt günü bizə bəxş etdiyiniz üçün Sizə ürəkdən minnətdarıq. Tanrı Sizi qorusun, Siz Azərbaycan xalqının, sözün həqiqi mənasında, xilaskarısınız. Siz Cəbrayılın işğaldan azad olunması mesajını verəndən sonra qələbələr bir-birini əvəz etdi. Azərbaycan Sizin dahi sərkərdəliyiniz sayəsində 44 gündə dünyada, hər b elmində taybərəbəri olmayan Qələbə qazandı, Azərbaycan torpaqları işğaldan azad edildi, düşmən diz çökdürüldü və məcbur edildi ki, təslim aktına imza atsın. Bunlar bizim üçün, bütün Azərbaycan xalqı üçün böyük şərəf

və qürurdur. Siz Azərbaycan xalqının qalib xalq, qəhrəman xalq olduğunu bütün dünyaya göstərdiniz. Bütün dünyaya dediniz ki, bu xalq ləyaqətli xalqdır, bu xalq qürurlu xalqdır, bu xalq döyüşməyi bacaran xalqdır, bu xalq torpağı uğrunda ölməyə, şəhid olmağa hazır xalqdır. Siz bütün dünyaya bunu göstərdiniz və bu, tarixdə əbədi qalacaqdır.

Cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan, bu, böyük bir tarixdir. Siz çoxəsrlik Azərbaycan tarixinə şanlı, şərəfli səhifələr yazdınız və bu səhifələr yeni quruculuq işləri ilə bundan sonra da davam edəcək. Biz, bütün cəbrayılılar böyük fəxrlə demək istəyirik ki, bu işlərin görülməsində həm də xalqımızın sevimlisi olan Mehriban xanım Sizinlə çiyin-çiyinə, əsl silahdaş kimi, Sizə dayaqdır, köməkdir. Mühəribə dövründə Mehriban xanımın verdiyi mənəvi, siyasi dəstək, etdiyi çağırışlar, işğaldan azad olunmuş bölgələrə səfərləriniz tariximizin ən parlaq səhifələridir.

Cənab Prezident, xüsusi vurğulamalıyam ki, ulu öndər Heydər Əliyev xalqımızın ilk xilaskarı idi. 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə Heydər Əliyev Azərbaycana gəldi və dağılan, parçalanan, dünyanın gözü götürməyən Azərbaycanı yenidən qurdu, müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi oldu. Cənab Müzəffər Ali Baş Komandan, biz fəxr edirik ki, Siz Heydər Əliyevin qurub yaratdığı Azərbaycanı dünyada ən inkişaf etmiş ölkələrdən birinə çevirdiniz. Siz Azərbaycanı qüdrətli dövlətə çevirdiniz. Bütün dünya Azərbaycan ilə hesablaşır, dünya İlham Əliyev siyasəti ilə hesablaşır. Bütün dünya ulu öndərin müəy-

yənləşdirdiyi inkişaf yolu ilə, Sizin müdrik siyasetinizlə istər-istəməz hesablaşmağa məcburdur.

Cənab Prezident, Tanrı Sizi qorusun. İnanın ki, bütün cəbrayılılar, bütün Azərbaycan xalqı hər səhər, hər axşam öz dualarına onunla başlayır ki, Müzəffər Ali Baş Komandan, Tanrı Sizi qorusun. Siz Azərbaycanın taleyini həll etdiniz. Sağ olun, minnətdaram, təşəkkür edirəm.

Vaqif Məhərrəmov (*Cəbrayıl Rayon Ağsaqqallar Şurasının sədri*): Çox hörmətli cənab Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan! Sizin Ali rəhbərliyiniz və sərkərdəliyiniz ilə qısa müddətdə – 44 gün ərzində torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Bütün cəbrayılılar Sizin hər bir çıxışınızı televizor qarşısında ayaq üstə alqışlayırdılar. Müharibənin hər günü cəbrayılılar üçün, demək olar ki, bir ilə bərabər idi. Niyə? Çünki ön cəbhədə gedən döyüşləri səbirsizliklə izləyirdilər və nəticəni də Allaha şükür, gördük. Bu gün bütün cəbrayılılar Sizinlə öyünür, fəxr edir, həqiqətən, onların sevincinin həddi-hüdudu yoxdur. Siz və ordumuz bizim qədd-qamətimizi düzəltməyə çalışdınız. Ona görə də biz bu gün sevinirik, fərlənirik, Sizinlə fəxr edirik.

Cənab Prezident, mən Cəbrayıl ağsaqqallarının adından da bir söz deyəcəyəm, çünki bu gün o sözlər onlar hər yerdə səsləndirirlər. Cəbrayıl ağsaqqalları istəyirlər ki, Müzəffər Ali Baş Komandan, cənab Prezident ölkəmizin daimi Prezidenti olsun. Ona görə də böyük məmnuniyyətlə deyirik, cənab Prezident, Sizə eşq olsun! Cəbrayılılar Sizi çox sevir, həqiqətən,

bütün Cəbrayıl Sizin arxanızdadır. Allah Sizi qorusun. Sağ olun.

İ l h a m Ə l i y e v: Xoş sözlərə görə təşəkkür edirəm. Bu gün doğrudan da tarixi bir gündür. Birincisi ona görə ki, 4 oktyabr Cəbrayıl rayonunun tarixində Zəfər Günü, işğaldan qurtuluş günü kimi əbədi qalacaq. Digər tərəfdən, bu gün Cəbrayılın bərpa işlərinə bərabər start veririk. Həm Zəfər, həm də bərpa işləri dövlətimizin, xalqımızın gücünü göstərir. Çünki gücümüz olmasaydı, biz bu Zəfəri əldə edə bilməzdik. Mən Prezident kimi, öz fəaliyyətimi bunun üzərində qurmuşdum. Çünki bizim əsas hədəfimiz Qarabağın işğaldan azad edilməsi idi. Bütün başqa addımlar – regionların sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramları, neft-qaz, nəqliyyat sahələrindəki təşəbbüslərimiz, ölkə iqtisadiyyatının canlandırılması, Neft Fondunun valyuta ehtiyatlarının toplanması, xarici siyasət, böyük dövlətlərlə münasibətlərimiz, qonşu dövlətlərlə münasibətlərimiz – bütün bu işlərin fəvqündə bu müqəddəs an dayanmışdı – Zəfər Günü. Biz bütün bu gücləri səfərbər edib xalqımızın zəhməti, qəhrəmanlığı hesabına istədiyimizə nail olduq.

Əlbəttə, ulu öndər haqqında burada deyildi. Əgər Azərbaycan xalqı 1993-cü ildə özünə xas olan müdriklik göstərməsəydi, ulu öndəri dəvət etməsəydi, Azərbaycanın taleyi çox qaranlıq ola bilərdi. Biz o vaxt itirilmiş torpaqları nəinki bərpa edə bilərdik, biz daha böyük fəlakətlərlə üz-üzə qala bilərdik. Biz hələ yaranmaqda olan dövlətçiliyi itirə bilərdik. Bu, tam həqiqətdir. Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqı qarşısında misilsiz xidmətləri bu gün

burada özünü göstərdi. Çünki bu təməli o qoyub – ordu quruculuğu, islahatlar, neft kontraktları, ölkəmizə ilk valyutanın gəlməsi. Elə ilk vəsaiti məhz köçkünlərin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılmasına da o istiqamətləndirmişdi. Əli müəllim yaxşı xatırlayır, Aşağı Ağcakənd kəndində, o yağışlı havada, yadı-nızdadır, biz bərabər idik, ulu öndərin arxasında durmuşduq. Aşağı Ağcakənd kəndinin yenidən qurulması çox böyük məna daşıyırdı. Çünki sovet vaxtında ona Şaumyan rayonu deyirdilər. Köçkünlər üçün birinci şəhərciyi məhz orada saldı, birinci vəsaiti oraya ayırdı. O vaxt bizim pulumuz yox idi, xəzinə boş idi. Neft satışından ilk pul gəldi, dedi ki, onu da oraya verəcəyik. Mən də bu yolla getdim. 2003-cü ildə xalq məənə etimad göstərəndə dedim ki, atamın yolu ilə gedəcəyəm. Məcburi köçkünlər üçün nə qədər böyük işlər görüldü. Əli müəllim bu işlərin icraçısı idi, 100-dən çox şəhərcik salındı. Amma hər dəfə keçmiş köçkünlərlə görüşəndə deyirdim ki – onlar da təşəkkürlərini bildirirdilər – bu müvəqqətidir. Torpaqlar azad olunandan sonra daha yaxşı evlər tikəcəyik. Bax, bu gün ediləcək təqdimat həmin sözlərin təsdiqidir. O evlər də yaxşı evlər idi. Xaricdən gələnələr, beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri müharibədən əvvəl köçkünlərə baş çəkəndə məəttəl qalırdılar ki, siz burada köçkünlər üçün beş-ülduzlu hotel səviyyəsində şəhərciklər salırsınız. Biz də deyirdik ki, bizim standartlarımız budur. Bizim üçün ən prioritet kateqoriya insanlar onlardır. Onlar əziyyət içində yaşayıblar, indi gərək ən yaxşı şəraitdə

yaşasınlar. Deyirdim ki, daha yaxşı şərait yaradaçağıq və yaradırıq.

Bu gün həm Cəbrayıl, həm də işləri başlanan Ağdamda, Şuşada ən yüksək səviyyəli işlər görülməkdir. Mən bu işləri hər hansı bir başqa standartlarla müqayisə etməyə istəmirəm, çünki o, şəhərsalma işlərində mövcud deyil. Bu praktika şəhərsalma işlərində birincidir və biz dünyanın ən gözəl təcrübəsini buraya gətirmişik. Bütün işlər ən mütərəqqi texnologiyalar əsasında qurulacaq və bu işləri biz, necə deyirlər, özümüzə borc bilib görəcəyik.

Qayıdıram o sözlərə – əgər ulu öndər bu ölkənin təməlini düzgün qoymasaydı və dövlətçilik qurmasaydı, bu gün Zəfərdən söhbət gedə bilməzdi. Sadəcə olaraq, Azərbaycan xalqı müdriklik göstərdi, 2003-cü ildə və ondan sonrakı illərdə onun siyasətinə səs verdi. Bütün təzyiqlərə, hədə-qorxulara, təhqirlərə, yalanlara, uydurmalara baxmayaraq, biz bu yoldan dönmədik. Neçə dəfə bizi devirmək istəmişlər? Bunu Azərbaycan xalqı da yaxşı bilir, mən də yaxşı bilirəm. Bəzi xarici dairələr bəzi yerli satqınların əli ilə mənə devirmək istəyirdilər. Alınmadı. Nə üçün? Xalq dəstəkləmədi. Əgər xalq dəstəkləsəydi, əlbəttə, buna nail ola bilərdilər. Görün postsovet məkanında zor tətbiq etməklə, nə qədər çevriliş baş verib. Buna inqilab da deyirlər, çevriliş də deyirlər, təkamül də deyirlər. Amma fakt odur ki, hakimiyyət dəyişikliyi. Elə götürün Ermənistanı. Əvvəlki Ermənistan rəhbərliyinə erməni xalqı o qədər nifrət edirdi ki, hətta müharibəni uduzmuş insana yenə də səs verdi, təki onlar qayıtmasınlar. Ona görə

xalq dəstəkləmədi. Çünki xalq bilirdi, görürdü ki, bizim işimiz haqq işidir, biz ölkəmizi gücləndiririk.

Bizə edilən təzyiqlərin və təxribatların təməlinə də Qarabağ amili idi. Çünki Prezidentlik dövründə – mən bunu bir neçə dəfə demişəm, indi hələ vaxt tam yetişməyib ki, mən xalq qarşısında tam mənzərəni açım – belə tezislər var idi ki, bəli, siz gərək Qarabağı unudasınız, siz gərək bu vəziyyətlə barılaşsınız, deməli, Ermənistanla barılaşsınız, əməkdaşlığa başlayasınız. Neçə dəfə təklif edilmişdi ki, Azərbaycan güc tətbiq etməməklə bağlı öz üzərinə öhdəlik götürsün. Mən hər dəfə imtina edirdim, hər dəfə! Sonuncu dəfə aprel döyüşlərindən sonra Vyana görüşündə. O vaxt məğlubluqdan sonra Ermənistanı dəstəkləmək üçün Minsk qrupunun həmsədri olan Amerika Birləşmiş Ştatları Vyanada tələm-tələsik bu görüşü təşkil etmişdi. Mən o görüşə gələndə artıq orada Minsk qrupunun Xarici İşlər nazirləri əyləşmişdilər və mənə bir protokol, yəni bir bəyanat mətnini verdilər. Mən elə orada dedim ki, əgər bunu siz hazırlamırsınızsa, bunu bir gün, iki gün əvvəl verəydiniz. Niyə məni fakt qarşısında qoyursunuz? Mən başladım orada oxumağa. Gördüm ki, burada bizə sərf etməyən müddəalar var, o cümlədən güc tətbiq etməməklə bağlı. Mən imtina etdim. Dedim ki, mən buna imza atmayacağam. Dedilər necə? Dedim belə. Siz özünüz nə istəyirsiniz qəbul edin, mən buna imza atmayacağam. Yəni sözüm odur, bütün təzyiqlərin təməlinə bu dayanmışdı ki, biz daxili problemlərlə məşğul olaq, daxili problemlərin içərisində çabalayaq ki, Qarabağ unudulsun və Ermənistan bu torpaq-

lara əbədi sahib olsun. Bəzi xarici ölkələrin nümayəndələri deyirdilər ki, siz gərək reallıqla hesablaşsınız, siz müharibəni uduzmuşunuz, yeni müharibəni heç kim qoymayacaq, biz qoymayacağıq, qonşu ölkələr qoymayacaq. Bizi hədələyirdilər. Hədələyirdilər ki, müharibə başlasa, biz yenə torpaq itirəcəyik. Ermənistanın oğurluğa görə bu gün həbsdə olan keçmiş müdafiə naziri bizi hədələyirdi. Amerikada olarkən hədələmişdi. Yəni o bunu özbaşına demişdi? Yox! Onun ağzına bu sözləri qoyanlar olub ki, biz bu vəziyyətlə barışaq, bu torpaqlardan əl çəkək, deyək ki, bəli, gəlin indi Ermənistanla əməkdaşlıq edək. Mən demişdim ki, heç vaxt əməkdaşlıq etməyəcəyik, mən demişdim ki, nəyin bahasına olursa olsun Ermənistanı iqtisadi cəhətdən çökdürəcəyik. Bütün neft-qaz kəmərləri, nəqliyyat xətləri, dəmir yolu – hamısı Ermənistandan yan keçdi. Yəni, nəhayət, Ermənistanı çökdürdük. İqtisadi cəhətdən də artıq bizimlə rəqabət apara bilmədi, hərbi cəhətdən də apara bilmədi, müftə olsa da, yenə də istədiyi silahları ala bilmədi. Beləliklə, Ermənistanda daxili böhran artıq qaçılmaz idi, xalq qalxmışdı, nifrət etdiyi Sarkisyan rejiminə qarşı qalxmışdı və dəyişiklik oldu. Mən o vaxt demişdim ki, bəli, o dəyişiklikdə bizim də əlimiz olub, əlbəttə, birbaşa yox – biz yalan danışmamalıyıq – birbaşa yox, amma dolayısı ilə. Əgər Ermənistan inkişaf edən ölkə olsaydı, xalq ayağa qalxardı? Əlbəttə ki, yox. Ona görə bu hakimiyyət dəyişikliyinə bizim rolumuz kifayət qədər böyük idi. Mən deyirdim ki, bizim hədəfimiz nəyin bahasına olursa olsun, torpaq-

ların azad edilməsidir və biz ölüm savaşına çıxdıq, bunu hər kəs bilir. Çünki kim deyə bilərdi ki, hansı ölkə necə hərəkət edəcək. Mən bu qarantıyanı verə bilməzdim. Biz faktiki olaraq, ölüm-dirim savaşına çıxmışdıq, ya ölüm, ya olum, vəssalam. Daha səbrimiz tükənmişdi.

Yenə də deyirəm, müharibə başa çatandan sonra bu gün artıq yeni reallıqlar yaranıb və bəziləri bu reallıqları həzm edə bilmirlər. Baxın, Azərbaycana qarşı yenə də təxribat və uydurma kampaniyasının yeni dalğası artıq başlanıb. Bu, davam edəcək, biz buna hazır olmalı idik və hazır idik. Heç bir şey, hansısa məsələ Qarabağdan, torpaqlarımızın azad edilməsindən üstün ola bilməz, heç bir məsələ bunu üstələyə bilməz. Bu gün biz artıq bu reallıqları qəbul etdirdik, kiminsə xoşuna gəlir, kiminsə gəlmir, amma qəbul etdirdik. İndi isə bərpa işlərinə start veririk. Əminəm ki, təqribən 5 il ərzində elə bir yeni Azərbaycan, yeni Qarabağ, yeni Zəngəzur quracağıq ki, bütün dünya bizə qibtə edəcək. Bunu biz ilk növbədə, insanlar üçün edirik. Əziyyət çəkmiş, çadırda, vaqonun altında, yataqxanada, uşaq bağçasında dözülməz şəraitdə yaşamış o insanlar ən yaxşı şəraitdə yaşamağı istəyirlər və yaşayacaqlar. Bunu biz təmin edəcəyik.

Bir daha sizi ürəkdən təbrik edirəm. İndi isə bizə təqdimat ediləcək və baxmaq görək Cəbrayılın yeni görkəmi necə olacaq.

* * *

Mehriban Məmmədova (*Azərbaycan Televiziya* *sinin əməkdaşı*): Cənab Prezident.

İ l h a m Ə l i y e v: Siz Jurnalistlər evində çıxış edirdiniz. Siz Cəvəq Mərcanlıdansıız?

Mehriban Məmmədova: Bəli, cənab Prezident. Həmin görüş vaxtı mən Sizə bir jurnalist kimi, bir Cəvəq Mərcanlı sakini kimi minnətdarlıq etmişdim.

İ l h a m Ə l i y e v: Bəli, yadımdadır.

Mehriban Məmmədova: Amma bugünkü minnətdarlığımın səbəbi o qədər böyükdür ki, böyük cümlələr qursam belə, ifadə edə bilməyəcəyəm. Mən bütün cəbrayılılar, bütün xalqımız adından Sizə çox minnətdaram, cənab Prezident.

Siz bir neçə gün əvvəl Anadolu Agentliyinə müsahibə verdiniz. Keçmiş məcburi köçkünlərin çəkdikləri iztirabla bağlı çox incə bir məqamı o qədər səmimi, içdən ifadə etdiniz ki, bir vaxtlar məcburi köçkün olan insanların hər biri həmin gün duyğulandı. Bu duyğu təbii ki, fərqli duyğu idi. Mən özüm balaca ikən oradan çıxmışdım. Deyirlər uşağın yaddaşından heç nə çıxmır. Mən unutmamışam o anı. Amma uşaqlığımı da orada qoyub çıxmışdım. Mənim kimi minlərlə gənc. Bu gün isə sevinirik ki, bizim kimi gənclər Sizin sayənizdə gəncliklərini firavan yaşayırlar.

Cənab Prezident, çox təşəkkür edirik. Cəbrayılın bir yaşında Sizi burada görmək çox xoşdur. Sizə bir daha minnətdarlığımızı ifadə edirik.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ ol, təşəkkür edirəm.

S a k i n: Bizim bayatılarımız əsrlərin daş yaddaşından süzülüb gəlir. Hesab edirəm ki, o bayatılardan birini bəlkə də 50 il, 100 il, 200 il bundan qabaq Sizə yazıb xalqımız. Nədir o bayatı?

*Əzizim Ordubada,
Yol gedir Ordubada.
Sərkərdə igid olsa,
Heç verməz ordu bada.*

Bax, bu Sizə yazılıb.

V a h i d Q u l i y e v (*Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı*): Cənab Ali Baş Komandan, polkovnik Quliyev. Ulu öndərin 9 oktyabr tarixli Fərmanı ilə Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Milli Qəhrəman? Neçənci ildə?

V a h i d Q u l i y e v: 1994-cü il oktyabrın 9-da, 10-dan çox zirehli texnikanı məhv etdiyim üçün.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ ol.

V a h i d Q u l i y e v: Azərbaycan kişisinin qeyrətini özünə qaytardığınız üçün Sizə təşəkkür edirik.

F a z i l A b b a s o v (*professor*): Möhtərəm Prezident, mən Eksperimental Cərrahiyyə İnstitutunda ürək cərrahiyəm. Bizim institutun açılışında olmusunuz.

İ l h a m Ə l i y e v: Bəli, olmuşam.

F a z i l A b b a s o v: 2011-ci ildə Siz o institutu təkrar açandan sonra biz orada çox böyük işlər görmüşük. Mən bir söz demək istəyirəm. Bütün dünyanın, bizə ağıl öyrətmək istəyən dövlətlərin hamısının indiki dövrdə problemi lider problemidir. Allaha şükür ki, dünyanın bu saat ən möhtəşəm liderlərinin ikisi Türk dünyasına məxsusdur.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ olun.

D i n x a d i m i: Xoş gəlmisiniz, cənab Prezident! Xoşbəxtəm ki, Sizinlə Cocuq Mərcanlıda da görüşmüşdük.

İ l h a m Ə l i y e v: Bəli, indi burada da məscid tikəcəyik, inşallah.

D i n x a d i m i: Biz Cəbrayıl dindarları həmişə Sizi dəstəkləmişik və dəstəkləməkdə davam edirik.

İ l h a m Ə l i y e v: Çox sağ olun. Gəlin indi şəhərsalma komitəsinin rəhbəri bizə Cəbrayılın yeni görkəmi ilə bağlı təqdimat etsin.

A n a r Q u l i y e v (*Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin sədri*): Cənab Prezident, ilk növbədə, Döyüş Muzeyi və Memorial Kompleks Muzeyinin layihəsini təqdim etmək istəyirəm. İcazənizlə, kiçik bir videoçarx nümayiş etdirək.

Videoçarx nümayiş etdirildi.

A n a r Q u l i y e v: Cənab Prezident, muzey kompleksi bu şəhərin ərazisidir və 3 fərqli məkanda müvafiq sərgilər təşkil olunacaq. Döyüş Muzeyi şəhərin cənub hissəsində yaradılacaq.

İ l h a m Ə l i y e v: Giriş hissəsində?

A n a r Q u l i y e v: Bəli, şəhərin giriş hissəsində. Həm də Cəbrayılın bu hissəsində çox şiddətli tank döyüşləri gedib. Oktyabrın 4-ü şəhər işğaldan azad olundandan sonra işğalçılar tərəfindən bir neçə dəfə cəhdlər olub. Ordumuzun düşmənə cavabına uyğun olaraq, muzey yeraltı səngərlər formasında qurulacaq. Ekspozisiyada döyüş strategiyaları, rəqəmsal baxış imkanları olacaq. Küçədə, açıq səma altında 4,5 hektarlıq ərazidə tanklar nümayiş olunacaq. Digər planşetdə həmin muzeyin sahəsi və yeraltı hissədə real

səngərlər imitasiya olunacaq. Aparılmış döyüşlərin səhnələri və Zəfər Muzeyi bu ərazidə təşkil olunacaq. İcazənizlə, şəhərin digər ərazisində bir az əvvəl göstərdiyim kimi, yuxarı hissədə Cəbrayıl Memorial Kompleks Muzeyi təşkil olunacaq.

İlham Əliyev: Dağılmış evlərin bəziləri saxlanılıb?

Anar Quliyev: Bəli, dağılmış evlərin bir hissəsi saxlanılıb.

İlham Əliyev: Lazımdır ki, heç kim unutmasın.

Anar Quliyev: Təbii ki, Sizin tapşırığınıza əsasən, bir hissəsi saxlanılacaq və müasir həyata inteqrasiya olunacaq. Bəzilərindən qalereya şəklində və digər funksiyalarla istifadə olunacaq. Muzeyin öz binası bu hissədə olacaq. Bu hissədə isə Bayraq Meydanı və Xudafərin körpüsündən ilhamlanaraq, Zəfər tağı abidəsi yaradılacaq. Növbəti slaydlarda muzeyin strukturu, sahəsi haqqında bir qədər daha ətraflı məlumat verilir – birinci mərtəbədə 450 kvadratmetr, növbəti mərtəbələrdə 200 kvadratmetr. Burada həm bütün Qarabağın tarixi faktlarla, arxiv materialları ilə təqdim olunacaq, həm də Cəbrayıl haqqında məlumat, ondan sonra işğal dövründə Cəbrayıl əhalisinin çəkdiyi əziyyət, didərgin düşdüyü dövrə dair məlumatlar təqdim olunacaq.

İlham Əliyev: Dağıntılarla bağlı bütün məlumatlar olmalıdır, videoformatda. Yəni istənilən adam gəlib görə bilsin, çünki bu dağıntıların böyük hissəsi götürüləcək. Dərs alınacaq ki, insanlar unutmasınlar, gəlib görsünlər ki, nə gündə idi. Bir hissə

qalacaq, yəni dağılmış evləri saxlayacağıq, amma mütləq İşğal Muzeyində olmalıdır. İndiki maketi də ola bilər. Siz onu işləyin və dağılmış vəziyyətdə də maket olsun ki, hər gələn görə bilsin.

A n a r Q u l i y e v: Biz planlaşdırma işlərindən əvvəl skanlaşdırırıq. Üçüncü məkan şərti olaraq Zəfər pavyonu adlandırılır, 4 oktyabr adı da şərti olaraq qoyulub. Bu kiçik tikili əsgərlərimizin, ordumuzun ilk azad edərək, yerləşdiyi məkan olub və sonrakı günlər ərzində məhz bu məkanda həm strategiya qurulurdu, həm də idarə olunurdu.

İ l h a m Ə l i y e v: Onu elə bil ki, təkrarlayır?

A n a r Q u l i y e v: Bəli, əsas bina olduğu kimi saxlanılacaq, amma bir qədər müasirləşdirilərək. Hazırda da həmin binanın görüntüsü bu şəkildədir və orada artıq məhz ordumuza həsr olunmuş ekspozisiya təqdim ediləcək, təbii ki, müasir virtual metodlardan istifadə olunaraq.

Dövlət başçısı Cəbrayıl Memorial Kompleksinin təməlini qoydu.

İ l h a m Ə l i y e v: Xahiş edirəm, bu tarixi gündə – muzeyin təməlqoyma mərasimində siz də fəal iştirak edin.

S a k i n: Cənab Prezident, inşallah, evlər tikilir, şərait yaradılır. İstəyərdim ki, Cəbrayılın bütün kəndləri bərpa ediləndə Çaxırlı kəndində qonağımız olarsınız, ayağınızın altında qurbanlar kəsək.

İ l h a m Ə l i y e v: İnşallah, çox sağ olun.

S a k i n: Hər şeyə görə çox təşəkkür edirik. Qarabağ qazisi kimi, Sizdən xahiş edirəm.

İlham Əliyev: Mütləq gələcəyik. Burada kəndlər qurulacaq, şəhər qurulacaq. Cəbrayıl mütləq ən gözəl şəhərlərdən birinə çevriləcək.

S a k i n: Cəbrayılılar Sizi çox istəyirlər. Hamı, bütün Azərbaycan Sizi çox istəyir. Siz Azərbaycan tarixinə adınızı qızıl hərflərlə yazdınız. Siz həm ləyaqətimizi, həm də torpağımızı bütövləşdirdiniz.

İlham Əliyev: Çox sağ olun. Mənim üçün ən xoş günlər sizinlə görüşməkdir. Bu günlərdə sizin sevincinizi görəndə mən də sevinirəm.

S a k i n: Hamımız üçün əzizsiniz. Çox sağ olun.

Əli Həsənov: 2003-cü ilin oktyabrında cəbrayılılar Sizi elə möhtəşəmliklə qarşıladılar ki, ondan sonra o cür möhtəşəm seçkiqabağı tədbir olmayıb.

İlham Əliyev: Biləsuvarda?

Əli Həsənov: Bəli, Biləsuvarda. 10–15 gün idi ki, çadır şəhərciyinə köçmüşdülər.

İlham Əliyev: Bəli, təzə köçmüşdülər.

Əli Həsənov: Orada 12 min cəbrayılı var idi. Amma, cənab Prezident, bu günlərdə, bu 44 gündə ortaya hələ çox brendlər çıxacaq. Onun biri də bu 17 ildə milli ruhda yetişdirdiyiniz gənclərdir, hansı ki, müharibədə nəticəsini gördük. O mərdlik, cəsərət, milli, hərbi vətənpərvərlik həmişə deyiləcək. Yəni bundan sonra o brendlər hələ çox olacaq.

İlham Əliyev: Müharibə onu göstərdi, düşmən də gözləmirdi. Onlar da gözləmirdilər. Onlar da bilmirdilər ki, belə bir nəsil yetişib, ölümə gedir.

Oqtay Həziyev: Cənab Prezident, mən ba-
yaq dedim ki, Şuşada yaşayıram. Ancaq Şuşa şə-

həri işğaldan azad olunanda ermənilər orada su xətlərini dağıtmışdılar.

İlham Əliyev: Bəli, dağıtmışdılar.

Oqtay Həziyev: O qəza-bərpa qrupuna mən rəhbərlik edirdim. Bir ildir mən o xidməti aparıram, yaşamaq deyəndə onu deyirəm.

İlham Əliyev: Çox yaxşı. Onlar deyəsən Zarıslı xəttini də dağıtmışdılar. Biz o bulaqları bərpa edirik, onlar bütün bulaqları qurutmuşdular.

Oqtay Həziyev: Cəbrayıl da kəhrizi qurutmuşdular.

İlham Əliyev: Orada bir dənə bulaqda su yox idi. Natəvan bulağı, ondan başqa 17 bulaq var, hamısını qurudublar.

Əli Həsənov: Faşistdirlər, başqa nə deyə birlirik?! Dəfələrlə demisiniz ki, faşistdirlər.

Sakin: Cənab Prezident, axıncı dəfə dediniz ki, onlar heç heyvan da deyillər.

İlham Əliyev: Vallah, elədir. Axı onu heç heyvan da etməz.

Sakin: Hamısını vəhşicəsinə dağıdıblar.

Anar Quliyev: Möhtərəm cənab Prezident, ilk növbədə, Cəbrayıl şəhərinə keçməmişdən əvvəl mən işğaldan azad edilmiş ərazilərlə bağlı aparılan işlərə qısaca toxunmaq istərdim. Sizin tapşırığınıza uyğun olaraq, işğaldan azad edilmiş ərazilərin ümumi planı üzərində iş gedir, artıq bitmək üzrədir. Bu regional inkişaf sxeminə şərti olaraq, əsas nəqliyyat vektorları, paytaxtdan gedən vektorlar göstərilib və işğaldan azad olunmuş ərazidə cənub inkişaf vektoru, sənaye, logistika, kənd təsərrüfatı bu istiqamətdə

əsas sahələrdən biri olacaq. Mərkəzi hissədə daha çox mədəniyyət, turizm, təhsil sahələrini, Laçın, Şuşa şəhərlərini birləşdirən vektordur. Yuxarı hissədə isə Tərtər, Kəlbəcər, daha çox şimal inkişaf vektoru – turizm, yenə də kənd təsərrüfatı və sənaye.

Cəbrayıl rayonunun gələcəyi haqqında danışanda təbii ki, iqtisadiyyatı, sosial-iqtisadi inkişafı ən önəmli məsələdir və Siz də qeyd etdiyiniz kimi, nəqliyyat dəhlizinin böyük bir hissəsi Cəbrayılın ərazisindən keçir. Burada üç magistral – iki avtomobil yolu və bir dəmir yolu üzərində hazırda iş aparılır. Eyni zamanda, bu gün təməlini qoyduğunuz «Araz Vadisi İqtisadi Zonası» burada göstərilib. Biz hazırda Əlaqələndirmə Qərargahı çərçivəsində alternativ enerji resursları üzərində də işləyirik. Artıq bu hissələrdə 240 kilovat gücü təmin edə biləcək Günəş enerjisi təsərrüfatının təşkili planlaşdırılır. Növbəti sxemdə iqtisadi dayanıqlıqla bağlı bir neçə məqam əksini tapıb. Cəbrayıl rayonu faydalı qazıntılarla da zəngindir, burada göstərilib. Kavdar qumundan yataqlar və sair.

S a k i n: Kavdar bizim kəndimizdir. Buradan 5 kilometr o tərəfədir.

İ l h a m Ə l i y e v: Burada qum karxanası var?

A n a r Q u l i y e v: Bəli, qum yataqları var, Kavdar qumu.

S a k i n: Balaca kənddir, adı qalıb, kənd yoxdur.

A n a r Q u l i y e v: Həmin məkanda 5 milyon kubmetrdən artıq qum yataqları var. Bununla yanaşı, vulkan külü tikinti materiallarının istehsalı üçün faydalıdır – daş, gəc, əhəng və s. Eyni zamanda, təbii

ki, böyük turizm potensialı da vardır. Burada tarixi abidələr də əhəmiyyət kəsb edir. Əsas istiqamətlər isə faydalı qazıntıların çıxarılmasıdır.

İlham Əliyev: Kənd təsərrüfatı nəyin üstündə idi?

Sakinlər: Üzümçülük, taxılçılıq, heyvandarlıq, baramaçılıq. Baramaçılıqda ən böyük 10 rayondan biri idik, 300 tona yaxın barama istehsal olunurdu.

İlham Əliyev: 300 ton, Azərbaycanda indi 500 ton barama istehsal olunur.

Sakin: Arazboyu kəndlərin hamısı barama istehsal edirdi. Tut ağacları var idi, biri də qalmayıb.

İlham Əliyev: Yenidən əkəcəyik. İndi yeni növ ağaclar var, yarpaqları da böyükdür.

Sakin: Biz onlardan qəsəbələrdə əkmişdik.

Anar Quliyev: Üzüm bağları əsasən cənub hissədə, Arazboyu yerləşir və iqtisadiyyatın bunun üzərində qurulması planlaşdırılıb. Qeyd olunduğu kimi, sonra taxılçılıq, heyvandarlıq.

Əli Həsənov: Cəbrayıl ərazisinin ən yaxşı dövrü, yaşayış tərzini üzümçülüklə bağlı olub.

Sakin: 64 min ton üzüm yığılırdı.

İlham Əliyev: Gəlir gətirib?

Sakinlər: Bəli.

İlham Əliyev: Onda gərək üzüm bağlarını bərpa edək. Yerlər müəyyən olunub?

Anar Quliyev: Biz harada ənənəvi bağlar olub, o yerləri bu xəritədə göstərmişik. Artıq növbəti müddət ərzində bu, tətbiq olunacaq. İndi isə icazənilə, şəhərin inkişaf sxemini təqdim etmək istərdim. Tünd

rənglə şəhərin işğala qədər məskunlaşma ərazisi gös-tərilib – 335 hektar təşkil edirdi.

İ l h a m Ə l i y e v: Şuşadan bir qədər böyük.

A n a r Q u l i y e v: İnzibati sərhəd bir qədər bö-yük, amma məskunlaşma ərazisi 335 hektar idi. Yeni inkişaf etdiriləcək ərazilər sarı rənglə qeyd olunub.

İ l h a m Ə l i y e v: Bunlar kəndlərdir?

A n a r Q u l i y e v: Bəli, 3 kənd – Şahvələdli, Qur-bancəfər və Xubyarlı kəndləri şəhərə o dövrdə də in-teqrasiya olunmuş, birləşmiş kəndlərdir. Cənab Pre-zident, baş planın konseptual əsasları – bu məkan yaşayış yeri, məşğulluq üçün imkanlar və ictimai-sosial rifah üçündür.

İ l h a m Ə l i y e v: Şəhərin xəritəsində nəyin ha-rada yerləşəcəyi ilə bağlı bölgü aparılıb?

A n a r Q u l i y e v: Bəli, sağ tərəfdə simvolik ola-raq şəhərin iş, məşğulluq yerlərinin, yuxarı tərəfdə sənaye aqroparkının təşkili planlaşdırılır və rayo-nun ərazisində nisbətən kiçik bir azad sənaye zona-sı da olacaqdır. Burada şəhərin zonalaşdırılması təqdim olunur. Şəhərin mərkəzi bir nömrəli zona-dır, yaşayış, inzibati və mədəniyyət binalarının əsa-sən yerləşdiyi ictimai işgüzar zonalar olacaqdır. Artıq mərkəzin qərbi 2 nömrəli zona, ondan sonra 3, 4, 5. Mərkəzdən kənara getdikcə yaşayış zonala-rı nisbətən seyrəkləşəcək, sıxlıq azalacaq. Bu gün Siz təməlini qoyduğunuz binalar.

Cənab Prezident, qeyd etdiyim aqropark şəhərin bu hissəsində yerləşəcək, 50 hektarlıq ərazi nəzərdə tutulur. Kiçik 20 hektarlıq sənaye zonası isə cənub hissədə.

İlham Əliyev: Burada kifayət qədər iş yerləri olacaq. Çünki 200 hektarlıq Araz Vadisi Sənaye Parkına artıq təkliflər verilir. Biri də ki, şəhərin kənarında.

Anar Quliyev: Bəzi zonalar, məsələn, 17-ci zona perspektiv zona kimi saxlanılır, növbəti mərhələdə işlənəcək. Bəzi hissələr çox maraqlı, 9-cu, 10-cu zona kimi, çox gözəl mənzərəyə malik olacaqdır. Çünki şəhərin relyefi elədir ki, təpələr üzərində yerləşir və yaşıllaşdırmaya böyük əhəmiyyət verilir. Yaşıl rəngdə gördüyümüz bütün ərazilər ümumilikdə 150-152 hektar təşkil edir. Bunların təxminən yarısı xüsusi meşə zolaqları salınacaq ərazilərdir. Şəhər boyu ilk baxışda parkın olmadığı təəssüratı yarana bilər. Amma biz bütün şəhəri park kimi düşünürük, çox geniş yaşıl zolaqlar salınacaq.

İlham Əliyev: İnanıram ki, çox yaxın gələcəkdə burada Türkiyə–Azərbaycan Dostluq Parkı da salınacaq. O harada yerləşəcək?

Anar Quliyev: Yuxarı hissədə. Həmin o Dostluq bulağı dördyoldadır və bu yolun üstündədir. Əsas sosial obyektlərin yerləşəcəyi nöqtələr, məsələn, bu gün təməli qoyulmuş məktəb binası buradadır. Cəmi 3 məktəb olacaq, tünd göy rəngdə məktəblərin əhatə dairələri göstərilib. Elə yerləşmə nəzərdə tutulur ki, hər kəs piyada rahat hərəkət edə bilsin.

İlham Əliyev: Sovet vaxtında da burada 3 məktəb var idi?

Sakin: Bəli, internatla bir yerdə 3 məktəb.

Anar Quliyev: Burada digər rənglərlə məktəbəqədər təhsil müəssisələri, açıq mavi rənglə daha

çox sayda olacaq səhiyyə müəssisələri və sair göstərilir. Bu üç əsas yol üzrə ictimai nəqliyyatın hərəkəti planlaşdırılır. Məşğulluq haqqında bir az daha detallı məlumat burada təqdim olunub. Aqropark, ümumiyyətlə, aqroparkın nümunələri verilib. Aqropark istehsal, emal, elmi-tədqiqat, avtoxidmət və ticarət üçün nəzərdə tutulub. Bunun çox böyük faydaları da vardır. Ölkə ərazisində artıq aqroparklar yaradılır.

İ l h a m Ə l i y e v: İlk növbədə, məşğulluq üçün gərək planlı şəkildə iş görək, camaat buraya qaydandan sonra iş də olsun. Bir nəfər də işsiz olmalıdır.

A n a r Q u l i y e v: Sənayeyə gəldikdə, düşünürük ki, tikinti materiallarının, qida məhsullarının, içkilərin istehsalı, toxuculuq, xalçaçılıq, metallurgiya, maşın avadanlıqlarının istehsalı və təmiri. Burada nəqliyyat sxemi təqdim olunub. Bayaq qeyd etdiyim kimi, bu yaşıl dəhlizlər boyu velosiped yolunun uzunluğu 18 kilometr təşkil edəcək. Piyada yolları üçün daha uzun məsafəli – 70 kilometrlik zolaq planlaşdırılır. Həm də yaşıl nəqliyyata çox böyük diqqət ayrılacaq.

İ l h a m Ə l i y e v: Elektriklə işləyən nəqliyyat?

A n a r Q u l i y e v: Bəli, elektriklə. Küçə, yol profilləri nümunələri göstərilib. Plan elə qurulub ki, hər bir hərəkət iştirakçısı – piyada da, avtomobil də, velosiped də bir-birinə mane olmadan sərbəst hərəkət edə bilsin.

İ l h a m Ə l i y e v: Deməli, burada yaşıl nəqliyyatdan istifadə etməliyik.

S a k i n: Mütləq.

A n a r Q u l i y e v: Ümumiyyətlə, Qarabağ ərazisində.

İ l h a m Ə l i y e v: Yaşıl məntəqələr, sonra avtobuslar.

A n a r Q u l i y e v: Bəli, elektromobillər, elektroatobuslar. Ümumiyyətlə, Siz elan etdiyiniz kimi, bütün Qarabağ yaşıl enerji zonası olacaqdır.

İ l h a m Ə l i y e v: Bəli, yaşıl enerji zonası. Cəbrayıl və Zəngilan rayonlarının ərazisində 240 meqavatlıq Günəş Elektrik Stansiyası tikiləcək. Özü də *bp* şirkətinin vəsaiti hesabına. Görün maraqlı nə qədər böyükdür. Təhlil aparılıb. Cəbrayıl, Zəngilan günəşli günlərin sayına görə ən qabaqdadır.

A n a r Q u l i y e v: Cənab Prezident, bu, təməlini qoyduğumuz xəstəxanadır. Səhiyyə, sosial obyektlərdir, üstdəki üç şəkil xəstəxanadır. Rayon Mərkəzi Xəstəxanası 150 çarpayılıq olacaq. Aşağıdakı şəkil təməli qoyulmuş ilk orta məktəbdir. Eyni zamanda, tarixi olan bir məktəbdir. Akademik Mehdi Mehdizadə adına məktəb əvvəllər də bu yerdə fəaliyyət göstərmişdir. 11 hektarlıq ərazidə planlaşdırma işlərinə başlanılıb. Bu, təməli qoyulmuş ilk binanın yerləşdiyi məhəllənin görüntüsüdür. Binalar 4-5 mərtəbəli, bəzi yerlərdə 6 mərtəbəli olacaq. Bacardığımız qədər çalışdıq ki, tarixi görkəmi qoruyaq, fərdi evlərdə, çoxmənzilli binalarda o eyvanları əsas götürək.

Cənab Prezident, şəhərin təməl daşını qoymağınızı xahiş etmək istəyirik.

Dövlət başçısı Cəbrayıl şəhərinin təməl daşını qoydu.

İ l h a m Ə l i y e v: Tarixdə əbədi qalacaq.

S a k i n: Cənab Prezidentin Valdaydakı görüşündə dediği «Qarabağ Azərbaycandır və nida işarəsi!» məni əmin etdi ki, Qarabağ azad ediləcək. Cənab Prezident, əsas odur ki, biz bu şanlı tarixi bir yerdə yaşadığımız. Siz də çalışdınız, xalq da. Biz doğrudan da sülhpərvər xalqıq, humanistik. Siz də bunu dəfələrlə demisiniz.

Siz onu da demişdiniz ki, mən nəyi nə zaman, harada edəcəyimi bilirəm.

İ l h a m Ə l i y e v: Onu bir il tez, ya bir il gec etmək olmazdı.

S a k i n: Bəli, Siz ən uyğun vaxtı seçib etdiniz.

İ l h a m Ə l i y e v: Amma bunun üçün gərək hər şey hazır olaydı. Hazırlamışdıq.

S a k i n: Bəli, onu da hazırlamışdınız. Həqiqətən, cəbrayillilərin sevincinin həddi-hüdudu yoxdur, cənab Prezident. Allah Sizi qorusun. Bizə xoşbəxtliyi Siz bəxş etdiniz.

İ l h a m Ə l i y e v: Tarixi günlər yaşayırıq.

Y a q u t A b d u l l a y e v a: Allah Sizə cansağlığı versin. Həmişə var olun, ailənizlə birlikdə xoşbəxt olun. Allah Sizi başımızın üstündən əskik etməsin. Ömürlük Prezidentimizsiniz. Başqa heç kəsi istəmirik.

İ l h a m Ə l i y e v: Çox sağ olun.

S a k i n: Cəbrayıl ağsaqqalları artıq o qərarı qəbul edib. İnşallah, olar, Allahın köməyi ilə.

Sonra xatirə şəkilləri çəkdirildi.

TACİKİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ EMOMƏLİ RƏHMON İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ

5 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 5-də Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmona telefonla zəng etmişdir.

Dövlət başçımız Emoməli Rəhmonu ad günü münasibətilə təbrik etdi, ona möhkəm cansağlığı və ölkənin inkişafı naminə fəaliyyətində uğurlar arzuladı.

Tacikistan Prezidenti göstərilən diqqətə və təbrikə görə minnətdarlığını bildirdi.

Dövlət başçıları Azərbaycanla Tacikistan arasında ikitərəfli münasibətlərin uğurlu inkişafından məmnunluq ifadə edərək, əməkdaşlığımızın bundan sonra da möhkəmlənəcəyinə əmin olduqlarını bildirdilər, əlaqələrimizin perspektivləri barədə fikir mübadiləsi apardılar.

**YAPONİYANIN BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB FUMİO KİŞİDAYA**

Hörmətli cənab Baş Nazir!

Yaponiyanın Baş Naziri kimi fəaliyyətə başlamığınız münasibətilə Sizə ən səmimi təbriklərimi yetirirəm.

Ölkələrimiz arasında diplomatik münasibətlərin qurulduğu otuz ilə yaxın müddət ərzində Azərbaycan–Yaponiya əlaqələrinin, xüsusilə də iqtisadi əməkdaşlığının inkişafı yolunda əldə edilmiş nailiyyətlər məmnunluq doğurur.

İnanıram ki, xalqlarımızın mənafələrinə uyğun olaraq, ölkələrimiz arasında dostluq münasibətlərini genişləndirmək, qarşılıqlı maraq doğuran əməkdaşlığımızın potensialından tam bəhrələnmək üçün birgə səylər göstərəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dost Yaponiya xalqının rifahı naminə məsul fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 6 oktyabr 2021-ci il

AVROPA İTTİFAQININ ÖLKƏMİZDƏKİ NÜMAYƏNDƏLİYİNİN YENİ TƏYİN OLUNMUŞ RƏHBƏRİ PETER MİXALKO İLƏ GÖRÜŞ

6 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 6-da Avropa İttifaqının ölkəmizdəki nümayəndəliyinin yeni təyin olunmuş rəhbəri Peter Mixalkonun etimadnaməsini qəbul etmişdir.

P e t e r M i x a l k o: Zati-aliləri, hörmətli cənab Prezident İlham Əliyev! Bu gün Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti cənab Şarl Mişel və Avropa Komissiyasının prezidenti xanım Ursula Fon der Lya-yen tərəfindən imzalanmış və mənim Avropa İttifaqının Azərbaycanda Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri təyin olunmağımla bağlı etimadnaməni Sizə təqdim etməkdən şərəf hissi duyuram.

Son səfərlərdə, o cümlədən Prezident Mişelin səfərində vurğulandığı kimi, Azərbaycan Avropa İttifaqı üçün önəmli tərəfdaşdır. Biz iqtisadiyyat, innovasiyalar, ticarət, enerji, investisiyalar, infrastruktur və əməkdaşlıq kimi mühüm sahələrdə güclü tərəfdaşlıq şəraitində birlikdə işləməyə hazırıq. Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında yeni hərtərəfli sazişin imzalanması bizim əsas prioritetimiz olacaqdır. Avropa İttifaqı «Şərq Tərəfdaşlığı» Proqramı

mı çərçivəsində sabit, təhlükəsiz və çiçəklənən Cənubi Qafqazın olmasında maraqlıdır. Biz nəzərdə tutulmuş «Şərq Tərəfdaşlığı» Sammitinə hazırlıq prosesində Azərbaycanın fəal iştirakını və töhfəsini səbirsizliklə gözləyirik. Biz həmçinin ATƏT-in Minsk qrupuna əlavə olaraq etimadın artırılması və sülhün qurulması prosesində üzərimizə rol götürməyə də hazırıq. Tərəflərin marağı olarsa, biz layihə imkanlarından istifadə edərək, sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası kimi sahələrdə təcrübəmizi bölüşməyi təklif edirik.

Avropa İttifaqı COVID-19 pandemiyasının təsiri kontekstində sosial və iqtisadi artım üçün, eləcə də iqtisadi dirçəliş, dayanıqlılıq naminə birlikdə işləmək məqsədilə Azərbaycana dəstək verməyə davam edəcəkdir. Zati-aliləri, Azərbaycan Respublikasına Avropa İttifaqının səfiri kimi təyin olunmaq mənim üçün şərəfdir. Mən qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq və ümumi maraqlarımız naminə söylərimi əsirgəməyəcəyəm. Vəzifələrimin icrasında zati-alinizin və Azərbaycan Respublikası Hökumətinin dəstəyinə güvənərək, ondan faydalanacağıma əminəm və buna görə Sizə minnətdaram.

İ l h a m Ə l i y e v: Təşəkkür edirəm.

Səfir Peter Mixalko etimadnaməsini Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə təqdim etdi.

**PAKİSTAN İSLAM RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ARİF ALVİYƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Ölkənizin Bəlucistan əyalətində baş vermiş güclü zəlzələ nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı və dağıntılar barədə xəbər məni olduqca kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxınlarına, qardaş Pakistan xalqına öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından dərin hüznlə başsağlığı verir, yaralananlara şəfa diləyir, zəlzələnin nəticələrinin tezliklə aradan qaldırılmasını arzulayıram.

Allah rəhmət eləsin.

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 7 oktyabr 2021-ci il

RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ VLADİMİR PUTİN İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ

7 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 7-də Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinə telefonla zəng etmişdir.

Dövlət başçısı Rusiya Prezidentini ad günü münasibətilə təbrik edərək, ona ölkənin inkişafı və firavanlığı naminə dövlətçilik fəaliyyətində yeni uğurlar, möhkəm cansağlığı arzuladı.

Vladimir Putin göstərilən diqqətə və təbrikə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını bildirdi.

Dövlət başçıları Azərbaycan–Rusiya ikitərəfli dostluq münasibətlərinin müxtəlif sahələrdə uğurla inkişaf etdiyini vurğulayaraq, əməkdaşlığımızın bundan sonra da möhkəmlənəcəyinə əmin olduqlarını bildirdilər və əlaqələrimizin perspektivləri ilə bağlı məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi apardılar.

BAKİ ZOOLOJİ PARKININ YENİDƏN QURULMADAN SONRA AÇILIŞI MƏRASİMİ

7 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, xanımı Mehriban Əliyeva, qızları Leyla Əliyeva və Arzu Əliyeva oktyabrın 7-də Bakı Zooloji parkının yenidən qurulmadan sonra açılışı mərasimində iştirak etmişlər.

Bakı Zooloji parkı IDEA İctimai Birliyinin təsisçisi və rəhbəri Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə yenidən qurulub. Xatırladaq ki, vaxtilə Bakıda ilk dəfə Heyvanat parkı adlandırılan zoopark 1928-ci ildə Xətai rayonundakı Nizami parkının ərazisində açılıb. 1958-ci ildə isə Bayıl ərazisində yeni Heyvanat parkı fəaliyyətə başlayıb. 1985-ci ildə torpaq sürüşməsindən sonra zoopark Bayıldan indiki ərazisinə köçürülüb. Əvvəllər ərazinin təmirsiz olması ilə yanaşı, heyvanların saxlanıldığı yerlər də yararsız vəziyyətdə idi.

IDEA İctimai Birliyinin təsisçisi və rəhbəri Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə burada genişmiqyaslı yenidən qurulma işləri aparılıb. Təxminən 4 il davam edən əsaslı yenidən qurulma işləri nəticəsində Bakı Zooloji parkı ən müasir səviyyəyə çatdırılıbdır.

Prezident İlham Əliyevin ölkəmizin inkişafı ilə bağlı müəyyən etdiyi strategiyada Bakının dünyanın

ən gözəl şəhərlərindən birinə çevrilməsi istiqamətində görülən işlərin miqyası ilbəl daha da artır. Son illərdə Bakıda sakinlərin və şəhərimizə gələn qonaqların rahatlığına xidmət edən çoxlu müasir sosial infrastruktur layihələri icra edilib, yeni park və xiyabanlar, istirahət guşələri yaradılıb. Şəhər həyatının müxtəlif layihələrlə zənginləşdirilməsi sırasında IDEA İctimai Birliyinin təsisçisi və rəhbəri Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə yenidən qurulmuş Bakı Zooloji parkının xüsusi yeri vardır. Ümumilikdə IDEA İctimai Birliyi paytaxtla yanaşı, bölgələrdə də ətraf mühitin mühafizəsi və ekoloji problemlərin həlli istiqamətində çox mühüm layihələr icra edib. Bakı Zooloji parkı dünyada mövcud olan müasir zooparklar səviyyəsində yaradılıb. Təbii ki, bu layihə postpandemiya dövründə yenidən Bakıya səfər edəcək turistlərin ən çox üz tutacaqları məkanlardan biri olacaq. Yenidən qurulmadan sonra Zooloji parkın kompleksi ziyarətçilər üçün rahat və maraqlı məkana çevrilib, ümumi ərazisi, demək olar ki, iki dəfə artırılaraq, 4,25 hektara çatdırılıb.

Yenidən qurulma işləri zamanı ərazidə mövcud olan ağac və kolların tam qorunub saxlanılmasına xüsusi diqqət yetirilib. Abadlaşdırılmış və yaşıllıq sahəsi artırılmış zooparkda daha təbii mühit yaradılıb. Digər yeniliklər və müxtəlif əyləncə obyektləri ilə yanaşı, ərazidə uşaq meydançası, lektoriya və elektron bələdçi sistemi də vardır. Zoopark hamının, o cümlədən fiziki qüsurlu şəxslərin, bütün yaş qruplarından olan ziyarətçilərin istirahət edə və maariflənə biləcəyi məkana çevrilib. Zooparkın sakinləri üçün daha rahat volyerlər, akvaterrarium, kontakt zooparkı, süni göl

və hovuzlar, baytarlıq klinikası inşa edilib. Heyvanların saxlandığı volyerlər hər növün özünəməxsus ehtiyacları nəzərə alınaraq hazırlanıb və sahəsi kifayət qədər genişləndirilibdir.

Bakı Zooloji parkının yalnız görünüşü deyil, həm də məram və yanaşmanın yeni olduğu xüsusi qeyd edilməlidir. Zooparkın əsas məqsədi insanlar üçün canlı aləm, xüsusən də Azərbaycanın nadir faunası haqqında məlumat əldə edə biləcəkləri tədris, tədqiqat və konservasiya mərkəzinə çevrilməsindən ibarətdir. Bu xüsusda, Azərbaycanın «Qırmızı kitab»ına daxil olan növlərin təbii populyasiyası və reintroduksiyası baxımından, burada heyvanların artırılması üçün münbit şərait yaradılıb. Hazırda zooparkdakı heyvan növlərinin ümumi sayı 125, «Qırmızı kitab»a düşən növlərin sayı isə 22-dir.

Zooparklar yalnız əyləncə məkanı deyil, həm də elmi-maarifçilik müəssisəsi funksiyasını yerinə yetirir. Ümumiyyətlə, zooparkın fəaliyyət istiqamətlərinə ətraf mühitin, o cümlədən nadir və nəsli kəsilməkdə olan növlərin mühafizəsi, çoxaldılması üzrə işlərin həyata keçirilməsi, heyvanların müvafiq tələblərə uyğun saxlanması üçün şəraitin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş tədqiqat işlərinin aparılması, canlı aləm və biomüxtəlifliyin qorunması sahələrində insanların məlumatlandırılması daxildir.

**GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ
XANIM SALOME ZURABİŞVİLİYƏ**

Hörmətli xanım Prezident!

Batumi şəhərində yaşayış binasının çökməsi nəticəsində insanların həlak olması və xəsarət alması xəbəri məni olduqca kədərləndirdi.

Baş vermiş bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxınlarına, dost Gürcüstan xalqına şəxsən öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından dərin hüznə başsağlığı verir, yaralananlara şəfa diləyirəm.

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 9 oktyabr 2021-ci il

XOCAVƏND RAYONUNUN HADRUT QƏSƏBƏSİNƏ VƏ TUĞ KƏNDİNƏ SƏFƏR

9 oktyabr 2021-ci il

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 9-da Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsinə və Tuğ kəndinə səfər etmişdir.

Dövlət başçısı Hadrut qəsəbəsində yeni məscidin təməlini qoydu.

Məlumat verildi ki, Hadrut qəsəbəsində yerli əhali üçün inşa ediləcək məscidin minarəsi 26 metr olacaq. Eyni vaxtda 250 nəfərin ibadəti üçün nəzərdə tutulan məscidin ikinci mərtəbəsində qadınların ibadət otağı yerləşəcək. Məscidin fasadında xüsusi bəzək elementlərindən istifadə olunacaq.

Hadrut–Cəbrayıl–Şükürbəyli, Tuğ–Hadrut və Füzuli–Hadrut yollarında aparılan tikinti işlərinin gedişi ilə tanışlıq

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 9-da Hadrut–Cəbrayıl–Şükürbəyli, Tuğ–Hadrut və Füzuli–Hadrut yollarında aparılan tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.

Prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının sosial-iqtisadi inkişafında mühüm rol oynayacaq yol infrastrukturu

tur layihələrinin icrası davam edir. Bu barədə məlumat verən Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov bildirdi ki, belə layihələrdən biri də Hadrut–Cəbrayıl–Şükürbəyli avtomobil yoludur.

Hacıqabul–Mincivan–Zəngəzur dəhlizi magistral avtomobil yolu başlanğıcını Cəbrayıl rayonunun Şükürbəyli kəndindən keçən hissəsindən götürməklə, Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsinə qədər uzanır. Tikintisi aparılan yolun uzunluğu 39,7 kilometrdir. Yol 4 hərəkət zolaqlı olmaqla, 1-ci texniki dərəcəyə uyğun inşa edilir. Hazırda bu yolda torpaq işləri və süni qurğuların inşası prosesi gedir. Bundan əlavə, yol boyunca 7 yeni avtomobil körpüsünün inşası davam edir. Körpülərdən biri Hacıqabul–Mincivan–Zəngəzur dəhlizi magistral avtomobil yolu ilə kəsişmədə layihələndirilib. Bununla da sözügedən avtomobil yolundan magistral yola rahat giriş-çixış təmin olunacaq. Görülən işlərə paralel olaraq, tikinti ərazisinə cəlb olunmuş xüsusi texnikanın çəvik hərəkətinin təmin olunması məqsədilə yol çiyinlərinin minalardan və partlamamış hərbi sursatlardan təmizlənməsi işləri də aparılır.

Onu da qeyd edək ki, Hadrut–Cəbrayıl–Şükürbəyli avtomobil yolu işğaldan azad edilmiş Xocavənd, Füzuli və Cəbrayıl rayonlarının ərazisindən keçir. Avtomobil yolu Hadrut qəsəbəsi və Cəbrayıl şəhəri də daxil olmaqla, sözügedən rayonların 20-yə yaxın yaşayış məntəqəsini əhatə edəcəkdir.

Dövlət başçısına Füzuli–Hadrut avtomobil yolunun layihəsi barədə də məlumat verildi. Başlanğıcını

Zəfər yolundan götürən bu yol yeni inşa edilən Hadrut–Cəbrayıl–Şükürbəyli avtomobil yoluna birləşir. Uzunluğu 13 kilometr olan 1-ci texniki dərəcəli Füzuli–Hadrut yolu 4 hərəkət zolaqlı olacaq. Yol boyunca torpaq yatağının və yeni avtomobil körpülərinin inşası aparılır. Bundan əlavə, uzunluğu 18 kilometr olan Tuğ–Hadrut avtomobil yolunun da tikintisi davam edir. 2-ci texniki dərəcəyə uyğun inşa edilən bu yol iki hərəkət zolaqlı olacaqdır.

Yeni «Hadrut» qovşaq yarımstansiyasının təməlqoyma mərasimi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 9-da yeni «Hadrut» qovşaq yarımstansiyasının təməlqoyma mərasimində iştirak etmişdir.

Prezident İlham Əliyevin ötən ilin oktyabrında imzaladığı «İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə müvəqqəti xüsusi idarəetmənin təşkili haqqında» Fərmanının icrası məqsədilə bütün inzibati ərazilərdə dağıdılmış paylayıcı elektrik şəbəkələrinin qəza vəziyyətindən çıxarılması istiqamətində işlərə başlanılıb. «Azərişiq» ASC-nin sədri Vüqar Əhmədov bildirdi ki, ilk növbədə, Hadrut qəsəbəsini elektrik enerjisi ilə təmin etmək üçün Füzuli rayonundakı 110/35/10 kV-luq «Şükürbəyli» yarımstansiyasından «Hadrut» yarımstansiyasına qədər uzunluğu 27 kilometr olan 35 kV-luq ikidövrəli hava xətti çəkilib. Bununla da Hadrut qəsəbəsində yerləşən strateji obyektlər elektrik enerjisi ilə təchiz edilib. Şuşa şəhərinin qısa vaxtda elektrik enerjisi ilə təmin olunması üçün 35/10 kV-luq «Daşaltı»

yarımstansiyası inşa edilib. Yarımstansiyayı qidalandırmaq üçün «Hadrut» yarımstansiyasından 53,5 kilometr uzunluğunda elektrik veriliş xətti çəkilib. «Hadrut»–«Daşaltı» elektrik veriliş xətti vasitəsilə ilkin mərhələdə Şuşa şəhərinin, Xocavənd rayonunun bəzi kəndlərinin və ətraf ərazilərdəki mühüm strateji obyektlərin, eyni zamanda, bu istiqamətdə aparılan yol infrastrukturunu və digər tikinti işlərinin elektrik təchizatı təmin edilib. Xəttin keçdiyi ərazi öncə minalardan təmizlənilib. Çətin relyef, qar və şaxtalı hava şəraitinə baxmayaraq, 37 gün ərzində gecə-gündüz aparılan işlərdən sonra bu il yanvarın 7-də Şuşa şəhərində Azərbaycan işığını yandırmaq mümkün olub. «Hadrut» yarımstansiyası hazırkı vəziyyətdə belə, işğaldan azad olunmuş əksər ərazilərə elektrik enerjisinin ötürülməsində önəmli funksiyanı yerinə yetirir. İnnovativ yeniliklərin tətbiqi ilə yeni inşa olunacaq yarımstansiyanın da perspektiv plan üçün önəmi çox böyükdür. Belə ki, «Şükürbəyli», «Hadrut» və «Şuşa» yarımstansiyaları arasında yaradılmış 35 kV-luq dairəvi elektrik təchizat sxeminə daxil olan yeni «Hadrut» qovşaq yarımstansiyası Hadrut qəsəbəsində qurulacaq müxtəlif təyinatlı infrastrukturun elektrik enerjisində olan tələbatını qarşılıyaçacaqdır. «Hadrut» yarımstansiyasının əvəzində tikiləcək müasir tipli bu yeni yarımstansiya Xocavənd rayonunun bir hissəsinin, Şuşa və ətraf ərazilərin elektrik təchizatının etibarlılığını və dayanıqlılığını təmin edəcəkdir. Yarımstansiyada Ağıllı Elektrik Şəbəkələrinin İdarəetmə Mərkəzinin yaradılması elektrik enerjisinin paylanması prosesinə fasiləsiz nəzarətin təmin edilməsinə, enerji sə-

mərəliliyinə, elektrik enerjisinin fasiləsizliyinə və keyfiyyətinin artırılmasına zəmin yaradacaqdır.

Prezident İlham Əliyev yeni «Hadrut» qovşağ yarımstansiyasının təməlini qoydu.

Xocavənd rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə birlikdə Tuğ kəndini ziyarət

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 9-da Xocavənd rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə birlikdə Tuğ kəndində olmuşdur.

Dövlət başçısı Tuğ kəndini gəzdi və ictimaiyyət nümayəndələri ilə söhbət etdi.

İ l h a m Ə l i y e v: Tuğ kəndinə xoş gəlmisiniz!

S a k i n l ə r: Çox sağ olun.

İ l h a m Ə l i y e v: Görün nə günə salıblar.

S a k i n: Bəli, bu bina 1961-ci ildə tikilib.

İ l h a m Ə l i y e v: Bu, Mədəniyyət evi olub?

S a k i n: Bəli, burada Ağa bəy Məlikaslanovun mülkü olub.

D i g ə r s a k i n: Çox gözəl asfalt yol da çəkilib, məttəl qalası işdir, qısa müddətdə elə bil ki, biz başqa bir kəndə gəlmişik.

İ l h a m Ə l i y e v: Bu hələ müvəqqətidir. Əsaslı işlər bundan sonra görülməkdir. Amma evləri görürsünüz, bütün evlər yarıdağılmış vəziyyətdədir.

S a k i n: Bizim evi yandırılar, o tərəfdədir. Azərbaycanlıların evlərini yandırılar.

İ l h a m Ə l i y e v: Bu, məktəb olub?

S a k i n: Bəli, məktəb, yanında da bağça.

Digər sakin: Cənab Prezident, mən bu məktəbdə oxumuşam. Bura da mənim babamın evidir. Baxın, bu həyət mənim babamındır. Buradan buraya məktəbə gəlmişəm. O da Sadıq bəyin evidir. Bu, Mahmud bəy Məlikaslanovun evidir. Ermənilər onu sökməyiblər, yaşayırdılar.

Digər sakin: Cənab Prezident, burada məktəb 1885-ci ildən olub.

İlham Əliyev: Bilirəm, bu, qədim məktəbdir.

Sakin: Sizin sərəncamınızla 2010-cu ildə məktəbin 125 illiyini qeyd etmişik. Məktəb işğal dövründə ermənilər tərəfindən dağıdılıb. Bayaq bir söz dediniz, burada bulaqlar da quruyub. Bax, bu bulaq quruyub.

İlham Əliyev: Hamısı quruyub.

Sakinlər: Bəli, bulaq var idi, quruyub.

İlham Əliyev: Burada da bulaq var idi?

Sakinlər: Yuxarıdakı bulaq quruyub. Bunlar nə gündə yaşayıblar. İndi buna baxsınlar, təkcə ermənilər deyil, onları müdafiə edənlər də utansınlar.

İlham Əliyev: Elə mən də onu deyirəm. Buranın xüsusi bir iqlimi vardır. Buraya gəlirsiniz, heç bir səs yoxdur. Mən birinci dəfə gələndə baxırdım, tamaşa edirdim, quşlar oxuyur, güllər, sakitlik. Elə bil ki, cənnət bir yerdir.

Sakin: Cənab Prezident, Siz abidələrə xüsusi diqqət yetirirsiniz. Xocavəndin bir hissəsində «Dədə Qorqud» dastanında adı çəkilən Qaraca Çobanın qəbri var. Qaraçuğ dağı var. Dastanda Salur Qazandan danışılarda «Qaraçuğun aslanı» adı keçir.

Onun qəbri bu ərazidədir, Nərgiztəpədə. Onu qoruyub saxlamışdıq. O vaxt onları vermədik.

İ l h a m Ə l i y e v: O bizdədir.

S a k i n: Ulu öndər saxladı, 1994-cü il aprel ayının 10-da. Çox müqəddəs gün idi.

İ l h a m Ə l i y e v: Bilirəm, gəlmişdik.

S a k i n: Cənab Prezident, buranı qədim irs kimi qorumaq lazımdır.

İ l h a m Ə l i y e v: Tuğun, ümumiyyətlə, bərpə konsepsiyası ayrıca hazırlanır. O sonra təqdim olunacaq. Bunları da dağıdıblar. Yəqin bunlar azərbaycanlıların evləri olub.

S a k i n l ər: Azərbaycanlıların evləri idi. Dağılmış evlərin hamısı azərbaycanlılarındır. Cənab Prezident, bu aşağıdakı ev mənim müəllimimin evi idi. Həmin müəllim İkinci dünya müharibəsində döyüşmüş, partizanlara qoşulmuş, haqqında hətta Fransa Prezidentinin məktubu, təşəkkürnaməsi olan bir müəllim idi.

S a k i n: Ulu öndər 1969-cu ildə hakimiyyətə gələndən sonra keçmiş Dağlıq Qarabağın bütün yaşayış məntəqələrində ən müasir tipli məktəblər, Mədəniyyət evləri tikildi. Ona qədər məktəblər çox bərbad vəziyyətdə idi.

D i g ər s a k i n: Üzr istəyirəm, cənab Prezident. Mən şairəm və Siz mənə «Azərbaycanın Əməkdar jurnalisti» adını vermişsiniz. Mənim bu günlərdə yazdığım şeirin son bəndi belədir:

*Xoşbəxtliklə dolub indi baxışlar,
Zəfər yaşadır bu anları.*

*Bizim dilimizdən qopan alqışlar,
Sizə duaçudur azərbaycanlılar.*

S a k i n: Möhtərəm Prezident, fikir verirsiniz, bax, o üstdəki ev təzə tikilib.

İ l h a m Ə l i y e v: Bəli.

S a k i n: Qıraqdakıların hamısını xaçlarla dəyişdiriblər, köhnə daşlarla uyğun gəlmir. Fikir verirsiniz?

İ l h a m Ə l i y e v: Həmçinin Hünərli kəndindəki, keçmiş Çakuri kəndindəki kilsəni də. Onlar onun giriş hissəsini yeni daşlarla «bəzəyiblər», hamısı da saxta.

S a k i n l ə r: Tarixboyu elə ediblər. Ancaq bunu sübut etmək çox da çətin deyil, şəkillər var.

İ l h a m Ə l i y e v: Alimləri, beynəlxalq ekspertləri gətirəcəyik.

S a k i n: Təşəkkür edirik. Lahıç çox gözəl bərpa olunub, bir muzey kimi bərpa olunub.

İ l h a m Ə l i y e v: Basqal kəndi də qədim kənddir. Mən göstəriş verdim, xüsusi sərəncam da imzalandı. Ora da tarixi mədəni abidə kimi qorunacaq. Tuğ da o səviyyəli, yəni tarix baxımından çox qədim və önəmli bir yerdir.

S a k i n: Baxın, buradan bizim o məzarlıqda ağac görünür, o ağacın altında «Qarabağnamə»nin ilk müəlliflərindən biri Mirmehdi Xəzani dəfn olunub.

İ l h a m Ə l i y e v: Ora qəbiristanlıqdır?

S a k i n: Bəli. Azərbaycanlıların qəbiristanlığıdır. Cənab Prezident, biz təxminən iki ay əvvəl orada olduq. Bizim dədə-baba qəbirlərimizdən heç nə

qalmayıb. Daşların hamısını götürüb aparıblar, çətin tapırdıq. Şükür Allaha ki, Mirmehdi Xəzaninin məzarı hələ qalıb.

S a k i n: Cənab Prezident, bu bölgələrdə Qafqazın qiymətli suya malik bulaqları vardır.

İ l h a m Ə l i y e v: Yəqin ki, sonra burada istehsalat sahələri də yaradılacaq – təmiz su istehsalı. Bu tarixi binaların hamısı konservasiya olunacaq. Yol da çəkilir, hava limanı da var.

S a k i n: Gözəl yollar çəkilir.

İ l h a m Ə l i y e v: Burada turizm yerləri, sanatorilər yaradılacaq. Cənnət kimi bir yer olacaq. Görəcəklər ki, torpaq sahibinin əlində olanda necə cənnətə çevrilir.

S a k i n: Buraya çoxlu insanlar gələcək. Bu elə belə kənd deyil. Buradan çıxan tanınmış adamlar çoxdur. İşğala qədər Tuğun əhalisi 4800 nəfər olub. Sizə deyim ki, bəlkə də üç o qədər buradan xaricə gedib. Özü də buranın camaatı çox savadlı olub.

İ l h a m Ə l i y e v: Savadlı insanlar olublar. Mədəni mərkəz olub. Adi kənd deyil, tarixini bilirəm.

S a k i n: Buranın tutu Şax tut adlanır. Bu tutun çox nadir, müalicəvi təsiri vardır.

İ l h a m Ə l i y e v: Ümumiyyətlə, bu bölgənin xüsusi təbii gözəlliyi və saflığı vardır. Məsələn, yəqin ki, görmüsünüz, Kəlbəcərdə mənə iki pətək bal bağışladılar. Təbii çiçək qoxusu verir. Necə deyərlər, nadir təbii bərəkət var – su, hava.

S a k i n: Fəxr edirik ki, bizim Prezidentimiz ensiklopedik məlumata malikdir, fəxr edirik ki, xarici jurnalistlərlə onların öz dilində onlardan da yaxşı

danışırırsınız. Rəhmətlik Heydər Əliyev çıxış edəndə – Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin – mənim anam bütün günü ona baxırdı. Deyirdi ki, çox savadlı, həm də yaraşıqlıdır. İndi Sizin çıxışlarınız, duruşunuz, qəhrəman cüssəniz millətə ümid verir, onu yaşadır.

İ l h a m Ə l i y e v: Sağ olun, salamat qalın, tez-tez görüşəcəyik burada. Tədbirlər, açılışlar çox olacaq, görüşəcəyik sizinlə.

S a k i n l ə r: İnşallah, sağ olun, var olun. Allah Sizə cansağlığı versin. Çox sağ olun.

QEYDLƏR

1. Heydər Əliyev Fondu – qeyri-hökumət, qeyri-kommersiya təşkilatı. Rəsmi açılışı 10 may 2004-cü ildə olmuşdur. Heydər Əliyev Fondunun prezidenti UNESCO və İSESKO-nun Xoşməramlı səfiri, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevadır.

Fondun yaradılmasında məqsəd ümummilli lider Heydər Əliyevin xatirəsinə ehtiramı ifadə etmək, Heydər Əliyev siyasi məfkurəsinin həmişəyaşar səciyyəsinə əks etdirmək, Heydər Əliyevin yaratdığı milli dövlətçilik ideyalarını yeni nəsillərə daima aşılamaq olmuşdur.

Fondun prezidenti onun səlahiyyətli qanuni nümayəndəsidir. Fondun işinə bilavasitə rəhbərlik icraçı direktora aiddir. Fondun nəzdində Ekspert Şurası və digər qurumlar fəaliyyət göstərir. – 5, 9, 10, 20, 25, 37, 59, 141, 142.

2. Şuşa – Azərbaycan Respublikasında şəhər. Sahəsi 289 km², əhalisi 32,8 min nəfərdir. Elmi ədəbiyyatda Şuşanın əsasının XVIII əsrin 50-ci illərinin əvvəllərində Qarabağ xanı Pənahəli xan Cavanşir tərəfindən qoyulması göstərilə də, tədqiqatlar Şuşanın qədim yaşayış məntəqəsi olduğunu qeyd edir. Qarabağ xanlığının mərkəzi olan Şuşa bir müddət Pənahəli xanın adı ilə Pənahabad adlandırılmışdır.

Şuşa 1813-cü il Gülüstan müqaviləsinə əsasən, Qarabağ xanlığının tərkibində Rusiyaya birləşdirildi. 1920-ci ilin martında erməni daşnaklarının Qarabağda törətdikləri qırğın nəticəsində Şuşanın bir hissəsi tamamilə yandırıldı və minlərlə günahsız insan qətlə yetirildi. Lakin iyun ayının əvvəlində müsavətçilər və türk generalı Nuru paşa Şuşanı erməni qəsbkarlarından xilas etdi. 1923-cü il Azərbaycan MİK-nin dekretinə əsasən, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti təşkil olunduqda Şuşa muxtar vilayətin tərkibinə daxil edildi. 1992-ci ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir.

Ali Baş Komandanın birbaşa rəhbərliyi ilə Müzəffər Azərbaycan Ordusu Şuşa şəhərini 8 noyabr 2020-ci ildə işğaldan azad etmişdir. – 5–16, 18, 19, 22, 23, 67, 93, 112, 120, 129, 130, 134, 137, 141, 142, 156, 159, 161, 191, 192, 200, 238, 261, 275, 278, 284, 293, 295, 297, 314, 315.

**3. Molla Pənah Vaqif, P ə n a h M e h d i a ğ a o ğ-
l u (1717) – XVIII əsr Azərbaycan şairi, məşhur ictimai və siyasi xadim, Qarabağ xanı İbrahimxəlil xan Cavanşirin baş vəziri. Vaqif lirikasının əsas xüsusiyyətləri millilik, xəlqilik, realizm, sadəlik və nikbinlikdir. Vaqif yaradıcılığında «Badi-səba, bir xəbər ver könlümə», «Namə gedər olsan yarın kuyinə», «Bayram oldu», «Gözlərin cəlladdır, baxışın yağ», «Durnalar», «Heyran olmuşam» və s. şeirləri xüsusi yer tutur. 12 yanvar 2017-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Molla Pənah Vaqifin**

300 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Sərəncam imzalamışdır. – 5, 6, 9, 10, 12–14, 17, 18, 20, 25.

4. Mehriban Əliyeva, Mehriban Arif qızı (d.1964) – ictimai və siyasi xadim, fəlsəfə doktoru, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Prezident İlham Əliyevin həyat yoldaşı. 1988-ci ildə M.Seçenov adına 1-ci Moskva Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdir. 1988–92-ci illərdə akademik M.Krasnovun rəhbərliyi altında Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda işləmişdir. 1995-ci ildə «Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları» xeyriyyə fondunu yaratmışdır. Fəaliyyətə başladığı ilk gündən fond milli mədəniyyətimizin inkişafı, təbliği, tanınması üçün xeyli işlər görmüşdür. 1996-cı ildə fond Azərbaycan mədəniyyətini xarici ölkələrdə geniş təbliğ etmək üçün 3 dildə – Azərbaycan, rus və ingilis dillərində çıxan «Azərbaycan–İrs» jurnalını təsis etmişdir. 2004-cü ildən Azərbaycan xalqının ümummillə liderinin zəngin irsinin öyrənilməsi, həmçinin Heydər Əliyevin milli dövlətçilik ideyalarını yeni nəsillərə aşılamaq məqsədilə yaradılmış Heydər Əliyev Fonduna başçılıq edir.

Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə Heydər Əliyev Fondu respublikanın bir çox şəhər, rayon və kəndlərində yeni məktəb binaları tikdirmiş və təmir etdirmişdir. Onun keçirdiyi xeyriyyə aksiyaları şəkər, talassemiya və anemiya xəstəliklərindən əziyyət çəkən Azərbaycan uşaqlarına yardım məqsədilə təşkil olunur.

Azərbaycanın şifahi xalq yaradıcılığı və musiqi irsinin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi sahəsindəki yorulmaz işlərinə görə UNESCO və İSESKO-nun Xoşməramlı səfiri seçilmişdir.

Yeni Azərbaycan Partiyası Siyasi Şurasının üzvü, 2005–2017-ci illərdə isə Milli Məclisin üzvü olmuşdur. Mehriban Əliyeva ölkəmizdə təhsil sisteminin inkişafına, milli mədəni irsimizin qorunub saxlanılmasına və dünyada təbliğinə, xarici ölkələrdə xalqımızın müsbət imicinin möhkəmlənməsinə, genişmiqyaslı xeyriyyəçilik işlərinə xüsusi diqqət yetirir. 2015-ci ildə Bakıda keçirilmiş ilk Avropa oyunlarının Təşkilat Komitəsinin sədri olmuş, oyunların yüksək səviyyədə keçirilməsində müstəsna xidmətlərinə görə «Heydər Əliyev» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 5, 13, 15, 17–19, 36, 80, 129, 141, 158–160, 162–164, 192, 280, 308.

5. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti – Azərbaycan Respublikası ərazisində muxtar vilayət. Öncə ərazisi 4161 kv.km idi, sonralar bura müxtəlif ərazilər də daxil edilərək ərazisi 4400 kv.km-dək genişləndirilmişdir. 1988-ci ilə qədər burada 170 min əhali yaşayırdı.

DQMV inzibati ərazi vahidi kimi 1991-ci il noyabrın 26-da Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin qərarı ilə ləğv edilmişdir.

1988-ci ildən muxtar vilayətin erməni separatçıları və millətçiləri Ermənistan silahlı qüvvələri ilə birlikdə bu ərazidə yaşayan azərbaycanlıları doğma torpaqlarından çıxararaq, Dağlıq Qarabağın işğalına başlamışdır.

Azərbaycan ordusunun 2020-ci il 27 sentyabrda başladığı əməliyyatların bir hissəsi keçmiş DQMV ərazilərində həyata keçirildi. 2020-ci il noyabrın 8-də Şuşa şəhəri düşmən işğalından azad edildi. Azərbaycan ordusunun keçmiş DQMV ərazilərində irəliləməsi Ermənistanı sülhə məcbur etdi. – 6, 7, 13, 15, 16, 19, 20, 26, 30, 90, 93, 107, 111, 115, 132, 138, 139, 145, 146, 157, 160, 170, 175, 182, 188, 189, 199, 211, 213, 214, 229, 230, 235, 236, 239, 247, 275, 277, 285, 287, 292, 300, 301, 318.

6. Heydər Əliyev, H e y d ə r Ə l i r z a o ğ l u (1923–2003) – Müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, xalqımızın ümummilli lideri, görkəmli dövlət xadimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti (1993–2003), 2 dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı.

1964-cü ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi sədrinin müavini, 1967-ci ildə isə sədri vəzifəsinə irəli çəkilmişdir.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin iyul (1969) plenumunda Heydər Əliyev MK-nın Büro üzvü, Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi seçilmişdir.

H.Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi ilk illərdən əhatəli iqtisadi konsepsiya hazırlanmış, yeni istehsal sahələri yaradılmış, Azərbaycanın iqtisadi potensialı güclənmişdir. H.Əliyevin respublikaya bilavasitə rəhbərlik etdiyi dövrdə (1969–82-ci illər) idarəetmə mexanizminin və metodlarının təkmilləşdirilməsi, əmək və ictimai-siyasi fəallığın artırılması, kənd təsərrüfatının

inkişafında yüksək göstəricilər əldə edilməsi, azərbaycançılıq məfkurəsinin, milli ruhun, milli özünüdərkini yüksəlişi, müstəqil dövlətçilik ideyalarının güclənməsi və reallaşması üçün dəyərli işlər görülmüşdür.

H.Əliyev 1971-ci ildə Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin üzvü, 1976-cı ilin martında Sov.İKP MK Siyasi Bürosu üzvlüyünə namizəd, 1982-ci ilin noyabrında isə Siyasi Büro üzvü seçilmiş və eyni zamanda, SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin Birinci müavini təyin edilmişdir.

H.Əliyev Moskvada işlədiyi dövrdə də həmişə Azərbaycanı düşünmüş, onun taleyi ilə yaşamış, doğma respublikanın dünyada tanınması üçün əlindən gələni etmişdir.

H.Əliyev 1990-cı ilin 20 yanvarında sovet qoşunlarının Bakıda törətdiyi qanlı faciəni qətiyyətlə pisləmiş və Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyində kəskin bəyanatla çıxış etmişdir.

H.Əliyev 1990-cı ilin iyulunda Azərbaycana qayıtmış, əvvəlcə Bakıda, sonra isə Naxçıvanda yaşamışdır. O, 1991–93-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Sədr müavini olmuş, Ali Sovetin sessiyalarında fəal iştirak etmiş, Azərbaycanda mövcud ictimai-siyasi vəziyyəti həmişə obyektiv təhlil etmiş, mühüm prinsiplial fikirlər söyləmiş, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin səbəblərini aşkara çıxarmış və təqsirkarların dəqiq ünvanını göstərmişdir. 1993-cü ilin may–iyununda dövlət böhranının, hakimiyyətsizliyin, başpo-

zuqluğun kulminasiya nöqtəsinə çatması ilə ölkədə və-təndaş müharibəsi və müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsi yarandıqda Azərbaycan xalqı H.Əliyevin hakimiyyətə gətirilməsi tələbi ilə ayağa qalxdı və Azərbaycanın ozamankı dövlət rəhbərliyi onu rəsmən Bakıya dəvət etməyə məcbur oldu. H.Əliyev iyunun 15-də Azərbaycan Ali Sovetinin Sədri seçildi, iyulun 24-də Milli Məclisin qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə başladı.

1993-cü il oktyabrın 3-də ümumxalq səsverməsi nəticəsində H.Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. H.Əliyevin Azərbaycan rəhbərliyinə qayıdışı ilə ölkənin ictimai-siyasi, sosial, iqtisadi, elmi-mədəni həyatında böyük dönüş oldu, beynəlxalq norma və prinsiplərə uyğun müstəqil dövlət quruculuğu prosesi başlandı. Dövlətimizin xarici siyasəti, eləcə də dünyanın aparıcı dövlətləri və beynəlxalq təşkilatları ilə əlaqələri milli maraqlara əsaslanan xətlə inkişaf etməyə başladı. Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində ilk mərhələ kimi, cəbhə xəttində atəşkəs elan edilməsinə nail olundu. H.Əliyevin fəal diplomatiyası nəticəsində ATƏT-in Lissabon Sammitində (1996) bu beynəlxalq təşkilatın 54 üzvündən 53-ü (Ermənistandan başqa) Dağlıq Qarabağ probleminin həllində Azərbaycanın mənafeyinə uyğun prinsipləri açıq şəkildə müdafiə etdi.

1994-cü ilin sentyabrında Bakıda dünyanın aparıcı neft şirkətləri ilə «Əsrin müqaviləsi» adı almış mü-hüm müqavilələr bağlandı.

1999-cu ilin aprelində GUÖAM birliyinin geniş bir məkanda yaranmasında H.Əliyevin önəmli xidməti olmuşdur.

H.Əliyevin «İnsan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi haqqında» fərmanı Azərbaycanın dünyaya və Avropaya inteqrasiyası prosesinin sürətləndirilməsinə geniş imkanlar yaratdı. Məhz bunun nəticəsində Azərbaycan 1996-cı ilin iyunundan Avropa Şurasına «Xüsusi qonaq» statusu almış, 2001-ci il yanvarın 25-də isə onun tamhüquqlu üzvü olmuşdur.

H.Əliyev 1998-ci il oktyabrın 11-də xalqın yüksək siyasi fəallığı şəraitində keçirilən seçkilərdə yekdilliklə yenidən Prezident seçildi.

H.Əliyev bir sıra beynəlxalq mükafatlara, o cümlədən Beynəlxalq Atatürk Sülh Mükafatına, müxtəlif ölkə universitetlərinin Fəxri doktoru və digər yüksək nüfuzlu fəxri adlara layiq görülmüşdür. – 6, 16, 17, 20, 32, 54, 129, 159, 161, 164, 223, 224, 230, 231, 244, 277, 280, 282, 321.

7. Laçın – Azərbaycan Respublikasında inzibati ərazi vahidi. İnzibati mərkəzi Laçın şəhəridir. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1835 km², əhalisi 79,9 min nəfərdir. Laçın rayonu 18 may 1992-ci ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir.

10 noyabr 2020-ci ildə imzalanan üçtərəfli bəyana-ta əsasən, 1 dekabr 2020-ci ildə Laçın rayonu 28 il sonra yenidən Azərbaycan Respublikasının nəzarəti altına keçmişdir. – 7, 93, 112, 114, 130, 135, 136, 161, 172, 173, 174, 182, 185, 231, 259, 268, 270, 271, 295.

8. Kəlbəcər – Azərbaycan Respublikasında inzibati ərazi vahidi. İnzibati mərkəzi Kəlbəcər şəhəridir. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 3050 km², əhalisi 93 min nəfərdir. 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. 10 noyabr 2020-ci ildə imzalanan üçtərəfli bəyanata əsasən, 15 noyabr tarixində təhvil verilməsi qərarlaşdırılan Kəlbəcər rayonu 25 noyabrda Azərbaycana təhvil verildi. Məğlubluqla barışa bilməyən ermənilər bölgədə Azərbaycana qarşı ekoloji terror fəaliyyətləri həyata keçirmişdir. – 7, 52, 93, 97, 103, 114, 135, 136, 159, 161, 172, 185, 231, 242, 243, 268, 270, 271, 295, 320.

9. İkinci Qarabağ müharibəsi – Azərbaycan Silahlı Qüvvələri və Ermənistan silahlı qüvvələri arasında atəşkəsdən sonra müşahidə olunan ən gərgin döyüşlər. Tarixə «Vətən müharibəsi», «Dəmir Yumruq» əməliyyatı kimi daxil olan döyüşlər Azərbaycanın inamlı qələbəsi ilə başa çatmışdır. Qarşıdurmalar 27 sentyabr 2020-ci il səhər saatlarında başlamışdır. Rusiyanın vasitəçiliyi ilə həm Ermənistan, həm də Azərbaycan tərəfindən qəbul edilən humanitar atəşkəs rəsmi olaraq 10 oktyabr tarixində qüvvəyə minsə də, Ermənistan silahlı qüvvələri atəşkəsi yəni-dən pozmuşdur. Döyüşlər zamanı Azərbaycan Ordusu Müzəffər Ali Baş Komandanın birbaşa rəhbərliyi ilə işğal altındakı torpaqlar uğrunda qəhrəmancasına mübarizə aparmış və qələbə qazanmışdır. 44 günlük müharibə ərzində 4 oktyabrda Cəbrayıl, 17 oktyabrda Füzuli, 20 oktyabrda Zəngilan, 25 oktyabrda Qu-

badlı, 8 noyabrda isə Şuşa şəhəri işğaldan azad edilmişdir. Şuşa şəhərinin azad edilməsi ilə Ermənistan silahlı qüvvələrinə ciddi zərbə vurulmuş, bununla da məğlubiyyətə məcbur edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Rusiya Federasiyasının Prezidenti və Ermənistanın baş naziri arasında imzalanmış müqaviləyə əsasən, 10 noyabr 2020-ci il tarixində Bakı vaxtı ilə saat 00:00-dan etibarən Dağlıq Qarabağ münaqişə zonasında atəşin və hərbi əməliyyatların tam dayandırılması, 1 dekabr 2020-ci il tarixinədək Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycan ərazisindən çıxarılması razılaşdırılmışdır. Bu müqaviləyə əsasən, işğal altındakı digər ərazilər Azərbaycana qaytarılmış, döyüşlər Azərbaycan tərəfinin inamlı qələbəsi ilə başa çatmışdır. – 7, 47, 106, 110, 116, 119, 122, 138, 150, 151, 152, 157, 161, 165, 169, 171, 174, 179, 191, 260, 261, 264, 265, 267.

10. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) – müasir dünyanın ən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatı. Qərar-gahı Nyu Yorkda yerləşir. Əsas vəzifəsi beynəlxalq sülhü və təhlükəsizliyi qorumaq və möhkəmlətmək, dövlətlər arasında əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdir. BMT-nin Nizamnaməsi 1945-ci il iyulun 26-da San Fransisko Konfransında 50 dövlətin nümayəndəsi tərəfindən imzalanıb və 1945-ci il oktyabrın 24-də qüvvəyə minib. Hazırda BMT-yə 193 dövlət daxildir.

BMT-nin əsas orqanları Baş Assambleya, Təhlükəsizlik Şurası, İqtisadi və Sosial Şura, Qəyyumluq Şurası, Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi və Katiblikdir.

Azərbaycan Respublikası 1992-ci ildən BMT-nin üzvüdür. – 8, 74, 84, 85, 88, 92, 93, 94, 97, 148, 170, 190, 194.

11. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurası (BMTTS) – BMT-nin daimi fəaliyyət göstərən mühüm orqanı. BMT Nizamnaməsinə görə, beynəlxalq sülhün və təhlükəsizliyin qorunmasında əsas məsuliyyət daşıyır. 15 üzvü var: 5 daimi (Çin, Fransa, Rusiya, Böyük Britaniya, ABŞ), 10 üzvü isə 2 il müddətinə seçilir. Şuranın hər bir üzvü 1 səsə malikdir. Prosedura məsələlərinə dair qərarlar Şuranın 9 üzvü səs verdikdə qəbul olunmuş sayılır.

Dövlətimizin apardığı uğurlu xarici siyasət nəticəsində Azərbaycan 24 oktyabr 2011-ci ildə BMT Təhlükəsizlik Şurasına qeyri-daimi üzv qəbul olunmuşdur. – 8, 89, 90, 93, 168.

12. Pənah xan, P ə n a h ə l i x a n (1693–1763) Qarabağ xanlığının yaradıcısı və birinci hakimi. Cavanşir xanları sülaləsinin əsasını qoymuşdur. – 8.

13. «Xarıbülbul» festivalı – 1989-cu ildən Şuşa şəhərində keçirilən beynəlxalq musiqi festivalı. «Xarıbülbul» beynəlxalq musiqi festivalı məşhur xanəndə Seyid Şuşinskinin 100 illik yubileyi ilə əlaqədar 1989-cu ildən keçirilməyə başlayıb. Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin başlaması və Şuşa şəhərinin işğal olunması ilə festivalın keçirilməsi mümkün olmamışdır. Şuşa şəhəri Ermənistan işğalından azad olun-

duqdan sonra festivalın keçirilməsi bərpa edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2021-ci il 7 may tarixli Sərəncamı ilə Şuşa şəhərini ölkənin Mədəniyyət paytaxtı elan etmişdir. Bu sərəncamla Vaqif Poeziya günləri və «Xarıbülbül» festivalı da bərpa olunmuşdur. 2021-ci il mayın 12-i və 13-ündə Şuşa şəhərində yenidən «Xarıbülbül» festivalı keçirilmişdir. – 9, 16, 142.

14. Füzuli– Azərbaycan Respublikasında inzibati ərazi vahidi. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1386 km², əhalisi 144 min nəfərdir. 1993-cü ildən ərazisinin bir hissəsi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir.

27 sentyabr 2020-ci il tarixindən etibarən Azərbaycan Ordusu tərəfindən keçirilmiş əks-hücum əməliyyatı nəticəsində rayonun kəndləri, 17 oktyabr tarixində isə Füzuli şəhəri işğaldan tam azad edilmişdir. – 9, 10, 92–94, 103, 134–136, 160, 183, 185, 187, 189, 192, 246, 250, 258, 259, 312–314.

15. Yuxarı Gövhərağa məscidi – Şuşa şəhərinin mərkəzi meydanında yerləşən və şəhər ərazisində tikilmiş ən qədim məscid. Məscid Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən ölkə əhəmiyyətli tarix-mədəniyyət abidəsi kimi qeydiyyatına alınmışdır. – 10, 261.

16. Natəvan, Xurşidbanuxanlı (1832–1897) – tanınmış Azərbaycan şairəsi. Mehdiqulu

xanın qızı, İbrahimxəlil xanın nəvəsidir. «Xan qızı» adı ilə tanınmışdır. Əsərləri dərin səmimiyyəti, incə lirizmi ilə seçilir. Yüksək sənətkarlıq nümunəsi olan şeirlərində təkrir, qoşa qafiyə, rədif, məcaz və s. bədii vasitələri məharətlə işlətmişdir. O həm də istedadlı rəssam olmuşdur. – 10, 14, 16.

17. Üzeyir Hacıbəyli, Üzeyir Əbdülhüseyn oğlu (1885–1948) – dahi Azərbaycan bəstəkarı, musiqişünas-alim, publisist, dramaturq, pedaqoq və ictimai xadim. Müasir Azərbaycan professional musiqi sənətinin və milli operasının, həmçinin şərqdə ilk operanın banisi, SSRİ Xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. – 10, 11, 14, 16, 24.

18. Polad Bülbüloğlu, Polad Murtuza oğlu (d.1945) – bəstəkar, müğənni, dövlət xadimi. Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti. 1988–2005-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət naziri olmuşdur. Hazırda Azərbaycan Respublikasının Rusiya Federasiyasında Fövqəladə və Səlahiyyətli səfirdir. Birinci çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin üzvü olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «Şərəf», «İstiqlal» və «Heydər Əliyev» ordenləri ilə təltif edilmişdir. – 11.

19. Bülbül, Murtuza Məşədi Rza oğlu (1897–1961) – Azərbaycan klassik vokal məktəbinin banisi, musiqi folkloru tədqiqatçısı, SSRİ Xalq artisti və SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. Yaradı-

cılığı müasir Azərbaycan musiqili teatrı tarixində mühüm bir mərhələ təşkil edir. Bülbül Azərbaycan xalq mahnılarını, təsnifləri böyük sənətkarlıqla ifa etmişdir. – 10, 11, 14, 16.

20. Anar, Rzayev Anar Rəsul oğlu (d.1938) – görkəmli publisist, dramaturq, ictimai xadim, Azərbaycanın Xalq yazıçısı, Azərbaycan və SSRİ Dövlət mükafatları laureatı. Azərbaycan və SSRİ Ali sovetlərinin deputatı olmuşdur. 1995–2005-ci illərdə Milli Məclisin üzvü və Mədəniyyət məsələləri Komitəsinin sədri, 1991-ci ildən isə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədridir. Əsərləri dünyanın bir çox ölkələrində nəşr olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «Heydər Əliyev mükafatı», «Şöhrət», «Şərəf» və «İstiqlal» ordenləri ilə təltif edilmişdir. – 13, 24.

21. Molla Vəli Vidadi, Vidadi Məhəmməd-ağa oğlu (1709–1809) – XVIII əsr Azərbaycan şairi. XVIII əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində məhəbbət və insanpərvərlik lirikası, tarixi mövzuda yazdığı «Müsibətnamə» əsəri ideya məzmunu və bədii gözəlliklərinə görə fərqlənir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 7 may 2019-cu il tarixli, 211 nömrəli Qərarı ilə Molla Vəli Vidadi Azərbaycan Respublikasında əsərləri dövlət varidatı elan edilən müəlliflərin siyahısına daxil edilmişdir. – 14.

22. Nəriman Həsənzadə – Nəriman Əliməmməd oğlu (d.1931) – Xalq şairi, filologiya elmləri

doktoru. Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi. İncə lirizm ruhunda yazılmış şeirlərin müəllifidir. N.Nərimanova həsr edilmiş «Nəriman» poeması, XII əsr Azərbaycan həyatından bəhs edən «Atabəylər» mənzum dramının da müəllifidir. «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetinin baş redaktoru olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət», «Şərəf» və «İstiqlal» ordenləri ilə təltif edilmişdir. – 15, 17.

23. Zərifə xanım Əliyeva, Z ə r i f ə Ə z i z q ı z ı (1923–1985) – görkəmli Azərbaycan oftalmoloqu. Tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Milli EA-nın akademiki, Rusiya Tibb EA-nın akademiki, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar elm xadimi. Görkəmli siyasi və dövlət xadimi Əziz Əliyevin qızı, ulu öndər Heydər Əliyevin həyat yoldaşı, Prezident İlham Əliyevin anasıdır. Zərifə xanımın Azərbaycanda oftalmologiya elminin inkişafında müstəsna xidmətləri vardır. O, vaxtilə Azərbaycanda geniş yayılmış traxomanın, dünya təcrübəsində birincilər sırasında peşə, xüsusilə kimya və elektron sənayelərində peşə fəaliyyəti ilə bağlı göz xəstəliklərinin öyrənilməsi, profilaktikası və müalicəsinə, habelə oftalmologiyanın müasir problemlərinə dair bir çox sanballı tədqiqatların müəllifidir. Həmçinin yüksəkixtisaslı səhiyyə kadrlarının hazırlanmasına böyük əmək sərf etmişdir. O, Ümumittifaq Oftalmoloqlar Cəmiyyəti Rəyasət Heyətinin, Sovet Sülhü Müdafiə Komitəsinin, Azərbaycan Oftalmologiya Cəmiyyəti İdarə Heyətinin, «Vestnik oftalmologii» (Moskva) jurnalının

redaksiya heyətinin üzvü olmuşdur. Yüksək elmi nailiyyətlərinə görə SSRİ Tibb EA-nın M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülmüşdür. – 16.

24. Nizami Cəfərov, N i z a m i Q u l u o ğ l u (d.1959) – Azərbaycan Atatürk Mərkəzinin direktoru, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisin üzvü, filologiya elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, AMEA-nın həqiqi üzvü, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, 2019-cu ildən BDU-nun Ümumi dilçilik kafedrasının müdiri. Tədqiqatları Azərbaycan dili tarixi, ümumi türkologiya, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, Azərbaycan türkcəsinin milliləşməsi və Azərbaycanşünaslığın əsasları və inkişafı tarixinə, qədim türk və türk xalqları ədəbiyyatı tarixi və müasir ədəbi proseslə bağlı problemlərə həsr olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 17.

25. «Kitabi-Dədə Qorqud» – türk xalqları və Azərbaycan xalq ədəbiyyatının ən qədim yazılı abidəsi. «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanının yaranma-sından 1300 il keçir. Elm aləminə XIX əsrdən məlum olan bu qəhrəmanlıq dastanının hələlik XV–XVI əsrlərdə köçürülmüş iki əlyazma nüsxəsi (Drezden və Vatikan) saxlanılır. – 17, 317.

26. İlqar Fəhmi, İlqar Əliabas oğlu Paşayev (d.1975) – şair, yazıçı, kinodramaturq, Azərbaycan

Yazıçılar Birliyinin Yaradıcılıq məsələləri üzrə katibi. – 17.

27. Elçin Əfəndiyev, Elçin İlyas oğlu (d.1943) – Azərbaycan yazıçısı, ictimai və dövlət xadimi. Azərbaycan Respublikasının Xalq yazıçısı. Yazıçı İlyas Əfəndiyevin oğlu. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi, Xaricdə Yaşayan Həmvətənlərlə Mədəni Əlaqələr – «Vətən» cəmiyyətinin sədri vəzifəsində işləmişdir. 1993–2018-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Baş Nazirinin müavini olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «Şərəf», «Şöhrət» və «İstiqlal» ordenləri ilə təltif edilmişdir. – 18.

28. İlyas Əfəndiyev, İlyas Məhəmməd oğlu (1914–1996) – görkəmli Azərbaycan yazıçısı, dramaturq. Azərbaycanın Xalq yazıçısı, İ.Əfəndiyevin dram əsərlərinin Azərbaycan Milli Dram Teatrının repertuarının zənginləşməsində müstəsna rolu var. Dövlət mükafatı laureatı. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 20.

29. Xudafərin körpüsü – Azərbaycan və İrani birləşdirən, Azərbaycanın Cəbrayıl rayonu ərazisində yerləşən, Araz çayı üzərində salınmış körpü. Xudafərin körpüsü 1027-ci ildə Şəddadi hökmdarı Fəzl ibn Məhəmməd tərəfindən Rəvvadilərlə mübarizə aparmaq üçün inşa olunub. Unikal memarlıq abidəsi olan körpüdə Azərbaycan memarlıq məktəbinin üslubu izlənilməkdədir. Təbii qayalar üzərində inşa

edilən körpünün bir hissəsi dövrümüə qədər gəlib çatıb. Ermənistan silahlı qüvvələrinin 1993-cü ildə işğal etdiyi Cəbrayıl rayonunda yerləşən Xudafərin körpüsü üzərində 18 oktyabr 2020-ci ildə Azərbaycan bayrağı ucaldıldı. – 21, 291.

30. Vahid Əziz, Vahid Əziz oğlu Cəfərov (d.1945) – şair, Azərbaycan Respublikasının Xalq şairi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü. – 24.

31. «Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri» QSC (AzTV) – Azərbaycanın ilk milli televiziya kanalı. Azərbaycan televiziyası 1956-cı il fevralın 14-də yayıma başlamışdır. Kanada, Rusiya, Türkiyə kimi ölkələrdə müxbir məntəqələri fəaliyyət göstərir. – 25, 287.

32. Vyetnam, Vyetnam Sosialist Respublikası (VSR) – Cənub-Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 331,2 min km², əhalisi 97 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 50 əyalətə bölünür. Dövlət başçısı Prezident, ali orqanı birpalatalı Milli Məclisdir. Paytaxtı Hanoi şəhəridir. – 27.

33. Nquyen Fu Çonq (d.1944) – Vyetnamın siyasi və dövlət xadimi. 2018-ci ildən Vyetnam Sosialist Respublikasının Prezidentidir. – 27.

34. «Twitter» – onlayn sosial şəbəkə xidməti. «Twitter» 2006-cı ildə San-Fransiskoda yaradılmış-

dır. Əsas server ofisləri Nyu York, Boston və San-Antonio şəhərlərində yerləşir. – 28, 29, 42, 109.

35. Roş-Ha-Şana – Yəhudi dilində yeni il adlanan bu bayram dünya yəhudiləri tərəfindən, o cümlədən Qubanın Qırmızı Qəsəbə massivində yaşayan dağ yəhudiləri tərəfindən də ənənəyə uyğun şəkildə qeyd olunur. Yəhudilər bayramın ilk günündə sinaqoqa gedir, yeni ilin uğurlu olması arzusu ilə səhər və axşam saatlarında bayram ibadəti edirlər. Yeni ili Vətəndə qarşılamaq vacib sayılır. – 30, 31.

36. Mikayıl Cabbarov, Mikayıl Çingiz oğlu (d.1976) – hüquqşünas-iqtisadçı. 2004–2009-cu illərdə Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf nazirinin müavini, 2013–2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Təhsil naziri, 2017–2019-cu illərdə isə Vergilər naziri olmuşdur. 23 oktyabr 2019-cu ildən İqtisadiyyat naziridir. – 32.

37. Ağdam – Azərbaycan Respublikasında inzibati ərazi vahidi. İnzibati mərkəzi Ağdam şəhəridir. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1150 km², əhalisi 202,2 min nəfərdir. 1993-cü ildə Ağdam şəhəri və əksər kəndləri Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir.

10 noyabr 2020-ci ildə imzalanan üçtərəfli bəyanata əsasən, 2020-ci il noyabrın 20-də Ağdam yenidən Azərbaycan Respublikasının nəzarəti altına keçmişdir. Ermənistan silahlı qüvvələri Ağdamı boşaldıb Azər-

baycan Respublikasına təhvil vermişdir. – 32, 92, 93, 94, 111, 134, 136, 137, 160, 161, 172, 185, 189, 192, 219, 230, 284.

38. Türkiyə, T ü r k i y ə C ü m h u r i y y ə t i – Qərbi Asiyada və Avropanın cənub-şərqiində dövlət. Sahəsi 783,5 min km², əhalisi 83 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 81 ilə (vilayətə) bölünür. Dövlət başçısı Prezident, ali qanunverici orqanı Türkiyə Böyük Millət Məclisidir. Paytaxtı Ankara şəhəridir. – 34, 99, 117, 139, 154, 165, 166, 177, 178, 179, 184, 190–192, 218–220, 264–266, 270, 274, 298.

39. Bolqarıstan, B o l q a r ı s t a n R e s p u b l i k a s ı – Cənubi Avropada, Balkan yarımadasında dövlət. Sahəsi 110,9 min km², əhalisi 7 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 9 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı Prezident, ali qanunverici orqanı birpalatalı Xalq Məclisidir. Paytaxtı Sofiya şəhəridir. – 34.

40. Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) – 1991-ci il dekabrın 8-də Belarusiya, Rusiya və Ukrayna dövlət başçılarının imzaladıqları saziş əsasında SSRİ dağıldıqdan sonra yeni dövlətlərarası birlik kimi yaradılmışdır. Azərbaycan 1993-cü ilin sentyabrında MDB-yə daxil olmuşdur. Tərkibinə Azərbaycan, Belarus, Ermənistan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Moldova, Özbəkistan, Rusiya, Tacikistan, Türkmənistan daxildir. MDB-nin 1993-cü ildə qəbul edilmiş Nizamnaməsində aşağıdakı birgə fəaliyyət sahələri nəzərdə tu-

tulur: insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi; xarici siyasi fəaliyyətin əlaqələndirilməsi; ümumi iqtisadi məkanın formalaşdırılmasında, nəqliyyat sisteminin və rabitənin inkişafında əməkdaşlıq; əhəlinin sağlamlığının və ətraf mühitin mühafizəsi; sosial və mühacirət məsələləri, mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə; müdafiə siyasətində və sərhədlərin qorunmasında əməkdaşlıq.

MDB-nin orqanları aşağıdakılardır: Dövlət başçıları Şurası; Hökumət başçıları Şurası; Xarici İşlər nazirləri Şurası; Dövlətlərarası İqtisadi Şura; Mərkəzi Sankt-Peterburq şəhərində olan Parlamentlərarası Assambleya və s. MDB-nin daimi fəaliyyət göstərən orqanı Minsk şəhərində yerləşən Əlaqələndirmə Məsələlər Komitəsidir. – 34.

41. Fikrət Məmmədov, F i k r ə t F ə r r u x o ğ l u (d.1955) – Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə naziri, I dərəcəli Dövlət ədliyyə müşaviri, Məhkəmə-Hüquq Şurasının sədridir. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 35.

42. Zakir Fərəcov, Z a k i r F ə r ə c o ğ l u F ə r ə c o v (d.1954) – Sumqayıt şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 37.

43. Sadiq Sadiqov, S a d i q İ z z ə t o ğ l u S a d i q o v (d.1963) – Azərbaycan Respublikasının Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin səd-

ri. Azərbaycan Respublikasının «Tərəqqi» medalı ilə təltif edilmişdir. – 38.

44. «Azərenerji» – dövlət şirkəti. Elektrik sistemləri avadanlıqlarının texniki istismarı, elektrik enerjisinin ötürülməsi, bölüşdürülməsi, generasiya güclərinin və şəbəkələrinin planlaşdırılması və inkişaf məsələlərini həll edir. – 39, 65, 66, 240, 251, 314.

45. Şimali Makedoniya, Şimali Makedoniya Respublikası – cənub-şərqi Avropada dövlət. Şimal-şərqdə Serbiya, şimal-qərbdə Kosovo, cənubda Yunanistan, qərbdə Albaniya ilə həmsərhəddir. Ümumi sahəsi 25,7 min kvadrat kilometrdir. İdarəetmə forması Parlament respublikasıdır. Paytaxtı Skopye şəhəridir. – 43.

46. Stevo Pendarovski (d.1963) – makedoniyalı siyasətçi və bövlət xadimi. 2019-cu ildən Şimali Makedoniya Respublikasının Prezidentidir. – 43.

47. Tacikistan, T a c i k i s t a n R e s p u b l i k a s ı – Orta Asiyanın cənub-şərqində dövlət. Sahəsi 143,1 min km², əhalisi 9,3 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi Bədəxşan Muxtar Vilayətinə, 2 vilayətə və 45 rayona bölünür. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı Məclisdir. Paytaxtı Düşənbə şəhəridir. – 49, 50, 302.

48. Emoməli Rəhmon, E m o m ə l i Ş ə r i f o ğ l u (d.1952) – Tacikistanın siyasi və dövlət xadimi.

1992-ci ildə Tacikistan Ali Sovetinin Sədri olmuşdur. 1994-cü ilin noyabrından Tacikistan Respublikasının Prezidentidir. «Heydər Əliyev» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 49, 50, 302.

49. Estoniya, E s t o n i y a R e s p u b l i k a s ı – Şərqi Avropada dövlət. Sahəsi 45,2 min km², əhalisi 1,3 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı – Seymdir. Paytaxtı Tallinn şəhəridir. – 51.

50. Suqovuşan (Madagiz) – Azərbaycan Respublikası Tərtər rayonu Çaylı kənd inzibati ərazi dairəsində kənd. Suqovuşan ilk dəfə 1991–92-ci illərdə Azərbaycan Ordusu tərəfindən işğaldan azad edilib. 1994-cü ilin aprel ayında isə yenidən Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir.

3 oktyabr 2020-ci il tarixində Azərbaycan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğaldan azad edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən tarixi adı bərpa edilərək Suqovuşan adlandırılmışdır. – 67, 136, 223–225, 228, 230–233, 240, 241, 258, 271.

51. Rusiya, R u s i y a F e d e r a s i y a s ı – Avropanın şərqində, Asiyanın şimalında dövlət. Sahəsi 17,125 milyon km², əhalisi 146,5 milyon nəfərdir. Rusiya Federasiyasına 22 respublika, 9 diyar, 46 vilayət, federal əhəmiyyətli Moskva və Sankt-Peterburq şəhərləri, 4 muxtar vilayət və mahal daxildir.

Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı Dövlət Duması və Federasiya Şurasıdır. Paytaxtı Moskva şəhəridir. – 69, 70–72, 102, 113, 125–129, 138, 139, 142–147, 172, 174–178, 195, 200, 212, 214, 218, 219, 246, 247, 262, 265, 266, 269, 270, 273, 307.

52. Vladimir Putin (d.1952) –2000–2008-ci illərdə Rusiya Federasiyasının Prezidenti olmuşdur. 1975–97-ci illərdə bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmışdır. 1998-ci ildə Rusiya Federasiyası Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri, 1998–99-cu illərdə FTX-nin direktoru, 1999–2000 və 2008–2012-ci illərdə Rusiya hökumətinin başçısı, 2012 və 2018-ci ildə isə yenidən Rusiya Federasiyasının Prezidenti seçilmişdir. – 69–72, 125–128, 142, 143, 186, 195, 212, 307.

53. Səudiyyə Ərəbistanı, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 2,15 milyon km², əhalisi 31,5 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 4 əyalətə bölünür.

Səudiyyə Ərəbistanı mütləq teokratik monarxiyadır. Dövlət başçısı Kraldır. Ölkədə bütün hakimiyyət Krala məxsusdur. İcra orqanı Nazirlər Şurasıdır, Şuranı Kral təyin edir və ona başçılıq edir. Hökumətin nəzdində Məşvərət Şurası vardır. Müsəlmanların 2 müqəddəs şəhəri Məkkə və Mədinə Səudiyyə Ərəbistanındadır. Paytaxtı Ər-Riyad şəhəridir. – 73, 74.

54. Salman bin Əbdüləziz Al Səud (d.1935) – 2015-ci ildən Səudiyyə Ərəbistanı Kralıdır. – 73.

55. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı (İƏT) – 1969–2011-ci illərdə İslam Konfransı Təşkilatı adlanırdı. Müsəlman ölkələrinin çoxunu birləşdirir. Nizamnaməsinə görə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının fəaliyyəti müsəlmanların həmrəyliyinin möhkəmlənməsinə, üzv dövlətlər arasında əməkdaşlığa yönəlmişdir. İqamətgahı Ciddədə yerləşir. Azərbaycan 1991-ci ildən İƏT-in üzvüdür. – 74, 89, 148.

56. «Qoşulmama Hərəkatı» – özlərini heç bir bloka tərəfdar olmadığını bildirmiş 120 dövlətin üzv olduğu digər 17 ölkənin və 10 beynəlxalq təşkilatın müşahidəçi statusunda birləşdikləri blok. 1961-ci ildə yaradılmışdır. Mənzil-qərargahı Cakartadadır. Azərbaycan Respublikası 25–26 oktyabr 2019-cu il tarixində Bakı şəhərində Hərəkatın 18-ci dövlət və hökumət başçılarının Zirvə görüşünə ev sahibliyi etmişdir. Bakı Sammiti ilə Hərəkatda sədrlik 2019–2022-ci illər üzrə Azərbaycan Respublikasına keçmişdir. – 74, 83–85, 89.

57. Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri – Yaxın Şərqdə dövlət. Sahəsi 83,6 min km², əhalisi 5,5 milyon nəfərdir. Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin tərkibinə 7 əmirlik daxildir. Ali orqanı Federal Milli Şuradır ki, Prezidenti 5 il müddətinə seçir. Paytaxtı Əbu-Dabi şəhəridir. – 75.

58. Eldar Əzizov, Eldar Əziz oğlu (d.1957) – tarixçi. 2000–2003-cü illərdə Bakı şəhər Nizami Rayon İcra Hakimiyyətinin, 2003–2011-ci illərdə Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin, 2011–2015-ci illərdə Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı, 2015–2018-ci illərdə Bakı şəhər Səbail Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı olmuşdur. 2018-ci il noyabrın 15-dən isə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısıdır. – 76.

59. Emin Əmrullayev, Emin Eldar oğlu (d.1982) – 2020-ci ilin iyul ayından Azərbaycan Respublikasının Təhsil naziridir. 2015–2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin Təhsilin inkişafı proqramları şöbəsinin müdiri, 2020-ci ilin yanvar–iyul aylarında Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunun direktoru vəzifələrində çalışmışdır. – 80.

60. BMT Baş Assambleyası – BMT-nin qanunverici orqanı. Hal-hazırda hər bir sessiyada iştirak etməli olan və 5-dən çox nümayəndəsi olmayan 191 üzv dövlətdən ibarətdir. Baş Assambleya, Baş Assambleyanın sessiyalarıarası görüşən 7 Əsas Komitə, Prosesual Komissiya və Daimi Komissiyalar kimi Daimi Komitələrdən ibarətdir. O həmçinin Təhlükəsizlik Şurasının rəyi ilə növbəti 5 il müddətində fəaliyyət göstərəcək Baş Katibi təyin etmək üçün də məsuliyyət daşıyır. – 82, 84, 88, 89, 91, 97, 167, 170, 268.

61. Volkan Bozkır (d.1950) – Türk hüquqşünası, diplomat və siyasətçisi. Türkiyə Böyük Millət Məcə-

lisinin üzvü. 2020–2021-ci illərdə BMT Baş Assambleyasının sədri olmuşdur. – 82.

62. COVID-19 – koronavirus pandemiyası. 2019-cu ilin ortalarında Çinin mərkəzi Hubey əyalətində yerli sakinlərdə naməlum mənşəli virusun yayılması ilə başlayan xəstəlik. – 82–85, 148, 208, 305.

63. Amerika Birləşmiş Ştatları (ABŞ) – Şimali Amerikada dövlət. Şimaldan Kanada, cənubdan Meksika, şərqdən Atlantik okeanı və qərbdən Sakit okeanla əhatə olunur. Sahəsi 9,5 milyon km², əhalisi 327,6 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 50 ştat və Kolumbiya federal paytaxt dairəsinə bölünür. Ali qanunvericilik orqanı ikipalatalı (Nümayəndələr Palatası və Senat) ABŞ Konqresidir. Dövlət başçısı Prezidentdir. Paytaxtı Vaşinqton şəhəridir. – 83, 98, 114, 116, 199, 285.

64. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST) – BMT-yə məxsus beynəlxalq dövlətlərarası təşkilat. 1946-cı ildə yaradılmışdır. Cenevrədə fəaliyyət göstərir. Nizamnaməsinə görə vəzifəsi ən təhlükəli xəstəliklərlə mübarizə, beynəlxalq sanitariya qaydalarının hazırlanması və s.-dir. – 83.

65. Antonio Quterreş (d.1949) – Portuqaliyanın dövlət və siyasi xadimi. 1995–2002-ci illərdə Portuqaliyanın Baş Naziri, 1999–2005-ci illərdə Sosialist İnternasionalının sədri, 2005–2015-ci illərdə BMT-də Qaç-

qınların İşi üzrə baş komissar olmuşdur. 2017-ci ildən BMT-nin Baş katibidir. – 84.

66. Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu – Azərbaycanın 14 iqtisadi rayonundan biri. Kəlbəcər, Laçın, Qubadlı, Zəngilan və Cəbrəyl rayonlarını əhatə edir. Ərazisinin böyük hissəsi 2021-ci ilə kimi Kəlbəcər–Laçın iqtisadi rayonuna daxil idi.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 7 iyul 2021-ci il tarixli «Azərbaycan Respublikasında iqtisadi rayonların yeni bölgüsü haqqında» Fərmanına əsasən yaradılmışdır. – 87, 93, 139, 171, 209, 214, 231, 312.

67. Nizami Gəncəvi, İ l y a s Y u s i f o ğ l u (1141–1209) – dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri. Dünya ədəbiyyatı tarixinə məsnəvi formasında yazdığı 5 epik poemadan ibarət «Xəmsə» müəllifi kimi daxil olmuşdur. Onun ilkin Şərq Renessansının zirvəsi olan yaradıcılığında dövrünün ən humanist, ümumbəşəri ictimai-siyasi, sosial və mənəvi-əxlaqi idealları parlaq bədii əksini tapmışdır, Yaxın Şərq ədəbiyyatında mənzum roman janrının əsasını qoymuş, yeni ədəbi məktəb yaratmışdır. Nizami Gəncəvi həm də dövrünün görkəmli mütəfəkkiri olmuşdur. Onun bütün əsərlərində şəxsiyyət azadlığı, insanın mənəvi azadlığı tərənnüm olunur. – 88.

68. Xocalı soyqırımı – 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri və Xan-

kəndidə yerləşən Rusiyanın 366-cı alayının əsgər və zabitləri Xocalıya hər tərəfdən hücum etmiş, şəhəri tamamilə yandırmış, 613 azərbaycanlı öldürülmüş, yüzlərlə şəhər sakini yaralanmış, itkin düşmüşdür. Faciəni qətliam kimi dünyanın 10-dan çox ölkəsi, həmçinin ABŞ-ın 22 ştatı tanımışdır. – 89, 114, 133, 235.

69. ATƏT – Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı. 57 üzv, 11 əməkdaşlıq üzrə tərəfdaş dövlətlə dünyanın ən böyük regional təşkilatıdır. Əsası 1973-cü ilin iyulunda Helsinkidə qoyulmuşdur. Burada Avropanın 33 dövlətinin, ABŞ və Kanadanın dövlət və hökumət rəhbərləri iştirak edir. ATƏT «soyuq müharibə»nin qurtarmasından sonra Ümumavropa təhlükəsizlik sistemini formalaşdıran, yeni Avropanın siyasi və iqtisadi həyatının sivil birgəyaşayış qaydalarını müəyyən edən, dövlətlərarası münasibətləri rəqiblik və münaqişə yolundan əməkdaşlıq və qarşılıqlı mənafe istiqamətlərinə yönəldən bir təşkilat funksiyasını icra edir.

Azərbaycan 1992-ci ildən ATƏT-in üzvüdür və 1993-cü ilin ikinci yarısından ATƏT-in zirvə görüşlərində Azərbaycan nümayəndə heyəti fəal iştirak edir. – 89, 201, 237.

70. Avropa Şurası Parlament Assambleyası (AŞPA) – 1949-cu ildə yaradılmışdır. AŞPA-ya 47 Avropa ölkəsi daxildir. Üzv dövlətlərin məclis üzvlərinin təmsil olunduğu Parlament Assambleyası 324 deputat

dan ibarətdir. Assambleya baş katibi, İnsan hüquqları üzrə komissarı və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin hakimlərini seçir. Mənzil-qərargahı Strasburqda yerləşir. – 89, 95, 230.

71. Avropa Parlamenti – Avropa İttifaqının (Aİ) fəvqəlmilli institutlarından biri. 1957-ci ildə Avropa iqtisadi inteqrasiya təşkilatları çərçivəsində yaradılmışdır. Seçmək və seçilmək hüququndan Aİ vətəndaşları istifadə edir. Plenar iclasları Strasburqda, komissiyaların işi Brüsseldə keçirilir. Avropa Parlamentinin bütün çağırışlarında başlıca mövqe Avropa Xalq Partiyasına və Avropa Sosialist Partiyasına məxsusdur. Avropa Parlamenti məcburi xarakter daşımayan qərar verir. Avropa Parlamenti beynəlxalq problemlərin müzakirəsi zamanı öz səlahiyyətlərindən geniş istifadə edir, qəbul olunan qətnamələr məcburi qüvvəyə malik deyildir. Avropa Parlamenti Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi ilə əməkdaşlıq edir. – 89.

72. ATƏT-in Minsk qrupu – 1992-ci il martın 24-də yaradılmışdır. Qrupun əsas vəzifəsi Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasına və Dağlıq Qarabağ probleminin dinc vasitələrlə həll edilməsinə bilavasitə kömək etməkdir. 1997-ci ildə Minsk qrupunun tərkibinə aşağıdakı dövlətlər daxil olmuşdur: Azərbaycan, Ermənistan, Belarus, Almaniya, İtaliya, Rusiya, ABŞ, Fransa, Türkiyə, Danimarka və İsveç. 1994-cü ilin dekabrından Minsk qrupuna 2 sədr – Rusiya və İtaliya rəhbərlik edirdi.

1996-cı ilin dekabrından Rusiya, ABŞ və Fransa həmsədr ölkələrdir. – 89, 91, 167–171, 185, 196, 199, 200, 213, 216, 285, 305.

73. Cenevrə Konvensiyası – 1949-cu ildə İsveçrənin Cenevrə şəhərində keçirilən konfransda dörd Cenevrə Konvensiyası qəbul edilmişdir. Cenevrə konvensiyaları və onlara əlavə edilmiş protokollar siyahılı münaqişələr zamanı yaralı, xəstə və gəmi qəzasına uğramış hərbiçilərin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq, hərbi əsirlərə baş çəkmək, mülki əhaliyə köməklik göstərmək və ümumilikdə, humanitar hüquq ilə mühafizə edilən şəxslərə qarşı müvafiq rəftarı təmin etmək hüququnu müəyyən edir. Təcavüzkar Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyi bütün beynəlxalq norma və prinsiplərə əməl etməyərək Cenevrə Konvensiyası ilə üzərinə düşən öhdəliklərini kobud şəkildə pozub – dinc əhalini, çoxsaylı ev və mülki obyektləri, təsərrüfat təyinatlı məntəqələri hədəfə alıb, mülki vətəndaşlara qarşı cinayətlər törədib. Hədəf kimi seçilən ərazilər əhalinin kompakt olduğu məntəqələr – rayon və kənd mərkəzləri, mülki infrastruktur obyektlər – xəstəxanalar, tibb məntəqələri, məktəb binaları, uşaq bağçalarıdır. – 91.

74. Tovuz döyüşləri – 2020-ci il iyulun 12-də Ermənistan Azərbaycan–Ermənistan dövlət sərhədinin Tovuz istiqamətində növbəti hərbi təxribat törətmişdir. Bu təxribat nəticəsində bir neçə hərbiçimiz həlak olmuş və yaralanmışdır. Rəşadətli Azərbaycan Ordusu bu təxribatın qarşısını da qətiyyətlə almışdır. – 91.

75. Gəncə – Azərbaycan Respublikasında əhalisinə görə Bakıdan sonra ikinci böyük şəhər. Gəncə şəhəri Kiçik Qafqazın şimal-şərqində, Gəncə–Qazax düzənliyində yerləşir. Sahəsi 173 km², əhalisi 360,4 min nəfərdir. – 92, 246–248.

76. Ağoqlan (*Hadrut*) – Azərbaycan Respublikasının Xocavənd rayonu inzibati ərazi dairəsində qəsəbə. Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən 1992-ci ildə işğal edilmişdir.

9 oktyabr 2020-ci ildə Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin həyata keçirdiyi hərbi əməliyyatlar nəticəsində işğaldan azad edilmişdir. – 93, 110, 111, 136, 238, 259, 260, 312–316.

77. Qubadlı – Azərbaycan Respublikasında inzibati ərazi vahidi. İnzibati mərkəzi Qubadlı şəhəridir. 14 mart 1933-cü ildə yaradılmışdır. Əhalisi 40,2 min nəfər, sahəsi 802 km²-dir. 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir.

25 oktyabr 2020-ci ildə Azərbaycan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğaldan azad edilmişdir. – 93, 112, 114, 135, 136, 259.

78. Cəbrayıl – Azərbaycan Respublikasında inzibati ərazi vahidi. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 1050 km², əhalisi 80,8 min nəfərdir. 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir.

4 oktyabr 2020-ci ildə Azərbaycan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğaldan azad edilmişdir. – 93, 103,

111, 135, 136, 183, 185, 189, 223, 232, 246, 247, 249–251, 253–262, 269–273, 277–279, 281, 282, 284, 287, 290–296, 300, 301, 312–314.

79. Zəngilan – Azərbaycan Respublikasında inzi-bati ərazi vahidi. 1930-cu ildə təşkil edilmişdir. Sahəsi 707 km², əhalisi 42 min nəfərdir. 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir.

20 oktyabr 2020-ci ildə Azərbaycan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğaldan azad edilmişdir. – 93, 112, 114, 135–137, 183, 187, 188, 259, 270, 300.

80. İkinci dünya müharibəsi (1939–1945) – Almaniya, İtaliya və Yaponiya tərəfindən başlanılmış böyük müharibə. İkinci dünya müharibəsi 1939-cu il sentyabrın 1-də Almaniyanın Polşaya girməsi ilə başladı. Sentyabrın 3-də Böyük Britaniya və Fransa Almaniya müharibə elan etdi. 1940-cı ilin ortalarından alman qoşunları Danimarka, Norveç, Belçika, Niderland, Lüksemburq, sonra isə Fransanı işğal etdi.

1941-ci il iyunun 22-də Almaniya SSRİ-yə qarşı müharibəyə başladı. 1942–43-cü illərdə sovet ordusunun Stalinqrad və Kursk vuruşmalarında qələbəsi Almaniyanı qəti surətdə sarsıtdı.

1945-ci il mayın 2-də sovet ordusu Berlini tutdu. Mayın 8-də Karlsruhda (Berlin yaxınlığında) Almaniyanın danışıqsız təslim olması haqqında akt imzalandı.

Yaponiyanın təslim olması haqqında sənəd isə sentyabrın 2-də imzalandı. Bununla da İkinci dünya müharibəsi qurtardı. İkinci dünya müharibəsində 62 ölkə iştirak etmişdi. Müharibədə iştirak edən ölkələrin silahlı qüvvələrinə 110 milyon adam çağırılmışdı. Müharibədə 62 milyon adam həlak olmuş, minlərlə şəhər, qəsəbə və kənd dağıdılmışdı. – 94, 318.

81. Birinci Qarabağ müharibəsi – 1980-ci illərin sonlarından 1994-cü ilin mayına kimi cənub-qərbi Azərbaycanda yerləşən Qarabağ bölgəsinə Ermənistanın hücumu ilə Azərbaycan və Ermənistan arasında baş vermiş ərazi münaqişəsi. Tərəflər arasında genişmiqyaslı döyüşlər əsasən 1992-ci ildə başlamışdır. 1994-cü ilin mayında atəşkəs əldə olunmuşdur. Münaqişənin ATƏT-in prinsipləri əsasında sülh yolu ilə danışıqlar vasitəsilə həlli üçün isə ATƏT-in Minsk qrupu yaradılmışdır. Müharibə nəticəsində bir milyondan artıq azərbaycanlı öz doğma torpağında qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşmüş, Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonları isə işğal olunmuşdur. Müharibə zamanı Ermənistan silahlı qüvvələri minlərlə hərbi cinayət törətmiş, beynəlxalq hüququn bütün norma və prinsiplərini kobudcasına pozmuş, atəşkəs elan olunduqdan sonra belə, Azərbaycan tərəfinin hərbi bölmələrini və dinc insanları mütəmadi olaraq atəşə tutmuş, işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarında etnik, milli və mədəni təmizləmə və ekoloji terror, eləcə də qanunsuz məskunlaşma işləri aparmışdır. – 96, 132, 135, 151.

82. İrəvan – qədim Azərbaycan şəhəri. Azərbaycan Milli Şurasının 1918-ci il 29 may tarixli Qərarı ilə «bir siyasi mərkəz» olaraq, ermənilərə güzəşt edilmiş və o dövrdə Cənubi Qafqazda yaradılmış ilk erməni dövlətinin – Ermənistan Respublikasının paytaxtına çevrilmişdir. İrəvan müxtəlif dövrlərdə Sasani dövlətinin (III–VII əsrlər), Ərəb xilafətinin (VII– IX əsrlər), Səlcuq dövlətinin (XI–XIII əsrlər), Monqol imperiyasının (XIII–XIV əsrlər), Azərbaycan Qaraqoyunlu (1410–1468), Ağqoyunlu (1468–1501), Səfəvilər (1501–1736) dövlətlərinin, Nadir şah (1736–47) imperiyasının tərkibində olmuşdur. Nadir şahın ölümündən sonra Azərbaycan torpaqlarında müstəqil dövlətlər – xanlıqlar meydana gələn, burada İrəvan xanlığı (1747–1828) yarandı.

Bütün tarixi dövrlərdə azərbaycanlılar İrəvan əhalisinin etnik tərkibində əsas yer tutmuşlar. Rusiyanın İrəvanı işğal etdiyi dövrdə İrəvanın 9700 nəfərlik əhalisinin 75,6%-i Azərbaycan türkləri idi. Çarizmin erməniləri İran və Türkiyədən kütləvi şəkildə Şimali Azərbaycan torpaqlarına köçürməsi nəticəsində ermənilərin sayı artmağa başladı. – 98, 237, 238.

83. 10 noyabr Bəyanatı – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Rusiya Federasiyasının Prezidenti və Ermənistanın baş naziri arasında imzalanmış, 10 noyabr 2020-ci il tarixində Bakı vaxtı ilə saat 00:00-dan etibarən Dağlıq Qarabağ münaqişə zonasında atəşin və hərbi əməliyyatların tam dayandırılması, 1 dekabrədək Ermənistan silahlı qüvvələri-

nin Dağlıq Qarabağın ətrafında Ermənistanın nəzarətindəki Azərbaycan ərazilərindən çıxarılması və Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Azərbaycanın qərb rayonlarını birləşdirən yeni nəqliyyat kommunikasiyalarının inşasının təmin edilməsi haqqında bəyanat. – 98, 128, 153, 173, 184.

84. Naxçıvan Muxtar Respublikası (1920–23-cü illərdə Naxçıvan Sovet Sosialist Respublikası, 1923–24-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Diyarı, 1924–90-cı illərdə Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası, 1990-cı ildən isə Naxçıvan Muxtar Respublikası) – Azərbaycan Respublikasının tərkibində muxtar dövlət. Sahəsi 5,5 min km², əhalisi 440 min nəfərdir. Hazırda 7 inzibati rayonu (Babək, Culfa, Ordubad, Sərdərək, Şahbuz, Şərur, Kəngərli), 4 şəhəri (Naxçıvan, Ordubad, Culfa, Şərur), 9 qəsəbəsi, 160 kəndi vardır. – 99, 107, 173.

85. Türkmənistan – Orta Asiyanın cənub-qərbində dövlət. Sahəsi 491,2 min km², əhalisi 6 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 5 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı Məclisdir. Paytaxtı Aşqabad şəhəridir. – 100, 101.

86. Qurbanqulu Berdiməhəmmədov (d.1957) – Türkmənistanın dövlət xadimi. 2007-ci ildən Türkmənistanın Prezidentidir. – 100.

87. Aprel döyüşləri – 2016-cı il aprelin 1-dən 2-nə keçən gecə Azərbaycan Silahlı Qüvvələri ilə Ermənistan Silahlı Qüvvələri arasında Dağlıq Qarabağda baş verən döyüşlər. – 100, 101.

nistan silahlı qüvvələri arasında işğal olunmuş bəzi ərazilərimizin azad olunması əməliyyatı. Döyüşlər Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin qələbəsi ilə nəticələnmiş – Tərtər rayonunun Talış kəndi ətrafındakı yüksəkliklər və Seysulan kəndi, Cəbrayıl rayonunun Lələtəpə yüksəkliyi və Cocuq Mərcanlı, Goranboy rayonunun Gülüstan kəndi və Tərtər rayonunun Madagiz kəndi tərəfindəki yollar tamamilə erməni tapdağından azad edilmişdir. – 106, 116, 117, 131, 260.

88. «Washington Post» – Amerika Birləşmiş Ştatlarının ən qədim qəzetidir. Qəzet çapa 1877-ci ildə başlamışdır. – 114.

89. «New York Post» – Amerika Birləşmiş Ştatlarının ən tanınmış qəzetlərindən biri. 1801-ci ildə qurulmuşdur. – 114.

90. Fransa, Fransa Respublikası – Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 643,8 min km², əhalisi 67 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 101 departamentə bölünür. Qanunverici orqanı iki palatadan ibarət parlamentdir. İcra hakimiyyəti Prezident və Nazirlər Şurasına məxsusdur. Paytaxtı Paris şəhəridir. – 114, 197, 200, 201, 203, 318.

91. Almaniya, Almaniya Federativ Respublikası – Mərkəzi Avropada dövlət. Sahəsi 357 min km², əhalisi 83 milyon nəfərdir. AFR tərkibində 16 ərazisi olan federasiyadır. Dövlət başçısı

Prezident, hökumət başçısı Federal Kanslerdir. Ali qanunverici hakimiyyət orqanı parlamentdən – Bundestaq və Bundesratdan ibarətdir. Paytaxtı Berlin şəhəridir. – 114.

92. İsrail Dövləti – Yaxın Şərqdə dövlət. Sahəsi 22,1 min km², əhalisi 8,7 milyon nəfərdir (1948–49-cu illərdə işğal edilmiş ərazi daxil olmaqla). İsrail Dövləti BMT Baş Məclisinin 1947-ci il 29 noyabr tarixli Qərarına əsasən yaradılmışdır. İsrail inzibati cəhətdən 6 mahala bölünür. Dövlət başçısı Prezidentdir, onu birpalatalı parlament (Knesset) seçir. Hökumətə geniş səlahiyyəti olan Baş Nazir başçılıq edir. Paytaxtı Yerusəlim şəhəridir. – 116, 117, 266.

93. İran İslam Respublikası – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 1,65 milyon km², əhalisi 81 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 24 ostanaya bölünür. Ali qanunverici orqanı 4 il müddətinə seçilən Xalq Şurası Məclisidir. Hökuməti Baş Nazir təşkil, Prezident isə təsdiq edir. Paytaxtı Tehran şəhəridir. – 139, 178, 180, 182, 183, 219, 262, 266, 267.

94. Gürcüstan – Cənubi Qafqazın mərkəzi və qərb hissəsində dövlət. Sahəsi 69,7 min km², əhalisi 3,7 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı parlamentdir. Paytaxtı Tbilisi şəhəridir. – 139, 205–207, 311.

95. Qarabağ Dirçəliş Fondu – Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində daya-

nıqlı məskunlaşma üçün müasir və layiqli həyatın təmin edilməsi, bütün sahələrdə quruculuq-bərpa və abadlıq işlərinin aparılması, habelə təhlükəsiz yaşayışın, səmərəli fəaliyyətin və rifahın davamlı artmasının dəstəklənməsi məqsədilə yaradılmış qurum. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 4 yanvar 2021-ci il Fərmanı əsasında publik şəxs kimi yaradılmışdır. – 142.

96. OPEC+ (Neft ixrac edən ölkələr təşkilatı) – 1960-cı ildə yaradılmışdır. Tərkibinə İran, Venesuela, Küveyt, Səudiyyə Ərəbistanı, Əlcəzair, Nigeriya, Ekvador, Qabon, Anqola, İraq, Konqo, Liviya, BƏƏ, Ekvatorial Qvineya daxildir. Mənzil-qərrargahı Vyanada yerləşir. – 148.

97. Rəcəb Tayyib Ərdoğan (d.1954) – Türkiyənin siyasi və dövlət xadimi. 1980-ci ildən siyasi fəaliyyətə başlamışdır. 1994-cü ilin martında İstanbul Böyük Şəhər Bələdiyyəsinin sədri olmuşdur. Ədalət və İnkişaf Partiyasının lideridir.

2002-ci ildə keçirilən növbədənənar seçkilər nəticəsində Ədalət və İnkişaf Partiyası təkbaşına hakimiyyətə gəlmək imkanı əldə etdi və Rəcəb Tayyib Ərdoğan TBMM-də Türkiyənin Baş Naziri, 2014-cü ilin sentyabrında və 2018-ci ilin aprelində yenidən Türkiyə Cümhuriyyətinin Prezidenti seçilmişdir. Azərbaycan Respublikasının «Heydər Əliyev» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 154, 165, 178, 180, 190, 191, 273, 274.

98. Gəncə terroru – İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı Gəncə şəhərinin Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən bombalanması ilə törədilən terror aktları. Mülki şəxsləri hədəf alan hücumlar nəticəsində 27 nəfər ölmüş, 125 nəfər yaralanmışdır. Hücumlardan həyatını itirənlər və yaralananlar arasında azyaşlılar da vardır. Terror aktları nəticəsində şəhərin infrastrukturuna, yaşayış binaları da daxil olmaqla, digər binalara, avtomobillərə ciddi ziyan dəymişdir. Bununla da Ermənistan yenə beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərini, insan haqlarını kobudcasına pozmuş, qeyri-insani əməllərinin arealını genişləndirmişdir. – 159.

99. Ağdam Cümə məscidi – Azərbaycanın Ağdam rayonunun inzibati mərkəzində yerləşən tarixi-memarlıq abidəsi. Ağdam şəhərindəki Cümə məscidi Kərbəlayi Səfixan Qarabaği adlı memar tərəfindən 1868–1870-ci illərdə tikilmişdir. Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən 1992–1994-cü illərdə Azərbaycan ərazisinin 20%-i işğal edildikdən sonra Ağdam Cümə məscidi də dağıdılmışdır. Müzəffər Azərbaycan Ordusu torpaqlarımızı işğaldan azad etdikdən sonra məsciddə bərpa işlərinə başlanılmışdır. – 161.

100. Anadolu agentliyi – Türkiyə Cümhuriyyətinin rəsmi xəbər agentliyi. 1920-ci ildə Ankarada fəaliyyətə başlamışdır. Xəbər agentliyi türk, ingilis, rus, ərəb dilləri ilə birlikdə 13 dildə yayımlanır. – 166, 288.

101. Xankəndi – Azərbaycan Respublikasında şəhər. Sahəsi 29,12 km², əhalisi 55 min nəfərdir. 1991-ci ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. 10 noyabr 2020-ci il tarixində imzalanan üçtərəfli bəyanata əsasən, Rusiyanın sülhməramlı qüvvələri şəhərdə yaşayan ermənilərin, habelə Xankəndinə köçürüləcək hər iki xalqın yerləşdirilməsinə və təhlükəsizliyinə nəzarət mexanizmini həyata keçirir. – 180, 181, 234, 238.

102. Livan, L i v a n R e s p u b l i k a s ı – Qərbi Asiyada, Aralıq dənizinin şərq sahilində dövlət. Sahəsi 10,4 min km², əhalisi 4,5 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 5 mühafəzaya bölünür. Dövlət başçısı Prezident, qanunverici orqanı birpalatalı parlamentdir. Paytaxtı Beyrut şəhəridir. – 185.

103. Şuşa Bəyannaməsi – 2021-ci il iyunun 15-də Şuşada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan tərəfindən Şuşa şəhərində imzalanmış bəyannamə. – 191, 274.

104. İrakli Qaribaşvili (d.1982) – Gürcüstan dövlət xadimi və siyasətçisi. 2013–2015-ci illərdə Gürcüstanın Baş naziri olmuşdur. 2021-ci ildə yenidən Baş nazir seçilmişdir. – 205–207.

105. Çin Xalq Respublikası (ÇXR) – Mərkəzi və Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 9,6 milyon km², əhalisi

1,4 milyard nəfərdir. İnzibati cəhətdən 22 əyalətə (Tayvansız), 5 muxtar rayona və mərkəz tabeliyində olan 3 şəhərə (Pekin, Şanxay, Tyantszin) bölünür. Ali dövlət hakimiyyəti orqanı Ümumçin Xalq Nümayəndələri Məclisidir. Dövlət başçısı Çin Xalq Respublikasının Sədridir. Paytaxtı Pekin şəhəridir. – 208, 209.

106. Si Cinpin (d.1953) – Çinin dövlət və siyasi xadimi, fəaliyyətdə olan Çin Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Baş katibi, 2013-cü ildən Çin Xalq Respublikasının, ÇXR Mərkəzi Hərbi Şurasının Sədridir. – 208.

107. Avropa İttifaqı (Aİ) – Avropa dövlətlərinin ən iri inteqrasiya birliyi. Avropa İttifaqına 27 dövlət daxildir.

Avropa İttifaqının yaradılması haqqında müqavilə 1993-cü ildə Maastrixtdə imzalanmışdır. Aİ azadlıq, demokratiya, insan hüquqları və azadlıqlarına hörmət, həmçinin hüququn aliliyi prinsiplərinə – üzv dövlətlər üçün ümumi olan prinsiplərə əsaslanır.

Aİ Avropada iqtisadi inteqrasiyanın daha da inkişaf etmiş formasıdır. İqtisadi və valyuta ittifaqı 1999-cu ildən fəaliyyətə başlamış və vahid valyuta – avro dövriyyəyə buraxılmışdır. Aİ üzvləri yalnız Avropa dövlətləri ola bilər. Avropa İttifaqı ilə əməkdaşlıq Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindəndir. Təşkilatın mənzil-qərargahı Brüsseldə yerləşir. – 210, 216, 217, 304, 305.

108. Əfqanıstan, Ə f q a n ı s t a n İ s l a m Ə m i r - l i y i – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 652,8 min km², əhalisi 32,2 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 34 vilayətə bölünür. 15 avqust 2021-ci ildə hakimiyyəti Taliban hərəkatı götürmüşdür. Paytaxtı Kabil şəhəridir. – 210.

109. İspaniya, İ s p a n i y a K r a l l ı ğ ı – Cənub-Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 506 min km², əhalisi 47,3 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 17 muxtar vilayətə daxil olan 50 əyalətə bölünür. İspaniya konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı Kral, qanunverici orqanı Kortoslərdir (ikipalatalı parlament – Konqres və Senat). Mərakeş sahilindəki Seuta və Melilya anklav şəhərləri İspaniyanın mülküdür. Paytaxtı Madrid şəhəridir. – 211.

110. Naxçıvan – Azərbaycan Respublikasında şəhər, Naxçıvan Muxtar Respublikasının paytaxtı. Sahəsi 26 km², əhalisi 92,1 min nəfərdir. Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindəndir. Müasir Naxçıvan Antik və orta əsr şəhər yerinin xarabalıqları üzərində yerləşmişdir. E.ə. IX–VI əsrlərdə qədim Manna və Midiyanın, eramızın əvvəllərində Albaniyanın, IV əsrdən Sasanilərin tərkibində olmuşdur. 654-cü ildə isə Naxçıvanı ərəblər işğal etmişlər. Atabəylər dövlətinin (1136–1225) paytaxtlarından biri olmuşdur. 1828-ci il Türkmənçay müqaviləsinə qədər müxtəlif dövlətlərin nüfuz dairəsində olmuş, məhz bu ildən Rusiya imperiyasına birləşdirilmiş və qəza mər-

kəzinə çevrilmişdir. 1924-cü il fevralın 9-da Naxçıvan MSSR təşkil ediləndən muxtar respublikanın paytaxtıdır. – 212.

111. Şarl Mişel (d.1975) – belçikalı siyasətçi. 2014–2019-cu illərdə Belçikanın Baş Naziri olmuşdur. 2019-cu ildən Avropa İttifaqı Şurasının Prezidentidir. – 216, 304.

112. «Cənub Qaz Dəhlizi» – Azərbaycanda hasil olunan enerjidaşıyıcılarını Gürcüstan və Türkiyə vasitəsilə Qərb bazarlarına nəql edir. – 221.

113. Rüstəm Minnixonov (d.1957) – Rusiya dövlət və siyasi xadimi. 2010-cu ildən Tatarıstanın Prezidentidir. – 246.

114. Cocuq Mərcanlı – Azərbaycan Respublikasının Cəbrayıl rayonu Çaxırlı inzibati ərazi vahidində kənd. 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmişdir. 1994-cü ilin əvvəlində kənd Azərbaycan Ordusu tərəfindən erməni işğalından azad edilmişdir. Cocuq Mərcanlı cəbhə xəttinə çox yaxın olduğuna görə əhali kəndə qayıda bilməmişdir. 2016-cı ildə Cocuq Mərcanlı kəndinə yaxın yerləşən Lələtəpə yüksəkliyi Azərbaycan Ordusu tərəfindən işğaldan azad edilmişdir. Kənd tamamilə bərpa olunmuş, azərbaycanlılar öz doğma kəndlərinə qayıtmışlar. – 260, 261, 275–277, 288, 290.

115. Gorus – Azərbaycan Rusiya imperiyasının tərkibinə qatıldıqdan sonra tarixi ərazimiz olan Zəngəzur qəzasının mərkəzi. Gorusda 1823-cü ildə 119 ailə (azərbaycanlı və erməni) yaşayırdı. Ərazisi 752 km²-dir. 1829–1931-ci illərdə İrandan və Türkiyədən xeyli sayda erməni köçürülərək Gorus rayonu ərazisində yerləşdirilmişdir. 1905 və 1918-ci il Zəngəzurdakı erməni-müsəlman davaları zamanı Gorus erməniləri xüsusilə qəddarlıq göstərmişlər. 1920-ci illərin sonlarından həyata keçirilən rayonlaşdırma zamanı Gorus rayonu təşkil edilmişdir. Zəngəzur qəzasının əsas hissəsi Ermənistana inhar edildi və Gorus Zəngəzur qəzasının, daha sonra Gorus rayonunun mərkəzi olmuşdur. – 269.

116. Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) – Azərbaycanda ən kütləvi siyasi partiya. YAP 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvan şəhərində təsis edilib. 81 rayon və 5000-ə yaxın ilkin partiya təşkilatı vardır. Partiyada Gənclər Birliyi və Qadın Şurası fəaliyyət göstərir. Üzvlərinin sayına görə parlamentdə çoxluq təşkil edir. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmləndirilməsində, ölkəmizdə demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət qurulmasında və iqtisadi-siyasi islahatların həyata keçirilməsində fəal iştirak edir. YAP-ın təsis konfransında (1992) mərhum Prezidentimiz Heydər Əliyev yekdilliklə partiyanın sədri seçilmişdir. 2005-ci ilin mart ayından isə YAP-ın sədri Prezident İlham Əliyevdir. – 272, 274.

117. Dövlət Neft Fondu – 1999-cu ildə yaradılmışdır. Əsas fəaliyyəti neft və qaz ehtiyatlarına dair sazişlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının əldə etdiyi gəlirlərin toplanılmasını, səmərəli idarə edilməsini, gələcək nəsillər üçün saxlanılmasını təmin edən xüsusi məqsədli dövlət qurumudur. – 282.

118. bp – dünyanın ən iri neft şirkətlərindən biri. 1909-cu ildən bir çox ölkələrdə neftin kəşfiyyatı, çıxarılması, emalı və satışı ilə məşğuldur. 1994-cü ildən Azərbaycanda fəaliyyət göstərir. – 300.

119. Yaponiya – Sakit okeanın Şərqi Asiya sahilləri yaxınlığındakı adalarda dövlət. Sahəsi 378 min km², əhalisi 125,9 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 47 prefekturaya bölünür. Yaponiya konstitusiyalı monarxiyadır. Paytaxtı Tokio şəhəridir. – 303.

120. «Şərq Tərəfdaşlığı» Proqramı – Avropa İttifaqının üzv ölkələri Polşa və İsveçin MDB-yə daxil olan Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistan, Moldova, Belarus və Ukrayna ilə qonşuluq siyasəti çərçivəsində münasibətlərin yaxşılaşdırılmasına aid layihə. – 304, 305.

121. Pakistan, P a k i s t a n İ s l a m R e s p u b l i k a s ı – Cənubi Asiyada dövlət. Sahəsi 804 min km², əhalisi 207,8 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 4 əyalətə və federal paytaxt ərazisinə bölünür. Dövlət

başçısı Prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı İslamabad şəhəridir. – 306.

122. Arif Alvi (d.1949) – Pakistanın siyasi və dövlət xadimi. 2018-ci ildən Pakistan İslam Respublikasının Prezidentidir. – 306.

123. Leyla Əliyeva, L e y l a İ l h a m q ı z ı (d.1986) – «Baku» jurnalının baş redaktoru, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın böyük qızı. 2006–2008-ci illərdə Moskva Dövlət Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunun magistraturasında oxumuş və bu institutda oxuyan azərbaycanlı tələbələrin nümayəndəsi kimi fəaliyyət göstərmişdir. Moskvada Heydər Əliyev Fondunun filialına başçılıq edir. Azərbaycan Respublikasının «Tərəqqi» medalı ilə təltif edilmişdir. – 308, 309.

124. Arzu Əliyeva, A r z u İ l h a m q ı z ı (d.1989) – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın kiçik qızı. Film prodüseri. – 308.

125. Salome Zurabişvili (d.1952) – Gürcüstanın siyasi xadimi. 2004–2005-ci illərdə Gürcüstanın Xarici İşlər naziri olmuşdur. 2018-ci ildən Gürcüstanın Prezidentidir. – 311.

126. Saleh Məmmədov, Saleh Ərşad oğlu (d.1958) – Əməkdar mühəndis. Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi İdarə Heyətinin sədridir. Azərbaycan Respublikasının «Tərəqqi» medalı və «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 313.

Şəxsi adlar göstəricisi

Abbasov Fazil	– 289
Abdullayeva Yaqut	– 278, 301
Al Səud Bin Əbdüləziz	– 73
Alvi Arif	– 306
Aslanov Aslan	– 279
Aslanov Orxan	– 42
Bərdiməhəmmədov Qurbanqulu	– 100
Bozkır Volkan	– 82
Bülbül	– 10, 11, 14, 16
Bülbüloğlu Polad	– 11
Cabbar İhsan	– 148
Cabbarov Mikayıl	– 32
Cəfərov Nizami	– 17
Cəlilov Rafiq	– 55, 62
Cinpin Si	– 208
Çonq Nquyen Fu	– 27
Del Gerani Şəhriyar	– 22
Əfəndiyev Elçin	– 18
Əfəndiyev İlyas	– 20
Əhmədov Vüqar	– 65, 314
Əhmədzadə Əhməd	– 25

Əliyev Heydər	– 6, 16, 17, 20, 32, 54, 129, 159, 161, 164, 223, 224, 230, 231, 244, 277, 280, 282, 321
Əliyeva Arzu	– 308
Əliyeva Leyla	– 308, 309
Əliyeva Mehriban	– 5, 13, 15, 17–19, 36, 80, 129, 141, 158–160, 162– 164, 192, 280, 308
Əliyeva Zərifə xanım	– 16
Əmrullayev Emin	– 80
Ərdoğan Rəcəb Tayyib	– 154, 165, 178, 180, 190, 191, 273, 274
Əsgərov Bəxtiyar	– 159
Əsgərov Suliddin	– 159
Əsgərova Nigar	– 159
Əsgərova Sevil	– 159
Əziz Vahid	– 24
Əzizov Eldar	– 76
Fəhmi İlqar	– 17
Fərəcov Zakir	– 37
Fon der Lyayen Ursula	– 304
Gevorkov Boris	– 235

Gəncəvi Nizami	– 88
Hacıbəyli Üzeyir	– 10, 11, 14, 16, 24
Həsənov Əli	– 261, 272, 276, 283, 293, 294, 296
Həsənzadə Nəriman	– 15, 17
Həziyev Oqtay	– 261, 275, 276, 293, 294
Xalıqova Narin	– 159
Xəzani Mirmehdi	– 319, 320
Xurşidbanu Natəvan	– 10, 14, 16
İbrahimli Adil	– 158, 159
İsmayılov Sahib	– 241
İsrafilov Vəli	– 28
Kəris Alar	– 51
Kərimov Albert	– 246
Kişida Fumio	– 303
Korotçenko İqor	– 102
Kulhaneki Yakub	– 210
Qarıbaşvili İrakli	– 205–207
Qayıbov Fərid	– 44, 48
Quliyev Anar	– 290–292, 294–300
Quliyev Vahid	– 289
Quterreş Antonio	– 84
Məhdizadə Mehdi	– 253
Məhəmməd Mirzəli	– 281
Məhərrəmov Vaqif	– 276

Məlikaslanov Ağa	– 316
Məlikaslanov Mahmud	– 317
Məmmədov Ceyhun	– 276
Məmmədov Fikrət	– 35
Məmmədov Müstəqim	– 226, 242, 243
Məmmədov Saleh	– 313
Məmmədova Mehriban	– 287, 288
Mixalko Peter	– 304, 305
Minnixanov Rüstəm	– 246
Mişel Şarl	– 216, 304
Molla Pənah Vaqif	– 5, 6, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 18, 20, 25
Molla Vəli Vidadi	– 14
Obradorav Manuel Lopes	– 64
Pendarovski Stevo	– 43
Pənahəli xan	– 8
Putin Vladimir	– 69–72, 125–128, 142, 143, 186, 195, 212, 307
Rəhmon Emoməli	– 49, 50, 302
Rzayev Anar	– 13, 24
Rzayev Baba	– 39, 240
Sadiqov Sadiq	– 38
Salehi Raman	– 29
Suan Nquyen	– 27
Sulaimi bin Əhməd	– 75

Şahid Abdulla	– 82
Şamilqızı Günel	– 20
Şamsutdinov Rüstəm	– 246
Tağıyev Rəşad	– 55, 63
Vəliyev Rauf	– 52
Vəliyeva Lamiyə	– 42
Zurabişvili Salome	– 311

Coğrafi adlar göstəricisi

Ağcabədi	– 92, 160, 224
Ağdam	– 32, 92, 93, 94, 111, 134, 136, 137, 160, 161, 172, 185, 189, 192, 219, 230, 284
Ağdərə	– 103, 232, 260
Ağoğlan (<i>Hadrut</i>)	– 93, 110, 111, 136, 238, 259, 260, 312–316
Albalıhıq	– 66
Almaniya	– 114
Amerika Birləşmiş Ştatları	– 83, 98, 114, 116, 199, 285
Aralıq dənizi	– 54
Aşağı Ağcakənd	– 283
Avrasiya	– 86, 206
Avropa	– 45, 80, 220–222
Balkan	– 222
Baltik	– 54
Başlıbel	– 97
Batumi	– 311
Bayıl	– 308
Beyləqan	– 92
Bəlucistan	– 306

Bərdə	– 92, 160, 223, 224, 244, 245
Biləsuvar	– 293
Bilgəh	– 66
Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	– 75
Bolqarıstan	– 34
Böyük Mərcanlı	– 258
Buzovna	– 66
Cəbrayıl	– 93, 103, 111, 135, 136, 183, 185, 189, 223, 232, 246, 247, 249–251, 253– 262, 269–273, 277–279, 281, 282, 284, 287, 290– 296, 300, 301, 312–314
Cəlilabad	– 55–57, 60–62, 248
Cənubi Qafqaz	– 99, 135, 138, 195, 219
Cocuq Mərcanlı	– 260, 261, 275–277, 288, 290
Çex Respublikası	– 210
Çin	– 208, 209
Dağlıq Qarabağ	– 6, 7, 13, 15, 16, 19, 20, 26, 30, 90, 93, 107, 111, 115, 132, 138, 139, 145, 146, 157, 160, 170, 175, 182, 188, 189, 199, 211, 213, 214, 229, 230, 235, 236, 239, 247, 275, 277, 285, 287, 292, 300, 301, 318

-
- Daşaltı** – 314, 315
Daşkəsən – 92
Estoniya – 51
Əfqanıstan – 210
Əmirvarlı – 111, 112
Fransa – 114, 197, 200, 201, 203, 318
Füzuli – 9, 10, 92–94, 103, 134–136, 160, 183, 185, 187, 189, 192, 246, 250, 258, 259, 312–314
Gəncə – 92, 246–248
Goranboy – 92, 108, 160, 224, 230
Gorus – 269
Göyçə gölü – 139
Göygöl – 136
Güləbird – 112
Gürcüstan – 139, 205–207, 311
Hacıqabul – 313
Hünərli – 319
Xan – 224
Xankəndi – 180, 181, 234, 238
Xəzər dənizi – 40, 41, 52–54, 163
Xəzər (rayon) – 65, 66
Xızı – 92
Xocavənd – 159, 238, 312, 313, 315–317
Xubyarlı – 297

- İmişli** – 248
İraq – 148
İran – 139, 178, 180, 182, 183,
219, 262, 266, 267
İrəvan – 98, 237, 238
İsmayılı – 248
İspaniya – 211
İsrail – 116, 117, 266
Kəlbəcər – 7, 52, 93, 97, 103, 114,
135, 136, 159, 161, 172,
185, 231, 242, 243, 268,
270, 271, 295, 320
Kolumbiya – 238
Kür çayı – 40
Qafan – 269
Qafqaz – 33, 320
Qara dəniz – 54
Qaşaltı – 224
Qazax – 25
Qəbələ – 92
Qubadlı – 93, 112, 114, 135, 136,
259
Qurbancəfər – 297
Qvatemala – 238
Laçın – 7, 93, 112, 114, 130, 135,
136, 161, 172, 173, 174,
182, 185, 231, 259, 268,
270, 271, 295

Lələtəpə	– 131
Livan	– 185
Maştağa	– 66
Meksika	– 64
Mincivan	– 313
Mingəçevir	– 92
Moskva	– 128, 174, 186, 195
Murovdağ	– 103, 232
Naftalan	– 224
Naxçıvan	– 212
Naxçıvan Muxtar Respublikası	– 99, 107, 173
Nardaran	– 66
Nərgiztəpə	– 318
Nüzgar	– 258
Oxçuçay	– 96
Ordubad	– 289
Pakistan	– 306
Paris	– 86
Perm	– 71, 72
Rio de Janeyro	– 45
Rusiya	– 69, 70–72, 102, 113, 125–129, 138, 139, 142–147, 172, 174–178, 195, 200, 212, 214, 218, 219, 246, 247, 262, 265, 266, 269, 270, 273, 307

Saatlı	– 10
Sabunçu	– 76–79
Səudiyyə Ərəbistanı	– 73, 74
Siyəzən	– 92
Soltanlı	– 111, 112
Suqovuşan	– 67, 136, 223–225, 228, 230–233, 240, 241, 258, 271
Sumqayıt	– 32–40
Suriya	– 185
Şahvələdli	– 297
Şəmkir	– 55–57, 60–63
Şəmkirçay	– 56
Şərqi Zəngəzur	– 87, 93, 139, 171, 189, 209, 214, 231, 248, 312
Şimali Makedoniya	– 43
Şuşa	– 5–16, 18, 19, 22, 23, 67, 93, 112, 120, 129, 130, 134, 137, 141, 142, 156, 159, 161, 191, 192, 200, 238, 261, 275, 278, 284, 293, 295, 297, 314, 315
Şükürbəyli	– 312–314
Tacikistan	– 49, 50, 302
Talış	– 223–227, 229, 230, 233, 239, 258
Tapqaraqoyunlu	– 224
Tatarıstan	– 246, 247, 270

-
- Tərtər** – 92, 123, 160, 223, 225,
226, 228, 231, 232, 239–
241, 243, 271, 295
- Tokio** – 28, 29, 42
- Tovuz** – 91
- Tuğ** – 312, 314, 316, 318–320
- Türkiyə** – 34, 99, 117, 139, 154,
165, 166, 177, 178, 179,
184, 190–192, 218–220,
264–266, 270, 274, 298
- Türkmənistan** – 100, 101
- Valday** – 301
- Vyana** – 285
- Vyetnam** – 27
- Yaponiya** – 303
- Yevlax** – 224
- Zarışlı** – 294
- Zəngəzur** – 99, 139, 183, 186, 187,
189, 198, 248, 287, 313
- Zəngilan** – 93, 112, 114, 135–137,
183, 187, 188, 259, 270,
300
- Zuğulba** – 66

MÜNDƏRİCAT

HEYDƏR ƏLİYEV FONDU TƏRƏFİNDƏN
ŞUŞADA TƏŞKİL OLUNMUŞ VAQİF
POEZİYA GÜNLƏRİNDƏ İŞTİRAK

30 avqust 2021-ci il 5

VYETNAM SOSIALİST RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
NQYEN SUAN FUKA

31 avqust 2021-ci il 27

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİ-
DENTİNİN «TWİTTER» SƏHİFƏSİNDƏN

2 sentyabr 2021-ci il 28

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİ-
DENTİNİN «TWİTTER» SƏHİFƏSİNDƏN

3 sentyabr 2021-ci il 29

AZƏRBAYCANIN YƏHUDİ İCMASINA

3 sentyabr 2021-ci il..... 30

SUMQAYIT ŞƏHƏRİNƏ SƏFƏR

3 sentyabr 2021-ci il 32

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİ-
DENTİNİN «TWITTER» SƏHİFƏSİNDƏN**

4 sentyabr 2021-ci il 42

**ŞİMALİ MAKEDONIYA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB STEVO
PENDAROVSKIYƏ**

6 sentyabr 2021-ci il..... 43

**GƏNCLƏR VƏ İDMAN NAZİRİ VƏZİFƏSİNƏ
YENİ TƏYİN OLUNMUŞ FƏRİD QAYIBOV
İLƏ VİDEOFORMATDA GÖRÜŞ**

7 sentyabr 2021-ci il 44

**TACİKİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİ-
DENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB EMOMƏLİ
RƏHMONA**

7 sentyabr 2021-ci il..... 49

**ESTONIYA RESPUBLİKASININ YENİ
SEÇİLMİŞ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ALAR KARİSƏ**

9 sentyabr 2021-ci il..... 51

**BAKİ GƏMİQAYIRMA ZAVODUNDA
«KƏLBƏCƏR» NEFTDAŞIYAN TANKERİN
İSTİSMARA VERİLMƏSİ MƏRASİMİ**

10 sentyabr 2021-ci il 52

**CƏLİLƏBƏD VƏ ŞƏMKİR RAYONLARINA
YENİ İCRA HAKİMİYYƏTİ BAŞÇISI TƏYİN
EDİLMİŞ RAFİQ CƏLİLOV VƏ RƏŞAD
TAĞİYEV İLƏ VİDEOFORMATDA GÖRÜŞ**

14 sentyabr 2021-ci il 55

**MEKSİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
ANDRES MANUEL LOPES OBRADORA**

14 sentyabr 2021-ci il 64

**BAKININ XƏZƏR RAYONUNDA YENİ
TİKİLMİŞ «BUZOVNA-1» YARIMSTAN-
SİYASININ AÇILIŞI MƏRASİMİ**

15 sentyabr 2021-ci il 65

**RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

20 sentyabr 2021-ci il 69

**RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİDENTİ
VLADİMİR PUTİN İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ**

20 sentyabr 2021-ci il 70

**RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

21 sentyabr 2021-ci il 72

**İKİ MÜQƏDDƏS OCAĞIN XADİMİ,
SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANININ KRALI**

**ƏLAHƏZRƏT SALMAN BİN ƏDDÜLƏZİZ
AL SƏUDA**

21 sentyabr 2021-ci il..... 73

**«DP WORLD» ŞİRKƏTLƏR QRUPUNUN
SƏDRİ VƏ İCRAÇI DİREKTORU SULTAN
ƏHMƏD BİN SULAİM İLƏ GÖRÜŞ**

21 sentyabr 2021-ci il..... 75

**BAKININ SABUNÇU RAYONUNDA
71 SAYLI TAM ORTA MƏKTƏBDƏ
APARILMIŞ ƏSASLI TƏMİR VƏ YENİDƏN
QURULMA İŞLƏRİNDƏN SONRA
YARADILMIŞ ŞƏRAİTLƏ TANIŞLIQ**

21 sentyabr 2021-ci il..... 76

**BAKININ SABUNÇU RAYONUNDA
307 SAYLI TAM ORTA MƏKTƏBDƏ
APARILMIŞ ƏSASLI TƏMİR VƏ YENİDƏN
QURULMA İŞLƏRİNDƏN SONRA
YARADILMIŞ ŞƏRAİTLƏ TANIŞLIQ**

21 sentyabr 2021-ci il..... 78

**«AĞ ŞƏHƏR»DƏ BAKI AVROPA LİSEYİ
ÜÇÜN İNŞA EDİLMİŞ YENİ BİNANIN
AÇILIŞI MƏRASİMİ**

21 sentyabr 2021-ci il..... 80

**BMT BAŞ ASSAMBLEYASININ 76-cı
SESSİYASININ DÖVLƏT VƏ HÖKUMƏT
BAŞÇILARI SƏVİYYƏSİNDƏ KEÇİRİLMİŞ**

**İLLİK ÜMUMİ MÜZAKİRƏLƏRDƏ
VİDEOFORMATDA ÇIXIŞ**

23 sentyabr 2021-ci il..... 82

**TÜRKMƏNİSTAN PREZİDENTİ ZATİ-
ALİLƏRİ CƏNAB QURBANQULU
BERDIMƏHƏMMƏDOVA**

24 sentyabr 2021-ci il..... 100

**RUSİYANIN «NASİONALNAYA
OBORONA» JURNALININ BAŞ
REDAKTORU İQOR KOROTÇENKOYA
MÜSAHİBƏ**

24 sentyabr 2021-ci il..... 102

**İRAQ RESPUBLİKASININ NEFT NAZİRİ
İHSAN ƏBDÜL CABBAR İLƏ GÖRÜŞ**

24 sentyabr 2021-ci il..... 148

**ANIM GÜNÜ İLƏ ƏLAQƏDAR
AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT**

27 sentyabr 2021-ci il..... 150

**ANIM GÜNÜ MÜNASİBƏTİLƏ ŞƏHİDLƏ-
RİMİZİN RUHUNA EHTİRAM ƏLAMƏTİ
OLARAQ TƏŞKİL EDİLMİŞ YÜRÜŞDƏ
İŞTİRAK**

27 sentyabr 2021-ci il 158

**ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN
MƏZARINI ZİYARƏT**

27 sentyabr 2021-ci il 164

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
RƏCƏB TAYYİB ƏRDOĞAN İLƏ
TELEFONLA GÖRÜŞ**

27 sentyabr 2021-ci il 165

**TÜRKİYƏNİN ANADOLU AGENTLİYİNƏ
MÜSAHİBƏ**

28 sentyabr 2021-ci il 166

**FRANSANIN «FRANCE-24» TELEVİZİYA
KANALINA VİDEOFORMATDA MÜSAHİBƏ**

28 sentyabr 2021-ci il 194

**GÜRCÜSTANIN BAŞ NAZİRİ İRAKLI
QARİBAŞVİLİ İLƏ GÖRÜŞ**

29 sentyabr 2021-ci il 205

**ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB Sİ CİNPİNƏ**

29 sentyabr 2021-ci il 208

**ÇEX RESPUBLİKASININ XARİCİ İŞLƏR
NAZİRİ YAKUB KULHANEK İLƏ GÖRÜŞ**

30 sentyabr 2021-ci il 210

**İSPANİYANIN EFE İNFORMASIYA
AGENTLİYİNƏ VİDEOFORMATDA
MÜSAHİBƏ**

2 oktyabr 2021-ci il 211

**TƏRTƏR, BƏRDƏ VƏ CƏBRAYIL
RAYONLARINA SƏFƏR**

3 oktyabr 2021-ci il 223

**SUQOVUŞANIN İŞĞALDAN AZAD
OLUNMASININ İLDÖNÜMÜ MƏRASİMİ**

3 oktyabr 2021-ci il 228

BƏRDƏ RAYONUNA SƏFƏR

3 oktyabr 2021-ci il 244

CƏBRAYIL RAYONUNA SƏFƏR

4 oktyabr 2021-ci il..... 246

**CƏBRAYIL İCTİMAİYYƏTİNİN NÜMA-
YƏNDƏLƏRİ İLƏ GÖRÜŞDƏ MEMORİAL
KOMPLEKSİN VƏ ŞƏHƏRİN BƏRPASININ
TƏMƏLQOYMA MƏRASİMİ**

4 oktyabr 2021-ci il 256

**TACİKİSTAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ EMOMƏLİ RƏHMON
İLƏ TELEFONLA GÖRÜŞ**

5 oktyabr 2021-ci il 302

**YAPONİYANIN BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB FUMİO KİŞİDAYA**

6 oktyabr 2021-ci il..... 303

**AVROPA İTTİFAQININ ÖLKƏMİZDƏKİ
NÜMAYƏNDƏLİYİNİN YENİ TƏYİN
OLUNMUŞ RƏHBƏRİ PETER MİXALKO
İLƏ GÖRÜŞ**

6 oktyabr 2021-ci il..... 304

**PAKİSTAN İSLAM RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB
ARİF ALVİYƏ**

7 oktyabr 2021-ci il..... 306

**RUSİYA FEDERASİYASININ PREZİ-
DENTİ VLADİMİR PUTİN İLƏ TELEFONLA
GÖRÜŞ**

7 oktyabr 2021-ci il..... 307

**BAKİ ZOOLOJİ PARKININ YENİDƏN
QURULMADAN SONRA AÇILIŞI
MƏRASİMİ**

7 oktyabr 2021-ci il..... 308

**GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ XANIM
SALOME ZURABİŞVİLİYƏ**

9 oktyabr 2021-ci il..... 311

**XOCAVƏND RAYONUNUN HADRUT
QƏSƏBƏSİNƏ VƏ TUĞ KƏNDİNƏ SƏFƏR**

<i>9 oktyabr 2021-ci il</i>	312
QEYDLƏR	322
<i>Şəxsi adlar göstəricisi</i>	370
<i>Coğrafi adlar göstəricisi</i>	375

Texniki redaktor

Zoya Nəcəfova

Yığım üzrə operator

İlhamə Kərimova

Kompüter tərtibatı

Məhəbbət Orucov

Cildin hazırlanmasında AZƏRTAC-ın materiallarından istifadə olunmuşdur.

«Tayms» qarnitur. Formatı 84×108 1/32. Ofset kağızı № 1
Şerti çap vərəqi 24,5. Uçot nəşr vərəqi 25,0. Tirajı 5000
Müqavilə qiyməti ilə.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi
Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı
Bakı – Mehdi Hüseyn küç. 55, dalan 2, ev 3.

«Şərq-Qərb» mətbəəsi, Aşıq Ələsgər küçəsi 17.